

Міністерство внутрішніх справ України  
Харківський національний університет внутрішніх справ  
Сумська філія  
Наукове товариство студентів Сумської філії ХНУВС  
Сумський осередок Ліги студентів  
Асоціації правників України  
Сумський осередок ELSA Україна

## **АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ НАУКИ І ПРАВА**

**Збірник матеріалів  
VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів**

**(21 квітня 2017 р.)**

**Суми  
Видавничий дім «Ельдорадо»  
2017**

УДК 340.11(477)  
ББК 67.9 (4Укр)  
А 43

*Рекомендовано до друку вченою радою Сумської філії Харківського  
національного університету внутрішніх справ  
(протокол №3 від 15 березня 2017 року)*

***Редакційна колегія:***

*Лукаш С.С.*, доктор юридичних наук, професор (голова редколегії);  
*Грובה В.П.*, доктор юридичних наук, професор;  
*Василенко В.А.*, кандидат філологічних наук, доцент;  
*Демиденко Н.М.*, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник;  
*Лук'янихіна О.А.*, кандидат економічних наук, доцент;  
*Панасюк О.В.*, кандидат юридичних наук, доцент;  
*Дуравкіна Н.І.*, кандидат юридичних наук;  
*Бутенко В.М.*, кандидат економічних наук, доцент;  
*Лисенко Ю.О.*, інженер-електронник.

А43      Актуальні питання сучасної науки і права: збірник матеріалів  
VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів  
(21 квітня 2017 року, м. Суми) / Сумська філія Харківського  
національного університету внутрішніх справ. – Суми: Видавничий  
дім «Ельдорадо», 2017. – 248 с.

Збірник містить тези доповідей учасників VIII Всеукраїнської науково-  
практичної конференції студентів «Актуальні питання сучасної науки і права»  
з проблем юриспруденції, філософії, історії, економіки, міжмовної комунікації  
освіти на шляху розбудови державності України.

УДК 340.11(477)  
ББК 67.9(4Укр)

**Учасникам**  
**VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів**  
**«Актуальні питання сучасної науки і права»**

**Шановні учасники конференції!**

Прийміть мої щирі вітання з нагоди відкриття VIII Всеукраїнської конференції студентів «Актуальні питання сучасної науки і права».

Сьогодні в умовах політичних та економічних трансформацій в країні зростає роль правової науки як фундаменту розбудови державності та формування ефективного механізму регулювання суспільних відносин.

Наукова конференція студентів, котра щороку відбувається на базі Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ виступає ефективною платформою для діалогу та вирішення багатьох правових проблем, пошуку нових способів регулювання адміністративних, фінансових, цивільних, трудових відносин, визначення основних тенденцій розвитку земельного, екологічного права, обміну передовим досвідом і знаннями у сфері економіки і управління, розробки стратегії інноваційного розвитку освіти та шляхів євроінтеграції.

У сучасних умовах Україна незмінно виступає за верховенство права, тому досить складно переоцінити значимість конференції як перспективної форми консолідації зусиль студентської спільноти щодо вирішення конкретних професійних завдань у різних галузях права, економічних та гуманітарних дослідженнях.

Сподіваюся, що конференція зробить значний внесок у вдосконалення правових механізмів нашої країни, в їх адаптацію до реалій сьогодення, допоможе дати ефективну відповідь на нові виклики, забезпечити міцні умови для стабільності, безпеки і загального прогресу в нашій державі.

Переконаний, що отримані результати будуть корисні всім учасникам і, у першу чергу, юридичній науці сучасної України, а запропоновані рекомендації дійсно знайдуть своє застосування в практичній діяльності.

Бажаю всім учасникам конференції плідної роботи, конструктивного діалогу та ефективної взаємодії!

З глибокою повагою  
директор  
Сумської філії Харківського національного  
університету внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук, професор



С.С. Лукаш

---

## Секція 1

### ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

---

**Олексій Георгійович Барабашов** – курсант I курсу факультету № 4  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Станіслав Юрійович Іванов** – доцент кафедри  
українознавства Харківського національного університету внутрішніх  
справ, кандидат історичних наук

#### ДЕРЖАВОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ГЕТЬМАНА БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

На сучасному етапі розвитку Української держави особливо актуальним є питання нового переосмислення історичного минулого нашого народу. У середині XVII ст. на арені суспільно-політичного життя Східної та Південно-Східної Європи з'явилася мало кому відома до того людина, діяльність якої, за свідченнями багатьох сучасників, швидко звернула на себе увагу майже всіх великих державних діячів того часу. Цією людиною був Богдан-Зиновій Хмельницький. Як слушно зазначив автор «Історії Русів»: «Таких людей Провидіння Боже віками тільки породжує в людстві для особливих його намірів і призначень» [1, с. 341-343].

Під час національно-визвольної війни українського народу 1648-1654 рр. під керівництвом Б.Хмельницького, виникла незалежна Українська держава. Варто зазначити, що це був перший і на превеликий жаль останній в історії України державний діяч, який зумів не тільки очолити боротьбу власного народу за національну незалежність, а також за допомогою вдалої соціально-економічної політики об'єднати для досягнення поставленої мети зусилля різних верств українського суспільства, пом'якшити гостроту соціальних суперечностей.

У середині XVII ст. була створена нова держава – Українська Козацька Республіка. Саме в цей період, на арену політичного життя Європи вийшов гетьман Богдан Хмельницький, який був автором ідеї створення незалежної Української держави та домогся її визнання в світі.

В першу чергу, Б. Хмельницький у своїй діяльності розпочав із розробки наріжних принципів української державної ідеї, в основі якої було закладено об'єднання українців в єдину державу, відокремлену від Польщі. Сьогодні можна з упевненістю стверджувати, що йому вдалося діяти чітко в межах загальнонаціональних інтересів. Величезна його

заслуга як політика, так і державного діяча була в тому, що на відміну від своїх наступників він розумів особливості політичного устрою Української держави, враховував специфіку суспільних відносин, що склалися впродовж війни. На такий відповідальний крок була здатна лише рішуча, відповідальна та далекоглядна людина, яка в своїх діях здатна відмовитися від встановлених в епоху середньовіччя понять і поглядів [3, с. 54].

Богдан Хмельницький на території Української держави ліквідує магнатське та шляхетське землеволодіння та кріпосницькі відносини, які сприяли грандіозному соціально-економічному перевороту. У 1650 році на території України були сформовані 16 полків, головним органом влади була Старшинська, її рішення були обов'язковими для виконання навіть для гетьмана. Саме в руках гетьмана була зосереджена вся повнота влади.

Крім цього, необхідно зауважити, що Богдан Хмельницький, був великим військовим діячем. Йому вдалося створити одну з наймогутніших армій у тодішній Європі. Упродовж національно-визвольної війни він не зазнавав поразок. Талановитий стратег і тактик, прибічник миттєвих та рішучих дій, неперевершений майстер маневру. За все це гетьман заслуговує на почесне місце в історії воєнного мистецтва – разом із такими славетними діячами XVII ст., як Олівер Кромвель, Густав II Адольф, Ян Собеський [2, с.137-139].

Також варто сказати про дипломатичні здібності гетьмана, якому за нетривалий термін вдалося налагодити дипломатичну службу, яка б пильно слідкувала за подіями у тогочасній Європі. Чигирин перетворився на центр міжнародного життя. Сюди приїздили посольства з Польщі, Росії, Криму, Порту, Молдавії, Валахії, Трансільванії, Швеції та інших країн.

Отже, Богдан Хмельницький виключно завдяки своєму талантові зумів підняти український народ на боротьбу. Упродовж війни він створив молоду державу, із чіткою системою адміністрації, з новими законами, новим соціальним устроєм. Також йому вдалося вивести Україну на міжнародну арену та зміцнити престиж гетьманської влади.

#### Література

1. Білоцерківський В. Історія України: Навчальний посібник / Василь Білоцерківський. – 3-е вид., виправлене і доп. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 535 с.
2. Історичні постаті України: Історичні нариси / Упорядник: О.В. Болдирєв. – Одеса: Маяк, 1993. – 384 с.
3. Меріме П. «Богдан Хмельницький» / П. Меріме. – Одеса: Маяк, 1993. – С. 65-91.

**Вікторія Андріївна Бойко** – курсант I курсу факультету № 2  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
**Уляна Петрівна Брик** – курсант I курсу факультету № 2 Харківського  
національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Геннадій Геннадійович Дедурін** – доцент кафедри  
українознавства Харківського національного університету внутрішніх  
справ, кандидат історичних наук

## **ПОЗИЦІЇ ДЕРЖАВ-ПЕРЕМОЖНИЦЬ ЩОДО УКРАЇНСЬКОГО ПИТАННЯ НА ПАРИЗЬКІЙ МИРНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ**

11 листопада 1918 року у Комп'єнському лісі було підписано перемир'я, яке ознаменувало закінчення кривавого чотирьохлітнього протистояння відомого як Перша світова війна. Велика Війна (як її тоді називали) мала вирішити всі проблеми та протиріччя. Проте цей конфлікт породив ще більше протистояння у світі. Перед лідерами держав-переможниць (Ж. Клемансо, В. Вільсон, Д. Ллойд Джордж) постало питання про облаштування нового повоєнного порядку у міжнародних відносинах. У зв'язку з цим, за ініціативою країн Антанти, у Парижі була скликана міжнародна конференція за участі 27 країн, робота якої тривала з 18 січня 1919 до 21 січня 1920 року [3].

Одним із головних напрямків у роботі конференції було вирішення проблеми визнання нових державних утворень, що виникли на уламках імперій, які зазнали поразки у Світовій війні. На конференції були присутні делегації, що представляли інтереси прибалтійських країн, республік Закавказзя та України. Вони мали значні сподівання щодо справедливого вирішення їх національних питань державами-переможницями. До української делегації увійшли представники як від УНР, так і ЗУНР, а очолював її Г. Сидоренко [2]. Українські делегати потрапили на конференцію лише наприкінці квітня 1919 р., що мало негативний вплив на загальні результати роботи наших представників.

Українські дипломати мали перед собою низку завдань, головним з яких було досягнення визнання УНР на міжнародно-правовому рівні і отримання допомоги країн Антанти у боротьбі з агресивними намірами більшовиків. Було підготовлено та проголошено чимало нот і заяв, які порушували питання визнання світовим співтовариством суверенітету та кордонів УНР, право на самовизначення земель Західної України у межах Східної Галичини, Північної Буковини, Закарпаття та їх подальше об'єднання з УНР. Українські представники брали участь у зустрічах і консультаціях з делегатами, що представляли Францію, Велику Британію, США. Також мали місце зустрічі з представниками Польщі і «білого руху» Росії. Не залишали поза увагою наші дипломати і можливість налагодження взаємовигідних зв'язків з іншими новопосталими

державними утвореннями – Азербайджаном, Естонією, Грузією, Литвою, Білоруссю [2].

Слід відзначити, що протягом конференції до українського питання зверталися лише у контексті обговорення стосунків держав-переможниць з Росією і Польщею. Отже, окремо українське питання у Парижі не обговорювалося. Зауважимо, що Наддніпрянську Україну країни Заходу розглядали як одну з територій, що належала колишній Російській імперії, тому її доля має бути складовою російського питання.

Західним делегатам оперативно повідомляли про успіхи червоних в Україні, які взимку – навесні 1919 р. вже окупували Харків, Катеринослав, Київ, більшу частину Донбасу та наближалися до міст півдня України, де на той момент перебували війська Антанти [1]. З огляду на ці факти у сукупності з військовою неспроможністю Директорії УНР західні лідери з великими сумнівами дивилися на можливість реалізації ідеї української державності.

Наприкінці травня 1919 р. одного з лідерів білогвардійського руху адмірала О. Колчака, Найвищою Радою Паризької конференції було визнано «верховним правителем і вождем усіх антибільшовицьких сил Росії» [1]. Таким чином, Захід проігнорував УНР та решту національних держав, що виникли у 1917-1918 рр. на теренах Російської імперії. Виключення було зроблено лише для поляків і фінів.

Дещо іншою була ситуація з приналежністю Східної Галичини. Це було єдине питання, до обговорення якого на Паризькій мирній конференції були офіційно залучені українські дипломати. Українській делегації надали статус спостерігача під час засідання комісій, що розглядали цю проблему.

У квітні 1919 р. Радою Міністрів закордонних справ конференції було ухвалено приєднання Закарпаття до Чехо-Словаччини, а Північної Буковини до Румунії [2]. Правове оформлення цих територіальних змін відбулось внаслідок Сен-Жерменського миру з Австрією від 10 вересня 1919 р. та Севрського мирного договору з Туреччиною від 10 серпня 1920 р.

Отже, намагання українського дипломатичного корпусу досягти міжнародно-правового визнання УНР і отримати підтримку держав-переможниць зазнала невдачі. Причиною цього було те, що Україну під час Паризької мирної конференції лідери світових держав розглядали не у якості суб'єкту, а лише як об'єкт міжнародної політики і арену для геополітичної боротьби між іншими державами. Лідери Франції, Великої Британії і США відкинули всі законні претензії українців на створення самостійної соборної держави. Це впливало з недооцінки країнами-переможницями важливості справедливого вирішення українського питання в контексті тодішньої міжнародної політики. Така недалекоглядність нанесли великої шкоди нашому народові, який знову

був позбавлений власної державності і насильницьким шляхом розділений між сусідами.

#### Література

1. Гошуляк І. «Українське питання» на Паризькій мирній конференції 1919 р. [Електронний ресурс]/ І. Гошуляк // Товариство учасників бойових дій «Спас – Україна» – Режим доступу: <http://www.spas.net.ua/index.php/library> ( дата звернення 17.02.1017)
2. Симоненко Р. Паризька мирна конференція 1919 – 1920. [Електронний ресурс]/ Р. Симоненко // Енциклопедія історії України – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe> (Дата звернення 16.02.2017)
3. Паризька мирна конференція. Версальський мирний договір [Електронний ресурс] // Український історик – Режим доступу: <http://istoryk.in.ua/parizka-mirna-konferentsiya-versalskiy-mirniy-dogovir/> ( Дата звернення 16.02.2017)

**Вадим Олександрович Говор** – курсант I курсу факультету № 2

*Харківського національного університету внутрішніх справ*

**Сергій Віталійович Лук'яшко** – курсант I курсу факультету № 2

*Харківського національного університету внутрішніх справ*

*Науковий керівник: Геннадій Геннадійович Дедурін – доцент кафедри українознавства Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук*

### **УКРАЇНСЬКІ ОСТАРБАЙТЕРИ У НІМЕЧЧИНІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

Питання про визнання злочином примусового відправлення робітників з країн Східної Європи до Німеччини вперше постало вже у 1946 р. на Нюрнберзькому процесі. Нацистів звинуватили у створенні та реалізації «концепції рабської праці». Це звинувачення інкримінувалося зокрема А. Шпеєру, Ф. Заукелю та іншим головним організаторам гітлерівських каральних підрозділів. У Радянському Союзі тема рабської і примусової праці протягом сорока років не набула належної актуальності. Тільки під час перебудови стало можливим говорити про проблеми жертв нацизму та їх скалічені долі. Не втратило своєї актуальності це питання і на сьогодні.

Люди, яких у роки Другої світової війни примусово вивозили працювати до Німеччини, відомі нам як «остарбайтери». Українців масово відправляли до Рейху з кінця 1941 до осені 1944 року. Цивільне населення окупованих територій спочатку працювало на місцях з метою налагодження господарства та використання його для потреб Рейху. Нацисти запозичили у «Совєтів» колгоспну систему, що дозволяло їм



тримати селян фактично на становищі кріпаків, які не мали права залишити господарства.

Навесні 1942 р. вивезення людей на роботи до Німеччини починає набувати примусового характеру. Згідно з циркуляром за підписом А. Розенберга від 6 березня 1942 р. вимагалось відправити до Німеччини 627 тис. «східних робітників», з яких на Україну припадало 572 тис. 31 березня встановлювалися щоденні норми вивезення робітників з України – 1000 осіб [3, с. 55]. Наступного місяця передбачалось вдвічі збільшити попередню цифру.

На окупованих територіях створювалися спеціальні табори, де відібрані робітники проходили медогляд та перевірку на благонадійність. Відправляли робітників в окремих замкнених транспортах під охороною поліції. Потім робітники проходили карантинні табори на кордоні Німеччини, а згодом через пересильні табори направлялися на місця роботи. Гітлерівське командування розміщувало східних робітників в ізольованих від німецького населення таборах з відповідною огорожею, часто – колючим дротом. У таборах були приміщення для вмивання, приміщення для ізолятора та арештантські камери з розрахунку на 100 осіб

У великих містах для забезпечення регулярного переправлення до Німеччини створювалися пересильні табори. Вони розміщувалися в будинках, двори яких обносили колючим дротом. Пересильних годували один раз на день рідкою юшкою без картоплі, видаючи по 200 грамів хліба. Тут людей били за найменші провини, саджали в камери з ґратами. Спали пересильні просто на цементній підлозі казарми [4, с. 21]. Взимку вагони не опалювалися.

3 березня до червня 1943 р. за наказом Ф. Заукеля планувалось вивести близько мільйона радянських цивільних громадян. Дещо згодом окупаційна влада встановила щоденну норму вивозу у кількості 15 тис. осіб. Все населення 1923-1925 років народження мало відбутися дворічну трудову повинність у Німеччині. Кожен населений пункт отримав рознарядку щодо кількості вивозу людей. Так наприклад, у м. Олександрії було дано оголошення про те, що вся молодь 1925 року народження була зобов'язана з'явитися в зазначені дні до біржі праці. Хто не виконає наказу, той буде покараний каторжною тюрмою, а в особливих випадках – навіть смертю [2, с. 59]. Люди опиралися. Зросла кількість випадків самокалічення або зараження тяжкими хворобами. Таких випадків лише на станції Знам'янка, що на Кіровоградщині, зафіксовано понад 1000. Для робітників з СРСР наказом Г. Гімлера від 20 лютого 1942 р. було запроваджено обов'язкове носіння знака «ОСТ» У 1944 р., його замінили

на нові знаки національної належності для українців, а також білорусів з росіянами.

Умови праці на фабриках і заводах були дуже тяжкими. Працювали оstarбайтери по 12-14 годин на добу. На роботі встановлювали норму, яку необхідно було виконати, інакше не давали їсти, садили до карцеру на 10-15 діб. Основною їжею були хліб, який видавали приблизно по 200 грамів на добу, та суп-баланда, який варили з брукви або шпинату без картоплі. Плата за роботу оstarбайтерів була символічною – 22 марки на місяць. З них 16 одразу йшло на компенсацію вартості харчів та одягу [2, с. 63]. Деякі категорії східних робітників, підлітки заробітку взагалі не отримували.

Переважно оstarбайтери виконували найбільш важкі роботи, що приводило до майже повного їх виснаження. «Працедавці» не забезпечували навіть якихось мінімальних стандартів праці. Особу підневільних робітників спочатку засвідчували так званою робочою карткою (Arbeitskarte), завіреною печаткою установи праці. У картці було наведено основну інформацію про оstarбайтера, його фото, відбитки пальців [1, с. 487]. У травні 1943 р. на зміну робочим карткам прийшов інший тип посвідчень – трудові книжки для іноземців (Arbeitsbuch für Ausländer).

Отже, оstarбайтери для Німеччини всупереч тому, що виконували величезний обсяг важких робіт, сприймалися гітлерівською владою лише у якості безкоштовної робочої сили, яка позбавлена будь-яких прав, а має тільки обов'язки, головним з яких є щоденна і щонічна праця на своїх «господарів». У цілому «полювання» на молодих українців з метою їх насильницького вивезення на примусові роботи до Німеччини стало очевидним прикладом повного нехтування нацистами будь-яких правових і моральних норм, що суттєво змінило долі багатьох українських родин.

#### Література

1. Безсмертя. Книга пам'яті України. 1941 – 1945. – К.: Пошуково-видавниче агентство «Книга Пам'яті України», 2000. – 944 с.
2. Невигадане. Усні історії оstarбайтерів. – Харків: Райдер, 2004. – 236 с.
3. Пастушенко Т. «Оstarбайтери» – українські примусові робітники нацистської Німеччини / Т. Пастушенко // Історія в школах України. – 2004. – № 9-10. – С. 55-58.
4. Потильчак О. Трудові ресурси радянських військовополонених та «оstarбайтерів» з України у нацистській військовій економіці в роки Другої світової війни / О. Потильчак. – К: Міжнародна фінансова агенція, 1998. – 49 с.

**Катерина Сергіївна Єрмакова** – курсант II курсу факультету № 1  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Іван Васильович Кріцак** – старший викладач  
кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного  
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

## **ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ДЛЯ ЗАСНУВАННЯ І ПОДАЛЬШОЇ РОЗБУДОВИ ДЕРЖАВИ НОВОГО ТИПУ**

Доволі часто нам доводиться зустрічатися з таким важливим принципом як «верховенство права». На наш погляд, даний принцип є фундаментальним, завдяки йому право вже не може бути ототожене лише з сукупністю нормативно-правових актів, а повинно розглядатися як багатогранне явище, котре безпосередньо пов'язане з такими духовно-моральними цінностями, як справедливість, розумність, рівність, цілеспрямованість, пропорційність тощо.

Ідея верховенства права розглядалася ще в античну добу. Так, вибудовуючи свою «ідеальну державу», один з найвеличніших мислителів людства – Платон (427-347 рр. до н.е.) – заклав у її фундамент такі категорії, котрі й дотепер залишаються ідеалом для кожного, хто бажає благополуччя своїй державі: перш за все – це ідеї Добра і Справедливості. У своєму діалозі «Держава» він розглядав наступні її властивості: мудрість, мужність, розсудливість та справедливість [1]. Справедливість, зокрема, отримує свою «переможну нагороду» через те, що вона є «істинним добром для кожного, хто її справді дотримується». Тобто, верховенство права є найважливішим, що закладає фундамент самого існування «ідеальної держави».

Аристотель розумів державу як «певне впорядкування, в якому живуть її громадяни». При цьому філософ наголошував, що «державу не може вважатися щасливою, коли береться до уваги лише певна частина населення, а не вся сукупність громадян». Аристотель говорив про панування закону, а не когось з-поміж громадян. При цьому, закон розглядався як явище, що виходило за межі змісту акта законодавця [2]. Це прямий натяк на духовну цінність права.

Цицерон у своїх працях продовжував думки своїх попередників та вважав, що при обґрунтуванні права слід виходити з того «найвищого закону», який ще був спільний для всіх віків та виник раніше, аніж будь-який писаний закон. Він зауважив, що «право коріниться в природі», це і є запорукою збереження всіх чеснот у державі [3]. На наш погляд, це чи не перше проголошення теоретичних засад природного права (природно-правової концепції праворозуміння).

З позицій сучасного стану правової науки запровадження верховенства права в національну правову систему передбачає насамперед висвітлення правової проблематики у контексті суспільного життя в цілому, а не тільки його державно-владної організації, що лише й здатне створити можливості для більш повного розуміння принципу верховенства права. Для цього зміст поняття права має бути поширеним за межі його розуміння як «наказу держави», а також сукупності норм права як лише потенційних, хоча й загальнообов'язкових, правил поведінки у напрямі врахування певних ненормативних, діяльнісних аспектів, які є необхідними елементами реалізації правових норм, розуміння права як специфічної соціальної реальності [4].

В юридичній науці принцип верховенства права розглядається зазвичай у двох аспектах. Перший: у широкому розумінні – як модель правової організації державної влади в суспільстві, тобто як «верховенство закону над державною владою», згідно з чим він практично охоплює всі засади правової державності. Наприклад, підтримання верховенства права в американській правовій традиції включає в себе вирішення широкого кола питань, пов'язаних із конституціоналізмом, федералізмом, поділом влади, громадянськими правами, судовим захистом, судовою системою в цілому, кримінальним судочинством, адміністративним правом та ін.

Другий: у вузькому розумінні – як модель співвідношення права і закону в регулюванні суспільних відносин. Саме на такий підхід орієнтує стаття 8 Конституції України, що декларує визнання і дію принципу верховенства права, роз'яснюючи його зміст, зокрема, таким чином:

- найвищу юридичну силу Конституції, що уособлює найвищі правові цінності та передбачає, що закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції і повинні відповідати їй;

- пряму дію норм Конституції, що передбачає гарантування звернення до суду для захисту конституційних прав безпосередньо на її підставі [5].

Отже, сучасна ідея верховенства права – це ідея відродженого права, що на відміну від ідей природного права XVII-XVIII століть акцентує увагу не на громадянських і політичних правах особи, а насамперед на соціальних, екологічних, економічних правах і свободах громадян [6]. Як наслідок, верховенство права виступає підґрунтям заснування держави нового типу – справедливої, правової, демократичної, соціальної, що має неабияке значення у розбудові державної політики у всіх сферах суспільного життя.

#### Література

1. Платон. Держава / Пер. З давньогр. Д. Коваль. – К.: Основи, 2000. – С.55 [ Кн. друга, XI 370 В].
2. Аристотель. Політика/ Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. – К.: Основи, 2000. – С. 17[1253а, 15-20].

3. Марк Тулій Цицерон. Про закони / Пер. з латин. В. Литвинов. – К.: Основи, 1998. – С. 163. Книга перша, VI.18.
4. Цвік М. Про сучасне праворозуміння // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 4. – С. 10-11.
5. Конституція України, 1996.
6. Кампо В. Верховенство права.//Український юрист. – 2006. – №3. – С.88.

**Ярослав Олегович Закоморний** – курсант III курсу факультету № 3  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Геннадій Геннадійович Дедурін** – доцент кафедри  
українознавства Харківського національного університету внутрішніх  
справ, кандидат історичних наук

## **КОЗАЦЬКА РОЗВІДКА ЯК ПРОТОТИП СУЧАСНИХ СПЕЦСЛУЖБ**

Розвідці в українському війську завжди належало чільне місце під час військових дій, тому що від достовірних та вчасно зібраних розвідданих в значною мірою залежав кінцевий результат тієї чи іншої кампанії. На конкретних історичних прикладах автор пропонує розглянути процес становлення української козацької розвідки, з якої беруть витоки чимало сучасних спецслужб.

Витоки розвідувальної системи запорожців слід шукати у останній чверті XVI ст. Її виникнення було пов'язане з необхідністю своєчасно попереджати татарські набіги. Організаційні функції та безпосереднє керування розвідзагонами здійснювала старшинська рада. Саме вона ухвалювала рішення стосовно доцільності використання війська Запорозького у будь-яких військових кампаніях. Цікаво, що знаний фахівець з історії українського козацтва Д. Яворницький зауважував, що коли вирішувались секретні питання, відбувалися окремі від загальної Військової Ради збори старшинської ради.

Планування розвідувальної діяльності було безпосередньо покладено на військового писаря, військового осавула та військового товмача. У компетенції військового писаря було збирання розвідувальних відомостей різноманітного походження з подальшим аналітичним опрацюванням отриманої інформації та передачі її на розгляд кошового. Також за допомогою військового довбиша писар інформував Кіш щодо наявності на території Запорозької Січі іноземців. Організація й управління козацькою розвідувальною діяльністю у прикордонних з Січчю районах були покладені на військового осавула. Товмачам (перекладачам) доводилося здійснювати перегляд всієї іноземної документації, що надходила до Запоріжжя. Крім того, вони нерідко

виконували різнопланові розвідувальні місії на території іноземних держав [3].

Основу воєнної розвідки козацтва становили кілька складових. У кожній з них були власні стратегічні особливості. Якщо відбувався напад з боку турків або татар, на козацьку розвідку покладалося завдання оперативно визначити коли і де буде вторгнення. Успішна реалізація цього завдання дозволяла козацьким загонам оперативно перехопити ворога, тим самим запобігти нападу. У тому випадку, коли противнику вдавалося продертися крізь прикордонні залоги, козаки ділилися на кілька мобільних груп і розпочинали переслідування ворожих загонів. При відступі супротивника, козаки йшли за ним до степу, маючи на меті виявити та ліквідувати його основний табір [1, с. 479].

Для козацької розвідки була притаманна певна структура розвідувальних органів, зокрема розвідувальні завдання могли виконувати окремі спеціальні загони, розвідувальні роз'їзди, роз'їзні козаки, бекети (пости спостереження). Агентурну розвідку вели секретні роз'їзди або окремі агенти, які діяли в стані військ противника [1, с. 481].

Виконання найскладніших розвідувальних завдань покладалося на спеціальний підрозділ, що існував у козацькому війську – Пластунівський курінь. Пластуни, які проходили відповідну підготовку, опановували різноманітні форми і методи розвідки: використовували прийоми військової хитрості, орієнтувалися на місцевості за допомогою підручних засобів і наявних предметів, знали прийоми рукопашного бою, володіли іноземними мовами, що дозволяло їм здійснювати допит полонених самостійно [3].

Крім розвідки, у козаків існувала і контррозвідка. Уперше вона заявила про себе у період Національно-визвольної війни. На той час її очолював Лаврін Капуста. Він та його оточення протягом 1650-1651 рр. успішно здійснювали одну з найбільш масштабних розвідувальних операцій часів українсько-польської війни. Завдяки операції контррозвідників до Польщі й Галичини було перекинуто близько двох тисяч осіб, які мали займатися збиранням відомостей різноманітного характеру, здійснювати диверсії та готувати повстання у тилу ворога. Так само підлеглі Л. Капусти займалися розвідувальною та контррозвідувальною діяльністю на території Османської імперії, Московського царства, Литви, Швеції та Криму [2].

Загальна кількість розвідників та інтенсивність їх діяльності знаходилася у прямопропорційній залежності від гостроти воєнно-політичної ситуації навколо Запоріжжя. Так, станом на 1651 р. (до Білоцерківського миру) чисельність розвідників становила 773 особи. Через зростання загрози з боку Османської імперії чисельність козацької розвідки час від часу зростала. Навіть в умовах посилення асиміляційної політики Російської імперії наприкінці 60-х років XVIII ст. вона становила 1274 особи (станом на 1769 рік) [3].

Отже, наведені вище факти переконують, що розвідувальна діяльність у Війську Запорізькому була добре злагоджена та розвинена. Завдячуючи розвідці, козаки могли передбачити дії ворога та обрати правильну тактику протидії будь-яким зазіханням на їх інтереси. Завдяки цій злагодженості та продуманості побудови розвідувальних структур, запорожці могли передбачити дії ворога як під час власних походів, так і під час захисту своєї території. Форми і методи дії козацької розвідки стали прикладом для сучасних спецслужб, що стоять на сторожі територіальної цілісності та державних інтересів України.

#### Література

1. Історія українського козацтва: Нариси: У 2 т. / Редкол.: В. А. Смолій 1-90 (відп. ред.) та ін. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – Т. 1. – 800 с.: іл. – Бібліогр.: С. 690-781.
2. Очільник козацької розвідки Богдана Хмельницького [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.kozatstvo.info/>.
3. Розвідка Запорозької Січі [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://gur-mou.gov.ua/content/retrol.html> (дата звернення 17.02.2017).

**Дмитро Олексійович Кубишкін** – студент I курсу Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Вікторія Олегівна Панкратова** – доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

### ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЯПОНІЇ

Правова система змінюється під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів розвитку, разом із нею змінюється і вдосконалюється система джерел права, їх взаємодія, що містить в собі ще багато невивчених аспектів. Дане твердження є цілком справедливим щодо Японії.

Дослідженням права Японії займалися ряд дослідників: О. Белявська, Г. Дашков, В. Єрьомін, Б. Гаврилишин, Р. Міхєєв, М. Морозов, Таїра Хукуда, Уеда Кан, Моримото Масаюкі, О.А. Васянович, К. Цвайгерт, Р. Давид, Х. Кьотц та ряд інших. Недивлячись на увагу науковців до даної тематики, усе ж у сфері порівняльно-історичного вивчення права Японії здебільшого залишається «білою плямою», а детальне вивчення останньої дає змогу збагатити знання не тільки щодо правової дійсності Японії, а й щодо інших важливих аспектів суспільного буття цієї країни [1, 79].

Японія – одна з країн далекосхідної групи, право якої принципово відрізняється від права інших. Правова система Японії сягає 250 р. до н. е.,

коли на японських островах діяло неписане право, що не відокремлювалось від традиційних релігійних поглядів синтоїзму (поклоніння предметам природи – сонцю, місяцю, горам, рікам тощо).

Особливості японського права визначаються такими притаманними йому рисами японської цивілізації, як групове мислення, кланова вірність, самопожертвування заради загального блага. Як зазначає Л. І. Глухарева, традиційна японська свідомість переконана, що суб'єктивні права знеособлюють людські стосунки, ставлять всіх людей у становище рівності, а це суперечить ієрархічному порядку світу і природі речей. Японську правову систему, завдяки такому складному та змішаному характеру, називають ще індивідуалізованою правовою системою [2].

Вважається, що сучасне право Японії носить змішаний характер і являє собою сукупність правових норм, а також звичаїв і традицій, які склалися під впливом китайської філософії і культури, зокрема конфуціанства, і запозичень правових конструкцій романо-германського та загального права [2].

Діюча в Японії система права формувалась під впливом німецького та французького права. На думку Р. Давида, японське право належить до романо-германської правової сім'ї, хоча й зауважує, що японське суспільство за своєю структурою і за своїми традиціями ще далеке від суспільства європейського [3, 456].

Слід зазначити, що японське право не повністю вписується в романо-германський тип правових систем. Сучасне японське право за своєю структурою нагадує західне, але воно діє у своїй традиційній культурній сфері, яка формувалася століттями в умовах відсутності контактів із західною культурою [4, с.428]. Зокрема, це проявляється в утриманні японців від реалізації своїх суб'єктивних прав у судовому порядку. Це пояснюється перш за все своєрідним ставленням японців до права як регулятора, який не є єдиним інструментом регулювання суспільних відносин. Це також проявляється в традиційних способах вирішення різних конфліктів не в межах судової системи, а методами, які склалися протягом багатьох століть [2].

Тим не менше правова система Японії перейняла із системи континентального права наступні особливості: ієрархія при побудові системи нормативно-правових актів; поділ системи права на галузі, підгалузі, інститути; поділ права на приватне та публічне, поширеність кодифікації права.

Зауважимо, що на правову систему Японії вплинуло й американське право, зокрема після Другої світової війни. Так, під впливом американського права в японську ідеологію були включені конституційні принципи: «поділу влади», «стримувань та противаг», рівності всіх перед законом, повага особистості.

Отже, право Японії пройшло тривалий шлях формування, зазнаючи при цьому іноземних впливів, але завдяки високій моральній самосвідомості та національному менталітету до теперішнього часу



звичай, що не суперечить закону, має юридичну силу і застосовується в судовій практиці.

#### Література

1. История правовой системы Японии / отв. ред. А. А. Кириченко. – М. : Российская политическая энциклопедия, 2010. – 498 с.
2. Цивільне право. Загальна частина. Вступ в цивільне право / Р.А.Майданик. – Режим доступу : <http://pidruchniki.com>.
3. Давид Р. Основные правовые системы современности. – М., 1988. – 509 с.
4. Скакун О.Ф. Общее сравнительное правоведение: Основные типы (семьи) правовых систем мира: Учебник для студентов вузов. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. – 464 с.

**Юлія Вікторівна Ланчак** – студентка I курсу Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Вікторія Олегівна Панкратова** – доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

### ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У СВІТЛІ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Частина 1 статті 8 Конституції України проголошує, що в Україні визнається та діє принцип верховенства права. Набувають актуальності питання, пов'язані з утіленням принципу верховенства права в діяльності працівників поліції. Оскільки стаття 6 Закону України «Про Національну поліцію» визначає, що поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави [1].

Дослідження принципу верховенства права постійно знаходилося у центрі правових досліджень та не втрачає своєї актуальності й на сьогоднішній день. Проблема розуміння верховенства права знайшла належне місце в працях таких учених, як: Н. В. Варламової, С. П. Головатого, М. І. Козюбри, С. П. Погребняка, С. В. Шевчука та ін. Разом із тим проблемними залишаються питання, що стосуються практичного втілення даного принципу в діяльності поліцейських.

Слід зауважити, що одним із елементів верховенства права є правова визначеність, яка полягає в чіткості, простоті нормативних приписів та однаковому їх застосуванні. Тому вважаємо, що досягненням у законодавчій сфері стало прийняття 02 липня 2015 р. Закону України «Про Національну поліцію» [1]. Оскільки у порівнянні із Законом України «Про міліцію» в новому Законі передбачений чіткий перелік заходів, які має право вживати поліцейський, а також роз'яснення їх суті і підстав застосування (Розділ 5). Для прикладу статтею 32 Закону

передбачені чіткі підстави застосування такого превентивного заходу як перевірка документів. Подібного за своєю чіткістю положення ні Закон України «Про міліцію» [2], ні Наказ МВС України «Про затвердження Статуту патрульно-постової служби» [3] не містять. Так, п.2 ч.1 ст.11 Закону України «Про міліцію» містить одну конкретну підставу перевірки документів – при підозрі у вчиненні громадянином правопорушення і абстрактне положення про підстави перевірки документів [2].

Іншим прогресивним положенням у Законі України «Про Національну поліцію», на відміну від Закону України «Про міліцію», є не тільки конкретний перелік спеціальних засобів, які може застосовувати поліцейський, а й чіткі підстави застосування кожного спеціального засобу та випадки заборони такого застосування (ст. 45 Закону) [1].

Також регламентованість дій поліцейського безпосередньо в Законі полегшує громадянам розуміння правомірності дій поліцейського, оскільки виключає потребу їх звернення до додаткових інструкцій, положень, які не є такими доступними для ознайомлення.

Отже, вважаємо, що в Законі України «Про Національну поліцію» знайшов відображення принцип верховенства права, а саме його складовий елемент – правова визначеність, що полягає в чіткій регламентації дій поліцейських. Така конкретність полегшує виконання обов'язків самого поліцейського, усуває суперечності з приводу правомірності його дій.

#### Література

1. Про Національну поліцію [Електронний ресурс] : Закон України від 02 липня 2015 р. № 580-VIII. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua.
2. Про міліцію [Електронний ресурс] : Закон України від 20.12.1990 № 565-XII. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua.
3. Про затвердження Статуту патрульно-постової служби [Електронний ресурс] : Наказ МВС України від 28 липня 1994 року № 404. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua.

**Віталій Олегович Найда** – курсант I курсу факультету № 1  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Іван Васильович Кріпак** – старший викладач  
кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного  
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

#### СОЦІАЛЬНИЙ ДІАЛОГ ДЕРЖАВИ І ЦЕРКВИ

Сучасне українське суспільство переживає період гострих міжцерковних протистоянь і конфліктів на ідеологічному та політичному підґрунті. Так, взаємовідносини держави та Церкви значною мірою

залежать від загальної секуляризації життя, що проявляється у намаганнях всіляко знизити роль та значення релігії в сучасному суспільстві. Криза комуністичної ідеології, відродження національної самосвідомості сприяють прискоренню в Україні процесу становлення нового відношення до релігії взагалі та Церкви зокрема.

Незважаючи на те, що сучасні навколоцерковні події носять відкрито політичний характер та розділяють нашу державу на Захід, який підтримує УГКЦ, УАПЦ, УПЦ (КП) та Схід, де переважно підтримується УПЦ (МП), постає питання про налагодження плідного соціального діалогу між державою та Церквою. Справа не лише в подоланні розколу між православними конфесіями, а й в консолідації сучасного суспільства навколо спільних духовно-культурних національних цінностей. Саме такого роду згуртування гарантує виживання українського народу в умовах доленосних викликів глобалізованого світу.

Аналіз головних тенденцій розвитку права та релігії в Україні дають підстави стверджувати, що ставлення держави до Церкви змінювалося залежно від історичного часу. На це впливали основні етапи державотворення, кризові процеси та інші чинники. Вважаємо, що соціальний діалог держави і Церкви в Україні мав шість великих історичних етапів:

- перший (X-XII ст.) з них в основному характеризувався відносинами «симфонії» між державою та Церквою (наділення Церкви правовою юрисдикцією, передача їй частини державних функцій, прагнення державно-княжої влади реалізувати принцип «Зміцнення Церкви – зміцнення держави»;

- для другого етапу державно-церковних відносин (XVI-XVII ст.) притаманне те, що православ'я стає знаменом боротьби за національну самобутність, основним чинником національно-визвольного руху середини XVII ст.;

- третій етап державно-церковних відносин в Україні (друга половина XVII – поч. XIX ст.) пов'язаний насамперед з приєднанням до Московської держави значної частини українських земель, що призвело до зміни типу державно-церковних відносин в Україні – поступово здійснюється «одержавлення Церкви», перетворення її в складову частину державного владного механізму;

- четвертий етап державно-церковних відносин склався за часів української національно-демократичної революції 1917-1921 рр. (зокрема Центральною Радою були відновлені старі принципи відносин держави та Церкви, Православна Церква проголошувалась державною, було створено Міністерство сповідань, у функції якого входило регулювання відносин конфесій між собою і державою);

- п'ятий етап (почався з 1921 р. – закріплення радянської влади в Україні внаслідок російсько-комуністичної окупації) знаменував собою такий тип відносин політики і релігії, держави і Церкви, коли ставлення до релігії і Церкви було вкрай негативним: значна частина кліру була репресована, конфесії позбавлені статусу юридичних осіб, обмежені у релігійній та світській діяльності.

Принципово новим став шостий етап державно-церковних відносин, що почався з кінця 80-х років ХХ століття: держава і Церква визначилися в якості рівноправних суб'єктів даних відносин, держава проголосила принцип невтручання у справи релігії та Церкви, зобов'язалася забезпечити свободу совісті та віросповідання, а також рівність громадян перед законом, незважаючи на їх релігійні уподобання.

У наш час соціальний діалог української влади з Церквою може перейти на принципово нові позиції (початок сьомого етапу). На наше глибоке переконання, сьогодні визріли всі необхідні умови для того, щоб позитивні можливості духовно-інтегруючої функції релігії в умовах розбудови незалежної української державності (які, на жаль, поки що не реалізуються в повному обсязі) могли би реалізуватися сповна. Мова йде про те, що Церква повинна перестати розглядати державну політику лише як засіб досягнення конкретних конфесійних цілей, а держава, в свою чергу, використовувати Церкву лише як додатковий адміністративний ресурс.

Отже, особливістю діалогу сучасної української національної держави та Церкви є процес руйнівної секуляризації, який можливо зупинити лише шляхом відродження релігійних традицій, звернення до системи традиційних релігійних моральних цінностей, що довели свою життєздатність протягом тисячоліть. Перед сучасною соціальною (в т. ч. правовою) наукою постають важливі проблеми дослідження цих традицій і духовно-культурних цінностей на основі вивчення багатоманітних зв'язків релігії з суспільно-політичними подіями в Україні.

#### Література

1. Євдокимова Т.В., Мітіна В.О. Взаємодія політики і релігії в історичному контексті: від прийняття християнства до сучасності. // На межі тисячоліть: християнство як феномен культури. Збірник наукових статей. Міністерство освіти і науки України. Міжнародний інститут лінгвістики і права – К., – 2000. – С. 210-235.
2. Шуба О.В., Євдокимова Т.В. Ставлення української соціал-демократії до релігії та церкви. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Соціал-демократична ідея в українському та європейському політичному просторі” // Політологічний вісник. – 2001. – №8. – С. 348-349.

**Денис Вікторович Середа** – студент III курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Марина Євгенівна Василенко** – доцент кафедри  
юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного  
університету внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук, доцент

## **ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОСВІДОМОСТІ МОЛОДІ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Правосвідомість молоді – це різновид групової правосвідомості, який має складну структуру (знання права, ставлення до права, поведінковий компонент) та виражає пізнавальну, оціночну діяльність і поведінкову спрямованість молоді щодо правових явищ суспільного життя. З цього визначення випливає, що правосвідомість молоді має свою внутрішню структуру.

Про кількість компонентів правосвідомості молоді серед дослідників правосвідомості не склалася єдина думка. Так, А.І. Долгова виокремлює п'ять компонентів правосвідомості молоді: 1) знання права, 2) уявлення про право, 3) ставлення до права, 4) вимоги, які пред'являються до права, 5) ставлення до виконання правових приписів. Проте більшість дослідників вважають, що структура правосвідомості складається з трьох компонентів.

Таким чином, у юридичній літературі відсутня єдність у поглядах не тільки на кількість структурних компонентів правосвідомості молоді, а й на їхні назви та сутність, тому в цій статті спробуємо викласти власне бачення структурних компонентів правосвідомості молоді.

Перший компонент правосвідомості. У різних авторів він отримав назву – пізнавальний компонент (А.К. Івлєв, В.А. Щегорцев) або знання права (С.А. Батова). На нашу думку, назва «пізнавальний компонент правосвідомості» є не зовсім вдалою. Слово «пізнавальний» означає той, що досягає розумом що-небудь, кого-небудь, тобто включається лише процес, а результат цього процесу не враховується. Цього недоліку позбавлена така назва компонента правосвідомості, як «знання права». Зміст поняття «знання права» включає в себе два значення: 1) процес пізнання, отримання відомостей про право; 2) результат, рівень, сукупність відомостей про право. Найчастіше поняття «знання» розглядають саме у другому значенні, тобто як рівень відомостей про право (рівень правових знань).

Рівень правових знань передбачає засвоєння молодими людьми соціального значення права, ідей, які закладені в його нормах, основних принципів права (законності, справедливості, рівноправності, нерозривності прав і обов'язків, поєднання переконання і примусу, відповідальність за вину). Рівень правових знань у молодих людей різний. Він залежить від віку, освіти, соціального становища, досвіду, від рівня потреби в правовій інформації та інших чинників. Проте який би не був

рівень правових знань, знання завжди виступають як основа правосвідомості. Без знання права правосвідомість втрачає будь-який сенс. Правові знання є передумовою свободи вибору, але самі по собі вони ще не визначають вибір варіанта поведінки.

Другий компонент правосвідомості отримав такі назви: чуттєво-емоційний компонент (А. К. Івлєв), соціально-психологічний (В. А. Сапун), ставлення до права (С. А. Батова). Кожна із цих назв має право на існування, оскільки всі вони містять у назві суттєву ознаку другого компонента правосвідомості. Так, назва «чуттєво-емоційний» вказує на здатність молодшої особи сприймати зовнішні враження (чуття) і при цьому відчувати душевне переживання, почуття (емоції). Назва «соціально-психологічний» наголошує на існуванні внутрішніх душевних процесів молодшої людини щодо права (психологічний) і на тому, що виникають такі процеси під впливом дії суспільства (соціальний). На нашу думку, назва «ставлення до права» є найоптимальнішою, оскільки вона означає співставлення молодшою людиною різних правових об'єктів чи сторін об'єкта та формування ставлення до них.

Ставлення до права – це складний і суперечливий внутрішній процес, що означає ставлення до права, галузей права, інститутів права, норм права, виконання правових приписів уповноваженими державними органами і посадовими особами, власної юридично значимої поведінки та поведінки інших осіб.

Внутрішнє психологічне ставлення молодшої людини до правових явищ може бути позитивним, негативним, нейтральним.

Ставлення до права відіграє важливу роль, оскільки цей компонент правосвідомості визначає характер правомірних чи неправомірних дій.

Третій компонент правосвідомості. Поведінковий компонент, який характеризує загальну спрямованість поведінки особи у правовій сфері і її готовність до вчинення тих чи інших правових дій. Ось чому поведінковий компонент виступає в якості внутрішнього регулятора в правовій поведінці молодшої людини.

Поведінковий компонент включає в себе правову орієнтацію і правову настанову.

Правова орієнтація – це загальна спрямованість правової поведінки молодшої людини. Зміст правової орієнтації складають ті правові і моральні цінності, які внутрішньо схвалені і прийняті молодшою людиною. Вони визначають спрямованість особи в правовій сфері діяльності, у виборі засобів і методів для задоволення потреб і поставлених завдань.

Правова настанова – це своєрідний стан, психологічна готовність особи до реагування певним чином на правову ситуацію, готовність до певних типів дій за відповідних умов.

У реальному житті структурні компоненти правосвідомості молоді (знання права, ставлення до права, поведінковий компонент) перебувають у діалектичному зв'язку, між ними немає чіткої межі, навпаки, вони взаємопроникають і взаємодоповнюють один одного.

**Дар'я Олексіївна Целюрник** – студентка IV курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Марина Євгенівна Василенко** – доцент кафедри  
юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного  
університету внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук, доцент

## ГЕНЕЗИС НОТАРІАТУ В КИЇВСЬКІЙ РУСІ

Найпершим джерелом права в кожній державі, як зокрема і в Україні, було звичаєве право, яке сягає своїм корінням правових звичаїв Київської Русі. У період становлення Русі основним джерелом формування правових норм були старовинні звичаї (у тому числі торговельні) слов'янських племен, які об'єдналися у перші ранньофеодальні держави-князівства, а також князівська судова практика.

Первинною формою закону в давньоруському праві були договори, які мали назви: мир, правда, ряд. Договори укладалися між окремими особами, сільськими громадами, між територіями або Київською Руссю з іншими державами.

Основна частина звичаєвого права вказаного періоду була використана в історичній пам'ятці писаного права – «Руській правді».

Центральне місце серед норм цивільно-правового характеру в «Руській правді» посідають норми, що регулюють питання власності й володіння.

Також її нормами регулювалися договори купівлі-продажу, договори міни, договори особистого найму.

Відповідно до змісту статті 37 Поширеної правди: «Якщо ж (хтось) купив на торгу що-небудь крадене, (а саме) коня, одяг чи худобу, то хай приведе двох вільних людей чи митника; якщо не знає, у кого купив крадене, то ці свідки повинні присягнути на його користь, а позивачу забрати свою знайдену річ, а з тим, що пропало з нею, нехай розпрощається, відповідач же нехай розпрощається зі своїми грошима...».

К. Неволін, спираючись на цю статтю, вважав, що будь-який договір купівлі-продажу дійсний лише тоді, коли він укладений у присутності двох свідків або митника.

Отже, вони в такому випадку виконували нотаріальну функцію, тобто посвідчували факт купівлі речей. Відзначимо, що митниками за часів Київської Русі були державні чиновники, що призначалися вищими органами влади.

Деякі дослідники, зокрема М. Владимирський-Буданов, вважають, що купівля-продаж коней також здійснювалась при свідках чи в присутності митника.

Підтвердженням факту зародження нотаріату в державі є положення про порядок спадкування (засновані на звичаєвому праву), передбачені в договорі Русі з Візантією 911 року. Аналізуючи норми вказаного

договору, слід зазначити, що тодішнє законодавство розрізняло спадщину як за заповітом, так і за законом. Так, відповідно до пункту 13 договору, зазначено, якщо руський, що знаходиться на службі в Греції у Грецького царя помре, не заповівши свого майна, а своїх (родичів) у нього (в Греції) не буде, то нехай повернуть його майно найближчим родичам на Русі. Якщо ж він складе заповіт, то нехай той, кому (він) написав (розпорядження) успадкувати майно, візьме заповітне і успадкує його.

Спершу за законом спадкували лише сини – батьківський двір неподільно переходив до молодшого сина, а решта майна розподілялась порівну, притому сини були зобов'язані видати заміж сестер із приданим. За договором 911 року за відсутності синів спадкували брати померлого.

Встановлювалися два види спадкування: для бояр та для смердів. Майно смерда, який не залишив після себе синів, переходило до князя. Заміжні дочки смерда спадщини не отримували, а незаміжні отримували лише частину майна, яка становила її посагом при одруженні. Однак стосовно бояр і дружинників передбачався виняток – їхня спадщина за відсутності синів могла переходити і до дочок. У цьому, зокрема, виявився принцип феодального права як права привілею.

Успадковувати власність можна було як за заповітом, так і за законом. За Руською правдою, спадкувати могли лише діти, народжені в законному шлюбі. Діти ж наложниці, після смерті свого батька і пана не одержували спадщини, проте разом з матір'ю ставали вільними.

Заповіт укладався переважно усно. Письмова форма вживалася рідко. Питання про те, якою ж була у цей період форма заповітів, не ставилось в історико-юридичній науці. Вважалося, що грамотність не була поширеним явищем, відтак природно, що письмова форма заповіту не була обов'язковою, особливо в XI ст. До нас дійшли лише дві духовниці – Климента і Антонія Римлянина 1147 р. і два заповіти князя Володимира Васильковича Волинського. Однак у першому випадку спадкодавцями були монахи, а у другому – князь. Письмових відомостей про спадкування звичайних обивателів не було.

Відповідно до ст. 100 «Руської правди» батьківський двір без поділу переходив до молодшого сина, хоча у західноєвропейському феодальному праві в більшості випадків переваги надавалися старшому синові. Дочки, за наявності синів у спадкодавця, – спадкоємцями батьків не вважалися, бо інакше, одружившись, вони виносили б майно за межі свого роду.

З іншого боку, за «Руською правдою», становище жінки-дружини, матері було в окремих випадках вищим, ніж чоловіка. Дружина зберігала своє окреме майно, а після смерті чоловіка одержувала частину спадщини і ставала на чолі сім'ї та до досягнення повноліття спадкоємцями розпоряджалася їх спадщиною. Дружина-вдова отримувала частину майна «на прожиття», якою розпоряджалась на власний розсуд, але заповідати її могла лише своїм дітям, розподіляючи розміри часток за власним бажанням.



За відсутності заповіту матері, її частку отримував за законом той з дітей, на чиєму дворі знаходилося її майно і при кому матір проживала. Якщо мати-вдова вдруге виходила заміж, то призначався опікун над майном неповнолітніх спадкоємців з найближчих родичів, у тому числі вітчим. Майно передавалось опікуну при свідках; за виконання своїх обов'язків опікун мав право користуватись доходами з майна опікуваних, а в разі втрати частини спадщини відшкодовував збитки спадкоємцям.

Аналізуючи процес становлення нотаріату в українському праві, можна стверджувати, що його генезис було започатковано в Київській Русі. Подальший його розвиток продовжено за часів Литовсько-Руської держави, який базується на підвалинах, закладених Руською Правдою і звичаєвим правом, а також під впливом польського, німецького права, а також рецепційованого римського та візантійського права.

**Сергій Валерійович Цукан** – студент IV курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Вікторія Олегівна Панкратова** – доцент кафедри  
юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного  
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

## **КАТУВАННЯ ТА ІНШІ ВИДИ «НЕНАЛЕЖНОГО» ПОВОДЖЕННЯ: ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ**

Сучасний розвиток світової спільноти спрямований на дотримання прав людини та виконання державами вимог щодо зведення до мінімуму порушень у цій сфері. Та все ж проблема безкарності викликає занепокоєння через велику кількість скарг, які отримують в останній час міжнародні правозахисні організації, зокрема Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ). У них йде мова про випадки, коли держави не притягують належним чином до відповідальності осіб, які вдаються до катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження.

Стаття 3 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод вказує: «Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводження або покарання» [1]. Дане право є абсолютним та означає, що за жодних обставин воно не може бути порушене. Так у справі «Аксой проти Туреччини» Суд зазначив: «Навіть за наявності найбільш скрутних обставин, якими є боротьба проти організованого тероризму або злочинності, Конвенція абсолютно чітко забороняє катування чи нелюдське, або таке, що принижує гідність, поводження чи покарання [4, с.22].

Вирішуючи питання щодо кваліфікації видів «поганого» поводження, забороненого статтею 3 Конвенції, Суд посилається на Декларацію ООН про захист всіх осіб від катувань та інших жорстоких,

нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання. Відповідно до ст. 1 Декларації «катування» означає дію, за допомогою якої людині навмисне спричиняється сильний біль або страждання, фізичне чи психічне, з боку офіційної особи чи з її підбурювання з метою отримати від цієї людини або третьої особи інформації чи визнання, покарати її за дії, які вона вчинила або у вчиненні яких вона підозрюється, чи залякати її чи інших осіб... Катування являє собою обтяжений і навмисний вид жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження і покарання [2]. Враховуючи положення Декларації та практику ЄСПЛ (справи «Аксой проти Туреччини», «Айдін проти Туреччини», «Селмуні проти Франції», «Міхєєв проти Росії» та ін.), можна зробити висновок, що для катування характерно:

- заподіяння сильного фізичного болю чи душевного страждання (інтенсивність фізичного чи психічного насильства);
- має безпосередній характер (застосовується безпосередньо до потерпілого);
- переслідування, як правило, конкретної мети – отримання зізнання, свідчень, покарання чи залякування або будь-яка причина, яка ґрунтується на дискримінації.

На відміну від катування, нелюдське поводження охоплює більш широкий спектр варіантів «поганого» поводження: якщо катування – це навмисне спричинення болю чи страждання, то нелюдське поводження – це не лише навмисні дії; крім того, катування має певну мету (отримання зізнання, примушення до вчинення певних дій тощо), нелюдським може бути поводження, що не переслідує жодних цілей. Наприклад, у справі «Кінан проти Великої Британії» держава була визнана винною в порушенні статті 3 – нелюдське поводження – на тій підставі, що її органи не проявили належної турботи щодо заявника.

Крім того, нелюдським поводженням можуть бути визнані екстрадиція, видача та висилка, якщо їхніми наслідками є: жорстокі страждання хворої людини висилка до країни, у якій особі реально загрожує жорстоке поводження чи покарання з боку приватних осіб чи держави або смерть [3].

Останнім видом «неналежного» поводження є таке поводження/покарання, що принижує гідність, якщо воно спонукає потерпілого діяти проти своєї волі і совісті, викликає в нього почуття страху, пригніченості, неповноцінності, здатне зламати його фізичний та моральний опір, принижує чи ображає його гідність (наприклад, справи «Гонгадзе проти України», «Іванчук проти Польщі», «Рамішвілі і Кохреїдзе проти Грузії»). Ілюстрацією поводження, що принижує гідність, яке завдало певних душевних страждань і підпадає під дію ст. 3 Конвенції, може слугувати Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Валасінас проти

Литви», де затриманого чоловіка примусили роздягнутися догола, незважаючи на присутність працівників – жінок [4, с.23].

Отже, можемо зробити висновок, що судово практика ЄСПЛ розмежує форми жорстокого поводження. Так, катуванням є нелюдське поводження, метою якого є одержати інформацію чи зізнання або ж здійснити покарання. Нелюдським поводженням або покаранням є таке поводження, яке навмисно спричинює тяжке психічне чи фізичне страждання, що за даних обставин є невинуватим. І останнім видом жорстокого поводження або покарання є таке, що принижує гідність та характеризується почуттям страху, пригніченості чи безпорадності, які здатні образити та збентежити особу, і можливо, зламати її фізичний та моральний опір.

#### Література

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004).
2. Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_085](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_085).
3. Охота Я. В. Визначення «жорстокого поводження» / Я. В. Охота // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 4. – С. 372-376. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup\\_2013\\_4\\_91](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_4_91).
4. Червяцова А. О. Право на життя та заборона катувань у рішеннях Європейського суду з прав людини: аналіз судової практики: Навчальний посібник/ А. О. Червяцова. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 308 с.

**Людмила Ігорівна Чумак** – курсант III курсу факультету № 2  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Геннадій Геннадійович Дедурін** – доцент кафедри  
українознавства Харківського національного університету внутрішніх  
справ, кандидат історичних наук

## УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ РУХ 70-Х РР. ХІХ СТ. ТА ВИЗРІВАННЯ ІДЕЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Аграрна реформа 1861 р. та подальші ліберальні реформи, що були здійснені протягом 1860-х – 70-х рр., здебільшого проводились без урахування місцевих особливостей різних частин імперії, зокрема і України. За таких обставин, природно, що протидія окремих регіонів

центральної імперській владі не тільки не зменшилася, а почала набувати дедалі більшого національного забарвлення.

З кінця 1860-х рр. в Україні починають виникати так звані «молоді громади», які виявилися продовжувачами справи руху хлопоманів, що пішов на спад після Валуєвського циркуляру 1863 р. Основу «молодих громад» становили представники інтелігенції, які були зацікавлені у національно-культурному відродженні власного народу і претендували на більш помітне місце у громадському житті, ніж їм було готова надати царська влада. Громадівці бачили в українських селянах ту силу, яка здатна вибороти право бути господарями на власній землі.

Слід відзначити, що поява «молодих громад» відбувалася у вкрай несприятливих для розвитку національно-культурного життя умовах. Послідовна русифікація, репресії проти найбільш активних учасників національного руху, що розгорталися на тлі панування ідеологічної доктрини «єдиної і неподільної» імперії, внесли розкол в українську еліту. Деякі її представники спокусилися на обіцянки влади і перетворилися у складову частину загальноімперської політичної еліти. Інші, знехтувавши національними вимогами, стали частиною загальноросійських опозиційних рухів, зокрема народників.

Таким чином, на початку 1870-х рр. учасники громадівського руху опинилися перед непростим вибором: продовжувати культурно-просвітницьку роботу серед українського селянства чи, за прикладом російських народників, перейти до більш радикальних дій, закликаючи народ до силового сценарію боротьби з царатом. З часом, очевидна мало ефективність практики «ходіння у народ», ігнорування українських національних інтересів представниками загальноросійських опозиційних рухів, переважно селянський характер української нації, переконало громадівців у доцільності все ж надати перевагу культурно-просвітницькій діяльності серед народу, що мало стати необхідною запорукою становлення та зростання національної свідомості українців [1, с. 119].

З огляду на це, український національний рух 70-х рр. XIX ст., що знаходився під помітним впливом різночинсько-народницької ідеології, слід розглядати, як важливий етап українського національного відродження. Діячі «молодих громад» передусім виявляли активність у освітянській та культурницькій сфері, готували наукові розвідки етнографічного, історичного та філологічного змісту. Цим громадівці виявляли свою опозиційність до імперської влади та намагалися прискорити процес визрівання ідеї необхідності створення української державності серед широких мас населення [2, с. 92].

Апогеєм діяльності «молодих громад» фахівців небезпідставно вважають організацію у Києві Південно-Західного відділу Російського

географічного товариства (1873), який за короткий час перетворився у потужний науковий центр [1, с. 124]. Серед головних завдань членів відділу було всіляке сприяння розвитку духовних засад українського національного відродження, яке мало відбутися всупереч відверто колонізаторській та асиміляційній політиці Петербургу в українському питанні. Праці, підготовлені учасниками ПЗВ РГТ мали повернути українцям їх історичну пам'ять та створити сприятливі умови для поширення ідеї державності.

Серед основних здобутків громадівців, членів ПЗВ РГТ, відзначимо: видання наукових розвідок з етнографії та народної психології, налагодження контактів з представниками українського національного руху, що діяли у Західній Україні та прогресивними діячами національних рухів країн Центрально-Східної Європи. Під його егідою було проведено археологічний з'їзд (1874), здійснено перепис населення Києва, розгорнуто масштабну видавничу діяльність. Члени товариства були частими дописувачами газети «Київський телеграф», яка фактично стала їх друкованим органом [1, с. 125].

Наукова та просвітницька робота членів відділу дедалі більше поєднувалася з активною громадсько-політичною діяльністю, напрямком якої визначали М. Драгоманов, І. Луцицький, М. Зібер і Г. Галаган [3, с. 27].

На пожвавлення громадівського руху, спроби його представників поєднати культурницьку роботу з суспільно-політичною царат відреагував новою хвилею репресій. Влітку 1875 р., за наказом імператора була організована спеціальна комісія, що почала розбирати наслідки українофільської діяльності громад. Робота комісії виявилася «плідною». Влада закрила Південно-Західне відділення Російського географічного товариства, припинила видання «Київського телеграфу». Почалися арешти громадівців. У решті-решт було видано Емський акт (1876), що звів нанівець можливості для легальної культурницько-освітньої діяльності представників національного руху.

#### Література

1. Волощенко А. К. Нариси з історії суспільно-політичного руху на Україні в 70-х – на початку 80-х років XIX ст. / А. К. Волощенко. – К., 1974. – 221 с.
2. Беззубець О. Спогади діячів визвольного руху 60-90-х років XIX ст. / О. Беззубець // Етнічна історія народів Європи. – Випуск 9. – 2001. – С. 90–94.
3. М. Драгоманов і Південно-Західний Відділ Російського Географічного Товариства // Науковий вісник Ізмаїльського державного педагогічного інституту. – Вип.7. – Ізмаїл, 1999. – С.26-29.

**Владислава Миколаївна Шутько** – студентка I курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Вікторія Олегівна Панкратова** – доцент кафедри  
юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного  
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

## **ОКРЕМІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ ПРАВОСВІДОМОСТІ**

Правосвідомість без перебільшення належить до числа ключових категорій соціально-філософської та юридичної думки. Виникнення правової свідомості є результатом еволюції свідомості суспільства в цілому від міфологічної свідомості до логічної, а від логічної – до правової та підвищенням ролі права у процесі регулювання суспільних відносин [2, 553].

Загальноприйнято вважати поняття «правосвідомість» однією з найважливіших категорій в осмисленні феномена права. У міру зростання уваги дослідників до проблеми права збільшується кількість публікацій, які висвітлюють ті чи інші аспекти правосвідомості. Разом з тим виявляються певні проблеми в розумінні концепту «правосвідомість» і потреба в уточненні ряду положень, які здавалися раніше очевидними, тим більше, що загальноприйняте визначення даного поняття відсутнє.

Проблема правосвідомості стала предметом дослідження таких видатних учених правознавців, як Б. О. Кістяківський, Б. М. Чичерін, Г. Ф. Шершеневич та інших. У зазначених роботах переважала думка, що правосвідомість являє собою усвідомлення правомірної поведінки на рівні мотивації індивіда. Одна з перших спроб розглянути поняття «правосвідомість», що має відношення до правової реальності, а не до індивідуальної мотивації, була зроблена П. І. Новгородцевим, хоча концептуального визначення даного поняття він не надавав [1, 113].

У більшості сучасних підручників з теорії держави та права правова свідомість розглядається як специфічна форма суспільної свідомості, система відображення правової дійсності в поглядах, теоріях, концепціях, почуттях, уявленнях про право, його місце і роль щодо забезпечення свободи особи та інших загальнолюдських цінностей [3, 164].

У структурі правосвідомості виділяють такі елементи, як правова психологія та правова ідеологія.

Правова психологія – це сукупність почуттів, які емоційно виражають ставлення індивіда, групи людей чи соціальної спільноти до права і правових явищ. Це – неусвідомлене ставлення до права, що походить з повсякденної практики в процесі зіткнення з конкретними юридичними ситуаціями, а тому формується здебільшого стихійно. Відтак правова психологія неосмислена теоретично і неупорядкована логічно. У ній провідним елементом виступають емоції, а не понятійні форми відображення правової діяльності [5, 409].

Основним фактором, що впливає на формування правової психології, служить менталітет – глибинний рівень правосвідомості, виражений у структурованій єдиної й цілісної спільності правових уявлень, стереотипів, звичок, реакцій, у характері і способі юридичної сприйняття.

Сформовані національні звички, звичаї, стереотипи зумовлюють характер емоційного ставлення нації до правових нововведень і модернізацій. Для української ментальності характерними є традиціоналізм, колективізм, яскраво виражений антиіндивідуалізм, схильність надмірно ідеалізувати певні прояви суспільного життя. Разом з тим присутній прагнення до правди, добра, рівності, милосердя тощо. Українська ментальність характеризується прагненням до справедливості. Існує спрямованість на пошук правди і справедливості більше в релігійних цінностях, ніж у праві, законі. Для народу право (закон) є скоріше інструмент державного примусу, своєрідна юридична «палиця», що має, головним чином, один кінець – кара, насильство, покарання, відповідальність.

Наступним елементом правосвідомості є правова ідеологія – система правових принципів, ідей, теорії та концепцій, що відображають теоретичне осмислення правової діяльності, усвідомлене проникнення в сутність правових явищ. Правова ідеологія – складне суспільне явище, яка відображає суспільні відносини як систему, що допомагає визначати, які саме з них вимагають правового регулювання [4, 16].

У правовій ідеології полягають вимоги суспільства і соціальних груп, які пред'являються до особистості. Її основою служать ідеї про поділ влади, багатопартійності та ідеологічному різноманітті, законності в діяльності суду. У формуванні правової ідеології й поширенні її в суспільстві беруть участь юристи, політологи, державні і політичні діячі, представники ЗМІ.

Отже, правова ідеологія і правова психологія тісно взаємодіють, доповнюють один одного в пізнанні й оцінці права, урегулюванні поведінки людей. Ідеологічна підготовленість людини забезпечує його контроль над переживаннями і почуттями, можливість опановувати себе. Від правової психології залежить, врешті-решт, визнання або невизнання права, а відповідно, дотримання правових приписів або порушення їх.

#### Література

1. Большунов М.А. К вопросу о понятии правосознания / М.А. Большунов // Вестник Самарской гуманитарной академии. Серия: Право. – 2011. – №2. – С. 112-117.
2. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О.В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – 2-е вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 688 с.
3. Теорія держави і права : Навч. посіб. / А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков та ін.; За заг. ред.

- С. Л. Лисенкова, В. В. Копейчикова. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 368 с.
4. Титаренко Т.А. О содержании правосознания / Т. А. Титаренко // Психопедагогика в правоохранительных органах. – 2010. – №4. – С. 17-18.
5. Універсальна теорія держави і права : підручник./ В. Е. Теліпко. – К.: БІНОТАВР, 2007. – 512 с.

**Владислава Сергіївна Ярошевська** – студентка I курсу Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Світлана Сергіївна Шоптенко** – доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

## **ЗАВДАННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ**

Стаття 3 Конституції України визначає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. З даної правової норми випливає, що держава повинна забезпечувати непорушність прав і свобод людини. З цією метою утворюються і діють правоохоронні органи, які забезпечують законність та правопорядок у відповідних сферах. Перед кожним з них державою поставлено свої завдання, які визначаються у законах, що регулюють їх діяльність, а також передбачено заходи відповідальності за їх невиконання або неналежна виконання.

На сьогоднішній день перелік завдань правоохоронних органів чітко не закріплений у національному законодавстві. Вони визначаються окремо для кожного правоохоронного органу.

Так, завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [2].

Якщо органи поліції забезпечують правопорядок всередині держави, то питаннями зовнішньої безпеки займається Служба безпеки України. На неї покладається у межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної



діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці [3].

Прокуратура виконує наступні завдання: підтримання державного обвинувачення в суді; представництво інтересів громадян та держави в судах у встановлених законодавством випадках; нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [4].

На Державну прикордонну службу України покладаються завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні [5].

Завданням Національного антикорупційного бюро України є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці [6].

Проаналізувавши завдання правоохоронних органів, можна побачити, що їх усі можна поділити на загальні, які характерні для всіх з них, та спеціальні, які є характерними лише для окремих правоохоронних органів. До першої групи відносяться:

- захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, фінансової безпеки держави;
- захист прав, свобод і законних інтересів людини;
- забезпечення публічного порядку та публічної безпеки;
- протидія правопорушенням та їх припинення.

Спеціальні завдання є окремими для кожного правоохоронного органу та визначають специфіку його діяльності та призначення в державі. Так, наприклад, Державна прикордонна служба України забезпечує недоторканість державного кордону. Національне антикорупційне бюро протидіє кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави. Спеціальними завданнями прокуратури є підтримання державного обвинувачення в суді та представництво інтересів громадян і держави у встановлених законодавством випадках.

Проаналізувавши законодавство, що визначає завдання правоохоронних органів, можна зробити висновок, що завдання деяких правоохоронних органів не знайшли чіткої регламентації в нормативно-правових актах, а в окремих випадках завдання дублюються, що не зовсім позитивно відображається на результатах їх виконання. У зв'язку з цим необхідно загальні завдання правоохоронних органів закріпити на законодавчому рівні.

### Література

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР// Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про Національну поліцію: Закон від 02.07.2015 № 580-VIII// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, Ст. 379.
3. Про Службу безпеки України: Закон від 25.03.1992 № 2229-XII// Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 27. – Ст.382.
4. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII// Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. – № 2-3. – Ст. 12.
5. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 № 661-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 27. – Ст. 208.
6. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон від 14.10.2014 № 1698-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 47. – Ст. 2051.

---

## Секція 2

### СТАНОВЛЕННЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

---

**Аліна Іванівна Головка** – студентка II курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Вікторія Павлівна Грובה** – заступник директора  
Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх  
справ, доктор юридичних наук, професор

#### ІНСТИТУТ ПРАВОНАСТУПНИЦТВА: КОНТИНУЇТЕТ УКРАЇНИ СТОСОВНО ПРАВ І ЗОБОВ'ЯЗАНЬ СРСР

Інститут правонаступництва вважається одним із найдавніших інститутів міжнародного права. Незважаючи на те, що на сьогоднішній день він порівняно добре врегульований у конвенційному плані, проблема правонаступництва не втрачає своєї актуальності. Оскільки від ефективності здійснення правонаступництва державою залежить стабільність всього світового порядку. Однак, як доводить практика, часто держави-учасниці правонаступництва і світове співтовариство загалом виявляються неготовими до врегулювання наслідків правонаступництва. Яскравим прикладом в цьому аспекті є Україна, адже попри те, що розпад СРСР відбувся ще у 1991 році, проблема правонаступництва в Україні залишається актуальною, а безліч питань досить не врегульовані.

Увів поняття повного правонаступництва Гуго Гроцій у своєму трактаті «Про право війни і миру». Емерік де Ваттель у книзі «Право народів» відзначав, що держава- правонаступниця зобов'язана виплачувати борги іншим державам. Під міжнародним правонаступництвом сьогодні розуміють перехід прав і обов'язків від одного суб'єкта міжнародного права (право попередника) до іншого (правонаступника) внаслідок виникнення або припинення існування держави або зміни її території [2, с. 151].

Довгі роки норми інституту правонаступництва склалися із норм звичаєвого права, незалежно від великої кількості прецедентів створення нових держав. Але на сьогодні існує два універсальні договори, прийняті під егідою ООН: Віденська конвенція про правонаступництво держав стосовно договорів від 23 серпня 1978 року (Україна приєдналася до цієї конвенції 17 вересня 1992 року) і Віденська конвенція про

правонаступництво держав стосовно державної власності, державних архівів і державних боргів від 8 квітня 1983 року (Україна приєдналася до даної Конвенції 17 листопада 1992 року). Питання щодо правонаступництва держави має велике значення для України, адже Україна є повним правонаступником УРСР та частковим правонаступником СРСР й деякі питання розподілу державної власності, державних архівів, державних боргів СРСР залишаються й досі не вирішеними.

Україна в особі своїх вищих органів влади визначила правонаступництво в тих випадках, коли в силу міжнародного права це підлягає вирішенню одностороннім волевиявленням, а в інших випадках – шляхом укладання відповідних міжнародних угод. Одностороннім волевиявленням установлена безперервність держави України, її територіальне наступництво в Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року.

У Декларації оголошувалося правонаступництво на свою частку в загальносоюзному багатстві, зокрема в загальносоюзних алмазному і валютних фондах і золотому запасі, що створений завдяки зусиллям народу Республіки. Подальший розвиток ця тенденція одержала в Законі України від 12 вересня 1991 р. «Про правонаступництво».

Для рішення проблем правонаступництва і на основі Меморандуму про порозуміння з питання правонаступництва у відношенні договорів колишнього СРСР, що представляють взаємний інтерес 1992 року, Радою глав держав СНД 20 березня 1992 року була створена комісія з правонаступництва у відношенні договорів, що представляють взаємний інтерес, державної власності, боргів і активів колишнього Союзу РСР, у рамках якої було підготовлено значне число угод між державами колишнього СРСР (наприклад, Договір про правонаступництво стосовно колишнього державного боргу й активів Союзу РСР 1991 року, Угода глав держав-учасниць СНД про власність колишнього Союзу РСР 1991 року, Угода про розподіл усієї власності колишнього Союзу РСР за кордоном 1992 року, Декларація глав держав-учасниць СНД про міжнародні зобов'язання в галузі прав людини й основних свобод 1993 року та ін.). Україна є учасницею більшості з цих договорів.

Меморандумом про взаєморозуміння щодо боргу іноземним кредиторам СРСР було встановлено основний принцип виплати зовнішнього боргу СРСР – принцип солідарної відповідальності. Дія цього принципу передбачалася в тому, що якщо одна держава-спадкоємець виявить, що не в змозі виплатити свою частку боргу, то інші партнери по Меморандуму повинні взяти на себе зобов'язання у частині, що приходяться на частку цієї учасниці. Ця домовленість повинна була діяти до укладення окремої двосторонньої угоди, яку сторони повинні були підписати до 31 грудня 1992 р. На виконання цієї угоди Російська Федерація зобов'язувалася надати Україні повну інформацію про всі

активи й боргові зобов'язання колишнього Союзу, а також їхніх рухах, починаючи з грудня 1991р. Але указаної інформації надано не було і тому до 31 грудня 1992 р. угоди не було укладено і Україна відмовилася від передачі Російській Федерації прав і функцій на управління українською частиною зовнішнього боргу та фінансових активів СРСР, заявивши, що вона бере на себе виплату відповідної частини цього боргу [5, с. 210]. Пізніше Україна взяла на себе виплати боргу і юридично це було закріплено у Протоколі від 16 січня 1993р. Так, було визначено, що Україна та Росія визнають відповідальність за борг колишнього СРСР. Україна та Росія будуть окремо відповідальні за обслуговування зовнішнього боргу колишнього СРСР, причому Україна та Росія відповідають у відповідних частках цього боргу (це положення підлягало уточненню). У разі, якщо одна зі сторін порушить графік платежів, інша сторона не повинна буде відповідати за невиконання зобов'язань. Завершити розгляд питання щодо правонаступництва України остаточно так і не вдалося, так Угода між Україною та РФ про врегулювання питань правонаступництва щодо зовнішнього боргу та активів колишнього СРСР від 9 грудня 1994 року (так званий «нульовий варіант») була останнім вагомим актом серед низки актів стосовно правонаступництва. Таким чином, необхідність чіткого, всебічного регулювання міжнародного правонаступництва є проблемою, яка й досі не вирішена.

Велика кількість питань тривалий час залишається без розгляду та міжнародне співтовариство не поспішає їх вирішувати. Хоча нещодавно постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.2014 № 333 і була створена Міжвідомча робоча група з вивчення можливих шляхів захисту інтересів держави у вирішенні питання правонаступництва щодо зовнішнього державного боргу та активів колишнього СРСР, однак остаточний розгляд даного питання ще попереду, оскільки необхідно зібрати всі необхідні докази та підтвердження, на підставі яких висвітлювати проблему правонаступництва України міжнародній спільноті. У свою чергу, Російська Федерація все зволікає з наданням повної інформації про стан всіх боргів та активів, підтвердженої висновками міжнародного аудиту, а отже, взагалі весь процес правонаступництва призупинений і це створює велику кількість перешкод для роботи новоствореної Робочої групи.

#### Література

1. Гроций Г. О праве войны и мира. Книга вторая [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.civisbook.ru/files/File/Groziy.Kn2.pdf>
2. Баймуратов М. О. Міжнародне публічне право [Текст] : підручник / М. О. Баймуратов. – Х. : Одиссей, 2008. – 704 с.
3. Галан В. О. Практика врегулювання проблем державного боргу колишнього СРСР / В. О. Галан // Проблеми законності : респ. міжвідом. наук. зб. – Харків, 2003. – Вип. 64. – С. 206-212.

4. Угода про розподіл всієї власності колишнього Союзу РСР за кордо- ном [Електронний ресурс] – Режим доступу [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997\\_022](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_022)
5. Протокол про схему обслуговування боргу колишнього СРСР Украї- ною і Росією (укр/рос) Україна, Російська Федерація; Протокол, Міжнарод- ний документ від 16.01.1993 [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/643\\_115](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/643_115)
6. 6.Електронний ресурс – Режим доступу : <http://readbookz.com/book/166/5012.html>

**Аліна Сергіївна Кибенко** – студентка II курсу факультету № 6  
*Харківського національного університету внутрішніх справ*  
Науковий керівник: **Вікторія Павлівна Грובה** – заступник директора  
*Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх  
справ, доктор юридичних наук, професор*

## **ПОНЯТТЯ ТА ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ**

Безпека була і залишається одним із найважливіших аспектів у функціонуванні суб'єктів міжнародних відносин. Забезпечення безпеки базовою потребою є важливим завданням кожної держави, як і міжнародної спільноти в широкому розумінні цього поняття.

Термін «безпека» історично відповідає латинському *securitas* – безтурботність, недбалість, душевний спокій, вільність від страху, небезпеки, спокій, впевненість у собі [1] .

Перші тлумачення безпеки можемо знайти у працях грецьких (Платон, Аристотель, Епікур) і римських (Цицерон, Лукрецій) філософів. За античних часів поняття безпеки використовувалось у філософському, політичному та юридичному лексиконах. Водночас праці таких видатних філософів, як Цицерон та Лукрецій, відіграли важливу роль у формуванні змісту поняття безпеки як на рівні індивіда, так і на рівні держави чи народу. Сучасні визначення у західних і в українських виданнях окреслюють безпеку переважно як: стан впевненості, спокою, забезпечення, а також його відчуття, і вказують, що вона означає відсутність загрози і захист перед небезпеками.

Можемо стверджувати, що сьогодні дослідження безпеки стало самостійною галуззю суспільної науки. Вивчення проблем безпеки, або безпекознавство (*security studies*), у межах теорії міжнародних відносин посідає особливе місце [2].

Загалом у міжнародних відносинах основним критерієм типології безпеки слугує поділ безпеки на національну/внутрішню (безпеку держави) і міжнародну безпеку. У науковій літературі існує велика

кількість документів, монографій, статей, які присвячені проблемі міжнародної безпеки. Вона є об'єктом дослідження таких науковців, як А. Кулакова, С. Ланцова, Е. Степановский та ін.

Участь тієї чи іншої держави в будь-якому міжнародному режимі безпеки визначається її власними інтересами і насамперед інтересами забезпечення власної національної безпеки. Можна виділити три основні моделі режимів безпеки для будь-якого регіону сучасного світу: режим загальної безпеки, режим колективної безпеки, режим безпеки на основі співробітництва [3].

Міжнародний режим загальної безпеки передбачає добровільну відмову від конфронтації між будь-якими державами.

Головними принципами дотримання такого режиму є: 1) використання військової сили виключно у цілях самооборони, а не як засобу урегулювання міжнародних конфліктів; 2) відмова від стратегії досягнення військової переваги; 3) визнання, що безпека іншої держави не залежить від рівня її військової могутності; 4) визнання скорочення збройних сил та зброї принципом загальної безпеки.

Під режимом колективної безпеки розуміють такий порядок міжнародної співпраці, за яким кожний акт агресії проти будь-кого з учасників співтовариства розцінюється як агресія проти усіх, що передбачає колективний опір агресору.

На сьогодні регіональними системами колективної безпеки є: Організація Американських держав (ОАД); Організація Африканської єдності (ОАЄ); Ліга арабських держав (ЛАД); Організація Північноатлантичного договору (НАТО); Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ); Система колективної безпеки в рамках СНД. Однією з найбільш значущих міжнародних організацій є Організація Об'єднаних Націй (ООН) [4].

В останнє десятиліття найбільшу загрозу загальному миру й безпеці на глобальному рівні представляла зброя масового знищення, у першу чергу ядерна. Хоча із закінченням холодної війни ймовірність великомасштабного військового конфлікту з застосуванням ядерної зброї різко знизилася, небезпека виходить із самого факту існування такої зброї. Одним із механізмів забезпечення ядерної безпеки є певний режим нерозповсюдження ядерної зброї. Даний міжнародний режим зафіксовано в Договорі про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯО) 1968 р. На даний момент у світі склалася така ситуація з поширенням ядерної зброї. Усі держави можна розділити на п'ять груп залежно від володіння ними ядерною зброєю, наявності або відсутності економічних і технологічних передумов для його виробництва й участі або неучасті в ДНЯО (перша група – США, Російська Федерація, КНР, Великобританія й Франція; друга – Ізраїль, Пакистан й Індія; третя – Іран, Ірак і КНДР; четверта – Алжир, Аргентина, Бразилія, Білорусія, Казахстан і Україна, Південно-Африканська Республіка; п'ята – держави, що мають можливість мати

ядерну зброю, але обґрунтовано від неї відмовляються, сьогодні беруть участь у режимі нерозповсюдження). Крім ядерної, до зброї масового знищення відносять хімічну й бактеріологічну. Ці види зброї перебувають під повною забороною. З 1972 р. діє Конвенція про заборону розробки, виробництва й нагромадження запасів бактеріологічної (біологічної) і токсичної зброї та про її знищення [5].

З 1997 р. відносно хімічної зброї діє той же режим заборони, що й стосовно бактеріологічної (Конвенція про заборону розробки, виробництва, нагромадження й застосування хімічної зброї й про його знищення).

Забезпечення міжнародної безпеки пов'язано не тільки з контролем за зброєю масового знищення, але й з обмеженням і скороченням звичайних озброєнь і збройних сил. Найдалі в цьому напрямку просунулися країни європейського континенту (в 1975 р. почала діяти Нарада з безпеки й співробітництва в Європі в місті Хельсінкі; у 1990 р. у Відні було підписано Договір про звичайні збройні сили в Європі (ДОВСЕ) [6].

19 листопада 1999 р. у Стамбулі була підписана Угода про адаптацію ДОВСЕ. Головною відмінністю нового варіанта договору є відмова від блокового принципу. Хоча адаптований ДОВСЕ не позбавлений деяких недоліків, він відповідає інтересам усіх його учасників. На рубежі XX й XXI ст. проблеми тероризму та протидії йому стали одними з найважливіших, як для окремих держав, так і для світового співтовариства в цілому. За останні десятиліття для боротьби з тероризмом створена значна юридична база у вигляді численних міжнародних конвенцій. У цих нормативних актах передбачено взаємні зобов'язання держав у протидії різним видам і формам терористичної діяльності. Серед них можна відзначити Токійську конвенцію 1963 р., Гаазьку конвенцію 1970 р., Монреальську конвенцію 1971 р., спрямовані на боротьбу зі злочинами терористів у повітряному транспорті; Нью-Йоркську конвенцію 1973 р. про запобігання й покарання злочинів проти осіб, що користуються міжнародним захистом; Нью-Йоркську конвенцію 1979 р. про боротьбу із захопленням заручників; Віденську конвенцію 1980 р.; Монреальську конвенцію 1991 р. про маркування пластичних вибухових речовин.

У деяких регіонах існують власні нормативні акти антитерористичного характеру. Так, у 1977 р. під егідою Ради Європи була прийнята Європейська конвенція по боротьбі з тероризмом. Країни СНД уклали між собою Договір про співробітництво й боротьбу з тероризмом. У 2000 р. була прийнята міждержавна Програма співробітництва по боротьбі з тероризмом та іншими проявами екстремізму, створено Антитерористичний центр СНД.

Донедавна поняття «міжнародний тероризм» більше підкреслювало міжнародну небезпеку такого явища, ніж відзначало реальний, очевидний



фактор у міжнародних відносинах. Останні події показали, що у світовій політиці відбулися якісні зрушення [7].

Отже, можна зробити висновок про те, що питання безпеки здобувають новий вимір як на національному, так і на міжнародному рівні. Це досить важливо враховувати в теорії та практиці міжнародних відносин.

#### Література

1. Дворецкий И.Х. Латинско-русский словарь. – 6-е изд., стереотип. – М.: Рус. яз., 2000. – С. 695; Литвинов В. Латинсько-український словник. – К.: Українськіпропілеї, 1998. – С. 583.
2. Мальський М.З., Мацяк М.М. Теорія міжнародних відносин. – Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2002. – 392 с.
3. Власюк О., Бодрук О., Ожеван М., Парахонський Б., Прейгер Д. Україна в системі міжнародної безпеки: Монографія /Національний інститут проблем міжнародної безпеки. – К.: НІПМБ. – 450 с.
4. Артюшин Л.М., Костенко Г.Ф. Теоретичні аспекти стратегій воєнної безпеки суспільства і держави: Монографія. – Харків: Вид-во Нац. Ун-ту внутр. Справ, 2003. – С. 33-57.
5. Перепелиця Г. Парадигма нової системи європейської безпеки.// InternationalReview – № 3(11) жовтень 2009 – С. 40.
6. Харабан І.А. Система європейської безпеки і напрями воєнно-політичної інтеграції України до її структури: Монографія. – К.: Варта, 2005. – 544 с.
7. Баймуратов М. О., Делінський О. А. Міжнародно-правові аспекти становлення і розвитку європейської безпеки на порозі ХХІ століття: Монографія. – Одеса :Юридичналітература, 2004. – 184 с.

**Сергій Анатолійович Левенець** – курсант I курсу факультету № 1

*Харківського національного університету внутрішніх справ*

*Науковий керівник: Іван Васильович Кріцак – старший викладач кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук*

### **ЧИ ПОТРІБНА УКРАЇНІ ОНОВЛЕНА КОНСТИТУЦІЯ: ІСТОРІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ДУМКИ ТА СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ, ЩО ПОСТАЮТЬ НА ШЛЯХУ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ**

Генезис конституціоналізму світової історії свідчить про те, що будь-які, навіть найбільш досконалі Конституції потребують свого подальшого вдосконалення та оновлення. Не є винятком й Конституція України. Однак вітчизняний політикум у цілому виявився не готовим перейти від загальних слів до предметної роботи над вдосконаленням Основного Закону. При цьому одні політичні сили говорять про

конституційну реформу лише як про загрозу узурпації влади, інші – шукають привід для абстрактних дискусій про більшу чи меншу демократичність тієї чи іншої форми правління.

Вітчизняна теорія та практика творення Конституції є однією з найдавніших у Європі. Зародження національної конституційної думки сягає початку XI століття. Найвизначнішою пам'яткою права періоду Київської Русі є «Руська Правда» – збірка законів, найвідоміша пам'ятка давньоруського княжого законодавства, що регламентувала феодальні відносини в державі. Збірник базується на нормах звичаєвого права та містить в собі норми різних його галузей, насамперед цивільного, кримінального та процесуального. Автономний осередок українського державного життя – Запорозька Січ – традиційно функціонувала на засадах демократії навіть в умовах чужоземного панування на більшій частині України. Демократичний ідеал був покладений в основу державотворчих процесів у Гетьманщині – українській козацькій державі, заснованій під час Визвольної війни 1648-1657 років. У 1710 році з'явилася Конституція Пилипа Орлика. За оцінкою українських істориків, ця Конституція є однією з перших європейських конституцій нового часу, що на сімдесят сім років випередила Конституцію США, але на жаль, вона не набула чинності на теренах України, залишившись яскравою пам'яткою вітчизняної конституційно-правової думки.

Українська Центральна Рада з червня 1917 року по січень 1918 року видала чотири Універсали. I, II та III Універсали виходили з ідеї автономії України у складі оновленої федеративної Росії, а IV Універсал, прийнятий 22 січня 1918 року, проголошував незалежність Української Народної Республіки. 29 квітня 1918 року на засіданні Центральної Ради ухвалено проект Конституції Української Народної Республіки, але вона не набула чинності через гетьманський переворот.

Перебуваючи у складі СРСР, Україна послідовно мала чотири Конституції, прийняті в 1919, 1929, 1937 та 1978 роках. Але вони являли собою скоріше політичні, аніж юридичні документи. Формально наша країна вважалася суверенною соціалістичною державою, а насправді перебувала під цілковитим контролем союзних органів влади.

Сучасна Конституція України, що прийнята 28 червня 1996 року, є найважливішим нормативно-правовим актом нової, по-справжньому незалежної, самостійної Української держави. Хоча наша Конституція й була прийнята в надзвичайно складних умовах, її основи було закладено без значних політичних та соціальних потрясінь, згідно з волевиявленням народу та загальновизнаними міжнародно-правовими нормами. Невипадково, за оцінками міжнародних та вітчизняних експертів, Конституція України є однією з найбільш демократичних у світі.

Наголосимо на тому, що Конституція України має особливий порядок прийняття і внесення до неї змін, унормований у Розділі XIII «Внесення змін до Конституції України». Це є важливою нормативно-

правовою гарантією її чинності. Легітимна процедура внесення змін до Основного Закону унеможлиблює його миттєві, експресивні зміни. Загалом внесення змін до Основного Закону завжди і скрізь супроводжується політичною боротьбою. Нинішній стиль роботи парламенту досить важко визнати результативним. На наш погляд, головною причиною блокування його роботи є банальна боротьба за владу. На сьогодні, парламент втратив мотивацію до якісної законотворчості. Як наслідок, бачимо нескінченну боротьбу за формування чи переформування коаліцій. В умовах нерозв'язаного конфлікту між політичними силами неможливо досягти реалізації стратегічних цілей і національних завдань. Протистояння призводить лише до знецінення демократичних цінностей. Ми стаємо країною, в якій вибори ніколи не закінчуються. Між тим, без створення сталої політичної системи, здатної до формування та регулярного відтворення ефективної влади, країна приречена на стагнацію.

Щодо нашого бачення змін до самої Конституції – є необхідність посилення конституційних гарантій захисту прав і свобод людини і громадянина, створення збалансованої системи державної влади, підвищення ролі місцевого самоврядування та системного вдосконалення процедур конституційного регулювання суспільних відносин в Україні. Але більш нагальним постає питання консолідації усіх політичних сил навколо цієї проблеми та знаходження консенсусу у вирішенні проблем, що постають у процесі його розв'язання.

Навіть у цій не надто оптимістичній ситуації хочеться вірити, що у сесійній залі нинішнього складу Верховної Ради України може бути прийнята ефективна Конституція, яка вкрай потрібна країні. Це невід'ємне право парламенту, а з прав випливають обов'язки. Зокрема – обов'язок діяти в інтересах всього суспільства і держави. Маємо надію, що в майбутньому, поряд із давніми пам'ятками права, оновлена Конституція України стане ще одним прикладом найдемократичнішого документу конституційно-правової думки світового рівня.

**Влада Андріївна Чертополох** – студентка II курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Світлана Андріївна Лубнець** – викладач кафедри  
юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного  
університету внутрішніх справ

## **БОРОТЬБА З ТОРГІВЛЕЮ ЖІНКАМИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

Однією з найгостріших проблем сьогодення є боротьба із злочином, що має багато назв – «біле рабство», «торгівля людьми», «контрабанда

людьми», яка вже порівняно давно стала транснаціональною, а, отже, це проблема не тільки окремо взятої держави, а й складова організованої міжнародної злочинності, що є реальною загрозою для всієї міжнародної безпеки.

Злочинна торгівля грубо порушує основні права людини, такі як право на життя, гідність і безпеку, на справедливі та сприятливі умови праці, охорону здоров'я та рівність. Наприкінці ХХ сторіччя з її проявами зіткнулась і Україна. Складна економічна ситуація в Україні, високий рівень безробіття, недосконалість законодавства та правова необізнаність громадян є основними умовами, що сприяють цьому явищу.

Серед учених, що розглядали окремі аспекти даної теми, слід зазначити: Весельського В. К., Пяковського В. В., Левченка К. Б., Удалова О. А, Куца В. М., Кривошеєва С., Лизогуба Я. Г. та ін.

Складовою частиною явища «торгівля людьми» є поняття «торгівля жінками». Історично воно визначилось як торгівля жінками з метою подальшого їх примусу до проституції, що передбачає перетин міжнародних кордонів[7].

Наприкінці ХІХ ст. торгівля жінками і втягування їх у проституцію набули тенденції зростання, що викликало занепокоєння міжнародної громадськості. У 1904 р. у Парижі більшість держав Європи підписали Міжнародну угоду, спрямовану на боротьбу з «білим рабством» — торгівлею жінками. Пізніше європейськими країнами підписано ще дві міжнародні угоди про співробітництво щодо захисту жінок та запобігання торгівлі людьми (1910 р. і 1921 р.). У 1933 р. ухвалено Міжнародну конвенцію про заборону торгівлі жінками. Велике значення у міжнародному подоланні торгівлі жінками та дітьми має прийнята у 1949 р. ООН Нью-Йоркська конвенція «Про боротьбу з торгівлею жінками та експлуатацією проституції третіми особами», її норми охопили, по суті, положення всіх угод, котрі існували на той час з цього питання. Дана Конвенція значно розширила коло дій, які держави домовилися вважати злочинними у сферах торгівлі людьми та сексуальної експлуатації. Згідно зі статтями 1-4 цієї Конвенції до міжнародних кримінальних злочинів віднесені такі дії: звідництво, схиляння або спонукування до проституції іншої особи, навіть, за її згоди; експлуатація проституції іншої особи, навіть, за згоди останньої; утримання будинку розпусти тощо. У ст. 9 вказано, що особи, які вчинили злочини, передбачені статтями 1 і 2 цієї Конвенції, мають підлягати переслідуванню та покаранню згідно з національним законодавством. Конвенцією також передбачалося, що злочинці мають бути передані іншій державі незалежно від того: є між державами двосторонні угоди чи ні[3].

Черговим міжнародно-правовим документом щодо боротьби з торгівлею жінками стала прийнята 18 грудня 1979 р. ООН Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. У її ст. 6 зазначається: «Держави-учасниці вживають всіх відповідних заходів, включаючи

законодавчі, щодо припинення всіх видів торгівлі жінками та використання проституції жінок». Держави, згідно з цією Конвенцією, повинні прийняти і виконувати відповідні закони, спрямовані проти «білого рабства». У 1993 р. ГА ООН приймає Декларацію про подолання насильства над жінками. У цьому документі продаж жінок, їх експлуатація та примус до проституції чітко названі видом насильства проти жінок, який держави зобов'язані викорінювати [3].

Важливу роль у боротьбі з торгівлею жінками на міжнародному рівні відіграє Інтерпол. Його головне завдання у сфері протидії торгівлі людьми полягає у наданні допомоги країнам-членам Інтерполу в реалізації більш жорсткого контролю шляхом обміну інформацією про переміщення та діяльність осіб, які займаються експлуатацією проституції на міжнародному рівні. Секретаріат Інтерполу відповідає на запит його членів про пересилання інформації, необхідної для переслідування за законом осіб, які експлуатують повій і торгують людьми [2].

Розроблення нових міжнародно-правових норм вимагало більш точного визначення торгівлі людьми з метою встановлення орієнтирів для національних та міжнародних заходів щодо боротьби з торгівлею жінками. В 1994 р. Генеральна Асамблея ООН визначила торгівлю людьми як «незаконне і таємне переміщення людей через національні та міжнародні кордони, головним чином, з країн, що розвиваються, та деяких країн з перехідною економікою, кінцевою метою якого є поставити жінок та дівчат у ситуації сексуального чи економічного гноблення та експлуатації задля одержання прибутків вербувальниками, торговцями та злочинними синдикатами, а також інша незаконна діяльність, така як примусова праця, фіктивні шлюби, нелегальне працевлаштування або фіктивне удочеріння». За даними моніторингу, лише 20% жінок – потенційних жертв торгівлі людьми, втягнутих у секс-бізнес, достеменно знають, що вони будуть займатися проституцією. Решта – втягуються до секс-бізнесу примусово, шляхом насильства, залякування та приниження людської гідності [7].

Щодо України, то правоохоронні органи зіткнулись зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми на початку 90-х років минулого століття. Україна першою з пострадянських країн визнала проблему торгівлі людьми як одну з найнебезпечніших для суспільства, результатом чого стало введення в 1998 році до Кримінального кодексу України статті 124-1 «Торгівля людьми». У 2001 році було прийнято новий Кримінальний кодекс України. Міра покарання стала жорсткішою. Україна є однією з небагатьох країн, у кримінальному законодавстві якої є закон проти торгівлі людьми[4].

У чинній Конституції закріплено, що кожній людині в Україні гарантується свобода й особиста недоторканність (ст. 29). Будь-які посягання на людину будь-ким переслідуватимуться згідно із законом. Крім того, уряд України повинен захищати права своїх громадян

відповідно до міжнародного законодавства. Україна є членом ООН та Ради Європи, вона приєдналася до Загальної декларації прав людини і Декларації про ліквідацію насильства проти жінок. Україна також ратифікувала Міжнародний пакт з дотримання громадянських та політичних прав і Конвенцію з ліквідації всіх форм дискримінації проти жінок та Європейську конвенцію із захисту прав людини і фундаментальних свобод.

Крім діяльності урядових структур, на запобігання торгівлі жінками та сексуальної їх експлуатації спрямовані ініціативи неурядових організацій. Серед них потрібно виділити Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда-Україна», який з 1997 р. працює в рамках програми запобігання торгівлі жінками у країнах Центральної і Східної Європи — «Ла Страда».

Незважаючи на те, що Україна своєчасно зреагувала і створила перепони для злочину, що посягає на свободу та недоторканність людини, стаття 149 Кримінального кодексу України «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини» на практиці застосовується рідко. Ці злочини залишаються латентними [7].

За інформацією Міжнародної організації міграції, за останні роки близько 3 млн. наших співвітчизників виїхали в пошуках роботи за кордон, з них понад 200 тис. українських жінок потрапили у тенета ділків секс-індустрії країн-реципієнтів. Основними країнами-реципієнтами «живого товару» з України є країни Західної Європи, а також Туреччина, Греція, Ізраїль, США, Об'єднані Арабські Емірати та ін [5].

Отже, проблема торгівлі жінками — одна з найактуальніших проблем сучасного суспільства. Торгівля людьми — третій по прибутковості після торгівлі зброєю та наркотиками вид злочинної діяльності. Попри те, що держави вживають заходів для попередження та запобігання цьому явищу, воно продовжує катастрофічно поширюватися в нашому суспільстві. Особливо загрозливою стає ситуація у сфері торгівлі жінками. Нормативно-правове забезпечення протидії торгівлі жінками на міжнародному рівні та державному рівнях вже має певну нормативну базу, котра дозволяє боротися як із проблемою торгівлею людьми загалом, так із проблемою торгівлі жінками зокрема. Один із найдієвіших методів боротьби з цим ганебним явищем — це профілактика, недопущення попадання жінок до рук торговців «живим товаром», зокрема через підвищення рівня поінформованості громадськості та жінок групи ризику; попередження дискримінації та упередженого ставлення до жінок (зокрема жінок-мігранток та жінок, які працюють у секс-індустрії) шляхом надання їм специфічних міжнародно-правових та внутрішньо-правових гарантій, зокрема допомога потерпілим і потенційним жертвам, адже існує прямий зв'язок між торгівлею жінками та нерівноправним становищем жінок у суспільстві, все це, безумовно, заслуговує уваги відповідних фахівців і організацій.

### Література

1. Ратушний С. Міжнародне співробітництво у протидії торгівлі жінками / С. Ратушний // Проблеми міграції. – 1998. – № 3. – С. 13.
2. Портал освітньо-інформаційних послуг «Студентська консультація»[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://studcon.org/shlyahy-poperedzhennya-torgivli-zhinkamy>
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15.11.2000 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/995\\_789](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/995_789).
4. Протокол про запобігання і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї (995\_791), що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15.11.2000 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_791](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_791)
5. Огляд механізмів, засобів і правоохоронних заходів для боротьби з торгівлею людьми в Україні / С. Кривошеєв, Ст. Куц, Ст. Соболев. – К.: MOM, 2006. – 111 с.
6. Надьон О. Торговля жінками: чинники, складові та шляхи подолання [Електронний ресурс] – Режим доступу:[http://www.pravo.vuzlib.su/book\\_z726\\_page\\_4.html](http://www.pravo.vuzlib.su/book_z726_page_4.html)
7. Лизогуб. Я. Г. Еволюційний процес нормативно-правового регулювання міжнародно-правової боротьби з торгівлею людьми як злочином, що посягає на свободу та недоторканність людини / Я. Г. Лизогуб // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України: Науково-теоретичний журнал. – 2000. – Вип. 4. – С. 83-94.

**Анастасія Владиславівна Ятманова** – студентка II курсу  
Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Світлана Андріївна Лубенець** – викладач кафедри  
юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного  
університету внутрішніх справ

## СПІВІДНОШЕННЯ ПРИНЦИПІВ САМОВИЗНАЧЕННЯ НАРОДІВ І ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ДЕРЖАВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

У Статуті ООН принцип рівноправності і самовизначення народів закріплений як загальновизнана норма міжнародного права. Однак, дослідження питання права народів, націй на самовизначення як правової основи міжнародної правосуб'єктності народів та націй, що борються за самовизначення, залишається і досі актуальним для сучасного

міжнародного права, особливо враховуючи, що під час його реалізації виникає колізія з такою категорією, як державний суверенітет та відповідно принципом територіальної цілісності держав.

На перший погляд принцип самовизначення народів та територіальної цілісності держав є рівнозначними, адже обидва закріплені в Статуті ООН [1], Декларації про принципи міжнародного права [2] та багатьох інших міжнародних конвенціях, але при більш детальному аналізі стає зрозуміло, що не завжди вони можуть бути такими, адже за деяких обставин один із зазначених принципів має поступитися іншому.

Так, наприклад, якщо розглядати націю в політичному сенсі, то поняття «державний суверенітет» і «національний суверенітет» збігаються [6], а отже, принципи самовизначення нації та територіальної цілісності в даному випадку не суперечать один одному.

З іншого боку, якщо аналізувати націю в етнічному значенні, то суб'єктами права на самовизначення є титульна нація, корінні народи та національні меншини, а формами самовизначення можуть бути як недержавна, так і державотворча [5]. Відповідно до Декларації про принципи міжнародного права формами здійснення народами права на самовизначення є: створення власної незалежної держави; добровільне входження до складу якоїсь держави або об'єднання з нею; встановлення будь-якого іншого політичного статусу, вільно визначеного народом [2].

Отже, коли мова йде про націю в етнічному розумінні, яка прагне до державотворчої форми самовизначення, досліджувані принципи просто не можуть бути рівнозначними, оскільки вступають в протиріччя, тому один з них має поступитися іншому, у зв'язку з цим постає питання визначення пріоритетності поміж ними.

Декларація про принципи міжнародного права пропонує наступну формулу щодо визначення пріоритетності: з одного боку, зобов'язує кожну державу утримуватись від будь-яких насильницьких дій, що позбавляють народи їх права на самовизначення, а з іншого, – надає народам право застосовувати відповідні заходи проти таких насильницьких дій, чинити їм опір та домагатися і отримувати підтримку згідно Статуту ООН. Одночасно закріплює положення, відповідно до якого, якщо суверенна і незалежна держава дотримується в своїх діях принципу рівноправності і самовизначення народів і внаслідок цього має уряд, що представляє весь народ без розрізнення раси, віросповідання або кольору шкіри, що проживає на відповідній території, то принцип самовизначення не повинен тлумачитись як такий, що санкціонує або заохочує будь-які дії, що б призвели до розчленування або часткового, або повного порушення територіальної цілісності, або політичної єдності такої держави [2].

Отже, доки держава не порушує принцип рівноправності і самовизначення народів, доти народ не має права реалізувати самовизначення в державотворчій формі, тобто в такій ситуації визнається



пріоритет принципу територіальної цілісності. У разі ж порушення – настає пріоритет принципу самовизначення.

Формула начебто проста і зрозуміла, однак на практиці не все так просто, адже у зв'язку з цим виникає ряд питань. По-перше, щодо характеристики порушень, їх видів та ступеня тяжкості як підстави виникнення права на самовизначення.

Крім того, важливими є питання, хто вирішує, чи «доцільно» добиватися реалізації права на державний суверенітет окремої етнічної спільноти, що входить до складу багатонаціональної держави та як відмежувати намагання окремої нації реалізувати право на самовизначення від проявів сепаратизму [5].

Щодо самого суб'єкта реалізації права на самовизначення як у доктрині, так і на нормативному рівні не існує чіткої визначеності. З цього приводу існують кардинально протилежні думки. Так, В. Тишков вважає, що принцип самовизначення стосується виключно колоніальних країн і не припускає етнічного тлумачення суб'єкта самовизначення – народу [7]. А на думку М. Буроменського, «принцип самовизначення справді «переріс» надану йому роль в антиколоніальній боротьбі та тим самим набув якості постійного, тривалого права народу, незалежно від наявності чи відсутності в останнього політичної організації у вигляді держави» [4].

Так дійсно у Статуті ООН й інших документах цієї організації зафіксовано право народів, а не націй, на самовизначення. Водночас слід зазначити, що узвичаєного в рамках світового співтовариства поняття «народ», незважаючи на наявні в доктрині міжнародного права більше 100 формулювань, немає дотепер. Судячи зі світової практики здійснення права народів на самовизначення, у тому числі й у тих випадках, коли це проходило під спостереженням ООН, поняття «народ» містить у собі плем'я, групу племен, народність, етнічну націю, релігійну спільність, мовну спільність[3].

Сьогодні у світі є чимало прикладів намагання частин населення окремих держав реалізувати своє право на самовизначення та створити незалежні держави. Це і Косово, і Падання на півночі Італії, і Каталонія та Країна Басків в Іспанії, Корсика у Франції, Придністровська молдавська республіка, Східна Осетія, Абхазія, Нагірний Карабах [5], не говорячи вже про так звані «луганську та донецьку народні республіки».

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що уникання в міжнародних нормативно-правових актах чітко конкретизованих формулювань щодо права народів (націй) на самовизначення та встановлення пріоритету будь-якого з принципів (самовизначення та територіальною цілісністю) над іншим, пояснюється побоюваннями втягнути світ у хаос. Дійсно, реалізація права народів (націй) на самовизначення є певною загрозою територіальній цілісності держави, однак, з іншого боку, заперечення такого права так само, як його недостатня визначеність, орієнтує на пошук штучного сепаратизму,

дозволяє недобросовісним суб'єктам, маніпулюючи поняттями, зловживати правами. Тому нагальним і необхідним вбачається на нормативному рівні встановити правові та процесуальні підстави виникнення та реалізації права на самовизначення, а саме, уніфікувати відповідні поняття «народ», «етнос», «нація», «етнічна група»; визначити за вказаними суб'єктами відповідні форми самовизначення; встановити умови, за яких нація як етносоціальна спільність може набути якостей спільності політичної та реалізувати своє право на самовизначення в державотворчій формі; розмежувати зміст принципів самовизначення народів і територіальної цілісності. А також, в цілому погоджуючись з формулою встановлення пріоритетності поміж досліджуваними принципами (оскільки, як вже зазначалось, за різних умов пріоритет не може бути сталим і повинен змінюватись), вважаємо, що вона потребує вдосконалення шляхом конкретизації характеристик порушень, їх видів та ступеня тяжкості як правової основи виникнення права на самовизначення.

#### Література

1. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26.06.1945 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995\\_010](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010)
2. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами у відповідності до Статуту Організації Об'єднаних Націй від 24.10.1970 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995\\_569](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_569)
3. Баймуратов М.О. Міжнародне публічне право. – Х.: Одиссей, 2008. – 704 с.
4. Буроменский М. В. Политические режимы государств в международном праве. Влияние международного права на политические режимы государств. – Х., 1997. – С. 98.
5. І. Куян Співвідношення принципів територіальної цілісності держави та права націй на самовизначення як складових частин державного суверенітету /Віче / Журнал / Наукова бібліотека – №14, липень 2009[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1554/>
6. О.Ф. Скаун Теорія права і держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://pidruchniki.com/1262091843012/pravo/teoriya\\_prava\\_i\\_derzhavi](http://pidruchniki.com/1262091843012/pravo/teoriya_prava_i_derzhavi)
7. Тишков В. Забыть о нации (Постнационалистическое понимание национализма). – <http://old.iea.ras.ru/Russian/personnel/Tishkov/forget.html>

---

### Секція 3

## ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

---

**Любов Вікторівна Безь** – студентка I курсу факультету № 6  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Олена Олегівна Маркова** – доцент кафедри  
юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного  
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

### ОБСТАВИНИ НЕПЕРЕБОРНОЇ СИЛИ В ДОГОВІРНІЙ ТЕХНІЦІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Обставини непереборної сили є невід’ємною договірною конструкцією, яка притаманна будь-яким договірним правовідносинам, що виникають як між суб’єктами господарювання – юридичними особами, так і між юридичними особами та громадянами (зокрема, з договорів, що укладаються стосовно надання фінансових послуг).

При цьому місце договірної конструкції «обставин непереборної сили» – завжди, як правило, зазначається в розділі договору: «Відповідальність сторін» та/або окремо як «форс-мажор». У науці цивільного та господарського права складними питаннями правозастосування є питання, пов’язані, зокрема, з категорією вини, яка використовується для суб’єктивної оцінки дій (бездіяльності) кожної зі сторін договору. Цивільний та Господарський кодекси України не використовують термін «форс-мажор», а оперують поняттям «непереборна сила». Відповідно до ст. 617 ЦКУ, особа, яка порушила зобов’язання, звільняється від відповідальності, якщо доведе, що порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили. Згідно п. 1 ч. 1 ст. 263 ГКУ, непереборна сила – визначена як надзвичайна або невідворотна за даних умов подія. А ст. 218 ГК характеризує непереборну силу як надзвичайні і невідворотні обставини за даних умов здійснення господарської діяльності.

Звернемо увагу: в ГКУ – надзвичайні і невідворотні обставини (мають бути дотримані обидві умови), в ЦКУ – надзвичайні або невідворотні (за межами дії ГКУ досить дотримання лише одного з умов). При цьому в науці цивільного та господарського права непереборна сила розглядається серед обставин, які виключають вину боржника у договірному зобов’язанні. Ця спеціальна правова конструкція, враховуючи

сучасні реалії (масові акції протестів в Україні, анексія території АР Крим) та необхідність забезпечення нормального інвестиційного клімату в Україні, набуває нового значення для договірної практики.

Вирішення проблеми застосування правових конструкцій «обставини непереборної сили» та «форс-мажорні обставини» вважаю, слід розпочинати саме з семантичного розуміння змісту кожного з цих явищ та закріплення у законодавстві цих правових конструкцій. При цьому для практики вирішення договірних спорів важливим є закріплення визначень «обставини непереборної сили» та «форс-мажорні обставини» у відповідних нормах ЦК України, які стосуються відповідальності за порушення зобов'язання. Аналіз положень ЦК України з приводу предмета дослідження показує, що питанням відповідальності присвячені Глави 11 Розділу II «Особи» та Глави 51 Розділу I «Загальні положення про зобов'язання» Книги 5 ЦК України. Водночас для правильного застосування норм матеріального права законодавцю варто було б приділити більш чіткі техніко-юридичні прийоми конструювання норми ст. 617 ЦК України, додавши до цієї норми розуміння змісту обставин непереборної сили та форс-мажорних обставин (норми-дефініції).

Водночас у цьому разі (формулювання змісту вказаних дефініцій) для чіткості змісту норми варто вирішити питання про співвідношення цих понять уже як явищ на рівні правових конструкцій (норми-правила), передбачивши перелік цих обставин, механізм їх засвідчення та вид уніфікованого документа, який був би достатнім для підтвердження виду, тривалості таких обставин. З позицій застосування конструкції обставин непереборної сили в договірній та судовій практиці одразу ж виникає питання про механізми підтвердження стороною, яка посилається на ці обставини, наявності, виду та тривалості цих обставин. У такому разі ці механізми фактично є процесуальними відносинами, які мають виникати з приводу підтвердження обставин непереборної сили (форс-мажору) відповідними органами державної влади, місцевого самоврядування та недержавними неприбутковими самоврядними організаціями (Торгово-промисловою палатою України). При цьому визнання виду процесуального документа (Висновок або Довідка) на рівні законодавства дає змогу в подальшому чітко, однозначно та правильно застосовувати законодавство як юристам-практикам, так і судам під час вирішення відповідних спорів.

На сьогодні вид, перелік обставин та механізм їх підтвердження сторонами зобов'язання фактично віддані “на відкуп” сторонам договору; це означає, що з позицій існуючої судової практики обсяги цих відносин розуміються з позицій «вузького» розуміння приватно-правових відносин (враховуючи дію принципу свободи договору). Вбачається, що такий стан речей уже не можна визнавати достатнім, враховуючи сучасні реалії договірних відносин та їх значення для господарської практики. Вирішення цієї практичної проблеми вважаю за доцільне шляхом чіткого

законодавчого визначення обставин непереборної сили та форс-мажорних обставин на рівні норм-дефініцій та норм-правил як шляхом внесення відповідних змін до ст. 617 ЦК України, так і прийняття спеціального закону, яким би здійснювалося регулювання цього спектра важливих господарських та договірних відносин.

Це дало б змогу б більш чітко вирішувати вказані проблеми як суб'єктам господарювання, так і громадянам у разі спірних ситуацій, пов'язаних з суб'єктивною оцінкою дій (бездіяльності) кожної зі сторін договору в разі наявності обставин, які перебували поза сферою вольового впливу сторони зобов'язання.

З позицій судової практики це, безумовно, вплинуло б на формування чіткого доктринального тлумачення змісту відповідних норм судами під вирішення відповідних спорів (та об'єктивного вирішення справ, починаючи від першої інстанції до перегляду рішень у порядку ст. 355 ЦПК України, ст. 111-16 ГПК України та ст. 237 КАС України).

#### Література

1. Агарков М. М. К вопросу о договорной ответственности // Вопросы советского гражданского права. – М. : Юриздат, 1945. – С. 122.
2. Примак В. Ознаки непереборної сили у відносинах цивільно-правової відповідальності // Юридика Україна. – 2008. – №6. – С. 60.
3. Церковна О. В. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності за завдання шкоди : дис. ... канд. юрид. наук. – Одеса, 2008. – С. 91-95.

**Олена Миколаївна Єрмоленко** – студентка I курсу Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Наталія Олександрівна Горобець** – професор кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

## ПРОБЛЕМАТИКА ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ В УКРАЇНІ

Із прийняттям Цивільного кодексу України (далі ЦК) правове регулювання відносин дарування було значно оновлене. Разом із тим новий ЦК не розв'язав усіх проблем укладення та виконання договору дарування; не всі законодавчі новели можна визнати обґрунтованими та чітко визначеними, деякі з них потребують змін або подальшого вдосконалення.

У своїх роботах приділяли увагу аналізу окремих аспектів договору дарування та проблемам його правового регулювання А. Гриняк, Р. Майданик, І. Спасибо-Фатєєва, Є. Харитонов, Р. Шишка, С. Фурса, І. Коробейнікова, В. Новікова та деякі інші вчені.

Перевага в цивільному обігу еквівалентно-оплатних відносин не заперечує й безоплатного передання майна однією особою іншій. У таких випадках застосовують договір дарування.

Стаття 717 ЦК визначає, що безоплатність є істотним та обов'язковим елементом поняття дарування [1]. Разом із тим традиційне розуміння договору дарування може бути поставлене під сумнів встановленням нового для цивільного законодавства правила про можливість покладення на обдарованого певного обов'язку на користь третьої особи (ст. 725 ЦК).

Дарувальник має право вимагати від обдарованого виконання покладеного на нього обов'язку на користь третьої особи. У разі порушення обдарованим обов'язку на користь третьої особи дарувальник має право вимагати розірвання договору і повернення дарунка, а якщо таке повернення неможливе відшкодування його вартості (ст. 726 ЦК).

Можна припустити, що укладаючи договір дарування з покладенням на обдарованого обов'язку на користь третьої особи, дарувальник тим самим обтяжує обдарованого майновим обов'язком, який сам дарувальник має перед цією третьою особою. Такий договір часом укладається з метою приховати інший правочин, тому він може бути визнаний недійсним (ст. 235 ЦК) [2, с. 20].

Зазначимо, що необхідно більш чітко окреслити співвідношення розміру майна, що обдаровуваний повинен передати третій особі (розміру покладення). Відомо, наприклад, що такого роду межі встановлені у спадковому праві (ч. 3 ст. 1238 ЦК) [3, с. 16].

Дослідження Марселя Мосса (французький етнолог і соціолог), показали, що до появи грошей і ринку універсальним засобом обміну в архаїчних суспільствах було дарування. Таким чином, обмін тут не є просто економічної угодою в звичайному європейському розумінні. У той же час дар в цих суспільствах не є чисто альтруїстичний акт, так як він неодмінно передбачає компенсуючий взаємний дар в тій чи іншій формі, але, на відміну від звичайної угоди, обидва ці акти відокремлені один від одного в часі.

У роз'ясненні Мін'юсту від 16.03.2011 стверджується, що договір дарування є безоплатним, тому дарувальник не має права вимагати від обдаровуваної особи зустрічних дій майнового або немайнового характеру. Договір дарування, укладений з порушенням вимог закону про безоплатність передання іншій стороні майна у власність, є нікчемним.

Якщо слідувати загальним положенням про набуття права власності за договором, право власності на нерухомого майно за договором дарування мало б виникнути у набувача з моменту нотаріального посвідчення цього договору, оскільки ч. 3 ст. 344 ЦК є імперативною нормою. Однак залишається незрозумілим, чи не суперечить вона ч. 1

ст. 722 ЦК, за якою право власності в обдаровуваного на дарунок виникає з моменту його прийняття?

Зазначимо, у частині 4 ст. 727 ЦК є застереження, що дарувальник має право вимагати розірвання договору дарування, лише за умови, якщо на момент пред'явлення вимоги дарунок є збереженим. Якщо ж в обдаровуваного майно не збереглося, то дарувальник не може розірвати договір за підставами, передбаченими у ст. 727 ЦК, а отже, не може вимагати ні повернення самого подарунку, ні відшкодування його вартості [5, с. 348].

Не можна не звернути уваги на невідповідність частини норм ст. 727 ЦК загальним положенням зобов'язального права, згідно з якими, по-перше, вимагати розірвання договору мають право лише його сторони, по-друге, підставами примусового розірвання договору можуть бути лише істотні порушення стороною умов договору (ст. 651 ЦК) або істотні зміни обставин, якими сторони керувалися при укладенні договору (ст. 652 ЦК). Між тим, ч. 1 ст. 727 ЦК надає право вимагати розірвання договору особам, які не є його сторонами (батькам, чоловікові чи дружині дарувальника, його дітям), та передбачає серед підстав розірвання договору такі неправомірні дії обдарованої особи, які безпосередньо не спрямовані на порушення договору дарування [6, с.163]. Така новела ЦК, на наш погляд, є юридично некоректною.

Отже, проблеми інституту договору дарування є перспективними для подальшого дослідження та вдосконалення. Незважаючи на давність укладення договорів дарування та врахування позитивного досвіду попередніх вітчизняних та зарубіжних кодифікацій, на жаль, існує ціла низка колізій та прогалин, які ще необхідно доопрацювати на теоретичному рівні з метою подальшого ефективного впровадження на практиці.

#### Література

1. Цивільний кодекс України: за станом на 2017 р. / Верховна рада України. – Офіц. вид. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2007. – 424 с.
2. Гриняк А. Спірні питання договорів дарування та довічного утримання як підстав виникнення спільної власності громадян / А. Гриняк // Підприємство господарство і право. – 2007. – № 5. – С. 20-23.
3. Новікова В. Особливості договору дарування / В. Новікова // Підприємство господарство і право. – 2009. – № 1. – С.14 – 17.
4. Цивільне право України. Підручник: У 2 кн. /О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Д. В. Боброва, А. С. Довгерт та ін.; За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – 2-ге вид., допов і перероб. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – Кн. 2. – 640с.
5. Цивільне право України. Особлива частина: підручник / О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданіка. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 1176 с.

6. Договірне право України. Особлива частина: навч. посіб. / Т. В. Бондар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнєцова та ін.: за ред. О. В. Дзери. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 1200 с. 245

**Тетяна Олександрівна Зінченко** – студентка I курсу Сумської філії

*Харківського національного університету внутрішніх справ*

*Науковий керівник: Наталія Олександрівна Горобець – професор кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент*

## **ЗАХИСТ АВТОРСЬКИХ ПРАВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ**

У сучасну епоху, яку називають «інформаційним суспільством», ми є свідками бурхливого розвитку інтелектуальної діяльності людини, яка є складовою частиною безпеки держави, оскільки недостатній інтелектуальний потенціал призводить до її слабкості.

Питання про захист авторського права в мережі Інтернет гостро підіймається у більшості країн світу, на жаль, в Україні йому приділяється мало уваги, тому необхідно знайти оптимальні способи вирішення даної проблеми, спираючись на міжнародний досвід.

Вивченням данного питання займалися: Ч. Н. Азімов, І. А. Безклубий, М. М. Богуславський, Ю. Л. Бошицький, О. В. Дзера, А. С. Довгерт, Р. В. Дробов'язко, В. А. Калятін, О. В. Кохановська та інші.

Серед користувачів світової інформаційної павутини можна виділити тих, хто використовує інформаційну мережу для пошуку та отримання необхідних платних і безкоштовних відомостей і послуг, і тих, хто не тільки шукає, читає, купує, грає, а й сам створює веб-сторінки, виставляючи інформацію в мережу.

Як зазначає Ріппа П. С. дані, що наповнюють глобальну мережу Інтернет, тобто контент, є об'єктами авторських прав. Але для отримання доступу до цієї комп'ютерної мережі, необхідно скористатися різноманітним програмним забезпеченням, яке, в свою чергу, є об'єктом авторського права [1].

На сьогоднішній день найпоширенішими видами порушень у мережі Інтернет є: незаконне відтворення і копіювання музичних, художніх, літературних творів чи комп'ютерних програм без попереднього надання на це згоди автором чи правовласником. Все популярнішим стає такий вид порушень, як плагіат [2].

Франція – перша країна, яка оголосила боротьбу з піратством у мережі Інтернет шляхом прийняття Закону «Про три кроки», який був розроблений за ініціативою президента Франції Ніколя Саркозі і вступив у дію з 1 жовтня 2010 року. Закон передбачив, що «пірати», які ігнорують попередження електронною поштою, втрачають доступ до мережі



терміном на рік, крім того в ряді випадків передбачений штраф до 300 тис. євро або навіть тюремне ув'язнення [3].

У літературі вказуються наступні форми захисту на етапі до порушення: 1) обмежена функціональність – автори розповсюджують програми, які не здатні друкувати документи або зберігати їх у пам'яті комп'ютера; 2) «годинникова бомба» – автор розповсюджує повноцінний об'єкт авторського права, але встановлює дату, після якої доступ до нього буде неможливим; 3) захист від копіювання, тобто автор встановлює кількість разів, коли файл може бути скопійований; 4) криптографічні конверти – твір зашифровано так, що доступ до нього можливий з використанням ключа до шрифту; 5) контракти-угоди «наскрізного клацання» укладені через Інтернет, це – дозволи автора на використання творів; 6) запобіжні заходи: попередня публікація матеріалу на традиційному матеріалі, підтвердження факту існування твору на певну дату, засвідчення в нотаріуса дати створення твору, запис на лазерному диску і поміщення в архів або веб-депозитарій; 7) клірингові центри – автор надає центру право ліцензувати свої права на твір, центр приймає плату від користувача і передає її володільцеві авторських прав [4].

Захист на етапі після порушення: 1) агенти – це комп'ютерні програми, які автоматично виконують попередньо визначені команди, наприклад, пошук у мережі контрафактних примірників творів; 2) стенографія – процес приховування інформації у файлах, наприклад «водяного знаку» автору твору, що буде доказом авторства цієї особи щодо цього твору; 3) «маячок» – це особлива мітка, яка розміщується в творі і спрацьовує під час несанкціонованого використання, надаючи можливість знайти порушника авторських прав; 4) використання кодових слів [5, с. 37].

Отже, сьогоденні тенденції розвитку науки і техніки рухаються в бік мережі Інтернет, де зберігається невизначена кількість об'єктів інтелектуальної власності, що потребують правової допомоги. При розробці національної програми захисту авторських прав у мережі Інтернет доцільно було б скористатися загальновідомими і перевіреними на практиці міжнародними методами боротьби з піратством, при цьому врахувавши психологію і менталітет українського населення.

#### Література

1. Ріппа П.С. Забезпечення авторських прав у мережі Інтернет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
2. Захист авторських прав в мережі Інтернет [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://ilaw.net.ua/zahyst-avtorskyh-prav-v-merezhi-internet>.
3. Закон Республики Франции «О трех шагах» от 1 октября 2010 года [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://livresfrancaisgratuit.narod.ru>.

4. Римаренко І.В. Захист авторських прав та творів, розміщених в Інтернеті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
5. Цимбалюк В. С. Основи інформаційного права України / Цимбалюк В. С., Гавловський В. Д., Брижко В. М. – К. : Знання, 2009. – 414 с.

**Ірина Владиславівна Ігнатенко** – студентка I курсу Сумської філії  
*Харківського національного університету внутрішніх справ*

*Науковий керівник: Наталія Олександрівна Горобець – професор  
кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного  
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент*

## **ПРАВО СПОЖИВАЧА НА ЗАХИСТ У КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Досить часто, здійснюючи свої права, споживач змушений їх захищати від порушення з боку продавців (виробників, виконавців) та інших осіб. Чинне законодавство визначає права споживача, а також встановлює систему, повноваження органів державної влади та громадських організацій, на які покладені функції захисту прав споживачів [1, с. 146].

Правову природу захисту в юридичній літературі розглядали А. А. Павлов, Р. О. Стефанчук, Б. О. Шаблі та інші вчені.

Говорячи про особливості захисту прав споживачів органами державної влади в Європейському Союзі, необхідно зазначити, що забезпечення виконання законодавства Європейського Союзу є обов'язком держав – членів ЄС: Ст.10 Угоди про створення ЄС вимагає від держав – членів ЄС здійснювати всі необхідні заходи для забезпечення виконання своїх зобов'язань, що випливають з Угоди [2].

В Україні існує майже 100 громадських об'єднань та організацій споживачів [3, с. 110]. Визначаючи розвиток та поширення таких громадських об'єднань в Європейському Союзі, ми можемо зазначити, що як в Україні, так і в Європейському Союзі діяльність громадських організацій є досить поширеною та дієвою, однак, вітчизняне законодавство у цій сфері потребує удосконалення задля залишення принципів побудови та діяльності таких організацій, що застосовувались ще за часів партійно-командної системи і потребує удосконалення за

рахунок досвіду у цій сфері громадських організацій Європейського Союзу.

На сьогодні сформувалися різні форми захисту прав споживачів, при цьому ведучу роль серед них займає судова форма, як універсальна, історично сформована, детально регламентована нормами цивільного процесуального права, що є найбільш ефективною і цивілізованою. Говорити про ефективний захист прав споживачів можна тільки у випадку коли всім правам споживачів протистоять відповідні обов'язки виробників, виконавців, продавців, при цьому невиконання ними своїх обов'язків є порушенням прав споживачів, і, як наслідок, підставою для звернення споживачів до суду за захистом своїх порушених прав [4]. Основними сферами, яких стосувалися звернення до суду були такі: відшкодування шкоди, завданої неналежною якістю продукції; відшкодування шкоди, завданої повідомленням недостовірної або неповної інформації про продукцію; відшкодування шкоди, завданої неправомірним актом та інші.

Підсумовуючи усе вищевикладене, слід констатувати, що порівняно з тією ситуацією, що мала місце до прийняття нової редакції Закону «Про захист прав споживачів», спостерігається позитивна тенденція щодо захисту порушених прав споживачів. Складовими цього є: збільшення кількості громадських організацій, що здійснюють такий захист; поширення серед споживачів тенденції використання альтернативних способів вирішення спорів про захист порушених прав; збільшення кількості звернень до суду для захисту порушених прав, кількості задоволених позовів; наявність у споживача досконалішого механізму захисту своїх прав, що пов'язано із адаптацією законодавства України до законодавства ЄС та відповідно розширенням спектру прав споживача, що підлягають захисту у судовому порядку.

#### Література

1. Шабля Б.А. Права потребителей при выполнении работ (оказании услуг) и их защита: Дисс. ...канд. юрид. наук : 12.00.03/ Шабля Богдан Александрович ; Омск. гос. Ун-тет. – Омск, 1999. – 211 с.
2. Захист прав споживачів в Європейському Союзі та Україні : Аналітичний звіт станом на 2007 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.undr.org.ua.cscn/filearea/attachments/ConsumeProtectionReport-ua.pdf>.
3. Салухіна Н.Г. Захист прав споживачів : [ навч. посіб.] / Н. Г. Салухіна, О. М. Язвінська, О. І. Башкатова . – К. ; МАУП, 2007. – 382 с.

4. Зверева О.В. Деякі аспекти судового захисту прав необмеженого кола споживачів / О.В. Зверева // Часопис Академії адвокатури України. – №1 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www/ aau/edu/ua/ up/ docs/conf141207/zvereva.pdf>.

**Вікторія Сергіївна Колос** – студентка IV курсу Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Катерина Сергіївна Науменко** – заступник директора – начальник відділу навчально-методичної роботи Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

## **ПРОБЛЕМИ ПОРЯДКУ РОЗКРИТТЯ БАНКАМИ ІНФОРМАЦІЇ, ЯКА МІСТИТЬ БАНКІВСЬКУ ТАЄМНИЦЮ**

Актуальність і важливість теми порядку розкриття банківської таємниці складно переоцінити. Правильне застосування правових норм, що регулюють порядок такого розкриття, необхідно як для працівників банків, так і для всіх інших осіб, які мають на меті отримати доступ до зазначеної інформації.

За своїм правовим режимом банківська таємниця відноситься до таємної інформації з обмеженим доступом, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству й державі.

На сьогодні порядок розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, на законодавчому рівні визначається нормами Цивільного Кодексу, Законом України «Про банки і банківську діяльність», «Правилами зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці», а також іншими спеціальними законами та нормативно-правовими актами України.

Виходячи з ч. 1 ст. 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність», банківською таємницею є інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третіми особам при наданні послуг банку.

Розкриття банківської таємниці може відбуватись у двох формах:

1) адміністративній – здійснюється на вимогу компетентних осіб, зазначених у законі, безпосередньо банком і без попереднього звернення до суду;

2) судовій – здійснюється банком, але за рішенням суду.

При спробі отримання інформації, що становить банківську таємницю, у порядку окремого провадження заявник повинен враховувати кілька обставин.

По-перше, заявник повинен належним чином обґрунтувати свої вимоги.

По-друге, така заява обов'язково не повинно ґрунтуватися на суперечці, яка має розглядатися в порядку позовного провадження.

У разі недотримання таких процесуальних вимог заявником в першому випадку – заявнику буде відмовлено в задоволенні заяви, в другому – заяву взагалі буде залишено без розгляду.

При зверненні до суду в порядку окремого провадження в ретельному дослідженні потребує сам суб'єкт звернення. Системно аналізуючи положення ст. 287 Цивільного процесуального кодексу України та роз'яснення, надані в постанові Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 10 від 30.09.2011 р. «Про судову практику у цивільних справах про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб», можна зробити висновок, що суб'єктом такого звернення можуть бути не тільки особи, визначені в ст. 62 Закону, але також інші фізичні або юридичні особи (непередбачений в ст. 62 Закону) без спеціальних повноважень, наданих їм законодавством.

Як свідчить численна судова практика, найчастіше суб'єктом звернень в зазначеному порядку є органи державної виконавчої служби, органи виконавчої влади, що реалізують державну податкову політику, Антимонопольний комітет України і т. д.

У разі отримання доступу до банківської таємниці в рамках судової справи, яке вже знаходиться на розгляді, слід належним чином обґрунтувати свої вимоги і довести суду неможливість самостійно подати такі документи або інформацію. У такій ситуації заявник може отримати інформацію під грифом «банківська таємниця» за своїм клопотанням шляхом витребування доказів як в цивільному, господарському, так і адміністративному процесі.

Цікаво, що процедура витребування доказів, передбачена вищезазначеними процесуальними кодексами, не містить порядку доступу заявників до банківської таємниці, а лише надає одній із сторін судового процесу право витребувати докази у разі неможливості їх отримання. Однак, виходячи з приписів Закону України «Про банки і банківську діяльність» та Правил збереження, захисту, використання та розкриття банківської таємниці, затверджених постановою Національного банку України № 267 від 14.07.2006 р., інформація щодо юридичних та фізичних осіб, яка містить банківську таємницю, розкривається банками, в тому числі і за рішенням суду. Тобто в зазначених нормативно-правових актах законодавцем чітко не окреслено порядок надання доступу до охоронюваної законом таємниці, а лише визначені підстави її розкриття банком.

На окрему увагу заслуговує питання відповідальності винних осіб за надання інформації, що становить банківську таємницю, з порушенням

приписів законодавства. Наслідком такого порушення може бути залучення останніх до цивільної, адміністративної або навіть кримінальної відповідальності.

Не слід забувати, що існують також заходи впливу, що застосовуються Національним банком України безпосередньо до банків у разі порушення його нормативно-правових актів, у тому числі правового режиму банківської таємниці (ст. 73 Закону України «Про банки і банківську діяльність», п. 9.1, 9.20 Положення про застосування Національним банком України заходів впливу, затвердженого постановою № 346 Національного банку України від 17.08.2012 р).

Отже, треба зазначити, що розкриття інформації, що містить банківську таємницю, є складною сукупністю процесуальних дій різних суб'єктів. Розкриття такої інформації, як правило, здійснюється в межах адміністративного або судового процесу та обмежене виключно тим обсягом, що є необхідний для встановлення певного юридичного факту. Законодавство у сфері регулювання розкриття такої інформації, незважаючи на певні недоліки, спрямоване на захист приватної інформації клієнтів банку через встановлення імперативних норм-обмежень щодо розкриття такої інформації.

**Ірина Ігорівна Кривошлик** – студентка I курсу факультету № 6

*Харківського національного університету внутрішніх справ*

**Науковий керівник: Лариса Василівна Красицька** – професор кафедри  
*цивільного права та процесу Харківського національного університету  
внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент*

## **«ЛЕЖАЧА» СПАДЩИНА У СПАДКОВОМУ ПРАВІ**

Актуальність розгляду проблемних питань так званої «лежачої спадщини» обумовлена тим, що право на прийняття спадщини є суб'єктивним правом кожної особи, змістом якого є альтернативна можливість прийняти спадщину чи відмовитися від прийняття спадщини. Проте у будь-якому разі відповідно до ч. 5 ст. 1268 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року (далі – ЦК України) незалежно від часу прийняття спадщини вона належить спадкоємцеві з часу відкриття спадщини. У той же час згідно зі ч. 1 ст. 1296 ЦК України спадкоємець, який прийняв спадщину, може одержати свідоцтво про право на спадщину. Отже, із зазначеного вище можна зробити висновок, що спадкоємець, який прийняв спадщину, може одержати свідоцтво про право на спадщину в будь-який час. Крім того, згідно з ч. 1 ст. 1297 ЦК України спадкоємець, який прийняв спадщину, у складі якої є нерухоме майно, зобов'язаний звернутися до нотаріуса або в сільських населених пунктах – до уповноваженої на це посадової особи відповідного органу

місцевого самоврядування за видачею йому свідоцтва про право на спадщину на нерухоме майно. Постає питання, а які настають правові наслідки, якщо такий спадкоємець, що прийняв спадщину, не звернеться за видачею йому свідоцтва про право на спадщину. Всі ці положення викликають проблеми у правозастосовній діяльності.

Питання прийняття спадщини та оформлення права на спадщину розглядали такі правники, як Ю. О. Заїка, О. Є. Кухарєв, О. П. Печений, Є. О. Рябоконь, С. Я. Фурса та інші. Проте проблемні аспекти «лежачої» спадщини у спадковому праві залишаються малодослідженими в українській цивілістиці.

Починаючи з права Стародавнього Риму, спадщину, яка була відкрита й не прийнята спадкоємцями називали «лежачою», тобто спадщиною, яка чекає на свого суб'єкта. У стародавньому римському праві становище «лежачої» спадщини розуміли досить примітивно. Вважалося, що вона не має господаря і володіння нею не було злочином. Кожний, хто здобув її і проволодів понад рік ставав її власником. З появою спадкування за преторським едиктом така можливість заволодіти «лежачою» спадщиною вже не приваблювала. Якщо хтось і заволодів нею, то на вимогу спадкоємця речі необхідно було повернути, більше того, за законом Авроелія розкрадання спадщини визнавалось злочином [1, с. 228-229]. З плином часу «лежачу» спадщину почали охороняти, і до прийняття майна спадкоємцем вона вважалася такою, що належить померлому. Особа спадкодавця продовжувалася у спадковому майні («підтримувалася» спадщиною). Ця містична конструкція давала змогу запобігати різним посяганням на «лежачу» спадщину. І лише в тому випадку, коли спадщина не була прийнята жодним із спадкоємців як за заповітом, так і за законом, вона вважалася вимороченою (відумерлою).

ЦК України в книзі шостій «Спадкове право» передбачає, що незалежно від часу відкриття спадщини вона належить спадкоємцеві з часу її відкриття (ч. 5 ст. 1268), та відсутність свідоцтва про право на спадщину не позбавляє спадкоємця права на спадщину (ч. 3 ст. 1296).

Отже, із моменту відкриття спадщини та до прийняття її спадкоємцями спадкове майно має особливий правовий режим, тобто, перше, це майно є «безсуб'єктним майном», «лежачою спадщиною», оскільки власника майна вже немає в живих, а коло спадкоємців ще не є визначеним, а по-друге, відповідно до ч. 5 ст. 1268 ЦК України незалежно від часу прийняття спадщини вона належить спадкоємцеві з часу відкриття спадщини. Крім того, навіть після прийняття спадщини спадкоємець не одержує відразу свідоцтва про право на спадщину, що створює перешкоди вчиняти йому будь-які дії юридичного характеру щодо спадщини та іншим особам щодо власника такого спадкового майна. ЦК України не надає й можливості пред'явити вимогу до управителя майном у період, коли права на прийняту спадщину не оформлені належним чином або спадщина взагалі є непринятною.

Пункт 27 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 року № 7 «Про судову практику у справах про спадкування» передбачає, що отримання спадкоємцем, який прийняв спадщину, свідоцтва про право на спадщину відповідно до статті 1296 ЦК є правом, а не обов'язком спадкоємця. Відсутність у спадкоємця свідоцтва про право на спадщину не може бути підставою для відмови у відкритті провадження у справі. Якщо спадкоємець прийняв спадщину стосовно нерухомого майна, але зволікає з виконанням обов'язку, передбаченого статтею 1297 ЦК, зокрема з метою ухилення від погашення боргів спадкодавця, кредитор має право звернутися до нього з вимогою про погашення заборгованості спадкодавця, розмір якої може бути визначений за правилами статті 625 ЦК України.

Отже, за загальним правилом ніхто не може нікого примусити прийняти спадщину, але і до спливу одного року з часу відкриття спадщини ніхто не може визнати спадщину відумерлою і передати її територіальній громаді. З чого можна зробити висновок, що така спадщина є «безсуб'єктною», «лежачою», тобто такою, що чекає на свого власника.

Таким чином, проблема «лежачої спадщини» не врегульована чинним цивільним законодавством України і потребує негайного вирішення. Всі вимоги кредиторів залишаються «замороженими» до встановлення належним чином визнаного спадкоємця, хоча у судовій практиці підтримується підхід, що кредитор має право звернутися до спадкоємця, який прийняв спадщину, з вимогою про погашення заборгованості спадкодавця.

#### Література

1. Основи римського приватного права : навчальний посібник. – Львів : Ред. – вид. відділ Львів. ун-ту, 2000. – 238 с.

**Юлія Анатоліївна Мерзлякова** – студентка I курсу факультету № 6  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Олена Олегівна Маркова** – доцент кафедри  
юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного  
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

### **ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПАТРОНАТНОЇ ФОРМИ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ**

Актуальність дослідження теми. Проблема влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, є завжди актуальною, оскільки вона стосується дітей. Так, пріоритетність сімейного влаштування дітей, що залишилися без піклування батьків, визначена Конвенцією ООН про права дитини. Сімейні форми влаштування дітей закріплено в Сімейному



кодексі України. Серед них законодавець передбачив і патронатну форму виховання. Вивчення питання запровадження патронатної форми виховання дітей зумовлене насамперед потребою суспільства розширити сімейні форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також посилити заходи соціального захисту. Дослідженням питання патронату займалися такі науковці, зокрема А. Зінченко, В. Козубовський, М.М. Дякович, З.В. Ромовська та інші.

Патронат називається альтернативна форма влаштування дитини, яка є сиротою або з інших причин позбавлена батьківського піклування, в сім'ю іншої особи (патронатного вихователя) з метою сімейного виховання [4, с. 66].

В основі виникнення патронату над дітьми лежить фактичний склад, до якого входять: визнання дитини сиротою або такою, яка з інших причин позбавлена батьківського піклування, договір про патронат та передача дитини у сім'ю патронатного вихователя.

Патронатом поділяється на: короткостроковий (до 6 місяців), довгостроковий (до 2 років чи на термін, що визначається інтересами конкретної дитини) [4, с. 67].

Специфіка патронату як правового інституту виявляється в тому, що така передача здійснюється за договором про патронат. Між органом опіки і піклування та патронатним вихователем укладається договір про передання йому дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування на виховання. Такий договір може бути укладений на термін до досягнення дитиною повноліття та за відповідну плату.

Сімейний кодекс України (ст.ст. 252-256) передбачає укладення договору про патронат, за яким орган опіки та піклування передає дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування, на виховання у сім'ю іншої особи до досягнення нею повноліття, за плату [1].

За виховання дитини за домовленістю з органом опіки і піклування патронатному вихователю призначається платня, щомісячний розмір якої залежить від цілого ряду обставин, а саме віку дитини, стану її здоров'я тощо.

У договорі обов'язково необхідно передбачити обсяг повноважень патронатного вихователя по законному представництву інтересів дитини. Щодо повноважень з розпорядження майном дитини, то договором не можна покладати їх на патронатного вихователя, за винятком витрат на утримання дитини. У договорі також необхідно обов'язково передбачити можливість патронатного вихователя представляти інтереси дитини, наприклад, у суді (при розгляді справ про позбавлення батьків дитини батьківських прав), приймати рішення про виїзд дитини за кордон [5]. На передачу дитини у сім'ю патронатного вихователя необхідна згода дитини, якщо вона досягла такого віку, що може її висловити. Договір про патронат припиняється у разі відмови від нього вихователя або дитини, яка досягла 14 років.

Договір може бути розірваний за згодою сторін або за рішенням суду в разі невиконання вихователем своїх обов'язків або якщо між ними склалися стосунки, які перешкоджають виконанню обов'язків за договором.

Способи виховання і форму навчання патронатний виховatelj визначає спільно з органом опіки та піклування.

Вимоги до патронатних вихователів аналогічні тим, що встановлені законодавством для усиновлення та опіки. Орган опіки та піклування зобов'язаний контролювати виконання обов'язків патронатним вихователем.

Зазвичай патронат припиняється з припиненням строку його дії, тобто досягненням дитиною повноліття. Між тим, відносини, що існують між патронатним вихователем і дитиною, можуть бути припинені достроково у наступних випадках: 1) смерті патронатного вихователя або смерті дитини; 2) появи батьків дитини і передачі їм дитини; 3) відмови від договору патронатного вихователя або дитини, яка досягла чотирнадцяти років; 4) згоди сторін; 5) за позовом органу опіки та піклування на підставі рішення суду у разі невиконання вихователем своїх обов'язків [4, с. 67].

Якщо проаналізувати мету, підстави застосування закріплених у Сімейному кодексі форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, їх сутність, то можна дійти висновку, що кожна з них, хоча і спрямована на поліпшення долі дітей, але має свої особливості. Так, від *усиновлення* патронат над дітьми відрізняється наступним:

- усиновлення, на відміну від патронату, відносять до підстав створення сім'ї;

- при усиновленні дитина приймається в сім'ю усиновлювача на правах доньки чи сина і поміж дитиною і усиновлювачем виникають відносини, що прирівнюються до батьківських. При патронаті батьківських прав не виникає, а дитина передається лише на виховання;

- підставою виникнення усиновлення, як правило, є рішення суду, а відносини між дитиною та патронатним вихователем виникають на підставі договору між останнім і органом опіки та піклування;

- патронат, на відміну від усиновлення, припиняється при досягненні дитиною повноліття;

- патронатний виховatelj, на відміну від усиновлювача, отримує плату за виховання;

- між патронатним вихователем і дитиною не виникає аліментних зобов'язань, як це відбувається при усиновленні;

- патронат не є перешкодою для усиновлення дитини, і навпаки, усиновлення припиняє змогу встановлення патронату.

*Від опіки та піклування* патронат над дітьми відрізняється наступним:

- патронатний вихователь отримує, на відміну від опікуна (піклувальника), плату за виконання своїх зобов'язань;
- між дитиною і патронатним вихователем складаються тісніші зв'язки, ніж між дитиною і піклувальником чи опікуном;
- опікун – законний представник дитини у всіх правовідносинах, а патронатний вихователь – лише у сфері процесуальних відносин [5].

З огляду на порушені проблемні аспекти згадане питання потребує подальшого вивчення для запозичення світового досвіду підвищення дієвості механізмів реалізації патронату над дітьми, конкретизації функцій уповноважених органів і служб у цій сфері, визначення заходів державної підтримки патронатної форми влаштування, а також для надання конкретних пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства.

#### Література

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21-22, ст.13.
2. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 30, ст.142.
3. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13.01.2005 № 2342-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 6, ст.147.
4. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: погляд у майбутнє // Право України. – 2001. – №2. – С. 66–67.
5. Сімейне право України: Підручник. / за ред. Ю.С. Червоного. – К.: Істина, 2004. – 400 с.

**Катерина Вікторівна Скляр** – студентка І курсу Сумської філії

*Харківського національного університету внутрішніх справ*

*Науковий керівник: Наталія Олександрівна Горобець – професор кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент*

## СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ УСИНОВЛЕННЯ

1. Дитина може залишитись без батьківського догляду внаслідок дії різноманітних обставин. Кожна дитина має право жити і виховуватись у сім'ї, наскільки це є можливим. Тому постала потреба становлення та розвитку інституту усиновлення.

Загальним питанням щодо сутності та значення інституту усиновлення присвячено чимало робіт науковців, серед яких у першу чергу слід назвати: Є. Ворожейкіна, Я. Шевченко, О. Пергамент, Н. Єршову, О. Пушкіна, З. Ромовську, С. Фурсу, Л. Драгневич тощо.

2. Перші писемні згадки про усиновлення зустрічаються ще в Законах Хаммурапі стародавнього Вавилону, в індійських законах Ману. Тим не менш, як повноцінний, уже правовий інститут, усиновлення, з'явився в Стародавньому Римі. За римським цивільним правом, усиновлення розглядалося як встановлення батьківської влади над чужими дітьми з виникненням відносин, подібних спорідненості. Порядок усиновлення в Стародавньому Римі зводився наступною до: римський громадянин, який бажав усиновити свого співгромадянина, заявляв про це на народних зборах, і санкція зборів вважалася достатньою для закріплення факту усиновлення. Подальший розвиток суспільства спричинював і законодавчі зміни щодо усиновлення. Так, у роки правління візантійського імператора Юстиніана I (527-565 pp.) особи, які усиновили дитину, і голова родини, до якої вони належали, мали з'явитися до магістрату для одержання необхідного дозволу. При Юстиніані двостадійний процес усиновлення було замінено заявою перед судом. Крім того, усиновлений продовжував перебувати під владою рідного батька, стаючи лише законним спадкоємцем усиновлювача [1, с. 50-51].

3. Слід наголосити, що сімейне виховання дітей, позбавлених батьківського піклування було відомим і за часи Київської Русі та було закріплене вже у Руській Правді (хоча законодавчо принцип пріоритетності влаштування дітей у сім'ю було закріплено тільки в часи царювання Катерини II – Указ від 7 листопада 1775 р.) [2, с. 109].

Що стосується України, то в липні 1919 р. РНК УРСР прийняла Сімейний кодекс УРСР, який так і не набув чинності через воєнні дії, що точилися тоді в Україні. Сімейний кодекс УРСР 1919 р. містив дві статті про усиновлення.

4. Ретельного правового регулювання інститут усиновлення набув з ухваленням Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про шлюб і сім'ю від 27 липня 1968 р. та Кодексу про шлюб та сім'ю УРСР від 26 червня 1969 р. Після набуття чинності цими нормативно-правовими актами усиновлення стали розглядати як одну із форм сімейного виховання дітей, батьки яких померли або позбавлені батьківських прав або з інших причин не можуть виховувати своїх дітей [3, с. 178].

5. І нарешті, більш ніж 30-річне існування Кодексу про шлюб та сім'ю УРСР, а також глибокі зміни, що відбулися в політичному, соціально-економічному житті України, зумовили розробку та прийняття нового сімейного законодавства. Прийняття Сімейного кодексу України 10 січня 2002 р., та набуття ним чинності з 1 січня 2004 р., стали важливим кроком на шляху нормативного регулювання відносин усиновлення [4, с. 270].

6. Отже, розвиток інституту усиновлення в сімейному законодавстві України свідчить про його важливість у загальній системі опікування над дітьми-сиротами. Українська держава з перших років своєї незалежності активно будувала власну правову систему та формувала національне

законодавство, яке б відповідало не лише сучасному стану політичного, соціально-економічного розвитку суспільства, а й враховувало міжнародний досвід правотворення та правозастосування.

#### Література

1. Іоффе О.С. Основи римського приватного права: навчальний посібник / О. С. Іоффе, В. А. Мусін. – Ленінград : Видання Ленінградського ун-та, 1975. – 156 с.
2. Стасюк Г. Охорона дітей, позбавлених батьківського піклування, в історичному аспекті / Г. О. Стасюк // Право України. – 2005. – № 2. – С. 108-111.
3. Маслов В.Ф. Действующее законодательство о браке и семье / В. Ф. Маслов, З. А. Подопригора, А. А. Пушкин. – Х. : Изд-во Харьков. ун-та, 1972. – 212 с.
4. Нечаєва А. М. Сімейне право : Навчальний посібник / А. М. Нечаєва. – 3-є вид., перероб. і доп. – М. : Юність, 2008. – 328 с.

**Анастасія Андріївна Харченко** – студентка I курсу факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ  
*Науковий керівник: Лариса Василівна Красицька – професор кафедри цивільного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент*

### СОЦІАЛЬНІ ВИПЛАТИ ЯК СКЛADOVA СПАДЩИНИ

Актуальність тематики дослідження соціальних виплат як складової спадщини обумовлена тим, що у судовій і нотаріальній практиці на тлі урізноманітнення майнових прав і обов'язків у складі спадщини, недосконалості правового регулювання виникає чимало проблем з їх оформленням. Судова статистика свідчить про значну кількість спорів щодо складу спадщини, охорони і захисту спадкових прав, а ухвалені судові рішення не завжди містять однакове застосування норм законодавства про спадкування. Проблемні питання спадкування окремих видів майна розглядалися у роботах Ю. О. Заїки, В. І. Крата, О. Є. Кухарєва, О. П. Печеного та інших правників. Проте питання спадкування соціальних виплат є малодослідженим у цивілістичній літературі.

Склад спадщини охоплює широке коло різноманітних майнових прав і обов'язків спадкодавця, носієм яких він був за життя, та які не припинилися зі смертю. Відповідно до ст. 1227 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 (далі – ЦК) суми заробітної плати, пенсії, стипендії, аліментів, допомог у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, відшкодувань у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, інших соціальних виплат, які належали спадкодавцеві, але не були ним

одержані за життя, передаються членам його сім'ї, а у разі їх відсутності – входять до складу спадщини.

У юридичній літературі правила, визначені у ст. 1227 ЦК, сприймаються неоднозначно. Зокрема, С. Я. Фурса та Є. І. Фурса доходять висновку, що таке положення зумовлює особливий підвид спадкування і за законом, і за заповітом членами сім'ї спадкодавця на трудові та соціальні виплати, що не узгоджується зі ст. 1217 ЦК. Далі автори відзначають, що це положення є таким, що суперечить волі спадкодавця, який вправі встановити, кому мають перейти всі належні йому права та обов'язки [1, с. 271]. О. П. Печений виходить з необхідності виокремлювати у складі спадщини майнові права і майнові обов'язки, оскільки на думку автора, ключовим при визначенні складу спадщини є майновий зміст [2, с. 20]. Автор пропонує відносити до складу спадщини значне коло майнових прав, зокрема, право власності; емфітевзис (ч. 2 ст. 407 ЦК), суперфіцій (ч. 2 ст. 413 ЦК); майнові права інтелектуальної власності (ч. 3 ст. 424 ЦК); майнові права щодо юридичних осіб; зобов'язальні права вимоги за договорами; право на відшкодування збитків (ч. 1 ст. 1230 ЦК); право на одержані спадкодавцем заробітну плату, пенсію, стипендію, аліменти, інші соціальні виплати (ст. 1227 ЦК); право на вклад у банку (ст. 1228 ЦК) [2, с. 20, 22].

Варто зазначити, що у ст. 1227 ЦК визначено спеціальний порядок переходу права на одержання зазначених сум до певного вузького кола осіб – членів сім'ї спадкодавця, для яких спільно з одержувачем таких сум вони були основним джерелом до існування.

У правозастосовній практиці виникають питання щодо тлумачення поняття «інші соціальні виплати, які належали спадкодавцеві, але не були ним одержані за життя». Вочевидь, що до таких грошових сум, крім заробітної плати, пенсії, стипендії, аліментів, відшкодувань у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я доцільно віднести одноразову грошову винагороду жінкам, яким присвоєне почесне звання України «Мати-героїня»; допомогу по безробіттю, у тому числі одноразову її виплату для організації безробітним підприємницької діяльності; тимчасову державну допомогу дитині; допомогу на поховання. Крім того, важливо встановити, що будь-яке майнове право, що може бути розтлумачене як «право на інші соціальні виплати», повинно мати особистий характер, повинно виникнути у спадкодавця, але за життя ним воно не було здійснене. Так, якщо йдеться про нагородження спадкодавця, що передбачає певне грошове заохочення нагородженого, то доцільно з'ясувати, чи зазначене грошове заохочення у певній сумі було нараховане нагородженому, але не одержане було ним за життя, і тільки у такому випадку право на одержання відповідної грошової суми переходить до членів сім'ї спадкодавця, а у разі їх відсутності – входить до складу спадщини.

ЦК не визначає строків, протягом яких члени сім'ї мають одержати належні спадкодавцеві соціальні виплати, однак у ст. 1227 ЦК

передбачається інший досить важливий правовий наслідок: у разі відсутності членів сім'ї, зазначені суми грошових коштів входять до складу спадщини. Отже, можна зробити висновок, що члени сім'ї мають можливість звернутися за виплатою відповідних грошових сум до зобов'язаних осіб протягом шестимісячного строку з дня смерті спадкодавця, зважаючи на те, що згідно з ч.1 ст. 1270 ЦК для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини.

Таким чином, соціальні виплати можуть входити до складу спадщини за наявності наступних умов: були нараховані спадкодавцеві за його життя; не були одержані спадкодавцем за його життя; відсутні члени сім'ї спадкодавця, яким вони можуть бути передані після смерті спадкодавця.

#### Література

1. Спадкове право: Нотаріат. Адвокатура. Суд : [наук.-практ. посіб.] / [С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, О. М. Клименко та ін.]; за заг. ред. С. Я. Фурси. – К. : Видавець Фурса С.Я. : КНТ, 2007. – 1216 с.
2. Печений О. П. Склад спадщини за цивільним законодавством України / О. П. Печений // Нотаріат для Вас. – 2011. – № 11. – С. 19-28.

**Марина Дмитрівна Шаповал** – студентка I курсу факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Олена Олегівна Маркова** – доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

### ОПЛАТНІСТЬ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ

«Дарувати вигідно, так як рука, що дає не збідніє, і він буде винагороджений і морально і економічно» – М. Мосс

Цивільний кодекс України, а саме ст. 717, дає визначення договору дарування, згідно з якою за договором дарування одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) безоплатно майно (дарунок) у власність [1].

Договір дарування спрямований на припинення права власності в дарувальника і виникнення права власності в обдарованого чи безоплатну передачу майна у власність.

Безоплатність таких договорів означає, що відчужувач не має права вимагати від набувача зустрічних дій немайнового та майнового характеру. Інша справа щодо немайнових дій, тої ж подяки. Такі обов'язки переносяться у сферу звичаїв і немайнових відносин. Безоплатне надання

– форма висловлення особливого особистого, а інколи й колективного, ставлення до набувача, засіб підтримки його в скрутному становищі. Видається справедливим, що він повинен хоча б подякувати за принесений дар і виявити до дарувальника певну увагу і тим цей обов'язок з морального перенести у сферу правового [2].

Слід мати на увазі, що безоплатність не означає безпричинності або безкорисності. Мотиви дарування можуть бути далеко не безкорисні. Дарувальник, наприклад, може мати бажання сподобатися, заохотити до вчинення певної дії, допомогти, віддячити обдаровуваному, позбутися майна (на тобі, Боже, що мені не гоже) та ін. Важливим моментом є те, що мотиви дарування лежать за межами договору і не впливають на його чинність. Дійсність договору дарування не залежить від причин, які спонукали дарувальника його укласти [3].

Дослідження Марселя Мосса (французького етнологіста і соціолога), показали, що до появи грошей і ринку універсальним засобом обміну в архаїчних суспільствах було дарування. Таким чином, обмін тут не є просто економічною угодою в звичайному європейському розумінні. У той же час дар в цих суспільствах не є чисто альтруїстичний акт, так як він неодмінно передбачає компенсуючий взаємний дар в тій чи іншій формі, але, на відміну від звичайної угоди, обидва ці акти відокремлені один від одного в часі. Будучи формально добровільними, насправді дари є строго обов'язковими. З трьох тісно пов'язаних між собою обов'язків, які складають обмін в формі дарунка: давати, брати і відшкодовувати, – найбільш істотною, по Моссу, є обов'язок відшкодовувати. Ухилення від однієї з цих обов'язків тягне за собою серйозні наслідки для суб'єктів обміну, аж до оголошення війни [4].

Говорячи про архаїчний дар, Мосс, аж ніяк не схильний розглядати його як акт альтруїстичний, безкорисливий. Він постійно підкреслює, що за великодушним, щедрим даром стоїть цілком утилітарний розрахунок і очікування обов'язкової компенсації у вигляді відповідного дару. Мосс, таким чином, як би «розвінчує» архаїчний дар, позбавляючи його ореолу безкорисливості і альтруїзму.

П. Блау (американський соціолог) розглядає дар (обмін) як «обмежений діями, які залежать від винагороджуваних реакцій інших і які зникають, коли ці очікувані реакції не виникають». Так, фундаментальна риса соціального дару (обміну), з його точки зору, полягає в тому, що «... індивід, який надає послугу іншій, зобов'язує його. Щоб звільнитися від цього зобов'язання, останній повинен забезпечити першого якимось благами замість ».

Крім того, Блау слідом за Моссом підкреслює таку характерну рису обміну в формі дарунка, як зовні декларовані безкорисливість і щедрість, і цим насамперед, з його точки зору, соціальний обмін відрізняється від економічного. У соціальному обміні очікуване повернення пов'язаний з невизначеними, точно не встановленими, майбутніми обов'язками, і



характер у відповідь блага не обмовляється заздалегідь, а залишається на розсуд того, хто його надає.

Відбувається обмін в формі дарування, і дар, прийнятий без подальшого відповідного дару, принижує того, хто його отримав [5].

Мооса Гоулднер розглядає обмін у формі дарунка як «стартовий механізм» соціальних відносин. Мосса Гоулднер підкреслює, що головний обов'язок – відшкодування одержаного дару. Цей обов'язок він позначає як «норму взаємності» [6].

За показною безкорисливістю (безоплатністю) ховаються обмін, утилітарний розрахунок і прагнення до вигоди, котрі вступають у конфлікт із правовими нормами і суспільними інтересами. Те ж саме відноситься до численних звичаїв гостинності, з якими доводиться стикатися і сьогодні. До них відносяться і розкішні весілля, що влаштовуються з розрахунком на не менше розкішні подарунки, і суперництво в показному марнотратстві з метою досягнення і демонстрації певної форми престижу і т.і. Традиційні та сучасні елементи в поведінці такого роду химерно переплітаються, і їх вивчення має не тільки наукове, а й соціально-практичне значення.

#### Література

1. Цивільний кодекс України //Голос України. – № 45-46 від 12.03.2003 р.; № 47-48 від 13.03.2003 р.
2. Р. Б. Шишка. Правове регулювання відносин за договорами на безоплатну передачу прав на об'єкти цивільних правовідносин / Шишка Р.Б. // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – С. 126-130.
3. Кравчук В. Договір дарування // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2010. – № 3. // Сайт науково-практичного журналу «Мала енциклопедія нотаріуса»//<http://www.yurradnik.com.ua/stride/men/?m=archive&y=2010&mag=76&art=1638>
4. Гофман А.Б. Социальная антропология Марселя Мосса/ Мосс М. Общества. Личность. Обмен: Труды по социальной антропологии. М.: Восточная литература РАН, 1996, С. 314-359.
5. Blau P. Exchange and Power in Social Life. N. Y., 1964, С. 6; 88;93.
6. Gouldner A. The Norm of reciprocity: A Preliminary statement.- American Sociological Review, 25, April 1960, С. 176-177.

---

#### Секція 4

### ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ, АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ, ФІНАНСОВОГО ПРАВА

---

**Тетяна Володимирівна Баранник** – студентка I курсу факультету № 6

*Харківського національного університету внутрішніх справ*

*Науковий керівник: Богдан Іванович Сюркало – доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент*

#### АДМІНІСТРАТИВНІ СТЯГНЕННЯ ЗА УМОВИ ЗМІН В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Актуальність: Стрімка динаміка змін у структурі державно-правового механізму вимагає постійного оновлення чинного українського законодавства. На думку науковців, саме ці чинники наразі зумовлюють його нестабільність. Особливо це стосується змін законодавства в адміністративному праві. Основним завданням є проведення моніторингу окремих видів адміністративних стягнень, виявлення недоліків та суперечностей нормам Кодексу України про адміністративні правопорушення у частині, що стосуються накладення того чи іншого стягнення. Вирішення зазначеного комплексу завдань забезпечення виявлення напрямів покращення врегулювання проблемних ситуацій, що виникають у практичній правозастосовчій діяльності.

Заходи адміністративної відповідальності є юридичним результатом реагування на особливий вид правопорушень – адміністративні правопорушення. Отже, такі правопорушення є підставою для адміністративної відповідальності. Адміністративна відповідальність настає у разі порушення адміністративно-правових норм, слугує найважливішим юридичним засобом забезпечення їх реального виконання, дотримання і застосування.

Важливу роль у стабілізації правового регулювання суспільних відносин, забезпеченні необхідного правового режиму в державі відіграє інститут адміністративного примусу, важливою складовою ланкою якого є адміністративне стягнення. Адміністративні стягнення застосовуються в межах інституту адміністративної відповідальності. Ця відповідальність настає за скоєння особою адміністративного правопорушення. Правові основи застосування адміністративної відповідальності містяться в Кодексі України про адміністративні правопорушення (КУпАП).

Аналізуючи статистику, нами зроблено висновок щодо підвищеного рівня здійснення адміністративних правопорушень. Так, згідно з офіційними статистичними даними у 2015 р. до вказаного виду відповідальності в Сумах було притягнуто 58831, кількість справ, які надійшли 65479 тис., із них прийнято рішення щодо 64203 справ. З них накладення адміністративного стягнення – 58831 справ застосування заходів впливу, передбачених ст. 24.1 КУпАП (попередження) – 2397 справ, та закритих – 2975 справ, звільнення від адміністративної відповідальності за малозначністю з оголошенням усного зауваження – 1565 справ, передачею матеріалів прокурору, органам досудового слідства чи дізнання – 13 справ, відсутністю події і складу адміністративного правопорушення – 634 справи, закінченням строків накладення адміністративного стягнення – 696 справ [4].

Але на нашу думку, Кодекс і досі містить багато норм, що потребують тлумачення, перевірки на відповідність Конституції, удосконалення, а інколи й цілковитої заміни.

Адміністративне стягнення зазвичай проявляється в моральному чи матеріальному впливі щодо правопорушника. Окремі види стягнень можуть одночасно поєднувати моральне засудження, матеріальний вплив і тимчасове обмеження прав правопорушника. Дослідивши законодавство, ми зробили висновок, що такі наслідки настають при накладенні адміністративного арешту, позбавлення спеціальних прав і виправних робіт. Загалом усі стягнення, будучи пов'язаними між собою, утворюють єдину систему, що базується на підставах і меті їх застосування, можливості їх взаємозаміни. У цьому процесі основним чинником є мета, передбачувана стягненням.

У ході проведеного дослідження виявлено, що при визначенні стягнення за порушення норм адміністративного права законодавець одним із перших видів стягнень визначає попередження, яке, по своїй суті, є найм'якшим покаранням і застосовується за вчинення незначних адміністративних порушень, а також щодо осіб, які вперше вчинили проступок, за наявності пом'якшуючих відповідальність обставин, та має виховний ефект і не зачіпає ні майнових, ні інших прав порушника, виноситься тільки у письмовій формі [6].

На наш погляд, на сьогодні така санкція, як попередження, є не достатньо дієвою, оскільки не забезпечує зрушення правосвідомості окремо взятого громадянина, бо є суто попередженням про настання відповідальності за певний проступок. На нашу думку, доречним є його заміна на інший вид адміністративного стягнення, та введення незначної, але істотної для доходів, санкції матеріального характеру. Так як попередження полягає в офіційному, від імені держави, осуді протиправної діяльності порушника органами адміністративної юрисдикції з метою повідомити йому про неприпустимість подальших

подібних дій, а це, на наш погляд, є малоефективним запобіжним заходом для пересічного громадянина.

На нашу думку, найпоширенішим стягненням в адміністративній практиці є штраф. Відповідно до ст. 27 КпАП України штраф це грошове стягнення, що накладається на громадян і посадових осіб за адміністративні правопорушення у випадках і розмірах встановлених цим Кодексом та іншими законами України. Таким чином, штраф за постановою суду (судді) може бути призначений лише у розмірі, зазначеному у конкретній нормі вказаного Кодексу. Розмір штрафу визначається переважно щодо офіційно встановленого розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян або, в окремих випадках, у кратному розмірі до вартості проїзду або товару. Це винятково грошове стягнення, в результаті якого у порушника вилучається певна сума, яка переходить у власність держави. Саме таким чином справляється вплив на майнові інтереси правопорушника [2].

Також потрібно звернути увагу на законодавчу неврегульованість встановлення розмірів штрафу. Проаналізувавши законодавство, слід сказати, що за деякі адміністративні проступки штрафні санкції перевищують покарання у вигляді штрафу за злочини. Прикладом може служити стаття 166-7 КУпАП (Протидія тимчасовій адміністрації або ліквідації банку), яка передбачає накладення штрафу від 300 до 500 неоподаткованих мінімумів доходів громадян за створення перешкод будь-якою особою для доступу тимчасового адміністратора або ліквідатора до банку, його активів, книг, записів і документів. І навпаки санкції обох частин ст. 1664 КУпАП не передбачають нижньої межі накладення штрафу, а оскільки у ст. 27 КУпАП вона теж не встановлена, то за відповідні правопорушення може призначатися штраф навіть від однієї копійки. Іншим прикладом може бути стаття 1663 КУпАП. Вона забороняє створення нових підприємств чи інших організаційних форм підприємства в будь-якій сфері діяльності, а також встановлення обмежень на здійснення окремих видів діяльності, на виробництво певних видів товарів з метою обмеження конкуренції... що тягне за собою накладення штрафу у розмірі до п'ятнадцяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Для осіб, які здійснюють вказану в диспозиції даної статті діяльність, стягнення зазначеної суми не завдає значної матеріальної шкоди, і тому порушники після сплати штрафу, як правило, продовжують займатися цією діяльністю. На думку науковців, доцільніше було б доповнити санкцію даної статті положенням про те, що на порушника не лише накладається штраф, але й обмежується його право займатися діяльністю, яка передбачена в ч.1 ст. 1663 КУпАП. При цьому правопорушник позбавлявся б можливості знову порушувати закон. Цілком недієвим покаранням є також застосування штрафу до безробітних громадян. У подібних випадках видається доцільним додати до значної

кількості статей Кодексу адміністративне стягнення, наприклад, виконання примусових громадських робіт [3].

Дослідивши законодавство, що стосується адміністративного арешту як одного із видів стягнення, нами зроблено висновок, що адміністративний арешт встановлюється за адміністративні правопорушення, що за ступенем громадської небезпеки наближаються до злочинів. Призначається адміністративний арешт тільки судом на термін до 15 діб. Він є найбільш суворим з усіх видів адміністративних стягнень. Тому законодавець прямо зазначає, що адміністративний арешт застосовується лише у виняткових випадках і лише за окремі види адміністративних правопорушень, що за своїм шкідливим характером наближаються до злочинів [5]. Виходячи із практики сьогодення, утримання осіб, які перебувають під адміністративним арештом, знову ж таки лягає на плечі держави. Проаналізувавши все вище викладене, у зв'язку із економічною ситуацією в країні доцільніше у даному випадку застосовувати штраф, що тим самим забезпечить, по-перше, неминучість покарання, а, по-друге, поповнення джерел надходження до бюджету держави.

Висновки: Отже, роль адміністративної відповідальності у боротьбі з правопорушеннями постійно зростає, більш суворими стають санкції за проступки, а також встановлюється відповідальність за дії, які раніше взагалі не належали до числа правопорушень (неповага до суду, корупція, недобросовісна конкуренція та інші). Адміністративні стягнення є каральними, «штрафними» санкціями, вони, як правило, полягають в позбавленні або обмеженні певних прав і благ. Цим досягається мета покарання порушника. Але важливим є те, щоб накладені адміністративні стягнення були справедливими та дієвими, відповідали характеру проступку і особи правопорушника. При цьому слід пам'ятати, що покарання не є самоціллю, ці дії є необхідним засобом виховання і попередження правопорушень.

#### Література

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. – К.: Парламентське видавництво, 1997. – 256 с.
2. Миронюк Р. Діяльність органів внутрішніх справ з виконання постанов про накладення адміністративного стягнення у вигляді штрафу: порядок та особливості // Право України. – 2001. – № 11. – С. 60.
3. Адміністративна відповідальність в Україні: Навч. посібник / За заг. ред. А. Т. Комзюка. – Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2001. – 112 с.
4. Державна служба статистики України Адміністративні правопорушення в Україні у 2015 році «Статистичний бюлетень» – Київ – 2016. – 315 с.

5. Матіос А. В. Адміністративна відповідальність посадових осіб : монографія / А. В. Матіос. – К. : Знання, 2007. – 223 с.
6. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : Навчальний посібник / В. К. Колпаков. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 256 с.

**Ілля Вікторович Кашов** – студент I курсу факультету № 6  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Оксана Володимирівна Панасюк** – завідувач  
кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного  
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

## **СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Згідно з ч. 5 ст. 55 Конституції України у кожного є право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права та свободи від порушень та протиправних посягань. Тобто кожна особа має право вільно обирати незаборонений законом засіб захисту прав і свобод.

Ефективність захисту прав суб'єктів господарювання від порушень залежить від обраного способу захисту, оскільки ним зумовлюється реальність відновлення порушеного права, суб'єкт, який уповноважений застосовувати такі способи захисту порушеного права, а також порядок захисту в цілому.

Значення способів захисту прав суб'єктів господарювання істотно зростає у зв'язку з підвищенням ролі правових засобів у нормативній регламентації сфери господарювання. Способи захисту прав суб'єктів господарювання, закріпленні в законодавстві, мають розглядатися як один із діючих важелів механізму господарювання, що справляють значний вплив на ефективність господарської діяльності. Способи захисту порушених прав суб'єктів господарювання набувають все більшої актуальності у зв'язку з оновленням господарського законодавства, дією Господарського кодексу України (надалі — ГК) [1], трансформацією самих способів в умовах розвитку ринкової економіки.

Спосіб захисту прав втілює безпосередню мету, якої прагне досягти суб'єкт захисту, вважаючи, що таким чином буде припинене порушення (чи оспорювання) його прав, він компенсує витрати, що виникли у зв'язку з порушенням його прав, або в інший спосіб нівелює негативні наслідки порушення його прав [2, с. 245].

Частина 2 ст. 20 ГК називає 11 універсальних способів захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання:

- 1) визнання наявності або відсутності прав;
- 2) визнання повністю або частково недійсними актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, актів інших

суб'єктів, що суперечать законодавству, ущемлюють права та законні інтереси суб'єкта господарювання або споживачів; визнання недійсними господарських угод з підстав, передбачених законом;

3) відновлення становища, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання;

4) припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення;

5) присудження до виконання обов'язку в натурі;

6) відшкодування збитків;

7) застосування штрафних санкцій;

8) застосування оперативно-господарських санкцій;

9) застосування адміністративно-господарських санкцій;

10) установлення, зміни і припинення господарських правовідносин;

11) іншими способами, передбаченими законом.

Цей перелік не є вичерпним. Що ж до інших способів захисту прав суб'єктів господарювання, передбачених законами, можна назвати, наприклад, отримання дозволу на узгоджені дії (ст. 10 Закону України «Про захист економічної конкуренції» [3]), визнання незаконною бездіяльність органу державної влади (ст. 16 Цивільного кодексу України), визнання правочину дійсним (ст. ст. 219-221, 226 Цивільного кодексу України [4]).

З аналізу практики господарських судів вбачаються певні підходи до визначення способів захисту порушеного права. Зокрема, Вищий господарський суд України листом від 14 грудня 2007 р. № 01-8/974 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності» запропонував певні критерії визначення належного способу захисту порушеного права: «Обрання способу захисту порушеного права здійснює позивач, але господарський суд, приймаючи рішення зі справи, має перевірити відповідність обраного способу закону та призначенню судового захисту». Далі ці положення уточнюються вказівкою на те, що «перевірка відповідності цього способу наявному порушенню і меті судового розгляду є обов'язком суду, який має приймати рішення зі справи в межах позовних вимог і з урахуванням фактичних обставин конкретної справи, беручи до уваги як можливість у той чи інший спосіб захистити порушене право (за наявності підстав для цього), так і необхідність подальшого виконання прийнятого судом рішення» [5]. Мета застосування вказаних способів захисту полягає в тому, щоб примусити або спонукати порушника припинити дії, що порушують майнові права суб'єктів господарювання, або попередити такі дії. Саме з цією метою здійснюються, наприклад, масові звернення до господарських судів юридичних осіб, що виступають як платники податків, з позовами про визнання недійсними актів податкових органів

про застосування до них фінансової відповідальності за різноманітні порушення податкового законодавства.

Українським законодавством не передбачено всіх дієвих способів захисту прав, які б реально могли захищати права та інтереси суб'єктів господарювання. На теперішній час, суди, органи державної влади та суб'єкти господарювання обмежені лише тими способами захисту, які прямо прописані в законодавчих актах, та для яких передбачено механізм реалізації.

#### Література

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. (зі змінами) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Рожкова М. А. Средства и способы правовой защиты сторон коммерческого спора / М. А. Рожкова. — М. : Волтерс Клувер, 2006. — 416 с.
3. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січ. 2001 р. (зі змінами) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>
4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. (зі змінами) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
5. Лист Вищого господарського суду України від 14 грудня 2007 р. № 01-8/974 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності» [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу : [http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v\\_974600-07](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v_974600-07).

**Валерія Владиславівна Кунець** – студентка I курсу факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **Оксана Володимирівна Панасюк** – завідувач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

### **ФІЗИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ**

Успішний розвиток валютних відносин можливий за умови існування особливого ринку, на якому можна вільно продати та купити валюту. Без такої можливості економічні контрагенти просто не змогли б



реалізувати свої валютні відносини – не мали б іноземної валюти для здійснення своїх зовнішніх зобов'язань, не змогли б перетворити одержану валюту в національні гроші для виконання своїх внутрішніх зобов'язань.

Суб'єктами валютних правовідносин є органи державної влади, уповноважені банки на чолі з Національним банком України, резиденти і нерезиденти (юридичні і фізичні особи). Особливе місце в цих правовідносинах займають міжнародні фінансові організації.

Кожен суб'єкт валютних правовідносин має валютно-правовий статус. Кожен такий суб'єкт володіє двома видами статусів – загальним і спеціальним. Загальний валютно-правовий статус характеризує категорію суб'єкта правовідношення (наприклад, загальний валютно-правовий статус резидентів, загальний валютно-правовий статус органів валютного регулювання). Особливий валютно-правовий статус належить конкретному суб'єктові валютного права у рамках відповідної категорії, тобто він конкретизує загальний статус (наприклад, особливий валютно-правовий статус громадян України в рамках загального валютно-правового статусу резидентів) [1].

Суб'єктами валютних правовідносин можуть бути і фізичні особи. Це резиденти і нерезиденти, що перераховані в ст. 1 Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання та валютного контролю» від 19 лютого 1993 р. № 15-93.

Резиденти – фізичні особи (громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства), які мають постійне місце проживання на території України, зокрема ті, що тимчасово перебувають за кордоном;

Нерезиденти – фізичні особи (іноземні громадяни, громадяни України, особи без громадянства), які мають постійне місце проживання за межами України, зокрема ті, що тимчасово перебувають на території України;

Для того, щоб бути здатними здійснювати валютні угоди, резиденти і нерезиденти повинні мати правосуб'єктність. Валютна правосуб'єктність має три складові – валютну правоздатність, валютну дієздатність і валютну деліктоздатність. Практична реалізація валютної правосуб'єктності резидентів і нерезидентів здійснюється за допомогою здійснення валютних угод.

Коло прав, які мають резиденти і нерезиденти, закріплено у ст. 6 Декрету про уповноважені банки та інші фінансові установи, що одержали ліцензію Національного банку України: а) від свого імені купують і продають іноземну валюту на міжбанківському валютному ринку України за дорученням і за рахунок резидентів і нерезидентів; б) мають право від свого імені і за свій рахунок купувати іноземну валюту готівкою у

фізичних осіб – резидентів і нерезидентів, а також продавати її фізичним особам – резидентам.

Резиденти і нерезиденти – фізичні особи – мають право продавати іноземну валюту уповноваженим банкам та іншим фінансовим установам, які одержали ліцензію Національного банку України, або за їх посередництвом – іншим фізичним особам – резидентам, а також національному оператору поштового зв'язку, який одержав ліцензію Національного банку України.

Фізичні особи-резиденти – мають право купувати іноземну валюту в уповноважених банках та інших фінансових установах, що одержали ліцензію Національного банку України, або за їх посередництвом – в інших фізичних осіб – резидентів і нерезидентів, а також у національного оператора поштового зв'язку, який одержав ліцензію Національного банку України.

До обов'язків резидентів і нерезидентів, окрім їх договірних обов'язків, належать такі: представляти органам валютного контролю документи і інформацію, які пов'язані з проведенням валютних операцій, відкриттям і веденням рахунків; виконувати приписи органів валютного контролю про усунення виявлених порушень актів валютного законодавства України; вести в установленому порядку облік і складати звітність за валютними операціями, що проводяться ними, забезпечуючи збереження відповідних документів і матеріалів. Так, відповідно до п. 2.6 постанови Правління Національного банку України «Про затвердження Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України» від 01 березня 2016 р. № 129 фінансові (небанківські) установи, національний оператор поштового зв'язку України, яким надано генеральну ліцензію Національного банку України на здійснення валютних операцій, надсилають зведені дані по установі в цілому, у розрізі відокремлених підрозділів, у розрізі регіонів за операціями, здійсненими відокремленими підрозділами установи, у формі файлів електронними засобами зв'язку у порядку, затвердженому Національним банком України [2].

Щодо валютної деліктоздатності слід зазначити, що відповідно до п. 2 ст. 16 Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання та валютного контролю» від 19 лютого 1993 р. № 15-93 до резидентів, нерезидентів, винних у порушенні правил валютного регулювання і валютного контролю, застосовуються такі міри відповідальності (фінансові санкції):

– за здійснення операцій з валютними цінностями, що передбачені п. 2 ст. 5 цього Декрету, без одержання генеральної ліцензії Національного банку України, – штраф у сумі, еквівалентній сумі (вартості) зазначених

валютних цінностей, перерахованій у валюту України за обмінним курсом Національного банку України на день здійснення таких операцій, з виключенням банку з Республіканської книги реєстрації банків або без такого виключення;

– за здійснення операцій з валютними цінностями, що потребують одержання ліцензії Національного банку України згідно з п. 4 ст. 5 цього Декрету, без одержання індивідуальної ліцензії Національного банку України, – штраф у сумі, еквівалентній сумі зазначених валютних цінностей, перерахованій у валюту України за обмінним курсом Національного банку України на день здійснення таких операцій; за торгівлю іноземною валютою банками та іншими фінансовими установами, національним оператором поштового зв'язку без одержання ліцензії Національного банку України та (або) з порушенням порядку й умов торгівлі валютними цінностями на міжбанківському валютному ринку України, установлених Національним банком України, – штраф у сумі, еквівалентній сумі (вартості) зазначених валютних цінностей, перерахованій у валюту України за обмінним курсом Національного банку України на день здійснення таких операцій, з виключенням банку з Республіканської книги реєстрації банків або без такого виключення; за несвоєчасне подання, приховування або перекручення звітності про валютні операції – штраф у сумі, що встановлюється Національним банком України [3].

Санкції, передбачені цим пунктом, застосовуються Національним банком України та, за його визначенням, – підпорядкованими йому установами. Оскарження дій щодо накладення стягнень провадиться у судовому порядку. Суми стягнених штрафів спрямовуються до державного бюджету України.

#### Література

1. Джавага А.В. Валютна правосуб'єктність, поняття і види суб'єктів валютних правовідносин [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://applaw.knu.ua/index.php/holovna/item/364-valyutna-pravosub-yektnist-ponyattya-i-vydy-sub-yektiv-valyutnykh-pravovidnosyn-dzhavaha-a-v>
2. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України» від 01.03.2016 № 129 [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0129500-16>
3. Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання та валютного контролю» від 19 лютого 1993 р. № 15-93 [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/15-93>

**Тетяна Анатоліївна Кучерява** – секретар судового засідання  
*Ковпаківського районного суду м. Суми*

*Науковий керівник: Оксана Володимирівна Панасюк – завідувач кафедри  
юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного  
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент*

## **ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО ГОСПОДАРСЬКОГО ПОРЯДКУ ЯК ПРАВОВОГО РЕЖИМУ**

Сучасна сфера господарювання, в якій поєднуються ринкові механізми із соціальним спрямуванням економіки, потребує порядку, спроможного забезпечити гармонізацію приватних та публічних інтересів і, відповідно, приватного та публічно-правового врегулювання.

Провідну роль у забезпеченні оптимального врахування інтересів економіки країни в цілому та її основних учасників (суб'єктів господарювання та суб'єктів організаційно-господарських повноважень, споживачів, засновників тощо) відіграє правовий господарський порядок. Відсутність у господарському законодавстві чіткого визначення цього поняття, його складових свідчить про наявність прогалин у правовому регулюванні господарських відносин, що навряд чи виправдано з огляду на важливість цього поняття для господарського права як системоутворюючої категорії.

Теоретичну основу дослідження склали роботи вітчизняних і зарубіжних учених-юристів та економістів, таких як: В. Б. Авер'янов, О. А. Беляневич, А. Г. Бобкова, С. С. Валітов, О. Н. Ведута, А. Б. Венгеров, Г. А. Гаджієв, О. М. Вінник, О. П. Віхров, А. С. Гальчинський, В. М. Геєць, С. М. Грудницька, Е. П. Губін, В. В. Добровольська, І. В. Дойніков, О. Р. Зельдіна, Г. Л. Знаменський, Г. В. Ільющенко, І. М. Кравець, І. В. Лукач, А. В. Малько, В. К. Мамутов, В. С. Мартем'янов, С. Б. Мельник, В. С. Мілаш, О. М. Олейник, О. П. Подцерковний, Н. О. Саніахметова, І. О. Сухарєв, Ю. А. Тихомиров, К. Ю. Тот'єв, В. А. Устименко, Ф. І. Шамхалов, О. В. Шаповалова, І. С. Шиткіна, Р. Штобер, В. С. Щербина та ін.

Саме основні праці представників науки господарського права та їх участь у розробці проекту ГК України забезпечили включення відповідних положень до цього кодифікованого акту та закріпили в преамбулі та статті 5 важливу системоутворюючу категорію – суспільно-господарського порядку, визначивши мету ГК України та ключові засади формування правового господарського порядку в Україні: на основі оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання та державного врегулювання макроекономічних процесів, виходячи з конституційної вимоги відповідальності держави перед людиною за свою діяльність та визначення України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави (ч. 1 ст. 5 ГК).

Теоретичні положення щодо визначення правового господарського порядку як правового режиму забезпечення організації та функціонування системи господарських правовідносин та відносин, пов'язаних із формуванням господарсько-правової політики, що базуються на положеннях конституційного економічного порядку і спрямовані на гармонізацію суспільних інтересів у сфері господарювання.

Систематика суспільних відносин правового господарського порядку складається з:

- підсистеми, встановленої законодавством та міжнародними зобов'язаннями України правових режимів господарювання, що забезпечують здійснення господарської діяльності в межах відповідних ринків, галузей, секторів, кластерів, видів виробництв та національної економіки в цілому;

- підсистеми правовідносин щодо забезпечення законності у сфері господарювання через запровадження механізмів господарсько-правової відповідальності її суб'єктів, механізмів попередження відповідних правопорушень, а також механізмів протидії тінізації та криміналізації господарської діяльності;

- підсистеми правовідносин функціонування зворотнього зв'язку від суб'єктів господарювання та їх об'єднань до держави щодо формування, корекції та реалізації державної економічної політики та окремих її напрямів, зокрема через визначення змісту господарсько-правової політики в частині удосконалення існуючих правових режимів господарювання та механізмів забезпечення законності в сфері господарських відносин.

Часткові поліпшення систематики функціонування як господарського механізму, так і правового господарського порядку в цілому є обмежено ефективними, адже саме сюди держава традиційно спрямовує власні реформаторські намагання. Об'єктом спрямованого втручання має стати уся економічна система суспільства, включаючи умови відтворення усіх її базових чинників, особливо на її перехідному пострадянському етапі, що відбувся і не завершився, і водночас вимагає здійснення вже нової трансформації, що викликана глобалізацією, інформаційно-комунікативною властивістю сучасних економічних процесів, технологічними імперативами конкурентної боротьби на глобальних ринках.

Таким чином, сучасний ступінь загострення основних суспільно-економічних суперечностей як в Україні, так і за її межами ставлять в практичну, інструментальну площину проблему встановлення змістовних співвідношень між базовими, для організації економічного життя поняттями-категоріями.

**Зоряна Вікторівна Трофимчук** – студентка III курсу  
Барського гуманітарно-педагогічного коледжу імені  
Михайла Грушевського

**Науковий керівник: Лариса Володимирівна Швець** – викладач правових  
дисциплін Барського гуманітарно-педагогічного коледжу  
імені Михайла Грушевського

## **АДВОКАТ У ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ**

Участь адвоката в судовому процесі та господарському зокрема базується, в першу чергу, на нормах, що регламентують право на правничу допомогу. Сьогодні в Україні дане питання є актуальним, оскільки Конституцією України введено монополію адвокатів на представництво у суді, у тому числі у господарському суді.

Окрім проблемні питання участі адвоката у господарському процесі вивчали В. Е. Беянович, Я. П. Зейка, О. В. Синекий, Д. П. Фіолевський, В. І. Ямковий та ін.

Так, статтею 59 Основного Закону передбачено: «Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав». Ст. 131<sup>2</sup> визначає, що для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Незалежність адвокатури гарантується. Засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначаються законом. Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення [1].

Такі зміни не відбуватимуться одночасно в усіх судових інстанціях. Змінами до Конституції передбачено поетапне запровадження представництва адвокатами в судах: у Верховному Суді та судах касаційної інстанції – з 1 січня 2017 року, у судах апеляційної інстанції – з 1 січня 2018 року, у судах першої інстанції – з 1 січня 2019 року. Представництво органів державної влади та органів місцевого самоврядування в судах виключно адвокатами здійснюватиметься з 1 січня 2020 року.

Господарський процесуальний кодекс окремо не регламентує питання участі адвоката в господарському процесі. До адвоката за правовою допомогою можуть звертатися три категорії суб'єктів: юридичні особи, їх відособлені підрозділи, фізичні особи [2].

У правовій доктрині висловлюється дві точки зору, що визначають правове становище представника юридичної особи в господарському процесі. Прихильники першої схиляються до думки, що юридична особа безпосередньо бере участь у справі через свій орган (директора). Згідно з другим підходом, представництво юридичної особи в суді здійснюють

органи юридичної особи або уповноважені представники, тобто ставиться знак рівності між представником та органом юридичної особи [3].

Ст. 28 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) встановлено таке: «Справи юридичних осіб у господарському суді ведуть їх органи, що діють у межах повноважень, наданих їм законодавством та установчими документами, через свого представника. Представниками юридичних осіб можуть бути також інші особи, повноваження яких підтверджуються довіреністю від імені підприємства, організації. Громадяни можуть вести свої справи в господарському суді особисто або через представників, повноваження яких підтверджується нотаріально посвідченою довіреністю». Юридичні особи, суб'єкти господарювання, беруть участь у справі через свій орган (директора) або представника, який діє на підставі довіреності. Таким представником здебільшого виступає штатний юрист підприємства. Відповідно до ч. 5 вказаної статті ГПК України адвокати теж можуть виступати представниками в господарському процесі поряд з іншими особами, уповноваженими у встановленому законом порядку на здійснення представництва [2].

Святоцька В. О. вважає, що найбільшою проблемою на сьогоднішній день, є фактично низький відсоток господарських справ в адвокатській практиці. З одного боку, така ситуація вбачається цілком закономірною з огляду на те, що інтереси юридичної особи в суді представлять юристи, які знаходяться у трудових відносинах із нею [3].

Це пов'язано з тим, що сьогодні в Україні існує багато підприємств, установ та організацій різних організаційно-правових форм та форм власності. Залежно від обсягів діяльності чи виробництва, їх керівництво створює відповідні юридичні відділи, до складу яких може входити від одного до кількох десятків юристів. Працюючи на даному підприємстві юристи вивчають специфіку та особливості роботи даного підприємства. Допомога корпоративних юристів буде не менш професійною чи правничою, ніж допомога адвоката.

До внесення відповідних змін у Господарський процесуальний кодекс «адвокатська монополія» не може бути запроваджена автоматично. При цьому Господарський процесуальний кодекс повинен не лише формально визначати правила представництва, але й регулювати ситуацію, коли сторона процесу, у зв'язку з певними причинами, не може забезпечити своє представництво адвокатом. Це може відбуватися з різних причин, а саме: відсутність коштів, відсутність вільних адвокатів, відсутність адвокатів, які є спеціалістами у певних сферах (фондовий ринок, банківська справа тощо).

Отже, реформуючи законодавство, потрібно враховувати досвід інших юрисдикцій. Також необхідно враховувати внутрішні фактори, особливості, економічну обстановку, готовність людей, бізнесу, держави, суспільства до змін та реальну потребу в них.

## Література

1. Конституція України Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Господарський процесуальний кодекс: Закон України від 06.11.1991 № 1798-ХІІ : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)
3. Зейкан Я.П. Захист у господарській справі : науково-практичний коментар. – К. : КНТ, 2010. – 536 с.
4. Святоцька В.О. Специфіка правового статусу адвоката та проблемні питання його участі у господарському процесі: аналіз українського законодавства та адвокатської практики / В.О. Святоцька // Прикарпатський юридичний вісник. – 2015. – № 1(7). – С. 33-37.

**Роман Сергійович Южека** – студент юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ  
*Науковий керівник: Володимир Володимирович Приловський* – старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

## **ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІСНУВАННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ СТВОРЕННЮ «ФІКТИВНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА» В УКРАЇНІ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

На сучасному етапі розвитку нашої держави все більше питань постає з приводу законності та порядку в підприємницькій діяльності. Адже з появою нелегального ринку з'являються фіктивні (тіньові) підприємництва. Протягом останніх років спостерігається активне проникнення організованих злочинних угруповань у підприємницьку діяльність та створення ними фіктивних підприємницьких організацій.

Дослідженням проблеми розвитку фіктивного підприємництва в Україні та відповідальності за ці діяння займалися такі вчені, як В. М. Кміть, Ю. В. Опалінський, В. В. Хахулін та інші, у працях яких розглядається проблематика визначення поняття «фіктивного підприємництва» та особливості впливу його на різні сфери економіки, але й досі на сьогоднішній день тема залишається актуальною.

Відповідно до положень ст. 42 Основного Закону України (Конституції України) кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Підприємницька діяльність депутатів, посадових і



службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування обмежується законом. Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція [1].

Перш за все, варто зазначити, що підприємництво – це багатопланове явище, яке може бути описане з економічної, психологічної і політичної точок зору [2, с. 2]. Відповідно до положень ст. 42 Господарського кодексу України «Підприємництво як вид господарської діяльності», підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [3]. Дане визначення, на нашу думку, є максимально повне, оскільки, зазначає, що створюється особою на власний ризик, а тому й відповідальність в першу чергу несе особа, яка безпосередньо здійснює господарську діяльність.

Що стосується визначення самого фіктивного підприємництва, то воно визначається у ст. 205 КК України, як створення або придбання суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона [4]. В сучасних умовах фіктивне підприємництво, порушуючи стабільність господарського обороту і дискредитує підприємницьку діяльність, не лише завдає майнової шкоди юридичним і фізичним особам, розширює масштаби недобросовісної конкуренції і сприяє легалізації «брудних» коштів, а й створює передумови для ухилення від сплати податків і зборів, незаконної конвертації безготівкових коштів у готівку, досягнення інших протиправних цілей, у тому числі пов'язаних з оподаткуванням. Але й з іншого боку, порушується право людини на підприємницьку діяльність – право людини створювати (засновувати) підприємства, володіти засобами виробництва, займатися самостійною діяльністю з виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг з метою одержання прибутку [5, с. 262].

Головними механізмами боротьби з фіктивними підприємствами, що утворюються на основі недостовірних даних, повинні бути такі заходи: відповідна перевірка достовірності даних на дореєстраційному етапі, тобто в органах нотаріату (з притягненням до кримінальної відповідальності нотаріусів при наявності відповідних підстав); надання вищих пріоритетів у розробці відповідних автоматизованих баз даних, в першу чергу, Єдиної державної автоматизованої паспортної системи та доступу до них.

Таким чином, фіктивне підприємництво можна визначити, як реєстрацію або перереєстрацію (в тому числі шляхом підробки установчих документів) придбаних (юридичних осіб) чи створених суб'єктів господарювання (юридичних осіб та фізичних осіб підприємців) з метою

прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона. І сьогодні держава повинна приділити максимум уваги щодо запобігання створенню фіктивних підприємств, адже це завдає великої шкоди національній економіці України.

#### Література

1. Конституція України від 28 червня від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – №30. – Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 2 лютого 2014 р. // Офіційний вісник. – 2014. – №19. – Ст. 583). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/254k/96-вр>. – Назва з екрана.
2. Покропивний С.Ф. Підприємництво: технологія та стратегія. Лекції для слухачів магістерських програм / Укл.: В.М. Колот, С.Ф. Покропивний. – К.: КДЕУ, 1995. – 89 с.
3. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – № 19-20. – № 21-22 – Ст. 144 (Із змінами, внесеними згідно із Законами). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/436-15>. – Назва з екрана.
4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 25-26. – Ст. 131 (Із змінами, внесеними згідно із Законами). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/2341-14>. – Назва з екрана.
5. Наливайко Л.Р. Тлумачний термінологічний словник з конституційного права / Л. Р. Наливайко, М. В. Беляєва ; Уклад.: Л.Р. Наливайко, М.В. Беляєва. – К. : Хай-Тек Прес, 2013. – 408 с.

**ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО,  
ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА У ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

---

**Ганна Сергіївна Бородіна** – студентка IV курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Сергій Станіславович Лукаш** – директор Сумської  
філії Харківського національного університету внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук, професор

**ДЕКЛАРАЦІЇ МОП ПРО ОСНОВНІ ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ**

Міжнародна організація праці (МОП) – це міжурядова установа, яка вирішує проблеми зайнятості населення. МОП була створена у 1919 р. у ході Версальської конференції за результатами першої світової війни. У 1946 р. між ООН та МОП було укладено угоду про співробітництво та визнання МОП спеціалізованою установою ООН, після чого до Статуту МОП були внесені відповідні зміни. 18 червня 1998 року Міжнародна конференція праці на її 86-ій сесії в Женеві ухвалила Декларацію МОП основних принципів та прав у світі праці, тим самим підтверджуючи зобов'язання 175 держав-членів Організації поважати принципи, що стосуються чотирьох видів основних прав у сфері праці, просувати їх та сприяти їх загальному застосуванню.

У Декларації МОП нагадує, що усі держави-члени, вільно вступаючи до МОП, підтримали принципи та права, закріплені у Статуті та Філадельфійській декларації, та взяли на себе зобов'язання добиватися реалізації, усіх цілей Організації, використовуючи для цього всі наявні засоби та з повним врахуванням притаманних їм особливостей. Ці принципи та права втілилися та розвинулися у формі конкретних прав та обов'язків у Конвенціях, які визнаються фундаментальними. Цією Декларацією МОП заявляє, що всі члени Організації, навіть ті з них, які не ратифікували вказані Конвенції, мають зобов'язання, що випливають вже з самого факту їхнього членства в Організації, дотримуватися, зміцнювати та реалізовувати добросовісно та відповідно до Статуту принципи, що стосуються основних прав, які є предметом цих фундаментальних Конвенцій, а саме: свобода асоціації та реальне визнання права на ведення колективних переговорів; скасування усіх форм примусової чи обов'язкової праці; реальна заборона дитячої праці; недопущення дискримінації в області праці та зайнятості.

Фундаментальні Конвенції МОП:

1. Конвенція 29. Про примусову чи обов'язкову працю (1932р.);

2. Конвенція 87. Про свободу асоціації і захист права на організації (1950р.);

3. Конвенція 98. Про застосування принципів права на організацію і ведення колективних переговорів (1951 р.);

4. Конвенція 100. Про рівне винагородження чоловіків і жінок за рівноцінну працю (1953 р.);

5. Конвенція 105. Про скасування примусової праці (1959 р.);

6. Конвенція 111. Про дискримінацію в галузі праці та зайнятості (1960 р.);

7. Конвенція 138. Про мінімальний вік для прийому на роботу (1976 р.);

8. Конвенція 182. Про заборону та негайні дії щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (1999 р.).

Декларація МОП стала новим підтвердженням того, що країни учасниці Організації мають намір «дотримуватися, сприяти застосуванню та добросовісно втілювати в життя» принципи, що стосуються права на свободу об'єднання та ефективного визнання права на колективні переговори, скасування усіх видів примусової чи обов'язкової праці, реальної заборони дитячої праці та дискримінації в галузі праці та занять.

У Декларації основних трудових прав підкреслюється, що усі держави-члени зобов'язані дотримуватися цих основних принципів незалежно від того чи ратифікували вони відповідні Конвенції МОП чи ні.

Декларація також визнає, що зобов'язання Організації «надавати своїм державам-членам допомогу у задоволенні встановлених та висловлених ними потреб для досягнення цих цілей», використовуючи повною мірою для цього усі свої можливості, а також залучаючи зовнішні ресурси та заохочуючи інші міжнародні організації щодо надання їм підтримки у цьому.

Декларація «підкреслює, що трудові норми не повинні використовуватися для запровадження торговельних заходів протекціоністського характеру і ніщо у цій Декларації та у механізмі її реалізації не повинно слугувати підставою чи використовуватися для подібних цілей; крім того, ця Декларація та механізм її реалізації ні в якому разі не ставлять під сумнів порівняльні переваги кожної з країн».

Міжнародна конференція праці в додатку до Декларації встановила механізм її реалізації. Його перший компонент – щорічна доповідь країн, які не ратифікували одну чи кілька Конвенцій, що стосуються основних прав; доповідь готується раз на рік відповідно до порядку, встановленого Адміністративною радою.

Другий компонент стосується подання щорічної доповіді про становище у світі щодо дотримання прав з однієї з чотирьох їх категорій – почергово і стосовно як тих країн, які ратифікували Конвенції, що стосуються цих прав, так і тих, які їх не ратифікували. У першій доповіді про становище у світі за 2000 рік йдеться про право на свободу об'єднання; в наступні роки планується розглянути питання скасування

примусової праці, реального визнання права на колективні переговори, реальної заборони дитячої праці та дискримінації в галузі праці та занять.

Механізм реалізації Декларації має роз'яснювально-агітаційний характер; він створить додатковий канал для отримання інформації про економічні та соціальні імперативи розвитку, що стосуються цих прав та принципів. Таким чином, він допоможе розробляти, втілювати в життя та оцінювати результативність цільових програм технічного співробітництва.

#### Література

1. Конвенція Міжнародної Організації Праці від 1 липня 1949 [Електронний ресурс] – Режим доступу // [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993\\_146](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_146)
2. Конвенції та рекомендації МОП. Міжн. Бюро праці. Женева, 1991 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу // [http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/993\\_310](http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/993_310)
3. Декларація МОП основних принципів та прав у світі праці від 18.06.1998 [Електронний ресурс] – Режим доступу // [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993\\_260](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_260)
4. Международная организация труда / Л. А. Костин. – М.: Издательство "Экзамен", 2002. – 178 с.

**Владислав Валерійович Гриб** – студент I курсу факультету № 6  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Наталія Ігорівна Дуравкіна** – доцент кафедри  
юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного  
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

### ЩОДО ЮРИДИЧНОГО ПОНЯТТЯ «ЛІС» ЯК ОБ'ЄКТА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Ліс – зазначено у ст. 3 Лісового кодексу України, – це сукупність землі, рослинності, в якій домінують дерева та чагарники, тварин, мікроорганізмів та інших природних компонентів, що у своєму розвитку біологічно взаємопов'язані, впливають один на одного і навколишнє середовище. Ліси є національним багатством України і за своїм призначенням та місцем розташування виконують екологічні (водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні), естетичні та інші функції, мають обмежене експлуатаційне значення і підлягають державному обліку та охороні. Ліс захищає річки, ставки й інші водойми від обміління, а їх береги від руйнування. Якщо з такими явищами не боротися, продукти водної ерозії будуть заносити посіви, сади, городи, виноградники. Водяні потоки руйнують шляхи, мости, житлові та господарські будівлі. Проте цьому можна запобігти, використовуючи захисні можливості лісу.

Проблема співвідношення юридичних понять «ліс» та «земля» породжує наукову дискусію, яка відображає співвідношення двох об'єктивних тенденцій у розвитку природоресурсного законодавства. В її основу покладено об'єктивну єдність та внутрішній взаємозв'язок всієї сукупності природних ресурсів як цілісного природного комплексу. З іншого боку, є тенденція до диференціації, спрямована на детальніше правове регулювання відносин, які виникають у зв'язку з використанням окремих природних ресурсів, зокрема, лісу та землі.

Досить часто науковці у своїх дослідженнях звертали увагу на єдність та розмежування понять «ліс» і «земля» у визначенні поняття лісу. О.І. Крассов вніс пропозицію створення окремого законодавчого акта, який би закріплював правове становище лісових земель, у рамках не лісового, а земельного законодавства. Було запропоновано визначення лісу як сукупності низки його природних елементів, окрім землі, так зване «юридичне поняття лісу», що не збігається з його «біологічним поняттям». Тобто, законодавче розуміння лісу звужувалось лише до лісової рослинності. Обґрунтовуючи відмінність юридичного та біологічного поняття лісу, Краснов Н.І. писав, що біологічні, економічні та інші характеристики природних об'єктів і відповідні їм поняття не можуть бути автоматично прийняті юриспруденцією для використання у законодавстві, оскільки право формує поняття природних об'єктів, керуючись своїми критеріями, і поняття ці можуть збігатися, проте можуть і відрізнятися.

Науковець А.М. Мірошніченко вважає, що ліс не охоплюється поняттям «земля», «земельна ділянка», обґрунтовуючи це тим, що проголошення власника земельної ділянки «автоматично» власником цього природного ресурсу фактично є декларацією, не наповненою реальним змістом: власник земельної ділянки (за деякими незначними винятками, що підтверджують правило) не має змоги на свій розсуд володіти, користуватись та розпоряджатися лісами, розташованими в межах земельної ділянки

Із внесенням змін Законом України №3404-IV від 08.02.2006 року законодавець у частині 1 ст. 1 Лісового кодексу України (далі – ЛК України) під поняттям лісу розуміє тип природних комплексів, в якому поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного і на навколишнє природне середовище. Отже юридичне поняття «ліс» охоплює ґрунти як складову частину цього природного комплексу, не згадуючи при цьому земель. Аналізуючи чинні норми законодавства доходимо висновку, що виключення землі з поняття лісу є лише потребою суто юридичною з метою уникнення незрозуміlostей у правовому регулюванні лісів та земель лісогосподарського призначення. Так, не залишаючи землю складовою частиною лісу, законодавець чітко вказує на

те, що норми стосовно використання земель лісогосподарського призначення регулюються земельним законодавством, а норми щодо охорони, відтворення, захисту лісів – лісовим.

Крім того, у ст. 1 Лісового Кодексу України ліс є типом природних комплексів з відповідними ґрунтами. Згідно зі ст. 1 Закону України від 19 червня 2003 р. «Про охорону земель» ґрунт – це природно-історичне органо-мінеральне тіло, що утворилося на поверхні земної кори і є осередком найбільшої концентрації поживних речовин, основою життя та розвитку людства завдяки найціннішій своїй властивості – родючості, а земля – поверхня суші з ґрунтами, корисними копалинами та іншими природними елементами, що органічно поєднані та функціонують разом з нею. Крім того, частина 2 ст. 79 Земельного кодексу України визначає, що право власності на земельну ділянку поширюється в її межах на поверхневий (ґрунтовий) шар. Ґрунти мають спільний режим із землею, їх використання, охорона та відтворення регламентується земельним законодавством. Отже, очевидно є нерозривність понять землі та ґрунту, а тому робимо висновок про те, що законодавець лише уникає слова «земля» у визначенні поняття «ліс».

Отже, існування різноманітності визначень поняття «ліс» засвідчує те, що воно не може бути однорідним в усіх випадках. Біологічне та юридичне визначення лісу відрізняються, оскільки розуміння лісу як природного об'єкта та як об'єкта правового регулювання базується на різних його функціях. Проте не варто їх штучно віддаляти лише з метою уникнення правових колізій. Цілком очевидно є неможливість уникнення переплітання лісового та земельного законодавства. Юридичне визначення поняття «земля» має два значення: як частина земельного фонду (в цьому випадку вона є об'єктом правового регулювання земельного права) та як складова лісового фонду (підпадає під правове регулювання використання, захисту, відтворення та охорони лісів). Біологічний зв'язок лісу та землі спричиняє існування і юридичного зв'язку, а поєднання цих двох природних об'єктів створює таку правову категорію, як лісові землі, що входять до складу земель лісогосподарського призначення. Тому основні вимоги до раціонального використання земель лісогосподарського призначення мають збігатися з вимогами щодо користування лісами.

#### Література

1. Непийвода В.П. Правове регулювання суспільних відносин щодо лісів у контексті сталого розвитку [Текст]: автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 – Київ, 2006. – 19 с.
2. Шершун С.М. Еколого-правове регулювання лісокористування в Україні [Текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / С. М. Шершун. – Київ, 2005.
3. Про внесення змін до Лісового кодексу України [Текст]: закон України від 08 лютого 2006 р. №3404-IV // Відомості Верховної Ради. – 2006. – № 21. – Ст. 170.

4. Про охорону земель [Текст]: закон України від 19 червня 2003 р. №962-IV // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 39. – Ст. 349.
5. Земельний кодекс України [Текст]: закон України від 25 жовтня 2001 р. №2768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №3–4. – Ст. 27.

**Олег Олександрович Єланкін** – студент I курсу факультету № 6  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Сергій Станіславович Лукаш** – директор Сумської  
філії Харківського національного університету внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук, професор

## **ФОРМИ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ У СФЕРІ ПРАЦІ**

Соціальний діалог у первинному вигляді виник як механізм сприяння вирішенню конфліктів між працівниками та роботодавцями. З часом завдяки передусім зусиллям Міжнародної організації праці відбулася відмова від радикальних способів вирішення проблем, що виникають у сфері праці, та була визнана необхідність ведення соціального діалогу на постійній основі для врахування інтересів усіх суб'єктів соціально-економічних відносин, і досягнення, в кінцевому результаті, суспільного миру [3, с. 327].

Поняття соціального діалогу у сфері праці визначається у двох значеннях: як система колективних трудових відносин і як правовий інститут. У першому значенні соціальний діалог у сфері праці визначається як система колективних трудових відносин між працівниками (їх представниками), роботодавцями (їх представниками), органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими учасниками цих відносин, що засновані на взаємному врахуванні та узгодженні інтересів сторін (суб'єктів) при регулюванні трудових і пов'язаних з ними соціально-економічних відносин, а також при вирішенні трудових спорів.

Як правовий інститут соціальний діалог являє собою сукупність правових норм, що визначають поняття, предмет, суб'єкти, принципи, систему, організаційно-правові форми соціального діалогу, відповідальність його сторін [2, с. 244].

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про соціальний діалог в Україні» від 23 грудня 2010 р. № 2862-УІ: *соціальний діалог — процес визначення та зближення позицій, досягнення спільних домовленостей та прийняття узгоджених рішень сторонами соціального діалогу, які представляють інтереси працівників, роботодавців та органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, з питань формування та реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин* [1].



Предмет соціального діалогу складають всі питання трудової і соціально-економічної сфер, крім питань, для яких встановлений особливий порядок їхнього врегулювання (встановлюються імперативними правовими нормами, віднесені до компетенції відповідних органів і т. ін.) [3, с. 329].

Система соціального діалогу у сфері праці включає сторін та інших учасників (суб'єктів), об'єкт (предмет), принципи, рівні, організаційно-правові форми, акти соціального діалогу, процедури їх розробки і укладення.

Суб'єктами соціального діалогу у сфері праці є сторони та інші учасники соціального діалогу. Ними виступають: працівники та їх представники; роботодавці та їх представники; органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; трудові колективи; спеціалізовані органи соціального діалогу; органи з вирішення трудових спорів; інші суб'єкти (незалежні посередники, трудові арбітри та ін.).

Основними принципами соціального діалогу у сфері праці є: рівноправність та паритетність сторін соціального діалогу; відкритість, добровільність та конструктивність соціального діалогу; дотримання суб'єктами соціального діалогу законів та інших нормативно-правових актів; сприяння розвитку соціального діалогу з боку держави [2, с. 246].

Соціальний діалог здійснюється його сторонами у таких основних формах: формування і діяльність органів соціального діалогу; колективні переговори; укладення колективних угод і колективних договорів; взаємні консультації та інформування сторін соціального діалогу; участь працівників та їх представників в управлінні організаціями; участь працівників у розподілі прибутку, доходів організації; участь представників працівників і роботодавців у досудовому або позасудовому вирішенні трудових спорів; здійснення сторонами контролю за виконанням зобов'язань, спільних рішень; інші форми, визначені законами, колективною угодою, колективним договором, іншим локальним нормативно-правовим актом організації.

Працівники та їх представники беруть участь в управлінні організаціями у наступних основних формах: участь представників працівників у роботі колегіальних органів управління організації; одержання від роботодавця інформації з питань, що безпосередньо зачіпають інтереси працівників; проведення через представників консультацій з роботодавцем при прийнятті рішень, що зачіпають інтереси працівників; внесення пропозицій з питань соціально-культурного і побутового обслуговування, а також щодо удосконалення роботи організації [4, с. 367].

Таким чином, організаційно-правові форми соціального діалогу у сфері праці є досить різноманітними. Вони охоплюють як дії із прийняття зобов'язань, так і діяльність щодо сумісного здійснення прийнятих зобов'язань, а також контроль за їх виконанням.

### Література

1. Про соціальний діалог в Україні: Закон України від 23 грудня 2010 року № 2862-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 28. – Ст. 255.
2. Право працівників на участь в управлінні організацією: міжнародні стандарти і законодавство України //Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. Вип. 18. – Одеса: Юридична література, 2007. – С. 242-252.
3. Трюхан О.А. Юридичні гарантії права працівників на участь в управлінні організацією //Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. Вип. 22. – Одеса: Юридична література, 2010. – С. 327-331.
4. Трюхан О.А. Поняття та форми соціального партнерства у сфері праці //Актуальні проблеми політики: Зб. наук. праць. Вип. 29 / Голов. ред. С.В. Ківалов; відп. за вип. Л.І. Кормич. – Одеса: ПП «Фенікс», 2006. – С. 366-369.

**Анастасія Вікторівна Іванющенко** – студентка I курсу факультету № 6  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Сергій Станіславович Лукаш** – директор Сумської  
філії Харківського національного університету внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук, професор

### ОХОРОНА ПРАЦІ ОСІБ ІЗ ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності [1]. Особливу категорію працівників, що потребують разом із загальними заходами забезпечення нормальних умов праці ще й спеціальних, становлять інваліди.

Охорона праці інвалідів врегульована ст. 12 Закону України «Про охорону праці» та іншими нормативно-правовими актами. Так, підприємства, які використовують працю інвалідів, зобов'язані створювати для них умови праці з урахуванням рекомендацій медико-соціальної експертної комісії та індивідуальних програм реабілітації, вживати додаткових заходів безпеки праці, які відповідають специфічним особливостям цієї категорії працівників [1].

Згідно зі ст. 2 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21 березня 1991 р., інвалідом є особа зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, наслідком

травм або з уродженими дефектами, що призводить до обмеження життєдіяльності, до необхідності в соціальній допомозі й захисті [2].

Положеннями трудового законодавства України встановлено, що роботодавець не може відмовити людині з інвалідністю в укладенні трудового договору або у просуванні по службі, а також звільнити за ініціативою адміністрації, перевести такого працівника на іншу роботу без його згоди з мотивів інвалідності, за винятком випадків, коли за висновком медико-соціальної експертної комісії (МСЕК) стан його здоров'я перешкоджає виконанню професійних обов'язків, загрожує здоров'ю та безпечній праці інших осіб, або продовження трудової діяльності чи зміна її характеру та обсягу загрожує погіршенням здоров'я людини з інвалідністю.

Згідно зі ст. 26 Кодексу Законів про Працю України під час прийняття на роботу людей з інвалідністю, направлених відповідно до рекомендацій МСЕК, роботодавці не мають права встановлювати для них випробування. Працівники-інваліди мають переважне право залишитися на роботі, якщо на підприємстві відбувається скорочення чисельності чи штату працівників у зв'язку зі змінами в організації виробництва та праці [3].

Для працевлаштування інвалідів на підприємствах створюються робочі місця для інвалідів. Під ними розуміють окреме робоче місце або ділянку виробничої площі на підприємстві, де створено необхідні умови для праці інваліда. Робоче місце може бути звичайним або спеціалізованим.

Законодавством України передбачено систему пільг для працюючих осіб з обмеженими можливостями, зокрема працівники з інвалідністю мають право на: неповний робочий день або неповний робочий тиждень; пільгові умови праці; довшу тривалість основної та додаткової відпусток; пільги в оподаткуванні тощо.

Згідно зі ст. 6 Закону України «Про відпустки» від 15.11.1996 р. інвалідам першої та другої груп надається щорічна основна відпустка тривалістю 30 календарних днів, а інвалідам третьої групи – 26 календарних днів. Відпустки надаються у зручний для них час [4].

За працівником, який втратив працездатність у зв'язку з нещасним випадком на виробництві або професійним захворюванням, зберігається місце роботи та середня заробітна плата на весь період до відновлення працездатності або до встановлення стійкої втрати професійної працездатності. У разі неможливості виконання працівником попередньої роботи, роботодавець зобов'язаний організувати навчання, перекваліфікацію та працевлаштування особи з інвалідністю відповідно до рекомендацій МСЕК.

Підсумовуючи, можна сказати, що на конституційному рівні закріплено визначення людини як найвищої соціальної цінності, тож завданням держави є створення умов для реалізації творчих і виробничих здібностей осіб з обмеженою працездатністю та з урахуванням

індивідуальних програм реабілітації таких осіб надавати їм право працювати на підприємствах, в установах, організаціях. Особи зі зниженою працездатністю володіють повнотою усіх прав, тому їх дискримінація заборонена. Працевлаштування зазначених осіб здійснюється з врахуванням їх професійної працездатності, що встановлюється медико-соціальною експертною комісією. Роботодавці, які використовують працю осіб з обмеженою працездатністю, зобов'язані створювати для них умови праці з урахуванням індивідуальних програм реабілітації та адаптації.

#### Література

1. Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992 р. № 2694-XII [Електронний ресурс] – Режим доступу // [www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)
2. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21.03.1991 р. № 875-XII [Електронний ресурс] – Режим доступу // [www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)
3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII [Електронний ресурс] – Режим доступу // [www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)
4. Закон України «Про відпустки» від 15.11.1996 р. № 504/96-ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу // [www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)
5. Конвенція про права інвалідів від 13.12.2006 р., ратифікована Законом України від 16.12.2009 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу // [www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)
6. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» від 06.10.2005 № 2961-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу // [www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)

**Марія Юрївна Коцарь** – студентка IV курсу Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Наталія Ігорівна Дуравкіна** – доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

### **ЗЕМЛЯ ЯК ЕКОЛОГІЧНА, СОЦІАЛЬНА, ЕКОНОМІЧНА ТА ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ**

Категорія «земля» має широке трактування: вона може розглядатися як категорія природнича, соціально-економічна, соціологічна, сакральна, міфологічно-релігійна, географічна, політична та правова. Відповідно до Закону України «Про охорону земель», земля – це поверхня суші з ґрунтами, корисними копалинами та іншими природними елементами, що органічно поєднані та функціонують разом з нею [1].

Термін «земля» звичайно прийнято розглядати у двох аспектах. У широкому розумінні Земля – це планета з її усіма природними

компонентами та характеристиками, середовище проживання людини і суспільства. У вузькому розумінні – це земна поверхня, частина земної поверхні, що розташована над надрами і називається ґрунтовим шаром, у межах території, на яку поширюється суверенітет держави [4]. З точки зору земельних відносин, земля являє собою один із найважливіших об'єктів навколишнього природного середовища. Вона наділена певними специфічними функціями: природними (простір, рельєф, ґрунти, рослинність, ліс, надра, води та ін.), соціально-економічними (просторовий базис для будь-якого з видів діяльності, цінність, престижність та ін.) і виробничими (предмет та знаряддя праці, засіб виробництва та ін.) тощо. Можна констатувати, що земля представляє собою комплекс екологічних, соціальних, економічних, господарських і політичних факторів. Саме цим обумовлено характер землі як екологічної (одна з найважливіших складових біосфери), соціальної (як місце та умова життя людини) та економічної (як об'єкт господарювання та права власності) категорій, що між собою є взаємозалежними та взаємопов'язаними.

Як екологічна категорія земля визнається самостійним природним об'єктом, що входить до структури єдиної цілісної екологічної системи та є невід'ємним його елементом. Вважається, що земля є цінним і незамінним природним ресурсом, адже сприяє формуванню складних природних утворень, а також є основою для нормального функціонування довкілля, розвитку всього людського суспільства в цілому. Її природне походження та функціонування відбувається за об'єктивними законами природи, які не можуть змінюватися лише за бажанням людини. Характеризуючи землю як екологічну категорію, на перший план необхідно висувати чинники, які стосуються якісного стану цього об'єкта природи, головними серед яких вважаються ґрунтоутворюючі фактори та родючість ґрунту. Саме родючість ґрунтів зумовлює рівень і якість продуктивності сільськогосподарських угідь, їх господарську значимість і вартість. Тому важливе значення якісний стан ґрунтового покриву земель має не тільки для екологічної сфери, а й для економічної сфери суспільного життя.

Отже, земля як екологічна категорія характеризується незамінними корисними властивостями, що використовуються людьми у різних сферах життєдіяльності. Якісний стан земель вважається ще й умовою соціального прогресу та добробуту людини. Як соціальна категорія земля визначає спосіб життя людей, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, членів їх сімей, пенсіонерів, які проживають у сільській місцевості. Для селянського способу життя характерним є поєднання природного, господарського та соціального [2].

Україна за своїм виробничим потенціалом є аграрною країною, в якій основним і визначальним багатством, просторовим та операційним базисом розвитку галузей сільського господарства, головним засобом

виробництва та найважливішою складовою частиною ресурсної бази землеробства є земля [3].

Будучи основним засобом виробництва у сільському господарстві, земля для селянина – це не просто вид діяльності або засіб отримання доходу, це спосіб життя, що об'єднує людський світ і природу, духовну і матеріальну сферу. Як економічна категорія земля, виконуючи функції основного засобу виробництва у сільському господарстві та загального засобу праці, може виступати як об'єкт господарювання та об'єкт власності. Розглядаючи землю як об'єкт господарювання, варто зазначити, що, відповідно до ст. 19 ЗК України, усі землі в межах території України за основним цільовим призначенням та споживчою властивістю поділяються на дев'ять самостійних категорій. Серед усіх категорій земельного фонду України провідне місце посідають землі сільськогосподарського призначення

Оскільки Україна є аграрною країною, то раціональне використання та належна охорона цієї категорії земель є підґрунтям для розвитку економіки України. Використання саме земель сільськогосподарського призначення пов'язане із забезпеченням сільськогосподарськими продуктами харчування населення країни, сировиною для промисловості, кормами для тваринництва тощо. З огляду на це, зазначені землі виступають основою економічної безпеки країни. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що практика використання земельних ресурсів в ринкових умовах підтверджує ту незаперечну істину, що якість життя населення залежить передусім від ефективного та раціонального використання землі. Скажімо, що рівень сільськогосподарського виробництва значною мірою зумовлюється якісним складом земель. Проте на ефективність використання землі, а також на її вартість впливає багато чинників, зокрема рівень розвитку продуктивних сил, ступінь розораності землі, структура посівних площ, частка меліорованих земель у загальній площі сільськогосподарських угідь, природний стан земель тощо. Слід зазначити, що всупереч тим уявленням, що склалися про економічне значення землі, що визначає її цінність, все ж таки головним є її екологічне й соціально-економічне значення її – як природного об'єкта.

#### Література

1. Закон України «Про охорону земель: закон України» від 19.06.2003 № 962 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 29. – 1431 с.
2. Земельне право України : підручник / М. В. Шульга, Г. В. Анісімова, Н. О. Багай, А. П. Гетьман [та ін.] ; за ред. М. В. Шульги. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 386 с.
3. Кулинич П. Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення в Україні : монографія / П. Ф. Кулинич. – К. : Логос, 2011. – 688 с.
4. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України // за ред. Медвідчука В.В. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – С.10-11

**Тетяна Сергіївна Кривонос** – студентка V курсу юридичного факультету Сумського національного аграрного університету  
**Науковий керівник: Вікторія Валеріївна Стрельник** – старший викладач кафедри приватного та соціального права Сумського національного аграрного університету

## **РИЗИКИ ВИНИКНЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КАТАСТРОФИ У ЗОНІ АТО**

Однією з головних ознак цивілізованої держави є забезпечення екологічної безпеки країни, що є складовою національної безпеки. Відсутність належного державного екологічного контролю за якістю навколишнього природного середовища на непідконтрольних територіях Донецької та Луганської областей, недооцінка екологічних загроз у зоні антитерористичної операції (далі – АТО) може в найближчій перспективі обернутися загальною екологічною катастрофою для України.

Військовий конфлікт на території АТО відбувається в найбільшому в Європі вугледобувному районі з великою кількістю потенційно небезпечних об'єктів. Велика кількість хімічних заводів, розташованих безпосередньо на лінії вогню та руйнування шахт у будь-який момент може спричинити справжню катастрофу.

Найнебезпечнішим екологічним наслідком ведення бойових дій на Донбасі є забруднення навколишнього природного середовища через аварійне порушення роботи великих промислових підприємств. Через заподіяння шкоди обладнанню, аварійні зупинки підприємств значно зростають ризики негативного впливу на довкілля регіону.

У результаті бойових дій на території Донецької та Луганської областей було пошкоджено низку екологічно небезпечних підприємств (Слов'янськ, Луганськ і Курахівська ТЕС, ПрАТ «Азот», Горлівський «Стирол», Ясинівський, Авдіївський, Єнакіївський коксохімічні заводи, Єнакіївський металургійний завод, Лисичанський нафтопереробний завод, Донецький казенний завод хімічних виробів). У зоні бойових дій заподіяно шкоди понад п'ятсоттам підприємствам [1]. Після кожного вибуху у ґрунті залишається метал, близько 400 г сірки. Вирощувати сільськогосподарську продукцію на такій землі екологічно небезпечно [2].

Водні ресурси Донбасу складаються з річки Сіверський Донець і підземних вод, експлуатація яких – близько 1100 тис куб м на добу. При цьому стоки промислових і комунальних підприємств до 92% не очищені. Будь-яка аварія на очисних спорудах і сховищах відходів призведе до критичного забруднення поверхневих вод, потрапляння небезпечних речовин у зазначений водний об'єкт, який є джерелом водопостачання в регіоні.

Основними небезпечними речовинами, що представлені серед характерних забруднювачів у регіоні є сірка і сірчані сполуки, аміак,

фосфор, вугільний пилок, сірчана кислота і сульфатні сполуки, формальдегіди, свинець, ртуть, а також композитні хімічні відходи різноманітних підприємств, серед яких є сильнодіючі отруйні речовини, такі як, мономітрохлорбензол – високотоксична речовина [3, с.12].

У випадку руйнування греблі Дніпровської ГЕС, що знаходиться на відстані 40 км від греблі Запорізької АЕС, швидкість припливної хвилі буде складати 4-5 м/с. Від гідроудару та величезної кількості води дамби будуть розмиті, рівень води в Каховському морі може сильно знизитися. Ставок-охолоджувач Запорізької АЕС залишиться без води, що призведе до аварії за прикладом Фукусіми через проблему охолодження шести реакторів-мільйонників.

Основними чинниками загрози екологічної катастрофи є істотна обмеженість доступності і зниження якості водних ресурсів. Це пов'язано з небезпекою руйнування об'єктів промисловості й інфраструктури, підвищення ймовірності відмови відстійників, очисних і дренажних систем, попадання стічних вод і небезпечних відходів у джерела питної води.

Враховуючи зазначене, вбачається, що екологічна проблема із забрудненням води є найбільш масштабною на сьогодні. Найбільшими ризиками, пов'язаними із забезпеченням якісною питною водою і контролем забруднення, згідно з Програмою Національної академії наук України «Відродження Донбасу: оцінка соціально-економічних втрат» є:

- стратегічні – інформація щодо їх розміщення має бути тимчасово недоступною;
- біологічні – відсутність контролю з боку регуляторних органів за якістю води на території зони АТО;
- економічні – неспроможність населення сплачувати за надані послуги з водопостачання та водовідведення;
- технічні – численні аварійні прориви в зоні бойових дій, де неможливе проведення ремонту через високу загрозу життю людей [4].

На наше глибоке переконання, для усунення наслідків і попередження можливих екологічних катастроф, перш за все, потрібно припинити терористичну операціона зазначеній території. Проведення екологічного аудиту стану промислових об'єктів підвищеної екологічної небезпеки на території АТО дозволить ініціювати створення міжнародного фонду для відновлення східного регіону України, а також слугуватиме основою створення реєстру територій потенційно екологічно небезпечних об'єктів.

#### Література

1. Іванюта С.П. Причини та ризики виникнення надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру на території АТО / С. П. Іванюта// [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: [http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/ekoproblemu\\_ATO-24fa1.pdf](http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/ekoproblemu_ATO-24fa1.pdf)



2. Личенко І.О. Проблеми екологічної безпеки тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей та організаційно-правові засади їхнього вирішення / І.О. Личенко // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: [http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/34653/1/44\\_279-284.pdf](http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/34653/1/44_279-284.pdf)
3. Настасенко О.Г. Системний підхід щодо ліквідації загроз екологічної катастрофи у зоні антитерористичної операції / О. Г. Настасенко, О.І. Бондар, О.А. Машков // Екологічні науки. – 2014. – № 6. – С. 5-20
4. Програма Національної академії наук України «Відродження Донбасу: оцінка соціально-економічних втрат» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2015/10/Стратегія-Відновлення-Донбасу-16.10.pdf>

**Роман Миколайович Кунець** – студент І курсу факультету № 6  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Сергій Станіславович Лукаш** – директор Сумської  
філії Харківського національного університету внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук, професор

## **ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ**

Правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, згідно з якими ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Кожен громадянин має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає, або на яку вільно погоджується. Саме такі можливості закріпила нова (1996 р.) Конституція України. Право на працю конкретно реалізується шляхом укладення трудового договору на підприємстві, в установі, організації або з фізичною особою (ст. 2 КЗпП України).

Отже, трудовий договір є основною, базовою формою виникнення трудових правовідносин. Трудовий договір займає особливе місце в трудовому праві. На основі трудового договору виникають трудові відносини працівника з роботодавцем, що неминує спричиняє включення цих суб'єктів у цілу систему відносин, які регулюються трудовим правом. Ст. 43 Конституції України передбачено право на працю громадян України. Це право визнається за кожною людиною і становить собою можливість заробляти на життя працею, яку людина вільно обирає або на яку вільно погоджується. Право на працю реалізується різними шляхами. Але більшість громадян реалізують це право, влаштовуючись на роботу і укладаючи при цьому трудовий договір.

Трудовий договір – це юридичний факт, з яким пов'язується виникнення, зміна і припинення трудових правовідносин.

Правове, легальне визначення трудового договору закріплене в ст. 21 КЗпП: Трудовий договір – це угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою з підляганням внутрішньому трудовому розпорядку, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечити умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором та угодою сторін.

Законодавче визначення трудового договору вказує на його двосторонній характер і характеризує його як угоду.

Від трудового договору необхідно відрізнити цивільно-правові договори про працю, що відомі на практиці під назвою «трудові угоди». Вони також є у більшості випадків двосторонніми і передбачають виконання роботи і передачу замовнику її результатів. За трудовим договором працівник виконує роботу під керівництвом роботодавця, і останній зобов'язаний організувати роботу і забезпечити процес її виконання.

За цивільно-правовим договором особа виконує замовлення самостійно або із залученням інших виконавців, розпоряджаючись робочим часом на власний розсуд. Працівник, що працює на умовах трудового договору, зобов'язаний дотримуватись правил внутрішнього трудового розпорядку, встановлених на підприємстві і відповідно до ст. 30 КЗпП України особисто виконувати доручену роботу. За невиконання чи неналежне виконання вимог, передбачених правилами внутрішнього трудового розпорядку, працівника можна притягти до дисциплінарної відповідальності [3, с.154].

Трудовий договір виражається у взаємних зобов'язаннях сторін. Суть цієї зобов'язальної угоди полягає у тому, що працівник бере на себе зобов'язання працювати на роботодавця в обмін на заробітну плату, обов'язок виплати якої роботодавцем гарантується державою.

Основними характерними ознаками сучасного трудового договору вважаються насамперед: добровільність, відплатність та рівність сторін. Щоправда про рівність сторін у традиційному розумінні цього слова говорити не доводиться. Сторони вважаються рівними і незалежними фактично тільки на стадії укладення трудового договору: як працівник (особа, яка наймається на роботу), так і роботодавець мають право самостійно обирати собі контрагентів майбутнього трудового договору та висувати умови, які кожний із них вважає за потрібне відобразити у змісті договору.

Трудовий договір є так званою угодою *intuitu personae*, оскільки передбачає існування специфічного взаємозв'язку між роботодавцем та найманим працівником і полягає у тому, що працівник зобов'язаний особисто виконувати роботу, яка визначена угодою сторін. З моменту набуття трудовим договором юридичного значення, він відноситься до консенсуальних угод, тобто таких, які вважаються укладеними з моменту досягнення сторонами згоди за усіма істотними умовами договору (досягнення консенсусу).

Отже, трудовий договір — це така двостороння угода, за якою працівник зобов'язується особистою працею виконувати обумовлену договором роботу з дотриманням встановленого трудового розпорядку, а роботодавець зобов'язується виплачувати працівникові відповідну заробітну плату та забезпечити належні умови праці, визначені трудовим законодавством, колективним договором та угодою сторін.

#### Література

1. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу // [www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII [Електронний ресурс] – Режим доступу // [www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)
3. Трудове право України: Академічний курс: Підруч. для студ. горид. Т78 спец. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. Я. Бурак, З. Я. Козак та ін.; За ред. П. Д. Пилипенка. — 2-е вид., ієрероб. і доп. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. — 544 с.

**Олексій Дмитрович Матвісь** – студент IV курсу коледжу

*Кременчуцького національного університету імені*

*Михайла Остроградського*

*Науковий керівник: Валерій Дмитрович Шаповал – завідувач кафедри теорії, історії держави і права факультету права, гуманітарних і соціальних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, кандидат юридичних наук, доцент*

## **ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРАВОВОГО РЕГУЮВАННЯ СУМІСНИЦТВА ТА СУМІЩЕННЯ**

На сьогоднішній день особливої актуальності набувають проблеми ефективної зайнятості населення України, а також запобігання масового безробіття, створення ринку робочої сили. Низька вартість робочої сили, різке зниження матеріального рівня працюючих, заробітна плата, якої не вистачає для задоволення необхідних життєвих потреб породжують прагнення більше заробляти. Це основна і найпоширеніша причина того, що громадяни України все більше вдаються до праці за сумісництвом та суміщенням. Дуже поширеною є аберация щодо цих двох понять.

Згідно з пунктом 1 Наказу Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій» від 28 червня 1993 року № 43 *сумісництвом* вважається виконання працівником, крім своєї основної, іншої регулярної оплачуваної роботи на умовах трудового договору у вільний від основної роботи час на тому самому або іншому підприємстві, в установі, організації або у громадянина за наймом [1].

При роботі за сумісництвом з працівником укладають трудовий договір. У практиці існують такі поняття, як зовнішнє сумісництво та внутрішнє сумісництво. Якщо працівник працює на одному й тому ж підприємстві і як основний працівник, і як сумісник та роботу за сумісництвом здійснює у вільний від основної роботи час, таку роботу можна назвати внутрішнім сумісництвом. Якщо ж він працює на двох (або кількох) підприємствах, одне з яких є основним місцем роботи, а друге – місцем роботи за сумісництвом, така робота вважається зовнішнім сумісництвом.

Згідно з пунктом 2 Постанови Ради Міністрів СРСР «Про порядок і умови суміщення професій (посад)» від 4 грудня 1981 року № 1145 *суміщення* професій (посад) передбачає виконання працівником поряд зі своєю основною роботою, передбаченою трудовим договором, додаткової роботи за іншою професією (посадою) і виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника без звільнення від своєї основної роботи на одному і тому самому підприємстві за згодою працівника протягом встановленої законодавством тривалості робочого дня [2].

Суміщення та сумісництво має як спільні так і відмінні риси. Спільними ознаками є те, що працівник, крім основної, виконує ще й іншу додаткову роботу, оподатковується податком із доходів фізичних осіб та нарахування страхових внесків здійснюється на загальних підставах. Розрізнити ці два поняття можна за декількома критеріями: умови роботи; час виконання роботи; тривалість роботи (у державних закладах освіти); відображення у внутрішній документації підприємства, установи, організації; місце зберігання трудової книжки працівника; оплата праці; щорічна відпустка; нарахування компенсації за невикористану відпустку при звільненні працівника; допомога по тимчасовій непрацездатності та допомога у зв'язку з вагітністю та пологами.

При внутрішньому сумісництві робота виконується на тому самому підприємстві. При зовнішньому сумісництві робота виконується на іншому підприємстві чи в суб'єкта підприємництва. За суміщенням робота виконується на тому самому підприємстві.

Щодо часу виконання роботи, то сумісництво передбачає виконання іншої регулярної оплачуваної роботи на умовах окремого трудового договору у вільний від основної роботи час. Суміщення передбачає виконання працівником поряд зі своєю основною роботою, що обумовлена трудовим договором, додаткової роботи за іншою професією

(посадою) протягом встановленої законодавчо тривалості робочого дня (робочої зміни) Як правило, суміщення професій (посад) дозволяється в межах категорії персоналу, до якої належить працівник (робітники, професіонали, фахівці тощо) [3].

Тривалість роботи за сумісництвом у державних закладах освіти не може перевищувати 4 год. на день і повного робочого дня у вихідний день. Загальна тривалість роботи за сумісництвом протягом місяця не повинна перевищувати половини місячної норми робочого часу. Тривалість роботи за суміщенням не повинна перевищувати 50% тарифної ставки (посадового окладу) відсутнього працівника або за вакантною посадою чи у відповідному процентному відношенні до окладу за основного посадою.

Місце зберігання трудової книжки працівника: при зовнішньому сумісництві – на підприємстві за основним місцем роботи працівника; при внутрішньому сумісництві – на тому ж підприємстві; при суміщенні – на тому ж підприємстві. Внесення запису в трудову книжку: при сумісництві – за бажанням працівника за основним місцем роботи; при суміщенні – не вноситься. Оплата праці: при сумісництві – оплата за фактично виконану роботу; при суміщенні – доплата у відсотках до тарифної ставки за основним місцем роботи.

Отже, головною відмінністю даних понять є час виконуваної роботи. Робота за сумісництвом призводить до подовження часу зайнятості, а суміщення до такого подовження не призводить. Крім того, при сумісництві особа укладає два трудових договори, а у разі суміщення достатньо внутрішнього наказу про суміщення посад. Кожний із цих видів поєднань праці має свої переваги та недоліки, на які необхідно звернути увагу при виборі їх застосування. Важливо не переплутати сумісництво та суміщення при їх застосуванні, адже це два різні поняття.

#### Література

1. Наказ Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій» від 28 червня 1993 року № 43 // Міністерство праці України, Міністерство юстиції України, Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0076-93>
2. Постанова Ради Міністрів СРСР «Про порядок і умови суміщення професій (посад)» від 4 грудня 1981 року № 1145 // Рада Міністрів СРСР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1145400-81>
3. Сумісництво і суміщення: в чому полягає різниця [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kadrovik01.com.ua/article/3362-qqq-16-m10-31-10-2016-sumsnitstvo-sumshchennya-v-chomu-polyaga-rznitsya>

**Євген Анатолійович Надточій** – студент I курсу факультету № 6  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Наталія Ігорівна Дуравкіна** – доцент кафедри  
юридичних дисциплін Сумської філії Харківського  
національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

## **РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОГО СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ГРОМАДЯН ВІД НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ ДЖЕРЕЛ ПІДВИЩЕНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ**

В Україні досить велика кількість потенційно небезпечних підприємств (виробництв). Потенційно небезпечні виробництва становлять велику питому вагу в структурі виробництва – у цілому по країні на них припадає 42,8% вартості промислових фондів, 33,8% обсягів виробництва та 21% працюючих. В Україні розміщені великі ядерні й радіаційно небезпечні об'єкти: п'ять атомних електростанцій, два науково-дослідні інститути, які у своїй діяльності використовують 16 атомних реакторів [2, с. 45].

Насамперед варто зазначити, що законодавство України передбачає можливість здійснення добровільного й обов'язкового державного та інших видів страхування громадян і їхнього майна та доходів підприємств, установ, організацій на випадок шкоди, заподіяної внаслідок забруднення навколишнього природного середовища й погіршення якості природних ресурсів [3, Ст. 49]. Видається, що зазначене положення стосовно страхування є надто загальним і потребує встановлення конкретного чіткого й досконалого правового механізму його реалізації. Закон України «Про страхування» (ст. 5) теж не включає екологічне страхування до переліку видів обов'язкового страхування, крім окремих його видів, проте дає змогу здійснювати таке страхування як добровільне.

Окремими видами обов'язкового екологічного страхування варто визнати: обов'язкове страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень у радгоспах та інших сільськогосподарських підприємств; страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту; страхування цивільної відповідальності інвестора, у тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачено угодою [4, Ст. 6]; страхування майнових ризиків за угодою про розподіл продукції у випадках, передбачених Законом України «Про угоди про розподіл продукції» (що включає втрату корисних копалин унаслідок розливу, повені, пожежі, тощо) [5, Ст. 9]; страхування від ризику негативного впливу іонізуючого випромінювання на здоров'я персоналу ядерних установок, джерел іонізуючого випромінювання, державних інспекторів із нагляду за

ядерною та радіаційною безпекою безпосередньо на ядерних установках [6, Ст.15].

Аналіз чинного вітчизняного законодавства дає підставу зробити висновок, що основними напрямками розвитку екологічного страхування, які намітилися в Україні ( за об'єктом страхування), є:

- 1) особисте страхування життя, здоров'я від негативного впливу техногенних чинників;
- 2) майнове страхування, що пов'язане з володінням та користуванням майном, природними ресурсами, вирощеною сировиною;
- 3) страхування відповідальності заподіяння шкоди ДПЕН третім особам.

Наявні наукові дослідження в галузі екологічного страхування зосереджені здебільшого на питаннях страхування відповідальності власників потенційно небезпечних виробництв та об'єктів. Висловлюється думка про уведення обов'язкового екологічного страхування такої відповідальності.

Актуальність проблеми екологічного страхування для нашої держави обумовлює необхідність урахування й навіть запозичення міжнародного досвіду та водночас урахування реальних економічних, екологічних, політичних, соціальних умов, що існують в Україні.

Аналіз законодавчої міжнародно-правової й зарубіжної практики та наукових досліджень щодо питань екологічного страхування дає можливість зробити висновок, що основним об'єктом екологічного страхування визнається ризик заподіяння шкоди ДПЕН.

Таке страхування здійснюється в багатьох країнах (Німеччині, Бельгії, Великобританії, Нідерландах, Італії, США, Швейцарії, Японії, інших державах).

Науковці, які детально досліджували нормативно-правові акти інших держав у сфері правового регулювання екологічного страхування, сформулювали основні загальні правила, на яких ґрунтується таке страхування. Вважаємо, що вони є прийнятними й можуть бути використані в Україні для створення нормативно-правової бази екологічного страхування.

На нашу думку, перспективи розвитку сфери екологічного страхування не варто обмежувати лише страхуванням відповідальності власників ДПЕН при заподіянні шкоди третім особам, хоча саме таке страхування якнайшвидше повинно бути запроваджене в нашій державі. Це лише один із напрямів (пріоритетний) розвитку страхової галузі у сфері екології.

Для захисту екологічних прав громадян, зокрема тих, що проживають на територіях біля АЕС чи інших екологічно небезпечних об'єктів, доцільно увести для них обов'язкове державне екологічне страхування, об'єктом якого є життя й здоров'я. Страховим випадком (фактом), який давав би право на відшкодування, був би не техногенний

інцидент на цьому об'єкті (у такому випадку мало б місце страхування цивільної відповідальності ДПЕН), а захворювання певного виду, що породжені постійним впливом такого екологічно небезпечного джерела. Існування такого негативного впливу на здоров'я людей (навіть якщо немає перевищення екологічних нормативів) підтверджується науковими дослідженнями фахівців різних галузей науки (наприклад щодо впливу малих доз радіації).

#### Література

1. Покровский А. И. Основные проблемы гражданского права / А. И. Покровский. – Петербург, 1917. – 389 с.
2. Луцько В. С. Шляхи вдосконалення системи державного управління у сфері екологічної безпеки України / В. Луцько. – К. : НАН України Рада по вивченню продуктивних сил України, 1999. – 147 с.
3. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06. 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – №41. – Ст. 546.
4. Закон України «Про страхування» (в ред. Закону від 04.10.2001 р.) // Відомості Верховної Ради України – 1996. – №18. – Ст. 78.
5. Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 08.02. 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – №12. – Ст. 81.
6. Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» (в ред. Закону від 18.11.2012 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №15. – Ст. 73.

**Ярослав Сергійович Огієнко** – студент I курсу факультету № 6  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Наталія Ігорівна Дуравкіна** – доцент кафедри  
юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного  
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

#### ПРИЙНЯТТЯ НА РОБОТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ

Однією з головних потреб людини є праця. Вона потрібна їй для нормальної життєдіяльності, потрібна як повітря, їжа, сон, спілкування. Щоб насолодитися відпочинком, треба спочатку відчувати втому. Тільки завдяки праці люди можуть задовольняти свої матеріальні та моральні потреби. Саме тому праця становить єдність двох функцій: засобу до життя та сферу ствердження особи. Перша з цих функцій знаходить своє відображення в орієнтації працівника на матеріальне задоволення потреб результатами своєї праці, друга – в орієнтації працівника на зміст праці, її



відповідність його внутрішнім запитам, моральне задоволення роботою. Ст.43 Конституції України зазначає, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [1].

Працевлаштування неповнолітніх громадян є однією з актуальних соціально-економічних проблем. У юридичній літературі існує декілька поглядів щодо того, у якій же саме формі повинен бути укладений такий трудовий договір. п. 5 ч.1 ст. 24 КЗпП встановлює, що дотримання письмової форми при укладенні трудового договору з неповнолітнім є обов'язковим.

Ця обов'язковість обумовлюється тим, що такі особи недостатньо знають норми трудового законодавства і повинні бути захищені законом. Крім того, законодавче закріплення письмової форми трудового договору дозволить забезпечити більш чітке розуміння майбутнього неповнолітнього працівника щодо прав, якими він володіє та обов'язків, які повинен нести, тобто дасть можливість більш сумлінно ставитися до своєї роботи. На неповнолітніх поширюються також інші норми трудового законодавства, які регулюють укладення трудового договору. Однією з особливостей укладення трудового договору з неповнолітніми є положення про неможливість встановлення випробування при прийнятті їх на роботу згідно з ст. 26 КЗпП [3].

Забороняється застосування праці осіб молодше вісімнадцяти років на важких роботах і на роботах зі шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах. Список таких робіт затверджено Наказом Міністерства охорони здоров'я України № 46 від 31 березня 1994 р. 4 Ст. 190 КЗпП передбачена заборона залучення неповнолітніх до підймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми [2].

Неповнолітня працююча молодь — це особлива група населення, яка відрізняється від інших віком, правовим положенням, наявністю додаткових трудових пільг і гарантій, наданих їй державою під час виконання трудової діяльності з урахуванням віку, стану здоров'я та умов праці.

Тому нині охорона праці неповнолітніх не менш важливе завдання, ніж охорона праці дорослих людей. Адже діти та підлітки менш здатні чинити опір у порівнянні з дорослими людьми й тому не можуть подібно до них протестувати проти несправедливих умов праці [4].

Неповнолітня молодь при виконанні трудових завдань повинна бути насамперед захищена від посягання на їхнє здоров'я, і при цьому їхня робота не повинна бути перешкодою для їхнього всебічного розвитку [5].

Згідно з чинним законодавством можна виділити три групи неповнолітніх: – 1 група – особи у віці від 14 до 15 років, 2 група – особи у віці від 15 до 16 років, 3 група – особи у віці від 16 до 18 років. Залежно від вікової групи законодавством встановлюються відповідні умови реалізації права на працю. Що стосується осіб, які досягли 14-річного віку,

то для них встановлено найбільшу кількість додаткових умов, дотримання яких є обов'язковим для прийняття на роботу [4]. У цьому випадку встановлено, принаймні, п'ять, а саме: 1) мета праці – підготовка неповнолітнього до майбутньої продуктивної праці, яка виступає водночас як мета і як умова прийняття 14-річної особи на роботу; 2) статус працівника – учень загальноосвітньої школи, професійно-технічного і середнього спеціального навчального закладу; 3) робота неповнолітнього повинна бути легкою, не завдавати шкоди здоров'ю і не порушувати процес навчання; 4) робота повинна проводитися у вільний від навчання час, а також не порушувати навчального процесу [6]; 5) надання згоди на прийняття неповнолітнього на роботу одного з батьків (особи, що їх замінює). Ця умова обумовлюється тим, що останні до досягнення особи (їхньої дитини) повноліття зобов'язані піклуватися про неї.

Отже, для неповнолітніх законодавством установлені такі пільги: 1) не допускається прийняття на роботу осіб, молодших 16 років (крім окремих винятків); 2) на підприємствах, в установах, організаціях ведеться спеціальний облік неповнолітніх; 3) прийом на роботу неповнолітніх здійснюється тільки після їх медичного огляду; 4) забороняється залучати неповнолітніх до піднімання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені граничні норми, а також до нічних, надурочних робіт, робіт у вихідні дні; 5) для неповнолітніх установлюється скорочений робочий день, а оплата праці проводиться як за повний робочий день; 6) неповнолітнім щорічні відпустки надаються в літній час, а за їх бажанням – в інший час.

Щорічні відпустки працівникам віком до 18 років повної тривалості у перший рік роботи надаються за їх заявою до настання шестимісячного терміну безперервної роботи на даному підприємстві, в установах, організації [7].

#### Література

1. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу // [www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)
2. Закон України „Про охорону праці” від 14.10.1992 р. № 2694-ХІІ [Електронний ресурс] – Режим доступу // [www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)
3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII [Електронний ресурс] – Режим доступу // [www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)
4. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 [Електронний ресурс] – Режим доступу [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_021](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021)
5. Ніконова Л. Праця чи експлуатація // Дзеркало тижня – 2006. – № 25.
6. Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – №21. – Ст. 84.
7. Коваленко О.О. Особливості реалізації права на працю неповнолітніми / Право: Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. – 2001. – №1. – С.75-79.

**Родіон Анатолійович Пазиніч** – студент IV курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Наталія Ігорівна Дуравкіна** – доцент кафедри  
юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного  
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

## **ОБ'ЄДНАНА КОДИФІКАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЯК ОСНОВА РОЗУМІННЯ ТА ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА**

Згідно з п. 5 ч. 1 ст. 92 Конституції України «виключно законами України визначаються засади використання природних ресурсів ...». Це положення реалізовано законодавцем шляхом прийняття законів у сфері екологічного права.

У цілому екологічне право України є кодифікованою галуззю права, що підтверджується наявністю наступних кодифікованих законів: Земельний кодекс України, Водний кодекс України, Лісовий кодекс України, Кодекс України «Про надра», Закон України «Про тваринний світ», Закон України «Про охорону атмосферного повітря». Натомість існують ще закони, які не є кодифікованими, але які можуть бути кодифікованими в Екологічний кодекс України (Наприклад, Закон України «Про екологічну експертизу», Закон України «Про природно-заповідний фонд України» тощо). Також до кодифікованих законів Ю. С. Шемшученко відносить Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Досліджували дану проблему О. С. Баб'як, П. Д. Біленчук, Ю. О. Чирва, І. А. Куян, К. А. Рябець, В. Л. Бредіхі та інші.

Питання кодифікації екологічного законодавства, у тому числі питання прийняття Екологічного кодексу України є актуальним і, як показує практика, набуває широкого обговорення.

Кодифікація перспективних актів екологічного законодавства передбачає:

- наукове обґрунтування, розроблення та прийняття Екологічного кодексу України, законів України про континентальний шельф, про екологічну інформацію, про екологічну освіту;
- розроблення нормативно-правових актів, які затверджує Кабінет Міністрів України, а саме, Положення про сертифікацію екологічно небезпечної продукції, Порядок встановлення лімітів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, рівнів шкідливого біологічного та фізичного впливу, Порядок ведення рибного господарства і здійснення рибальства, Порядок і нормативи плати за спеціальне використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду, Порядок економічного стимулювання, охорони, раціонального використання та відновлення лісів, Порядок ведення державного обліку лісів та державного лісового кадастру;

- розроблення та затвердження нормативно-правових актів Мінекобезпеки, а саме, Правил вилучення об'єктів тваринного світу в наукових, культурно-освітніх, виховних та естетичних цілях із природного середовища, Правил використання тварин із метою одержання продуктів їх життєдіяльності, Правил утримання, розведення, використання та охорони диких тварин у неволі чи напівневільних умовах, Правил добування рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тварин для розведення в спеціально створених умовах та у науково-дослідних цілях, Правил ввезення в Україну і вивезення за її межі об'єктів тваринного світу, Правил вилучення і реалізації незаконно добутих диких тварин, Правил відшкодування збитків, завданих порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, інших актів відповідно до законодавства України.

Основними напрямками державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, затвердженими Постановою Верховної Ради України від 05 березня 1998 року, передбачалася систематизація екологічного законодавства, зокрема у формі кодифікації першочергових і перспективних законів, шляхом наукового обґрунтування, розроблення та прийняття Екологічного кодексу України підтримано концепцією національної екологічної політики від 17 жовтня 2007 року, але вже Основні засади державної екологічної політики України на період до 2020 року, затверджені законом України від 21 грудня 2010 року, про цю кодифікацію у формі Екологічного кодексу України навіть не згадують, а лише відзначають необхідність приведення екологічного законодавства України у відповідність із положеннями джерел *acquis communautaire* за відповідними напрямками.

Створення належної законодавчої бази для еколого-правового регулювання свідчитиме про опрацювання надійного механізму щодо підготовки єдиного кодифікованого або консолідованого акту у формі Екологічного кодексу України на основі виробленої правозастосовної практики в Україні

#### Література

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу // [www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III [Електронний ресурс] – Режим доступу // [www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)
3. Водний кодекс України від 06.06.1995 № 213/95-ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу // [www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)
4. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 № 3852-XII [Електронний ресурс] – Режим доступу // [www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)
5. Кодекс України про надра від 27.07.1994 № 132/94-ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу // [www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)

**Аліна Сергіївна Петренко** – студентка IV курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Наталія Ігорівна Дуравкіна** – доцент кафедри  
юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного  
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

## **ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН В УКРАЇНІ**

Трудові правовідносини – це врегульовані нормами трудового права суспільні відносини, що виникають у результаті укладення трудового договору (власне трудові), а також відносини з приводу встановлення умов праці на підприємствах, навчання й перекваліфікації за місцем роботи та відносини, пов'язані з наглядом і контролем за додержанням трудового законодавства, вирішенням трудових спорів та працевлаштуванням громадян [1].

У Трудовому праві відносини поділяються на декілька видів. Основним видом трудових правовідносин є власне трудові правовідносини, або, як їх ще прийнято називати, індивідуально-трудоі. Тобто це правовідносини, що виникають на підставі укладення трудового договору між працівником і роботодавцем, згідно з яким працівник зобов'язаний виконувати роботу, визначену договором, додержуватись правил внутрішнього трудового розпорядку, а роботодавець, у свою чергу, зобов'язаний виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін.

Другу групу трудових правовідносин становлять колективно-трудоі правовідносини, їх ще називають організаційно-управлінськими правовідносинами між трудовим колективом (чи профспілковим органом) і роботодавцем. Ці правовідносини існують задля функціонування і обслуговування власне трудових правовідносин, і вирізняються суб'єктним складом та підставами виникнення [2].

Правовідносини працевлаштування виникають у результаті пошуку роботи громадянином і, як зазначено в літературі, становлять єдність трьох взаємопов'язаних, але відносно самостійних правовідносин:

1) правовідносини між службою зайнятості (яка виконує посередницьку функцію) та громадянином, котрий звернувся до служби зайнятості з заявою щодо працевлаштування чи визнання безробітним;

2) правовідносини між службою зайнятості й роботодавцем, який зобов'язаний подати інформацію про потреби в кадрах, наявність вакантних посад;

3) правовідносини між громадянином (безробітним), який отримав направлення служби зайнятості для працевлаштування, та роботодавцем щодо працевлаштування громадянина. На сьогодні ці відносини регулюються Законом України «Про зайнятість населення» від 5 липня 2012 р.

Окрему групу у структурі трудових правовідносин становлять правовідносини навчання і перекваліфікації на виробництві. І хоч питома вага таких правовідносин в умовах економічної кризи суттєво знизилась, вони все ще продовжують фігурувати як відносини, що тісно пов'язані з трудовими, формуючи предмет трудового права. Особливістю цих правовідносин є те, що вони здебільшого існують водночас із власне трудовими правовідносинами, не зупиняючи і не перериваючи останніх [3].

Правовідносини з нагляду і контролю за дотриманням трудового законодавства існують з моменту початку роботи організації з метою виконання вимог з охорони праці, забезпечення безпечних умов виробництва і т.д. Вони постають у результаті виконання уповноваженими державними і профспілковими органами спеціальних функцій з нагляду і контролю за охороною праці на підприємствах, в установах, організаціях та дотриманням трудового законодавства.

Правовідносини з вирішення трудових спорів (індивідуальних і колективних) відносяться до процесуальних і можливі як трудові процесуальні (при зверненні до комісії з розгляду трудових спорів, примирливі комісії, трудовий арбітраж), цивільні процесуальні (спори розглядаються в суді загальної юрисдикції), адміністративно-процесуальні (заява або скарга подається до вищестоящего в порядку підлеглості органу). В таких правовідносинах учасниками (суб'єктами) трудових правовідносин виступають працівники, роботодавці, профспілки та їх органи та трудові колективи. Брати участь у трудових правовідносинах можуть органи нагляду за дотриманням трудового законодавства, органи працевлаштування, комісії з розгляду трудових спорів (КТС), примирні комісії і трудові арбітри, що розглядають колективні трудові спори, та інші суб'єкти [4].

Підсумовуючи, слід зазначити, що важливими ознаками трудових правовідносин є підстави їх виникнення, змінення та припинення. Цьому сприяють певні юридичні факти, передбачені чинним законодавством України. До основних підстав виникнення трудових правовідносин належать:

- укладення трудового договору;
- адміністративно-правовий акт (призначення на посаду, затвердження, розподіл молодих фахівців тощо);
- факт обрання на відповідну посаду (за конкурсом, депутатом тощо);
- факт погодження з відповідними особами.

#### Література

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII [Електронний ресурс]. // поточна редакція – Редакція від 07.01.2017, Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/кзпп>.

2. Трудове право України: Академічний курс: Підручн. / За ред. 17. Д. Пшііпенка. – К., 2004. – 536 с.
3. Трудове право України: Підручн. / За ред. Н. Б. Болотіної, Г. І. Чанишевої. – К., 2001. – 385 с.
4. Трудове право України: Академічний курс: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. Я. Бурак, З. Я. Козак та ін. – К., 2004. – 421 с.

**Іван Юрійович Романенко** – студент II курсу Національної академії внутрішніх справ

*Науковий керівник: Петро Адамович Воробей – професор кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 2 Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор*

## **РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ОПЛАТУ ПРАЦІ: НОВІ УМОВИ РОЗРАХУНКУ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ**

Одним із найголовніших видів соціальних гарантій, які діють у світі, є мінімальний розмір заробітної плати. Попри універсальність та наявність міжнародного правового регулювання, цей важливий індикатор життєвого рівня населення не завжди забезпечує його реальні потреби. У понад 50% країн світу мінімальна зарплата частіше є межею фізіологічного виживання людини, а не чинником відтворення робочої сили та гідних умов існування. Тому наявність у багатьох конституціях нині популярної тези про соціальну державу є фікцією, яка не витримує випробування розміром мінімальної зарплати [6].

Питання юридичного врегулювання мінімальної заробітної плати має тривалу історію. Перші закони про встановлення мінімального рівня оплати праці з'явилися у Новій Зеландії у далекому 1894 р. та в Австралії (штат Вікторія) у 1896 р. Тоді ж були створені ради з питань заробітної плати, які об'єднували представників підприємців, робітників і громадськості. Саме вони отримали повноваження встановлювати справедливую мінімальну заробітну плату.

Австралійсько-новозеландський досвід швидко використали інші країни. Пізніше законодавство про мінімальну заробітну плату прийняли у Великій Британії (1909 р.), США (штат Массачусетс, 1912 р.), Франції (1915 р.), Австрії та Норвегії (1918 р.), Німеччині (1923 р.), Іспанії (1926 р.), а також інших європейських країнах. У деяких країнах поняття "мінімальна заробітна плата" з'явилося не так давно: Нідерланди, наприклад, звернулися до мінімального показника на початку сімдесятих років минулого століття, а в Ірландії «мінімалка» з'явилася лише в 2000 р., Уряд Гонконгу прийняв законопроект про мінімальний показник у травні 2011 р. Для порівняння, в ЄСРП закон про мінімальну зарплату був

підписаний ще на початку 1922 р., однак мінімальна зарплата обчислювалась специфічно. Її розмір відповідав ставці першого тарифного розряду в економіці і не відображав нижньої межі вартості робочої сили на ринку. На жаль, Україна успадкувала від радянських часів схожу методику нарахування «мінімалки». Перші закони про мінімальну зарплату мали чимало недоліків. Часто їх дія поширювалась не на всі сфери економіки, а лише на ті, де сформувалась найбільш низька оплата праці. Також були відсутні чіткі механізми перегляду мінімальної зарплати та санкції до роботодавців у разі виплати зарплати, нижчої від законодавчого мінімуму. З часом ці моменти було врегульовано, а юридичне визначення мінімальної зарплати знайшло відображення на міжнародному рівні, а саме: в Конвенціях Міжнародної організації праці № 131 «Про встановлення мінімальної заробітної плати з особливим урахуванням країн, що розвиваються» 1970 р. (ратифікована Україною 19 жовтня 2005 р.), № 117 «Про основні цілі та норми соціальної політики» 1962 року [3].

Основним законодавчим положенням, яке гарантує громадянину право на заробітну плату, не нижчу встановленої законом є ст. 43 Конституції України [4]. Безпосередньо термін «мінімальна заробітна плата» міститься в Законі України «Про оплату праці», ст. 3: Мінімальна заробітна плата – це встановлений законом мінімальний розмір оплати праці за виконану працівником місячну (годинну) норму праці [1]. Саме таке визначення є новим для трудового законодавства, яке встановлене Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 06.12.2016 №1774-VII, що вступив в силу 01.01.2017 року [2].

До прийняття цих змін мінімальна зарплата визначалась, як розмір зарплати за просту некваліфіковану працю, нижче якого не могла провадитись оплата, до якої не включались доплати, надбавки, заохочувальні та компенсаційні виплати. У новій редакції цю норму виключено. Водночас розмір зарплати працівника за повністю виконану місячну (годинну) норму праці не може бути нижчим за розмір мінімальної зарплати. Це передбачено новою статтею 3<sup>1</sup>, якою доповнено Закон України «Про оплату праці». Якщо ж нарахована зарплата за виконану місячну норму праці є нижчою за розмір мінімальної зарплати, тоді роботодавець має провести доплату до рівня мінімальної зарплати, яку слід виплачувати щомісяця одночасно з виплатою зарплати.

Під час обчислення розміру зарплати працівника для забезпечення її мінімального розміру не враховуються доплати за роботу в несприятливих умовах праці та підвищеного ризику для здоров'я, за роботу в нічний та надурочний час, роз'їзний характер робіт, премії до святкових і ювілейних дат. У разі укладення трудового правочину про роботу на умовах неповного робочого часу, а також при невиконанні працівником у повному обсязі місячної (годинної) норми праці мінімальна заробітна плата виплачується пропорційно до виконаної норми праці.



Відповідно до статті 6 Закону України «Про оплату праці» мінімальний посадовий оклад (тарифна ставка) встановлюється у розмірі, не меншому від прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року (у 2017 році – 1600 грн.).

Прикінцевими та перехідними положеннями Закону № 1774 передбачено, що мінімальна зарплата після 01.01.2017 р. не застосовується як розрахункова величина для визначення посадових окладів і заробітної плати працівників та інших виплат [2]. До внесення змін до законів України щодо незастосування мінімальної заробітної плати як розрахункової величини вона застосовується у розмірі 1600 гривень.

Мінімальна заробітна плата після набрання чинності цим Законом не застосовується як розрахункова величина у колективних договорах та угодах усіх рівнів. Сторонам, які уклали колективні правочини і угоди, необхідно у тримісячний строк привести їх норми у відповідність із цим Законом.

До внесення змін до колективних правочинів і угод усіх рівнів щодо незастосування мінімальної заробітної плати, як розрахункової величини вона застосовується у розмірі прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

На практиці ця норма законодавства передбачає, що роботодавці мають внести відповідні зміни до колективних договорів в частині визначення співвідношень в оплаті праці працівників, замінивши раніше передбачені співвідношення до мінімальної заробітної плати на співвідношення до прожиткового мінімуму. Водночас при наявності відповідних коштів згідно з ст. 9<sup>1</sup> КзпП України підприємства, установи, організації за рахунок власних коштів можуть встановлювати додаткові порівняно з законодавством трудові пільги для працівників, у тому числі із визначення розмірів посадових окладів і тарифних ставок [5].

Зростання мінімальної заробітної плати та дотримання законодавства у сфері зайнятості повинно сприяти збільшенню кількості платників єдиного соціального внеску та надходжень до Пенсійного фонду. Відповідно збільшаться і надходження до місцевих бюджетів у вигляді податку з доходів фізичних осіб. Це дасть додаткові можливості для громад спрямовувати кошти на соціальний розвиток відповідних територій.

Для громадянина, який нелегально працює, вигода в тому, що його праця легалізується і завдяки цьому буде враховано страховий стаж та гарантовано інші гарантії, передбачені чинним законодавством, у тому числі у випадку тимчасової непрацездатності.

#### Література

1. Закон України «Про оплату праці» від 06.12.2016 № 108/95-вр // Верховна рада України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 06.12.2016 №1774-VII// Верховна рада України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1774-19>
3. Конвенції та рекомендації, ухвалені Міжнародною організацією праці // Міжнар. бюро праці. –Женева, 1999. – Т. 1,2. – 1560 с
4. Конституція України від 15.03.2016// Верховна рада України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
5. Про зміни законодавства з оплати праці у 2017 році [Електронний ресурс] –  
Режим доступу: <http://baranivkarda.gov.ua/index.php/novyny/3373-pro-zminy-zakonodavstva-z-oplaty-pratsi-u-2017-rotsi>
6. Шишкіна К. І. Мінімальна заробітна плата як державна соціальна гарантія та світовий досвід її визначення / К. І. Шишкіна // Продуктивність агропромислового виробництва. економічні науки. – 2013. – Вип. 23. – С. 32-36. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pav\\_2013\\_23\\_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pav_2013_23_6)

**ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ НА  
СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО  
ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ**

---

**Інна Олександрівна Бережна** – студентка II курсу факультету № 6  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Людмила Михайлівна Соловйова** – старший  
викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського  
національного університету внутрішніх справ

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО  
ВОЛОДІННЯ ОСОБИ БЕЗ ЗГОДИ ВЛАСНИКА**

Кримінальне судочинство завжди було ефективним засобом захисту конституційних прав і свобод людини. Однак воно також може бути джерелом підвищеної небезпеки як для окремої людини, так і для суспільства в цілому, коли порушується або не виконується. Відтак, виникає нагальна потреба у дослідженні процесуального порядку проведення окремих слідчих дій, визначення їх сутності та завдань, які вони можуть вирішувати.

Значна частина слідчих дій проводиться у житлі чи іншому володінні особи й дослідження кримінальних процесуальних правовідносин, що виникають під час проведення огляду житла та іншого володіння особи у кримінальному провадженні України є доволі актуальним.

Метою дослідження є узгодження процесуально-правових основ проведення огляду житла та іншого володіння особи без її згоди на дану слідчу дію в сучасних умовах кримінального провадження України.

Значний внесок у розробку даної теми внесли такі провідні правники, як Б. Т. Безлепкін, А. В. Белоусов, В. В. Гевко, В. А. Глазков, А. П. Глушко, В. А. Дашко, Е. О. Дідоренко, Є. А. Доля, І. М. Доронін, С. Ю. Ільченко, В. А. Колесник, Є. Г. Коваленко, С. С. Кирпа, А. О. Ляш, В. Т. Маляренко, М. А. Погорецький, Є. Д. Скулиш.

Відповідно до статті 237 Кримінального процесуального кодексу України, огляд – це слідча дія, що полягає у безпосередньому сприйнятті зовнішніх ознак матеріальних об'єктів з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення. Мета огляду – виявлення відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення [2].

Огляд житла чи іншого володіння особи має проводитись, як правило, за згодою відповідної особи. Без згоди власника житлового приміщення, у примусовому порядку, огляд житла проводиться за вмотивованим рішенням слідчого судді, а також лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину. У такому разі у протоколі огляду обов'язково зазначають причини, що обумовили проведення огляду без постанови слідчого судді.

Тоді прокурор, слідчий за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися із клопотанням про проведення огляду до слідчого судді, який розглядає таке клопотання згідно з вимогами статті 234 КПК, перевіряючи, крім іншого, чи справді були наявні підстави для проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді. Якщо прокурор відмовиться погодити клопотання слідчого про обшук або слідчий суддя відмовить у задоволенні клопотання про огляд, встановлені внаслідок такого огляду докази є недопустимими, а отримана інформація підлягає знищенню.

У разі проведення огляду за постановою слідчого судді – така постанова оголошується під розписку особі, в житлі чи іншому володінні якої проводиться огляд.

Огляд доцільно проводити в присутності понятих. Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії. Огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії. При огляді житлового приміщення чи іншого володіння особи в примусовому порядку копія протоколу огляду має вручатись особі, у володінні якої проводився огляд [3].

Слід звернути увагу, що в ст. 30 Конституції, ст. 13 КПК зазначено: 1) не допускається незаконне проникнення до житла чи до іншого володіння особи; 2) не допускається в них незаконний огляд; 3) не допускається в них незаконний обшук, інакше як за вмотивованим рішенням суду. Крім того, виходячи з вимог статей 31 та 32 Конституції, які реалізовані в чинному КПК, не допускається незаконне проникнення до житла чи до іншого володіння особи з метою: 1) виїмки; 2) зняття інформації з каналів зв'язку; 3) застосування інших технічних засобів отримання інформації. Таким чином, не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку, інакше як за вмотивованим судовим рішенням, крім випадків, передбачених КПК (ст. 13 КПК). Аналіз норм Загальної декларації прав людини, Європейської конвенції, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, а також справ, розглянутих Європейським судом, дає підстави стверджувати, що з точки зору міжнародно-правових актів законними можна вважати обмеження права на недоторканність житла,

якщо: 1) вони мають правову основу; 2) їхні цілі є пропорційними (відповідними) шкоді, яка ними заподіюється; 3) діють тимчасово; 4) під час їх застосування не допускається будь-яка дискримінація; 5) є підконтрольними суду; 6) не застосовуються до кола абсолютно недоторканих прав і свобод; 7) про їх введення інформується світове співтовариство; 8) паралельно з ними існує механізм поновлення незаконно порушених прав та свобод; 9) у законі передбачена можливість їх оскарження [1].

Отже, законодавча регламентація порядку проведення огляду житла чи іншого володіння особи є недосконалою, і призводить насамперед до відсутності врегульованого законом порядку виконання такої дії уповноваженим суб'єктом кримінального процесу та потребує подальшого удосконалення.

#### Література

1. Конституція України. Електронний ресурс – Режим доступу: <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>>. – Загол. з екрану. Мова укр.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України Електронний ресурс – Режим доступу: <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>>. – Загол. з екрану. Мова укр.
3. Електронний ресурс – Режим доступу: <[http://4vuz.com.ua/book\\_24\\_glava\\_272\\_Stattja\\_237.\\_Ogljad.html](http://4vuz.com.ua/book_24_glava_272_Stattja_237._Ogljad.html)>. – Загол. з екрану. Мова укр.

**Аліна Леонідівна Коваленко** – студентка II курсу Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Марина Олександрівна Колесник** – старший викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

## ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО СВІТУ

Свобода людини є однією з головних цінностей сучасного цивілізованого суспільства, а забезпечення недоторканності свободи особи – однією з головних функцій держави. Проте, незважаючи на цей постулат, глобального поширення набуває злочин, який має багато назв – «біле рабство», «торгівля людьми», «контрабанда людьми». За оцінками експертів, щорічно 1-2 млн. людей стають «живим товаром» [1].

На жаль, існування даного феномену не оминуло нашу державу. Наприкінці XX сторіччя з його проявами зіткнулась і Україна. З України людей вивозять до Європи, Росії, Туреччини, частково вона виступає

країною транзиту, іноді має місце внутрішня торгівля. Кількість зареєстрованих правоохоронними органами злочинів цього виду постійно збільшується [2].

Торгівля людьми в Україні з'явилася як наслідок зростання безробіття, зменшення асигнувань на програми соціального захисту, зубожіння населення. Низький рівень доходів штовхає громадян України на пошуки роботи за кордоном навіть без знання мови і правових знань, без кваліфікації, на нелегальних умовах, що водночас зумовлює їх перехід до груп ризику [4].

Загалом загострення проблеми торгівлі людьми в Україні зумовлене низкою соціально-економічних, правових та організаційних чинників: низькі заробітки більшої частини населення, загальне зниження життєвого рівня та матеріальна незабезпеченість; нестача робочих місць, безробіття, особливо серед молоді (в першу чергу жінок); активізація діяльності міжнародних злочинних угруповань; корумпованість представників різних гілок влади [1].

Поняття торгівлі людьми складалося протягом віків, разом зі зміною історичних епох, з розвитком і гуманізацією суспільства та переглядом існуючих моральних канонів [2]. Торгівля людьми становить значну суспільну небезпеку. Негативний вплив на суспільство цього явища полягає у руйнуванні суспільної моралі, формуванні моральної деградації та відчуженості особистості, втрати родинних зв'язків, небезпечному «звиканні» громадської свідомості до негативного явища, поширенні депресивних синдромів та суїцидальних тенденцій, зростанні агресивності та жорстокості, поширенні венеричних захворювань, СНІДу. Торгівля жінками сприяє знищенню генофонду нації. В останні роки спостерігається поширення торгівлі дітьми з метою їх використання для примусової праці, жебракування, сексуальної експлуатації, поширення наркотиків та інших форм злочинної діяльності [4].

Останнім за часом створення комплексним документом, покликаним протидіяти торгівлі людьми, є Конвенція Ради Європи про протидію торгівлі людьми 2005 року, яку Україна ратифікувала у 2010 році. До цього часу основним чинним для України міжнародним документом, спрямованим на комплексну протидію торгівлі людьми, був Протокол про попередження та запобігання торгівлі людьми, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності [2, 11-13].

Торгівля людьми означає здійснення з метою експлуатації вербування, перевезення, передачі, приховування або одержання людей шляхом погрози силою, її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою, вразливістю положення або шляхом підкупу у вигляді платежів або вигод, для отримання згоди особи, що контролює іншу особу [3].

Україна намагається якомога активніше залучатися у процес міжнародного співробітництва у сфері боротьби з торгівлею людьми, а

також до загальної боротьби з міжнародною організованою злочинністю. Так, у березні 1998 року Верховна Рада України приймає Закон «Про внесення змін та доповнень до деяких законодавчих актів України», у зв'язку з яким Кримінальний кодекс України було доповнено статтею, яка передбачала покарання за торгівлю людьми (ст. 124-1 КК 1960 р.). У квітні 2001 року Верховна Рада приймає новий Кримінальний кодекс, до складу якого увійшла ст. 149 «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини».

У 1999 році створено Координаційну Раду по боротьбі з торгівлею жінками та дітьми при Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини. З 1998 року в системі МВС України існують підрозділи по боротьбі з торгівлею людьми. Сьогодні цей структурний підрозділ Національної поліції України має назву Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаним з торгівлею людьми, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері протидії торгівлі людьми, попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, пов'язаних з нелегальною міграцією, а також правопорушень у сфері суспільної моралі.

З метою ефективного попередження торгівлі людьми в Україні успішно діє низка міжнародних організацій та мережа громадських об'єднань.

Слід звернути увагу, що торговці людьми діють через агенції з працевлаштування, фірми шоу-бізнесу та служби знайомств, розміщують недостовірну інформацію в газетах та на стендах, звертаються з пропозиціями просто на вулиці, допомагають матеріально, щоб затягнути людину в боргову кабалу. Часто торговцями живим товаром виявляються добрі знайомі чи друзі, причому значний відсоток серед них – жінки. Найпоширенішими формами експлуатації є нелегальна секс-індустрія, примусова праця, сурогатне материнство, втягнення в злочинну діяльність та примусове донорство, жертвами яких стають як жінки, так і чоловіки, а також неповнолітні діти.

Наша держава плідно працює над розробкою засобів, спрямованих на запобігання торгівлею людьми. Крім того, створення ефективної системи надання комплексної допомоги постраждалим від торгівлі людьми і захисту їх прав та інтересів з дотриманням вимог міжнародних та національних стандартів є нагальною потребою сьогодення.

#### Література

1. Земляний Є.О. Протидія торгівлі людьми / Є.О. Земляний // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://pravovaosvita.ucoz.ua/publ/protidija\\_torgivli\\_ljudmi/1-1-0-2](http://pravovaosvita.ucoz.ua/publ/protidija_torgivli_ljudmi/1-1-0-2).
2. Куц В.М., Орлеан А.М. Прокурорські засоби протидії торгівлі людьми : [Науково-практичний посібник] / В.М. Куц, А.М. Орлеан – К : Варта, 2007. – С. 168.

3. Протокол про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками й дітьми, і покарання за неї, котрий доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 04.02.2004 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995\\_791](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_791).
4. Що таке «торгівля людьми» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://psihossoc.ucoz.ru/torgivlia/torgivlja\\_ljudmi.pdf](http://psihossoc.ucoz.ru/torgivlia/torgivlja_ljudmi.pdf).

**Олена Юрївна Кузьмик** – студентка III курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Людмила Михайлівна Соловійова** -  
старший викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ

## ДО ПИТАННЯ ПРО РОЗСЛІДУВАННЯ НЕРОЗКРИТИХ ЗЛОЧИНІВ

1. Впевнений рух суспільства в напрямку розгортання процесів демократизації нашої держави багато в чому залежать від правового регулювання тих процесів, які сьогодні відбуваються у нашому житті. Однією з найважливіших проблем, яка стоїть цьому на заваді, є злочинність, а саме нерозкриті злочини [4, с.385].

2. Підвищення ефективної діяльності правоохоронних органів значною мірою залежить від рівня теоретичної і професійної підготовки правоохоронців, їх уміння правильно застосовувати чинне законодавство та виявляти активність і цілеспрямованість протидії злочинності, дотримуючись конституційних принципів України [3, с. 57].

3. В Україні зростає злочинність: за вісім місяців 2016 року її рівень на 10 тис. населення збільшився до 107 злочинів проти 88 в минулому році. Загальна кількість злочинів збільшилася на 22,6%. Найбільший приріст вийшов за рахунок злочинів майнової спрямованості, які становлять 60% від їх загального числа. Зокрема, збільшилась кількість: крадіжок – на 36% (з 182 8 тис. до 247,8 тис.); пограбувань – на 38% (з 13,9 тис. до 19,3 тис.); шахрайств – на 22% (з 31,3 тис. до 38,2 тис.); У злочинах проти особи зареєстровано збільшення кількості: зґвалтувань – на 80% (з 176 до 317); розбоїв – на 27% (з 2,1 тис. до 2,7 тис.); тяжких тілесних ушкоджень, що призвели до загибелі, – на 8% (з 420 до 454); хуліганства – на 14% (з 2,8 тис. до 3,2 тис.). Це офіційні дані, які озвучило керівництво МВС і Нацполіції України у вересні 2016 року на засіданні парламентського комітету з питань правоохоронної діяльності [2].

4. Відповідно до п. 7.2 Розділу II Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань нерозкритими визнаються кримінальні правопорушення, з моменту реєстрації яких пройшло більше двох місяців, але до Реєстру не внесено дані про оголошення підозри або



продовження чи зупинення слідства. Тому слідчі та прокурори неохоче вносять до Реєстру відомості про неочевидні кримінальні правопорушення, що можуть «зіпсувати» статистику розкриття злочинів через нерозкриття. Нерозкриття для них дорівнює неефективній роботі слідчого підрозділу. Понад того, існує негативна практика переадресації заяви про злочин у звернення громадян (у розумінні спеціального Закону). Відповідно до п. 5 Розділу III Інструкції заяви і повідомлення, що надійшли до чергової частини ОВС, в яких відсутні відомості, які можуть вказувати на вчинення кримінального правопорушення, після реєстрації в журналі мають бути розглянуті відповідно до ЗУ «Про звернення громадян» від 02.10.1996 (при цьому ст. 12 Закону встановлює, що сфера його дії не розповсюджується на порядок розгляду заяв і скарг, встановлений кримінальним процесуальним законодавством). Але не дивлячись на такі вимоги, існує стійка практика, відповідно до якої заяви про злочин кваліфікуються як звернення [5, с.394-395].

5. Комлев Б.А. причини несвоєчасного розкриття злочину, що спричинили зупинення досудового розслідування, розбив на п'ять груп.

1) Причини, що залежать від ділових якостей слідчого, працівника карного розшуку, тобто низький рівень кваліфікації, безвідповідальність за виконання своїх обов'язків, помилки у підборі та розстановці кадрів.

2) Причини, зумовлені незабезпеченістю слідчого та працівників карного розшуку, неналежними умовами праці; відсутність транспорту, науково-технічних засобів, матеріальної заінтересованості тощо.

3) Організаційні прорахунки, зокрема несвоєчасне повідомлення слідчого про вчинений злочин, затримка при виїзді на місце події, відсутність зв'язку з громадськістю та постійної взаємодії слідчого з працівниками карного розшуку тощо.

4) Помилки та недоліки тактичного та методичного характеру при розслідуванні злочину: неякісне проведення допитів та інших слідчих дій, помилкові оцінки висновків експертів.

5) Недоліки прокурорського нагляду за дотриманням законності при розслідуванні кримінальних справ [6, с.270].

6. Однією з найбільших проблем зростання кількості нерозкритих справ є те, що існує надмірне перевищення кількості справ на слідчих.

Як зазначив колишній заступник Генерального прокурора Ренат Кузьмин : «При штатної чисельності в 10 тисяч слідчих, вакансій – 1300. Це означає, що на одного слідчого припадає 145 кримінальних справ за 133 робочих днів. Іншими словами, в середньому по країні слідчий може присвятити розслідуванню однієї кримінальної справи менше 8 годин. Як думаєте, чи можна за 8 годин розкрити злочин, розслідувати і закінчити кримінальну справу, допитати свідків, оглянути і описати речові докази, призначити експертизи, провести очні ставки, повідомити про підозру, скласти обвинувальний акт ? А якщо врахувати, що слідчі йдуть у

відпустки, на лікарняні, беруть участь в нарадах, колегіях, зборах, чергуваннях, то часу на розслідування залишається набагато менше» [1].

7. Підбиваючи підсумки, зазначимо, що вирішення питання з нерозкритими справами прямо залежить від вирішення вищезазначених проблем. Але найперше, що потрібно виділити, це саме боротьба зі злочинністю. Головні причини зростання злочинності створені самою нинішньою системою влади в Україні. Це зубожіння населення, війна і біженство, непрофесіоналізм управлінців і розвал правоохоронної системи. І так як система не змінюється, то зростання криміналу в Україні триватиме.

#### Література

1. В Украине не раскрывается 75 процентов преступлений //8/08/2016 [Електронний ресурс] – Режим доступу для матеріалу:<http://vesti-ukr.com>
2. Через реформу правоохоронних органів, в Україні зросла злочинність (статистика) //21/10/2016 [Електронний ресурс] – Режим доступу для матеріалу: <http://korupciya.com>
3. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. / А. П. Кулик. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 288 с.
4. Зеленецький О. С. Взаємодія органів внутрішніх справ та засобів масової інформації у сфері профілактики та розкриття злочинів / О. С. Зеленецький // Форум права. – 2012. – № 4. – С. 385-388.
5. Права людини в діяльності української поліції – 2015. Науково-практичне видання/ Упоряд. Крапивін Є.О. – К. : Асоціація УМДПЛ, 2016 р. – 408 с.
6. Яковенко М. О. Систематизація причин і факторів, за яких злочини залишаються нерозкритими / М. О. Яковенко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2010. – Вип. 4. – С. 269-276.

**Алла Сергіївна Мамай** – студентка IV курсу Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **Марина Олександрівна Колесник** – старший викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

#### ДО ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Корупція протягом тисячоліть залишається складним, унікальним і суперечливим явищем, яке тісно прижилося в ділових стосунках людей. Вважаємо, що дане негативне явище продовжує залишатися впливовим та активним чинником задоволення людських потреб і розв'язання найрізноманітніших проблем, попри його негативні оцінки з боку

суспільства та багаторазові спроби подолати. Тому, власне, до цієї проблеми прикута особлива увага законодавця, юристів-науковців та практиків, політологів, соціологів, журналістів, а також широкого кола представників громадськості.

Серед юристів-науковців та практиків, які досліджували окремі аспекти проблеми протидії корупції, слід зазначити таких, як О. Ю. Бусол, Л. І. Аркуша, О. О. Дудоров, В. С. Лукомський, Є. В. Невмержицький, О. В. Терещук, С. А. Шалгунова. Вагомий внесок у вирішення зазначених питань зробили М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. М. Гаращук, П. Т. Гега, В. О. Глушков, В. В. Голіна, І. М. Даньшин, А. П. Закалюк, В. С. Зеленецький, О. Г. Кальман, М. І. Камлик, В. А. Клименко, В. П. Корж, М. Й. Коржанський, П. С. Матишевський, Г. А. Матусовський, М. І. Хавронюк, В. І. Шакурт та інші.

Корупція перетворилась у глобальну проблему для всього світу, яка зростає швидкими темпами на протигагу засобів її протидії, тому потребує детального вивчення та системного підходу.

Говорячи про проблему корупції, слід відзначити Міжнародну громадську організацію по боротьбі з корупцією (Transparency International), яка займається дослідженням та вивченням стану корупції у світі. Відповідно до індексів сприйняття корупції, розрахованих фахівцями Transparency International, можна побачити, що впродовж останнього десятиріччя рівень корупції в Україні залишається високим. Найбільш корумпованими українці називають саме ті інституції, які покликані боротися з корупцією – суди (66%), правоохоронні органи (64%), державну службу (56%), а також сферу охорони здоров'я (54%), політичні партії (45%), засоби масової інформації (22%), громадські організації (20%). Загалом в Індексі сприйняття корупції Transparency International за 2015 рік Україна посіла 130 місце зі 168 [1], а у 2016 році – 131 місце серед 176 країн [2].

Ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. визначає, що корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [3].

Цікавим є те, що перша згадка про корупцію як негативну форму здійснення державної служби, знайшла своє відображення в найстарішому з відомих людству історичних пам'яток державності – архіві стародавнього Вавилону, – що припадає на другу половину XXIV століття до нашої ери [4]. Отже корупція має древні корені, які глибоко проросли в суспільстві і, що, як не прикро, існуватиме ще довгі роки. Проте, це зовсім не означає, що держава не повинна ніяк не реагувати на дане явище,

навпаки, має всебічно сприяти здійсненню комплексу заходів, які мінімізують випадки прояву корупції та попередять її поширення на ранніх стадіях.

Аналізуючи історичний досвід, слід відмітити, що зазвичай суб'єктами протиправних зловживань були фізичні особи, наділені певними владними повноваженнями, тобто представники влади. А от суб'єктами протидії корупційній злочинності мають бути всі члени суспільства. Корупцію можна порівняти з пухлиною в суспільстві, яка пригнічує соціальний, економічний, політичний розвиток держави, впливає на всі сфери життя, призводить до посилення недовіри до посадових осіб та органів державної влади в цілому.

На сьогоднішній день в Україні було вжито ряд заходів та прийнято комплекс нормативно-правових актів, які спрямовані на попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень та запобігання вчиненню нових. Зміни також стосувались і кримінального законодавства, зокрема відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 25.04.2015 р. на сьогоднішній день у ст. 45 КК України визначено вичерпний перелік корупційних злочинів, що передбачені ст.ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені ст.ст. 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 КК України [5].

Також Україною були ратифіковані, а отже, стали частиною національного законодавства, Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27.01.1999 р. № ETS173, Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. Важливим є те, що Україна є учасницею GRECO (Група держав по боротьбі з корупцією), яка встановлює певні антикорупційні стандарти, вимоги до діяльності держав та контролює їх виконання.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що корупція притаманна будь-якому суспільству та будь-якій державі. Тобто, жодна країна не може сказати, що вона вільна від корупції, проте деяким вдається ефективно боротися з цим негативним явищем, що поки не можна сказати про Україну. На сьогоднішній день відбувається активна законотворча робота, проте основна проблема не в неефективності законодавства, а в його неналежному виконанні. Тому, як державі в цілому, так і кожному члену суспільства необхідно створити такі умови, щоб корупція було справою ризиковою та не вигідною через збільшення ризику вчинення корупційного діяння, збільшення соціальної ціни державної служби (престиж, соціальна забезпеченість) і зменшення передумов корупції. Саме виконання цих завдань призведе до повернення довіри до органів державної влади та розвитку здорового суспільства.

## Література

1. Transparency International: Україна за рік здобула лише один бал у Індексі сприйняття корупції [Електронний ресурс] // – Режим доступу : <http://www.dw.com/uk/transparency-international>.
2. Безкарність та недієве правосуддя тримають Україну на корупційному дні [Електронний ресурс] // – Режим доступу : <http://ti-ukraine.org/research/indeks-korupsiyi-cpi-2016/>.
3. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до Законодавства України : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
4. Большая советская энциклопедия – М. : Сов. энцикл., Т. 27. – 1977. – С. 94.
5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до Законодавства України : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

**Катерина Петрівна Рибалка** – студентка I курсу факультету № 6  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Марина Олександрівна Колесник** – старший  
викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського  
національного університету внутрішніх справ

## ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА БЕЗОПЛАТНУ МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ В УКРАЇНІ ТА В ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Сьогодні дуже гостро постає питання безоплатності медичної допомоги. Адже у статті 49 Конституції України вказано, що держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування, а в державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно. Вимога Конституції знаходить своє продовження у ст. 184 Кримінального кодексу України, де зазначено, що незаконна вимога оплати за надання медичної допомоги в державних чи комунальних закладах охорони здоров'я карається штрафом до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом терміном до шести місяців. А незаконне скорочення мережі державних і комунальних закладів охорони здоров'я карається штрафом до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років. Як бачимо, декларативна конституційна норма, що абсолютно не відповідає реальним можливостям держави, чітко підкріплюється санкціями за її порушення.

Дослідженням питання дотримання і реалізації права на безоплатну медичну допомогу займалися такі науковці, як І.В. Венедіктова, І.М. Зогий, І.Я. Сенюта, В.В. Синиця, М.Г. Герасько, К.Ю. Молодик та інші.

11 липня 2002 року Кабінет Міністрів України затвердив Програму подання громадянам гарантованої державою безоплатної медичної допомоги. Програма передбачає такі види безоплатної медичної допомоги:

- швидка та невідкладна – на догоспітальному етапі станціями (відділеннями) швидкої медичної допомоги, пунктами невідкладної медичної допомоги у стані, що загрожує життю людини;
- амбулаторно-поліклінічна;
- стаціонарна – у разі гострого захворювання та в невідкладних випадках, коли потрібне інтенсивне лікування, цілодобовий медичний нагляд та госпіталізація, в тому числі за епідемічними показаннями, дітям, вагітним та породіллям, хворим за направленнями медико-соціальних експертних комісій, лікарсько-консультативних комісій;
- невідкладна стоматологічна допомога (у повному обсязі – дітям, інвалідам, пенсіонерам, студентам, вагітним, жінкам, які мають дітей до 3 років);
- долікарська медична допомога сільським жителям;
- санаторно-курортна допомога інвалідам і хворим у спеціалізованих та дитячих санаторіях;
- утримання дітей у будинках дитини;
- медико-соціальна експертиза втрати працездатності [1].

Як показує практика, не всі ці види медичної допомоги надаються безоплатно. При цьому сам документ має програмний характер, що передбачає поступове його виконання, але строки в Програмі не зазначені [3, с. 266].

Конституційний Суд України у Рішенні (справа про безоплатну медичну допомогу) протлумачив зазначене положення так, що у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається всім громадянам незалежно від її обсягу та без попереднього, поточного або наступного їх розрахунку за надання такої допомоги. Окрім цього, безоплатність медичної допомоги означає неможливість стягування з громадян плати за неї в державних і комунальних закладах у будь-яких варіантах розрахунків: як готівкою, так і безготівково, чи у вигляді добровільних внесків до різноманітних медичних фондів, чи у формі обов'язкових страхових платежів (внесків) тощо. Проте вищезазначений принцип надання медичної допомоги не забороняє можливості надання громадянам медичних послуг, які виходять за межі медичної допомоги (за термінологією Всесвітньої організації охорони здоров'я – «медичних послуг другорядного значення», «парамедичних послуг»), у зазначених закладах за плату [4, с. 281].

За плату можуть надаватися лише ті послуги, що не належать до першочергових (високопріоритетних) медичних потреб (за термінологією Всесвітньої організації охорони здоров'я – «медичні послуги другорядного значення»): надання косметологічної допомоги; лікування безплідності; анонімне обстеження і лікування хворих на алкоголізм і наркоманію; операції штучного переривання вагітності, крім випадків абортів за медичними показаннями; стоматологічна допомога, що надається в госпрозрахункових підрозділах; діагностичне обстеження та консультування без направлення лікаря; медичне обслуговування іноземних громадян тощо [2, с. 103].

У цілому ряді країн термін «безоплатність медичної допомоги» на практиці застосовується для організації медичної допомоги (обслуговування) окремих соціальних груп населення тільки в тій частині, яка вимагає соціального захисту (Італія, Португалія та ін.) В інших країнах (Болгарія, Греція) безоплатність медичної допомоги реалізується через механізми страхування, в третіх (Данія, Литва) – тільки через спеціальний закон, в четвертих (Словаччина, Чехія) – і через механізми страхування, і через спеціальний закон [3, с. 266].

Медична допомога має бути хоча б доступною, а найбільш незахищені категорії населення повинні отримувати державну підтримку в цьому відношенні. Так, у ст. 12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права йдеться про те, що повинні бути створені умови, що забезпечують медичну допомогу і догляд всім, хто її потребує, а це, у свою чергу, має на увазі фінансову допомогу для тих, хто не в змозі оплачувати ті чи інші медичні послуги. Подібно у конституціях ряду країн прописано право громадян (людини) на екстрену медичну допомогу. Така постановка питання означає, що медичний персонал зобов'язаний надавати екстрену медичну допомогу, незалежно від того, чи може пацієнт оплатити ці послуги [3, с. 266].

Отже, проаналізувавши тему порушення права на безоплатну медичну допомогу можна зробити висновок, що в Україні таке право закріплено, але воно не може реалізуватися громадянами через недостатність коштів у держави і протиріччя норм чинним міжнародним актам. У нашій державі необхідно домогтися хоча б безоплатної медицини для соціально незахищених верств населення і в екстрених ситуаціях, як це існує в деяких зарубіжних країнах (Болгарія, Греція, Данія, Словаччина, Чехія, Литва). Також доцільно було б ввести чіткий перелік платних і безоплатних медичних послуг, а також обов'язкове медичне страхування.

#### Література

1. Про затвердження програми подання громадянам гарантованої державою безоплатної медичної допомоги: постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 року // Офіційний вісник України. – 2002. – № 28. – Стор. 73. – Ст. 1324. – Код акту 22798/2002.

2. Венедіктова І.В. Право на безоплатну медичну допомогу / І.В. Венедіктова // Ліки України. – 2009. – № 3. – С. 102-114.
3. Зогий І.М. Міжнародно-правові стандарти медичної допомоги та законодавство України / І.М. Зогий // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 57. – С. 261-268.
4. Сенюта І. Я. Право людини на медичну допомогу: деякі теоретико-практичні аспекти / Я. І. Сенюта // Медичне право України : правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і перспективи вдосконалення). Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції 17-18 квітня 2008 року, м. Львів. – С. 277-283.

**Ірина Юріївна Семерня** – студентка II курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Марина Олександрівна Колесник** – старший  
викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського  
національного університету внутрішніх справ

## **КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОСЯГАННЯ НА СТАТЕВУ НЕДОТОРКАНІСТЬ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ**

Поряд з позитивними змінами, що відбуваються в процесі розбудови держави і демократизації суспільного життя, виникають і негативні явища, пов'язані, зокрема, з падінням моральності. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості хвилюють людство впродовж багатьох століть. Зґвалтування належить до найбільш небезпечних злочинів цієї категорії, а його небезпечність обумовлюється тяжкими наслідками, шкідливим впливом на психіку і здоров'я потерпілої особи, нерідко – розірванням шлюбу, сприянням розповсюдженню розпусти, зниженням культурного рівня суспільства. Питома вага зґвалтувань у структурі української злочинності відносно невелика, але їх загальна кількість досить значна. Проблеми кримінальної відповідальності за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, певна недосконалість законодавства, недостатня розробленість окремих теоретичних положень складає актуальність обраної теми [5, с. 1].

Досліджуючи наскрізне кримінально-правове поняття «статева недоторканість», доцільно проаналізувати зарубіжний досвід регламентації кримінальної відповідальності за відповідні злочини. Як слушно зазначає А. Хворостянкіна, «здійснення порівняльно-правових досліджень є важливим не тільки для розвитку правової науки, а й для вдосконалення процесів нормо проектування» [4, с. 29].

Кримінальне законодавство сучасних зарубіжних країн має історичну і правову специфіку, певні положення якого були враховані



українським законодавцем під час прийняття Кримінального кодексу 2001 року.

Світові тенденції розвитку кримінального законодавства про відповідальність за статеві злочини полягають як у послідовній його лібералізації (зокрема, у декриміналізації перелюбства, зваблювання, добровільного мужолозтва) та усуненні гендерної нерівності, так і у посиленні кримінально-правового захисту дітей від різних форм кримінального насильства та сексуальної експлуатації [2, с. 25-26].

У Кримінальному кодексі Федеративної Республіки Німеччини § 177 передбачена відповідальність за сексуальний примус та зґвалтування. За доктриною німецького кримінального права, зґвалтування становить різновид особливо тяжкого випадку сексуального примусу, його кваліфікований вид. Склад сексуального примусу має місце тоді, коли особа, вчиняючи його, застосовує насильство, погрожує реальною небезпекою для життя та здоров'я потерпілого або використовує беззахисне становище жертви. Зґвалтування визначається як статевий акт або подібні йому сексуальні дії, які особливо принижують потерпілого, зокрема пов'язані з проникненням у тіло. Потерпілим може бути як чоловік, так і жінка. Зґвалтування із застосуванням особливо принизливих дій законодавець відносить до особливо тяжких випадків сексуального примусу. Примус до сексуальних дій та зґвалтування зі спричиненням смерті, принаймні з легковажності, підлягає покаранню як найтяжча форма складу цих діянь. Поняття сексуальних зловживань щодо нездатних до опору осіб поширено на використання розумових чи психічних розладів або манії жертви. Передбачено посилення кримінально-правовий захист дітей від сексуальних зловживань [6, с. 233-238].

Кримінальний кодекс Республіки Польщі, прямо називаючи об'єктом цієї групи злочинів сексуальну свободу особи, не проводить відмінностей між зґвалтуванням (у традиційному розумінні) і вчиненням інших насильницьких сексуальних дій. При цьому одні й ті ж дії називаються зґвалтуванням, статевими зносінами, «сексуальними діями» [6, с. 233]. Кримінальний закон Польщі виходить з єдиного розуміння сексуального насильства поза залежністю від статевої приналежності як винної особи, так і жертви, тобто не виділяється спеціальна норма про зґвалтування, а всі прояви кримінально-значимого сексуального насильства зведені у єдину норму [1, с. 122-125].

Сексуальні злочини у КК Іспанії об'єднані в розділі «Злочини проти статевої свободи». Термінологічно сексуальні злочини позначаються як «сексуальна агресія», «сексуальні зловживання» та «переслідування сексуального характеру». Термін «зґвалтування» іспанський кодекс не використовує, так само не розмежовує суб'єктів цього злочину за статевою ознакою [6, с. 236].

Кримінальний кодекс Австрії містить розділ, присвячений злочинам проти моральності (§ 201-221). До них закон відносить зґвалтування,

сексуальний примус, статеві відносини з використанням безпорадності жертви, тяжкі сексуальні дії щодо малолітніх, розпусні дії щодо малолітніх, розпусні дії з неповнолітніми. Згвалтування КК Австрії тлумачить так: «...примушує особу до виконання чи допущення статевого співжиття чи сексуальної дії, рівносильної статовому співжиттю, застосовуючи тяжке насильство, спрямоване проти даної особи, або погрозу застосування тяжкої наявної небезпеки для його життя чи здоров'я...» [6, 236].

У країнах, кримінальне законодавство яких ґрунтується на нормах шаріату, сувора відповідальність зберігається за перелюбство (позашлюбні статеві зносини), котре розглядається як небезпечне посягання на продовження роду, засади моралі та інтереси сім'ї. Так, у Лівії за цей злочин відповідно до вимог Корану встановлене тілесне покарання, однак забивання камінням на смерть (раджм), як вимагає Сунна пророка Мухамеда, не передбачено. Взагалі питання про правомірність раджму мусульманськими юристами розглядається не одностайно [3, с. 202-203]. На сьогодні порушення подружньої вірності визнається злочином і в деяких інших країнах (Венесуела, Індія, Мексика, Сан-Марино, Філіппіни), а також у 23 штатах США [2, с. 22-23].

Проаналізувавши чинне законодавство деяких зарубіжних країн, слід зазначити, що під злочинами проти статевої свободи та статевої недоторканості особи слід розуміти умисні дії суб'єкта проти охоронюваної кримінальним законом статевої свободи чи статевої недоторканості його реального чи передбачуваного партнера, що порушують встановлений в суспільстві уклад статевої відносин і основні принципи моральності.

Кримінальне законодавство зарубіжних країн у цілому сприйняло рекомендації міжнародно-правових документів, які діють у сфері забезпечення недоторканості особи від статевої посягання. Україні варто дослідити зарубіжний досвід кваліфікації статевої злочинів, що дозволить виявити деякі прогалини в чинному законодавстві та, можливо, посилити кримінальну відповідальність за їх вчинення.

#### Література

1. Губанова О.М. Особистість гвалтівника : щодо статі злочинця / О.М. Губанова // Право України. – 2007. – № 6. – С. 122-125.
2. Дудоров О.О. Кримінально-правова характеристика злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи : [наук.-практ. пос.] / О.О. Дудоров, МВС України, Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дидоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дидоренка, 2011. – 352 с.
3. Есаков Г.А. Уголовное право зарубежных стран / Г.А. Есаков, Н.Е. Крылова, А.В. Серебренникова. – М. : Проспект, 2008. – 336 с.
4. Хворостянкіна А. Дефініції в законодавчих текстах : питання теорії / А. Хворостянкіна // Право України. – 2005. – № 11. – С. 26-29.

5. Холод О.П. Поняття,спільні ознаки та класифікація злочинів проти статевої свободи і статевої недоторканості особи / О.П. Холод // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія Юридична. – 2009. – № 3. – С. 1-9.
6. Цэнгэл С.Д. Уголовно-правовая защита половой неприкосновенности и половой свободы личности в условиях глобализации / С.Д. Цэнгэл // Научные основы и вопросы глобализации : материалы V Российского конгресса уголовного права (27-28 мая 2010 года). – М. : Проспект, 2010. – С. 233-238.

**Анна Миколаївна Сімашова** – студентка III курсу Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ  
**Науковий керівник: Людмила Михайлівна Соловйова** – старший викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

## **ПРОЦЕС ДОКАЗУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ**

Зростання економічної злочинності в Україні, а також у розвинутих країнах світу, характеризується як формуванням кримінальної форми бізнесу, так і криміналізацією системи господарювання. На нашу думку, це явище містить велику загрозу для економіки. Українські вчені розглядають економічні злочини як такі, що спрямовані: по-перше, на порушення відносин власності та порядку господарської діяльності, по-друге, – як такі, що вчиняються у сфері виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних благ і послуг кримінальними методами, по-третє, – як такі, що вчиняються особами в процесі їх професійної діяльності чи у зв'язку з цією діяльністю, по-четверте, – як такі, що передбачені відповідними нормами Кримінального кодексу держави [1].

Специфіка розслідування економічного злочину полягає в тому, що він являє собою складну систему дій групи осіб, в яких містяться ознаки об'єктивної сторони кількох злочинів, поєднаних єдиним задумом (метою). Тому під час розслідування кримінальних справ про економічні злочини слід зважати на те, що одночасному доказуванню підлягають обставини стосовно вчинення не одного злочину, а одразу їх сукупності (комплексу). Причому в такому комплексі виділяють основні та підпорядковані злочини. Останні частіше становлять спосіб, умову вчинення основного злочину. Злочини, що утворюють комплекс, перебувають у нерозривному зв'язку між собою. Вони спрямовані на досягнення спільного результату, тобто об'єднані єдиною метою. Отже, специфіка події економічного злочину полягає в необхідності

одночасного, паралельного доказування наявності сукупності (комплексу) економічних суспільно небезпечних діянь, поєднаних єдиним задумом [3].

Економічні злочини в більшості випадків вчиняються групами осіб із розподіленням функцій. Тому в ході розслідування кримінальної справи слід доказувати не тільки причетність конкретних осіб до вчинення злочину, але й те, які саме дії виконував кожен із учасників злочину. Слід доказувати, що всі діяння, вчиненні групою осіб, пов'язані між собою єдиною метою, спрямованою на досягнення спільного результату. Економічні злочини – це, насамперед, сукупність (комплекс) злочинів, серед яких виділяють основні та підпорядковані [2]. Це породжує проблему в доказуванні причетності конкретних осіб до вчинення як основного, так і підпорядкованих злочинів, а також у визначенні того, чи є суб'єкт підпорядкованого злочину одночасно й суб'єктом основного злочину (наприклад, фіктивне підприємництво і шахрайство). Вважається, що суб'єкт підпорядкованого злочину одночасно й суб'єктом основного злочину в тому випадку, коли буде доказано, що дані злочини об'єднані єдиним наміром (метою) та спрямовані на досягнення єдиного злочинного результату [5].

Ми вважаємо, що в ході розслідування кримінальних проваджень про економічні злочини з урахуванням ознак останніх, доказуванню підлягають такі обставини: 1) об'єкт економічних злочинів, тобто суспільні відносини та порядок господарської діяльності, які порушуються внаслідок злочинного діяння; 2) предмет посягання – економічні злочини як корисливі злочини найчастіше посягають на матеріальні цінності та грошові кошти в національній чи іноземній валюті (готівкові, безготівкові); 3) подія економічного суспільно небезпечного діяння, наслідки, спричинені таким діянням, та причинний зв'язок між діянням та наслідком; 4) спосіб (підробка документів, фіктивне підприємництво, перекручування комп'ютерної інформації, легалізація майна, здобутого злочинним шляхом тощо), час та місце вчинення економічних злочинів; 5) учинення злочину з використанням статусу та атрибутів суб'єкта господарської діяльності (необхідно доказати, що юридична особа є підприємством, встановивши його вид та організаційно-правову форму, установчі документи, наявність відокремленого майна, самостійного балансу, рахунків в установах банків, печатки зі своїм найменуванням та ідентифікаційним кодом тощо); 6) те, що особа, яка вчинила економічний злочин, є суб'єктом злочину (вчинення конкретною особою діяння, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК України, досягнення визначеного віку, її осудність, службове становище тощо); 7) вина обвинуваченого у вчиненні злочину, його мотив та мета; 8) обставини, що впливають на ступінь тяжкості злочину, а також обставини, що характеризують особу обвинуваченого, пом'якшують та обтяжують покарання; 9) обставини, що характеризують особу

потерпілого; 10) характер і розмір шкоди, завданої економічним злочином; 11) причини та умови, що сприяли вчиненню економічному злочину [4].

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок про те, що повнота та всебічність дослідження в ході розслідування кримінального провадження передбачає глибоке вивчення усієї сукупності обставин, що стосуються справи, їх сторін, зв'язків та взаємозалежностей, що реально існують між ними. Це забезпечується встановленням всіх обставин, що підлягають доказуванню. Сучасний кримінальний процес пристосовує перелік обставин, що підлягають доказуванню, до типових умов, що виникають під час розслідування злочинів окремих видів, у тому числі й економічних.

#### Література

1. Волобуєв А. Ф. Тактичні завдання розслідування розкрадань майна у сфері підприємницької діяльності / А. Ф. Волобуєв // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 1999. – № 3. – С. 84–90.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2017 р. – № 9–10. – Ст. 474.
3. Казаренко М. С. Про тактичні операції у структурі розслідування економічних злочинів / М. С. Казаренко // Право і Безпека. – 2005. – № 4'6. – С. 73–75.
4. Протидія економічній злочинності / [П. І. Орлов, А. Ф. Волобуєв, І. М. Осика та ін.]. – Х. : Нац. ун-т внутр. справ, 2004. – 568 с.
5. Розслідування економічних злочинів: навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. та доп. / М.А. Погорецький, О.О. Вакулик, Д.Б. Сергєєва; за ред. проф. М.А. Погорецького. – К.: ВД «Дакор», 2015. – 184 с.

**Євгеній Юрійович Храпач** – студент II курсу факультету № 6  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Людмила Михайлівна Соловйова** – старший  
викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського  
національного університету внутрішніх справ

#### ОСОБЛИВОСТІ ОБШУКУ ОСОБИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Кримінальні процесуальні поняття у теперішній час все глибше проникають у життя людей. Таке поняття, як обшук стає для пересічного громадянина цілком звичним.

Метою даного дослідження є аналіз поняття обшуку особи та особистого обшуку в українському кримінальному процесі

Значний внесок у розвиток цього наукового напрямку зробили такі відомі науковці, як Л. С. Владимиров, А. Ф. Коні, С. В. Познишев,

І.Я. Фойницький, Р.С. Белкін, Ю.М. Грошевий, М.М. Михеєнко, М.А. Погорецький, М.С. Строгович, С.А. Шейфер, М.Є.Шумило та ін.

Згідно зі ст. 234 КПК України обшук – це процесуальна дія, спрямована на огляд осіб або приміщень з метою виявлення доказів, а також предметів, заборонених до вільного обігу. Для цього потрібні вагомі підстави, а в цілому ряді випадків (огляд помешкання без згоди власника, особистий обшук) – ухвала слідчого судді. Будь-яке порушення вимог КПК тягне автоматичну нікчемність результатів цих слідчих дій [1].

Огляд особи в кримінальному процесі отримав назву «обшук особи»/«особистий обшук». Поняття «особистий обшук» в КПК вживається лише у випадку затримання співробітника кадрового складу розвідувального органу України при виконанні ним своїх службових обов'язків (ч. 8 ст. 191, ч. 6 ст. 208 КПК). У випадку обшуку особи, яка не належить до цієї категорії, мова йде про «обшук особи». Тобто, наразі, ми маємо два різні терміни, що часто ототожнюються. Наявність двох понять для позначення одного інституту є наслідком непослідовності законодавця, що створює плутанину у визначенні цих понять. Мова йде про формальне розрізнення за об'єктом, однак, напевно, хтось звертає на це увагу. Доцільним було б вживати одне з цих понять поряд із «оглядом речей особи».

На жаль, нормативне регулювання обшуку особи має «неповний і несистемний характер» (Л. Удалова), що підкреслюється низкою науковців та практиків. Аналіз норм КПК дозволяє виділити два випадки, коли може здійснюватися обшук особи:

1) під час затримання особи в порядку статті 208 КПК (негайне затримання під час або після скоєння злочину або за можливості втечі особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину);

2) під час проведення обшуку житла чи іншого володіння особи (якщо є достатні підстави вважати, що особи, які перебувають у помешканні чи іншому володінні переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження) [2, с. 43-44].

У обох випадках повинні дотримуватися вимоги ч. 7 ст. 223 КПК – присутність двох незаінтересованих осіб (понятих) незалежно від здійснення технічної фіксації та ч. 5 ст. 236 КПК – здійснення особами тієї ж статті. Також, якщо мова йде про обшук особи під час обшуку житла або іншого володіння особи – у обсязі, необхідному для досягнення його мети й тільки на підставі ухвали слідчого судді на проведення слідчої дії.

На практиці є багато проблем. Однією з них, наприклад, є те, що «слідчими суддями та прокурорами всупереч положенням КПК подаються, а слідчими суддями розглядаються та вирішуються по суті клопотання про обшук особи (тобто метою є не обшук житла або іншого володіння, а саме особи) розгляд слідчим суддею клопотань про обшук

особи, не передбачений КПК України» («Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про надання дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи», лист ВСУ від 08.11.2014р.) [3, с. 37]. Така ситуація на перший погляд є законною, однак суперечить меті проведення обшуку житла або іншого володіння.

Також проблема в тому, що «закон, на жаль, не містить ніяких критеріїв, за наявності яких таке рішення може бути прийняте (рішення про проведення обшуку особи під час проведення обшуку житла або іншого володіння особи). Не встановлено також, яким повинне бути це рішення, як воно має бути оформлене» [4]. На практиці, це створює ситуацію, коли поліцейський уповноважений на власний розсуд визначати необхідність обшуку особи, і користуючись цим, нехтує принципами, закріпленими кримінальним процесуальним законодавством.

Проаналізувавши вищевикладене, можна зробити висновок, що на сьогоднішній день в українському законодавстві поняття обшуку особи та особистого обшуку чітко не розкрито і тим самим завдає велику кількість проблем як правоохоронним органам, так і пересічним громадянам, які стикаються з цим у житті.

#### Література

1. Кримінально процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI.
2. Комарницька О. Особистий обшук: сучасний стан та перспектива // Часопис Академії адвокатури України // Том 7. – 2014. – №2(23). – С. 43-44.
3. Баришніков А.Г. Обшук особи за новим КПК України: теоретичні та практичні проблеми // Вісник НААУ. – 2015. – №7-8(15). – С. 37.
4. Які хитрощі можуть застосовуватися стороною обвинувачення для обмеження прав громадян, у котрих проводиться обшук? // Газета «Закон і Бізнес», В-3 (1197) 17.01—23.01.2015 – Режим доступу: <[http://zib.com.ua/ua/113888scho\\_potribno\\_znati\\_gromadyanam\\_pro\\_poryadok\\_provedennya\\_obs.html](http://zib.com.ua/ua/113888scho_potribno_znati_gromadyanam_pro_poryadok_provedennya_obs.html)>. – Загол. з екрану. Мова укр.

---

**ФІЛОСОФСЬКІ ПИТАННЯ ПОСТНЕКЛАСИЧНОЇ НАУКИ**

---

**Катерина Василівна Балан** – студентка I курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Тетяна Григорівна Геращенко** – доцент кафедри  
гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного  
університету внутрішніх справ, кандидат філософських наук, доцент

**ОСОБЛИВОСТІ ФІЛОСОФСЬКО-ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ  
КИЇВСЬКОЇ РУСІ**

Філософсько-політичні ідеї, що формувалися в Київській Русі у IX-XIV ст., у княжу добу, закарбовані в творах великих державних, церковних діячів, літописців. Митрополит Іларіон у «Слові про Закон і Благодать», Ярослав Мудрий у «Руській правді», монахи-літописці Нестор та Сильвестр у «Повісті временних літ», Володимир Мономах у «Повчанні дітям» висвітлювали проблеми сутності, походження, легітимності влади, взаємовідносин світської і духовної влади, місця Русі серед держав світу.

Основна політична ідея «Повісті временних літ» літописця Нестора – велич, єдність і незалежність Русі. Адже зміцнення політичної влади великого київського князя і згуртування навколо нього усіх князів – це заповідь припинення княжих міжусобиць і руйнування держави. У циклі творів під назвою «Поученіє Володимира Мономаха» автор застерігав своїх синів-князів не тільки не чинити самим, а й заборонити «служивим» творити беззаконня. Князь як державний муж є носієм закону і законності, на цьому ґрунтується його діяльність, у цьому сила його князівської влади. Поряд з моральними думками в «Повчанні» містилися практичні настанови щодо керівництва державою, управління підданими та ведення війни. В автобіографічній частині «Повчання» Мономах змалював ідеал руського князя – політика, державного діяча, воїна, монарха. А в листі до князя Олега Святославовича Мономах закликає його до примирення і прощення взаємних кривд, подолання ненависті, злоби й усобиць заради єдності землі Руської.

Мислителі Київської Русі розуміли державну владу як відносини панування і підкорення, коли воля людей, що стоять на вершині ієрархічних суспільних сходів, рухає нижчими верствами суспільства з волі божої та згоди людей на такий порядок у суспільстві. Основними ознаками влади вважали справедливість – як «правду» та примус – «силу». Влада, на їхню думку, забезпечує захист, порядок, справедливість і спасіння, й тому її слід визнавати та коритися їй.



Літописці також обґрунтували право на владу за заповітом або волею попереднього князя згідно із міжкнязівськими договорами, підтвердженими хресним цілуванням; право на владу, отримане згідно із народною волею, висловленою вічем. Центральною проблемою того часу були взаємовідносини світської і церковної влади. Виділялися концепції: «богоугодного» володаря та князівського одновладдя. Так, Феодосій Печерський та відомий літописець Нестор сформулювали ідею «духовного проводу над світською владою»; ідею необхідності захисту князем православної віри, сприяння поширенню, процвітання; ідею об'єднання київських князів навколо церкви, але не навколо великокнязівського престолу; ідею божественної природи влади, обов'язку творити богоугодні справи.

На думку мислителів Русі, народна воля, слабкість котрої полягала у надмірній свободі кожного із її носіїв, має бути обмежена волею князя, котрий несе відповідальність перед народом, так і перед богом. Київський митрополит Іларіон вбачав у сильній монархічній владі князя запоруку територіальної цілісності держави; він вважав, що церква повинна служити державі й її володарю, охороняючи загальнодержавний централізм. Піддані повинні коритися владі, прагнути її захисту, опіки й заступництва. Вихідною проблемою «Слова» Іларіона є питання про співвідношення закону та істини (благодаті). У традиціях релігійної літератури під «законом» автор розумів Старий Заповіт, а під «істиною» – Новий. Закон Іларіон трактує як певну зовнішню настанову. Істина, благодать є певним внутрішнім ревізором людської поведінки згідно з волею Божою. Важливим для Іларіона є питання богообраності народів. За Старим Заповітом, таким народом є тільки іудеї. Іларіон зауважує, що з осягненням людьми істини, після спокутування Христом первородного гріха, всі народи, котрі прийняли християнство, стають рівними перед Богом. Ті ж, хто залишився в межах закону та не піднявся щодо осягнення істини, втрачають свою богообраність. Але підтримуючи князя Володимира, Іларіон чітко висловлює свої симпатії до монархії як форми державного правління. Вона імпонує йому, бо тут влада зосереджується в руках одного правителя, а єдиновладдя є запорукою територіальної єдності та сили держави.

Значна увага у Київській Русі приділялась розробці законодавчих актів, котрі регулювали суспільні відносини. Першим писаним слов'янською мовою кодексом законів була «Руська правда» Ярослава Мудрого. Закони високо цінували людське життя, честь, осуджували злодіїв та вбивць. Головними цілями співжиття були особиста безпека і невід'ємність власності. За насильницькі дії визначали особливу плату до казни – штраф, можна було відкупитися грішми. Смертної кари не було. Пильно захищалася власність; за певних умов навіть виправдовувалось убивство злодія. Найтяжча кара, аж до вигнання з рідної землі, встановлювалася за крадіжку коней і підпал.

У видатній писемній пам'ятці Київської Русі, поемі «Слово о полку Ігоревім» (1187 р.) знайшла відображення низка політичних проблем. Головну причину тяжкого становища Русі автор «Слова...» убачає в міжусобній боротьбі руських князів. Основний політичний зміст зосереджений в так званому золотому слові великого київського князя Святослава. Звертаючись до бояр і князів, він говорить, що головна провина Ігоря та причина його поразки полягає в тому, що останній пішов на половців «собі слави шукати», але не захищати інтереси всієї держави.

Отже, у суспільно-політичній думці Київської Русі домінували ідеї об'єднання удільних князівств навколо престолу великого київського князя, самостійності і незалежності Русі, сутності, походження, легітимності влади, взаємовідносин світської і духовної влади. Значна увага у Київській Русі приділялась розробці законодавчих актів, котрі регулювали суспільні відносини.

**Олена Юріївна Борисенко** – студентка I курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Тетяна Григорівна Геращенко** – доцент кафедри  
гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного  
університету внутрішніх справ, кандидат філософських наук, доцент

## **ПОЛІТИЧНА ВЛАДА ЯК ОСНОВА СТАБІЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА**

Сучасна політична обстановка в Україні зумовлює кардинальні перетворення у житті суспільства за допомогою політичних рішень, правової самоорганізації. Ця самоорганізація відбувається у вигляді процесу формування громадянського суспільства, в якому держава виступає гарантом рівних можливостей для всіх, а право визначає державний устрій і громадянський статус людини. Українське суспільство на основі національної ідеї буде незалежною країною, де загальновизнані правові і моральні норми регулюватимуть суспільні відносини. Нині в Україні відбувається процес становлення громадянського суспільства, в якому відбувається об'єднання трьох сторін: політичної, економічної і духовної. Остання, завдяки національній ідеї, релігії, свободі утверджується швидше: люди, вивільнившись із обіймів тоталітаризму, вимагають громадянських чинників для власного самоутвердження.

Легітимне ставлення до правових норм країни – одне із сучасних уявлень про сутність влади, за якої правові норми мають демократичний зміст і випливають із суверенітету народу як абсолютного першоджерела закону. Різні можливості політичних суб'єктів підтримувати певну систему правління передбачають різні типи легітимності влади. Найвідомішою є класифікація типів влади, запропонована М. Вебером: традиційний, який спирається на віру в святість традицій і право

володарювати тих, хто одержав владу за цією традицією; харизматичний, оснований на вірі в надприродну святість, героїзм чи інші виняткові чесноти володаря і створеної або отриманої ним влади; раціональний (легальний), що ґрунтується на вірі в законність існуючого порядку, професіоналізм владних структур.

Легітимність має властивість змінювати характер і ступінь підтримки влади та її інститутів. У зв'язку з цим можна говорити про кризу легітимності. Криза легітимності – зниження реальної підтримки органів державної влади чи правлячого режиму в цілому, яке впливає на якісні зміни їхніх ролей і функцій. У сучасних умовах суспільно-політичного розвитку криза легітимності спричинена нездатністю органів влади здійснювати у повній мірі свої функції, неспроможністю уряду адаптуватися до динамічної зміни умов суспільного розвитку, розривом між конституційними нормами та практикою їхнього втілення, відсутністю серйозних структурних змін.

Політолог О. Соловійов запропонував такі шляхи і засоби виходу з кризових ситуацій: підтримка постійних контактів з населенням; проведення роз'яснювальної роботи щодо своїх цілей; посилення ролі правових методів досягнення цілей та постійного оновлення законодавства; врівноваженість гілок влади; виконання правил політичної гри без ущемлення інтересів сил, які беруть у ній участь; організація контролю з боку організованої громадськості за різними рівнями державної влади; зміцнення демократичних цінностей у суспільстві; подолання правового нігілізму населення.

Подолання кризи легітимності влади необхідно для забезпечення політичної стабільності суспільства. Політична стабільність у науковій літературі розуміється як: система зв'язків між різними політичними суб'єктами, що характеризується певною цілісністю та ефективністю функціонування самої системи; впорядковані процеси в політиці, суперечливість і конфліктність яких регулюються за допомогою політичних інститутів; згода основних соціальних і політичних сил з приводу цілей і методів суспільного розвитку; стан політичного життя суспільства, що виявляється в стійкому функціонуванні всіх наявних в суспільстві політичних інститутів, пов'язане зі збереженням і вдосконаленням структур, з якісною їх визначеністю; сукупність політичних процесів, що забезпечують буття і розвиток політичних суб'єктів у політичній системі.

Найважливішим показником стабільності політичної системи є її здатність нейтралізувати негативні впливи ззовні. Основними формами такого впливу є підривна діяльність, здійснювана спеціальними службами та організаціями, економічна блокада, політичний тиск, шантаж, загроза силою тощо. Адекватне і своєчасне реагування на такі зовнішні впливи дозволяє захистити власні національні інтереси держави, домогтися сприятливих умов для їх реалізації. Негативний вплив ззовні на політичну

систему може і не носити цілеспрямованого характеру, а бути наслідком загальних планетарних труднощів і невіршених проблем.

Разом із тим впливи ззовні можуть мати і позитивний для політичної системи характер, якщо проведена державою зовнішня політика не суперечить інтересам світової спільноти. Народи зацікавлені в послідовному здійсненні демократизації, гуманізації та демілітаризації світової політики, у розробці заходів, що забезпечують виживання людства в умовах кризи сучасного суспільства і різкого погіршення якості природних факторів. Облік цих глобальних потреб у політичній практиці викликає схвалення і підтримку інших країн світової спільноти, що зміцнює позиції і авторитет держави, його лідерів у громадській думці, як за кордоном, так і всередині країни. Функціонування політичної системи, адекватне актуальним потребам розвитку світового співтовариства, робить її більш ефективною і надає їй додатковий імпульс стабільності, а значить, і безпеку країні, з якою остання пов'язана найтіснішим чином.

Особливістю влади є неоднорідність при однотипності, цілісності; наявність внутрішньої боротьби і, одночасно, корпоративність, спроможність до ідейних метаморфоз, поступкам між носіями різноманітних поглядів і представниками різноманітних угруповань. А що стосується політичних сутичок і сутичок, що спостерігаються сьогодні в Україні, то вони відбуваються не в зв'язку з кардинальними змінами в самій системі влади, а скоріше в зв'язку з перегрупуванням, ротацією інтересів тих або інших підзагонів політичної еліти, пов'язаних з процесом перерозподілу влади і власності.

Отже, функціонування політичної влади – складний процес, який базується на усвідомленні соціальних інтересів. Політична влада повинна забезпечити законні права громадян, їх конституційні свободи; утверджувати право як стрижень суспільних відносин; виконувати функції розбудови держави. Політична стабільність держави забезпечується за умови єдності Конституції та законів країни.

**Діана Валентинівна Гетманова** – студентка I курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Тетяна Григорівна Геращенко** – доцент кафедри  
гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного  
університету внутрішніх справ, кандидат філософських наук, доцент

## **ПОЛІТИЧНА РЕКЛАМА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ**

У сучасному світі політика займає одне з найпочесніших місць. Ні для кого не є секретом, що саме політичні питання найбільш хвилюючі та обговорювані. Більшість населення свято впевнена, що політика – це

зовсім проста і нехитра справа. І тільки незначна частина людей здогадується, що ми знаходимось на виставі вертепу – так званого лялькового театру – і не бачимо, що коїться за межами маленької сценки, доступної нашому оку. Нам важко повірити, що насправді не ми обираємо політичного лідера, а його політтехнологи змушують нас обирати саме цього кандидата. Одним з таких засобів є політична реклама.

Політична реклама існувала ще задовго до виникнення класичних політичних партій. Наприклад, наприкінці XIX ст. перші українські політичні партії друкували свою програми на невеликих аркушах і роздавали ці листівки просто на вулицях. Але з часів науково-технічної революції реклама також зробила великий крок вперед. Починаючи з другої половини XX ст., жодна політична кампанія не обходила без публікацій у засобах масової інформації, рекламних листівок і, найголовніше, рекламних лозунгів.

Власне поняття реклами різними науковцями визначається неоднаково. Наприклад, Ф. Котлер надає наступне визначення: «Реклама – будь-яка платна форма неособистої презентації або просування ідей, товарів або послуг від імені відомого спонсора».

Політична реклама (від латин. – *reklamare* – викрикувати) – реклама політичних партій (об'єднань), органів державної влади, державних і суспільних організацій, окремих громадян, які беруть участь у політичній діяльності: їхніх дій, ідей, програм і відношення до певних організацій, подій, громадян, ідей. Політична реклама – це система політичних комунікацій, покликаних змінювати свідомість і поведінку людей у відповідності до політичних цілей рекламодавця (у широкому контексті – політичних партій, рухів, лідерів).

Особливе місце займає політична реклама у передвиборчий період, адже основним завданням будь-якої політичної партії або будь-якого політичного лідера є здобуття легітимної влади за допомогою виборів. Головною метою такої політичної реклами є створення позитивного іміджу політика або партії. Їхні позитивні характеристики виносяться на перший план і перебільшуються, аби отримати підтримку електорату. Предметом політичної реклами в такому разі є власне партія, кандидат, їхні передвиборчі програми.

Суб'єктом політичної реклами стає рекламодавець – політична організація або діяч. Об'єктом – учасники політичного процесу, які роблять той чи інший вибір. Спираючись на рекламу, ці учасники обирають для себе курс політичної орієнтації, а в кожному конкретному випадку вони складають визначену цільову аудиторію, в ситуації виборчої кампанії – електоральні сегменти. Політична реклама користується і раціональними, і емоційними засобами впливу на аудиторію. Вона орієнтується як на свідомі, так і на несвідомі реакції реципієнтів. Під час сьогоденніших передвиборчих кампаній все частіше використовуються спеціальні заходи для досягнення особливо значущих політичних цілей.

До них відносять не тільки плітки і компромат на опонента, але і маніпулятивні технології в політичній комунікації.

Одним із прикладів вдалого використання рекламних лозунгів стала боротьба за президентське крісло на виборах 1981 року у Франції. Ф. Міттеран досяг успіхів саме через вдалий слоган – «Спокійна сила». Цей слоган був обраний його радником з питань реклами Ж. Сегелом. Міттеран сприймався виборцями як людина, що була більш здатною впоратися зі складною на той час економічною ситуацією в країні. Хоча його опонент – інтелегентний Ж. Д'Естен – за всіма параметрами здавався більш вдалим президентом.

Політична реклама в Україні також стала досить поширеним явищем. У передвиборній президентській кампанії 2010 року кандидати на пост Президента країни також активно використовували антирекламу та контррекламу. Яскравий прикладом антиреклами можуть бути рекламні ролики, які транслювали у передвиборчий період на всеукраїнських каналах «1+1» та «Інтер». У передвиборний період на всеукраїнські телеканали вийшов агітаційний рекламний ролик партії БЮТ «Вона працює». У ролику синхрон Юлії Тимошенко чергується з відео, в якому тодішній прем'єр-міністр відвідує заводи, підприємства, де спілкується з людьми. Головним слоганом стали слова: «Вона працює, вона – це Україна».

Як антиреклама партії БЮТ було створено рекламний ролик Партії Регіонів. Варто зазначити, що у рекламному продукті жодного разу прямо не згадувалося прізвище Юлії Тимошенко чи назва партії. Проте виборець легко міг провести асоціативний ряд, оскільки перед цим на телеекрани вийшов рекламний ролик партії БЮТ та Юлії Тимошенко «Вона працює». Така політична реклама створена з порушенням етичних норм політичної реклами, що є порушенням етичних норм політичної культури. Варто зазначити, що українські політики досить часто використовують аналогічні методи контрреклами. Наприклад, під час передвиборчої кампанії 2004 року у пресі активно обговорювалося питання відсутності українського громадянства у Катерини Ющенко, дружини на той час кандидата у президенти Віктора Ющенка. Такі кроки свідчать про низький рівень політичної культури загалом, а також про дієвість політичної реклами.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок про те, що за допомогою правильно підбраного звукоряду і ряду світлин у більшості українців формується певний образ того чи іншого політичного лідера або політичної партії. Саме тому можна говорити про те, що політична реклама є засобом формування політичної свідомості та надзвичайно ефективним елементом передвиборчої кампанії.

**Анастасія Сергіївна Левченко** – студентка III курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Тетяна Григорівна Герашенко** – доцент кафедри  
гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного  
університету внутрішніх справ, кандидат філософських наук, доцент

## **ВЛАДА ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ: ФІЛОСОФСЬКО-ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

З виникненням у масштабах світового співтовариства інформаційного суспільства засоби масової інформації з інструмента впливу на громадську думку перетворюються на інструмент цілеспрямованого її формування. Будучи інформаційною владою, вони здатні створювати або скидати з п'єдесталів кумирів, трактувати події у вигідному для певних сил світлі, впливати на психологію мас і окремих людей.

У сучасній політології засоби масової інформації (ЗМІ) часто називають четвертою гілкою влади. І справді, політику сьогодні неможливо уявити без діяльності преси, радіо, телебачення. Роль телебачення стала такою великою, що деякі політичні діячі вважають, що той, хто контролює телебачення, контролює всю країну. Більше того, у сучасному світі, де інформація постає як основна цінність, питання про роль і місце ЗМІ у соціально-політичній структурі суспільства є наріжним як для теоретиків – філософів, політологів, соціологів, правознавців, психологів, так і для практиків – політиків, журналістів. Роль засобів масової інформації в конструюванні політичної реальності, питання впливу ЗМІ на процес демократичного розвитку суспільства розглядали такі науковці, як Березенко В. В., Дзюба М. Т., Горlach М. І., Прилуцький І. О. та ін.

Свобода слова є визнаною нормою й міжнародного права. Так, у статті 10 «Європейської конвенції з прав людини» зазначається: «...кожен має право на свободу самовираження. Це включає свободу мати свою думку, отримувати та поширювати інформацію та ідеї без втручання з боку влади та незалежно від кордонів...» [1]. Головним будівельним матеріалом для громадської думки є інформація, а основними каналами її формування й вираження – засоби масової інформації. ЗМІ – це преса (газети, журнали, книги), радіо, телебачення, інтернет, звукозаписи і відеозаписи, відеотекст, телетекст, рекламні щити білборди, телевізійні, телефонні, комп'ютерні та інші лінії зв'язку. Всім цим засобам притаманні якості, що їх об'єднують – звернення до масової аудиторії, доступність багатьом людям розповсюдження інформації.

Водночас в оцінках діяльності ЗМІ іноді фігурують не цілком коректні для них аналогії: журналістику – важливу складову ЗМІ, іменують «другою найдавнішою професією». Йдеться про продажність, безпринципність, легковажність та інші одіозні риси. Причини такого

становища в суперечностях, притаманних і самим ЗМІ, і реальним умовам їх функціонування в суспільстві. Передусім за природою і суспільним призначенням вони є суспільним інститутом, але функціонують в іншій системі відносин власності. Практика свідчить, що ЗМІ широко використовують як для збагачення їх власників, так і для того, щоб «робити владу». Саме власникам ЗМІ часто належить вирішальне слово у визначенні пріоритетів: інформація – гроші – влада.

Волевиявлення влади має адресний характер. Наприклад, акти законодавчої та виконавчої влади звернуті до всього населення країни, або до конкретної особи. Акції ЗМІ такої адресності не мають. Вони адресовані всім і нікому конкретно. Тому один виступ ЗМІ може бути підтриманий всім народом, а на інший ніхто не відреагує. Масштаб і активність громадського відгуку залежить від переконливості, доказовості, привабливості позиції ЗМІ. Не раз реакція широких мас досягає межі, коли владі доводиться з ними рахуватися. Саме це змушує владу до корекції своїх намірів чи дій. Якщо влада діє за допомогою авторитету сили, то ЗМІ – силою авторитету.

Реальна влада зосереджуватиметься у руках інфократії – соціального прошарку, який контролюватиме інформаційні ресурси (продукування, розподіл, трансляцію). Інфократія, володіючи ефективними засобами контролю над свідомістю людей, або становитиме одну впливову групу (інформаційний тоталітаризм), або складатиметься з кількох конкуруючих груп.

У багатьох ЗМІ набув поширення напрям, що дістав назву «жовта преса». Цьому напрямку властиві концентрація уваги на плітках, інтимних стосунках, скандалах з життя, передусім широко відомих людей, цинізм, балансування на межі порнографії. Прихильники такої практики, переслідуючи комерційні інтереси, посилаються на ст. 34 Конституції про право кожного на свободу слова і думки, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Але таке тлумачення цієї статті ігнорує іншу – ст. 23 Конституції – про обов'язки кожної людини перед суспільством і неприпустимість порушення прав і свободи інших людей [2].

Здатність ЗМІ забезпечувати неабиякі доходи, значний політичний вплив зумовлює гостру конкурентну боротьбу за прибутки, ринки збуту інформації. Ця боротьба має свої особливості: 1) *Загострення конкурентного суперництва між різними засобами масової інформації*. Спричинене воно неоднаковим рівнем сприйняття інформації, друкованих і аудіовізуальних ЗМІ, орієнтацією масового респондента на спрощені методи отримання інформації; 2) *Зосередженість на найяскравішій, найпривабливішій друкованій або візуальній інформації*. Звичайно, найкраще запам'ятовуються оригінальне «схоплені», гранично виразні фото та кіно матеріали; 3) *Змагання за найшвидишу, найоперативнішу подачу інформації*. Першим повідомити про урядову, парламентську кризу, підсумки виборів, початок або вдале врегулювання збройного конфлікту, сенсаційний спортивний рекорд та інші події, які викликають



суспільний інтерес, – справа професійної честі агентств, редакцій і додаткова винагорода за оперативністю [3, с. 244].

Причинами, які гальмують чи навіть унеможливають процес набуття українськими ЗМІ належного місця в суспільно-політичній системі суспільства, можна назвати: економічну залежність ЗМІ від держави, політичних та фінансових угруповань; партійно-клановий диктат, який роз'їдає українську журналістику зсередини; брак в українських журналістів відчуття корпоративної солідарності та професійної згуртованості; не сформованість потужного єдиного українського інформаційного простору; низьку політичну культуру як політиків, так і журналістів; певна вибірковість при формуванні інформаційної стрічки; не завжди новини висвітлюють найактуальніші для громадськості факти та події.

Отже, повноцінне функціонування демократичної, правової, соціально орієнтованої держави неможливе без обміну інформацією, яку збирають, опрацьовують і доносять до громадян засоби масової інформації. Інформуючи про події в світі та державні події, про політичне і громадське життя, ЗМІ впливають на формування поглядів людей, громадської думки, яка є важливим інструментом демократичної системи. Незалежний розвиток ЗМІ є не лише передумовою, але й показником розвиненості громадянського суспільства.

#### Література

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи. Міжнародний документ від 04.11.1950 [Електронний ресурс] / Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004)
2. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254>
3. Власенко Н. Україна на шляху до інформаційного суспільства: проблеми та здобутки / Власенко Н., Зорько С., Сиротич М. – К., 1995. – 335 с.

**Неля Олександрівна Чмиркова** – студентка III курсу Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Тетяна Григорівна Геращенко** – доцент кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат філософських наук, доцент

### **ВПЛИВ ПОЛІТИЧНОЇ РЕКЛАМИ НА ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ**

Сьогодні нові інформаційні технології суттєво змінюють спосіб життя людини та проникають в кожную сферу життя суспільства. Кількість

доступних джерел інформації для спеціалістів у будь-якій сфері і тим більше у політичній маснеаби яке значення, що підтверджує вислів Н. Ротшільда «хто володіє інформацією, той володіє світом». У сучасному світі політика займає одне з найпочесніших місць. Ні для кого не є секретом, що саме політичні питання – найбільш хвилюючі та обговорювані.

Сучасний політичний дискурс характеризується переважним використанням та домінуванням комунікативних технологій, передусім – політичної реклами. Актуальність представленої теми підтверджується значною кількістю наукових розробок різних аспектів досліджуваної важливої наукової проблеми такими вітчизняними авторами, як В. Бебик, В. Вовк, Т. Гринберг, С. Голев, В. Іванов, А. Круглашов, С. Онуфрив, В. Полохало, О. Третяк, І. Шкурат.

Реклама вже давно є невід’ємною частиною нашого повсякденного життя. Вона пропонується нашій увазі в різних видах: друкарському, телевізійному, візуальному і у вигляді аудіо інформації. Реклама – це вид діяльності, або вироблена в її результаті продукція, метою яких є реалізація збутових або інших задач промислових, сервісних підприємств і суспільних організацій шляхом розповсюдження оплаченої ними інформації, сформульованої так, щоб спрямувати посилену дію на масову або індивідуальну свідомість, викликаючи задану реакцію вибраної споживачької аудиторії.

Для багатьох спеціалістів до цього часу існує єдине розуміння реклами як загального інструменту впливу на поведінку покупців, незалежно від того, що саме реклама спонукає придбати. З цієї точки зору все єдине: «Реклама сьогодні визначає не тільки покупку зубної пасти, але і вибір політичного кандидата» [1]. Особливо роль реклами зростає у період виборчих кампаній, в яких перевага надається іміджевим технологіям над ідеологічними програмовими засадами. У таких умовах, на думку Т. Гринберг, суб’єкти політичного процесу прагнуть схилити громадськість на свій бік та спрямувати перебіг подій на свою користь [2, с. 54].

Одним із найбільш важливих та впливових інструментів у цьому напрямі є політична реклама, що надає суб’єктам політичного процесу широкі можливості для маніпуляції свідомістю населення. Політична реклама є невід’ємною частиною політичного маркетингу, який суб’єкти політичного процесу використовують з метою впливу на громадську думку. Виконуючи інформаційну та пропагандистську функції, політична реклама впливає на зміст та якість соціальних цінностей, традицій і норм, які регулюють політичні відносини.

Політична реклама – один із найважливіших напрямів рекламної індустрії, що використовується у області політики для спонуки людей

голосувати, робити свій вибір, віддавати свою перевагу окремим політикам. Це важлива частина політичного процесу в країнах, де допускається реклама кандидатів на виборні пости, оскільки саме реклама визначає наше сприйняття політичної реальності. На думку С. Голева, політична реклама – це система політичних комунікацій, покликаних змінювати свідомість і поведінку людей у відповідності до політичних цілей рекламодавця (у широкому контексті – політичних партій, рухів, лідерів) [3]. Головною метою такої політичної реклами є створення позитивного іміджу політика або партії.

Політична реклама може піднести у вкрай доступній, емоційній, лаконічній та оригінальній формі суть політичної платформи певних політичних сил, налаштувати на їхню підтримку, сформувати і впровадити в масову (політичну) свідомість певне уявлення про їхній характер, створити бажану психологічну установку, які зумовлюють напрямок почуттів, симпатій, а потім і дій людини.

Слід зазначити, що на початку третього тисячоліття політична реклама стала одним із найбільш ефективних чинників впливу на політичну свідомість суспільства та світогляд окремо взятої людини. Політична реклама виступає складовою політичного маркетингу, який політичні актори використовують у політичній боротьбі з метою впливу на громадську думку. Політична реклама у політичному дискурсі виконує наступні функції: інформаційну, пропагандистську, підтримки конкуренції, формування стандартів соціальної та політичної поведінки, ідеологічну, освітню, психологічну та естетичну. Однією з особливостей політичної реклами є застосування негативної політичної реклами.

Узагальнюючи вище зазначене можна констатувати, що використання політичної реклами у політичному дискурсі є надзвичайно важливим елементом у процесі становлення всього комплексу політичних відносин, розвитку демократичної політики, детермінуючи характер та успішність реформування політичної системи в цілому.

#### Література

1. Круглашов А. А. Выборы / А. А. Круглашов [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://versii.cv.ua/i/>
2. Гринберг Т.Э. Политичные технологии: ПР та реклама / Т.Э. Гринберг [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://lobbyists.ru/eu/polit>
3. Голев С.В. Политическая психология: словарь-справочник / учебное пособие для высших учебных заведений / С. В. Голев. – Херсон, 2004. – 164 с.

**Наталія Вячеславівна Шикун** – студентка IV курсу факультету № 6  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Олена Вікторівна Бутиліна** – доцент кафедри  
соціології та психології факультету № 6 Харківського національного  
університету внутрішніх справ, кандидат соціологічних наук, доцент

## **ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

Поняття «цінність» стало предметом широких теоретичних досліджень (особливо в 60-70-ті роки ) багатьох наук – філософії, соціології, психології, педагогіки, естетики, етики, політики та ін. У філософії чи в її спеціальному розділі, що займається проблемою цінностей, – аксіології – це галузь, що розглядає об'єктивну дійсність і відношення до неї людини, у соціології – це проблема загальносоціальних регулятивних механізмів, де цінності суспільства розглядаються як складові суспільної свідомості і культури, що виконують по відношенню до особистості нормативні функції, у соціальній психології – це сфера дослідження соціалізації індивіда, його адаптації до групових норм і вимог, а в загальній психології – вивчення вищих мотиваційних структур життєдіяльності [1, с. 12].

Зміст поняття «цінність» визначається як вивчення ставлення людей до значущості певних явищ. Цінність – зовнішнє виражене поняття про значущість явища, або це сенс, що робить вплив на вибір образу, способу і мети поведінки людини. Існує безліч визначень поняття «цінність», які мають спільне, дуже широке значення, так і зводять це поняття до одного з явищ мотиваційного процесу.

Соціокультурна трансформація, яка зараз відбувається в Україні, актуалізує наукове дослідження ціннісних змін, які відбуваються як на рівні суспільства загалом, так і в його окремих соціальних групах, таких як студентство. Ціннісна динаміка – не лише показник, але й потужний фактор політичних, економічних, моральних, соціокультурних та інших змін.

Якщо раніше у своєму виборі молодь спиралася на досвід попередніх поколінь, то зараз у суспільстві, заснованому на ринкових відносинах, вона позбавлена цих природних орієнтирів і змушена купувати новий соціальний досвід. У сучасному середовищі, у тому числі і в студентському, виявлено ряд нових, не характерних для попередніх поколінь, явищ і процесів: погіршення з багатьох позицій соціального стану молодого покоління, істотно розширює зону конфлікту молоді з суспільством; порушення процесу передачі життєвого досвіду від покоління до покоління, що ставить молодих людей перед необхідністю не стільки засвоєння, скільки заперечення досвіду попередніх поколінь; зміна механізмів соціалізації молоді, поява в цьому процесі нових соціальних посередників, характерних для ринкових відносин в економіці.

У суспільстві склалась ситуація, коли люди свою діяльність спрямовують лише на досягнення матеріальних благ. Формується споживацька психологія, домінуючими рисами характеру людей, у тому числі і студентської молоді, стають заздрість, егоїстичність, корисливість, прагматизм [2, с. 6-9].

У травні 2016 року серед студентської молоді м. Харкова у віці від 18 до 23 років було проведено соціологічне опитування, у ході якого було проаналізовано актуальні проблеми ціннісних орієнтацій сучасної студентської української молоді; визначено життєві цілі молоді в українському суспільстві; досліджено фактори, які можуть перешкодити молоді у реалізації життєвих планів; вивчено ієрархію найбільш прийнятих та неприйнятих людських рис; проаналізовано чинники, що мають вирішальний вплив на вибір майбутньої професії української молоді.

За результатами дослідження, було виявлено, що на сучасному етапі розвитку суспільства молодь значно менше непокоїть їхній стан здоров'я та власна безпека, ніж проблема зниження життєвого рівня і матеріальне становище.

На питання «Чим визначається успішність людини?» більшість опитаних обрали варіанти відповідей, пов'язані з кар'єрними досягненнями і матеріальним становищем. На другий план відійшло навіть «щастя в особистому житті». Природним є те, що цінність життя 25% харківської молоді все ж таки пов'язують з коханням та друзями. Але майже ніхто не вказав на духовний розвиток та самовдосконалення як цінні життєві пріоритети. Це цінності, що відійшли на периферію ціннісної свідомості молоді.

Відомо, що сучасне суспільство втратило авторитетність в очах багатьох своїх громадян, а особливо у молодого покоління. Якщо за радянських часів була ідеологія, були кумири чи взірці, на які всі рівнялися, то нині склалася зовсім інша ситуація. Як виявилось, на формування життєвої позиції 40% молоді найчастіше впливають батьки та родичі, успішним людям молодь також віддала перевагу (22%). Не дивним є факт, що для молоді людини не є взірцем сучасний політичний або громадський діяч.

У цілому ціннісні орієнтації сучасної студентської молоді відображають реальну картину потреб молоді людини і тих особистісних рис, за допомогою яких вона може їх реалізувати та втілити у життя свої основні життєві плани. У ХХІ ст. з появою нових сучасних умов життя відбулася переоцінка цінностей у свідомості всіх соціальних груп, а особливо у студентської молоді, що пов'язано, головним чином, із кризою в політичній та економічній сферах. На сьогоднішній день більшої цінності набули і відкривають нові можливості матеріальні здобутки, кар'єрні досягнення та престиж професії, аніж моральні якості і життєві принципи людини.

### Література

1. Вербицкий А. А., Бакшаева Н. А. Проблема трансформации мотивов в контекстном обучении // Вопросы психологии. -1997. – № 3. – С. 12-22.
2. Сокурская Л.Г. Субъектные диспозиции молодежи как фактор социальной трансформации / Сокурская Л.Г. // Молодь в умовах нової соціальної перспективи. – Житомир, 2002. – С. 6-9.

**МІЖМОВНА КОМУНІКАЦІЯ І ПРАВО**

---

**Дмитро Олександрович Безуглий** – студент I курсу  
Медичного інституту Сумського державного університету  
Науковий керівник: **Людмила Миколаївна Яременко** – старший  
викладач кафедри журналістики та філології  
Сумського державного університету

**ІНТЕРПРОФЕСІЙНА, МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ  
ЛІКАРЯ-НЕЙРОХІРУРГА Б. СМІРНОВА**

Одним із викликів сучасного ділового світу є рівень інтеріоризації фахівця, тобто вміння реалізовувати свої амбіції відповідно до внутрішнього світу, креативно сприймати справу свого життя, виражати себе засобами мови – виразно, достатньо. Досягати мовної майстерності не тільки в обраній професії, а й іншій іпостасі, як Борис Леонідович Смирнов, лікар-невропатолог, нейрохірург радянських часів, – і в той же час знавець Індії, санскритолог і визнаний перекладач давньоіндійського епосу «Махабхарата». Отже, об'єктом нашого наукового дослідження стало інтерпрофесійне, міжкультурне комунікативне коло лікаря у другому поколінні, який увібрав найкращі риси земських лікарів, мав широку практику, досвід ґрунтовної наукової роботи, у тому числі з питань індології (здобув високу оцінку Ю. Реріха).

Шлях у професію для Б. Л. Смирнова почався з опанування медичної наукової мови у військово-медичній академії в Петербурзі. Під керівництвом акад. В. Шовкуненка вивчає топографічну анатомію та оперативну хірургію, виконує 4 наукові роботи, а «Дослідження топографічної анатомії бічних шлуночків мозку» було відзначено премією ім. Моторина (1914 р.).

Мову медичної практики дипломований лікар-початківець (*диплом із відзнакою провідного вишу того часу*) вивчав у фронтових шпиталях першої світової війни, у сільській лікарні рідного села Козляничі Сосницького повіту Чернігівської губернії, пізніше в клініці нервових хвороб Медінституту Києва. Результатом набутого досвіду став захист дисертації (1927 р.) на звання приват-доцента. Інтрапрофесійне поле 36-річного фахівця розширюється у сфері семіотики нервових хвороб.

Найбільш потужно й креативно його лікарська сфера формується у Туркменії, м. Ашхабаді, де з 1935 р. Б. Смирнов працює на посаді

наукового співробітника Туркменського інституту неврології і фізіотерапії. Поле його фахової діяльності широке в різних галузях медицини – курортологія (*грязелікування*), неврологія, патологічна анатомія. Справою життя стала нейрохірургія, найменш вивчена й розроблена галузь медицини.

Цей період у діяльності зрілого лікаря Б. Смирнова характеризується дуже часто словом *«перший»*. Першим у Туркменістані почав робити складні операції на мозку, першим у СРСР здійснив складну операцію на хребті. Його називають фундатором неврології і нейрохірургії в Туркменістані. Тут він захистив докторську дисертацію *«Вікові особливості вен спинного мозку і стан їх при деяких патологічних умовах»*, став академіком, головним нейрохірургом МОЗ Туркменістану, сформувавши багатопрофільне медичне наукове поле.

У роки Другої світової війни професійні комунікації Б. Смирнова сягають шпиталів поранених бійців РА, яким він надає нейрохірургічну допомогу. А 1948 р. після катастрофічного землетрусу в Ашхабаді талант хірурга і громадянський подвиг поєднуються – організовує з учнями та колегами операційну під відкритим небом – і цілодобово оперує. Не випадково сьогодні, 50 років поспіль після смерті справжнього лікаря, ми читаємо епітафію *«Понад правди немає закону»*. І це кредо життя свого вчителя несуть далі у професії ціла плеяда його учнів і послідовників, а також Республіканський фонд освіти та відродження духовності його імені [3].

Талант лікаря поєднувався з пристрасним вивченням давньоіндійського епосу «Махабхарата», культури і філософії. Ще зі студентських років Борис Леонідович почав поглиблено вивчати санскрит, відкриваючи його багатство та різноманітність. Зі словником, який він купив студентом, не розлучався в академії, не залишив вивчення санскриту і в роки першої світової війни, будучи полковим лікарем.

За добу Борис Леонідович проживав життя у 2-х вимірах. Перше, денне, було віддане медицині, а друге – професор вивчав пісню розуму "Махабхарату", якій понад 2,5 тис рр., в оригіналі. І ставився до роботи як справжній дослідник-подвижник. Після кропіткої підготовки він 23 роки перекладав першу книгу цього твору, здійснив переклад не підрядковий, а літературний, визнаний серед фахівців. Лікар-перекладач не мав спеціальної лінгвістичної та філософської освіти. Санскрит – одна з найважчих мов. Б. Смирнов почав з оригіналу, з 18-ти книг «Махабхарати» переклав десять найбільш значущих частин епосу. Особливе місце серед них займає «Бхагавад-Гіта» – шанована книга у всіх філософських школах сучасної Індії, з примітками до тексту й тлумачним словником [2].

Робота над перекладами вимагала не тільки часу, а й колосального терпіння і наполегливості. Після дня, проведеного за операційним столом, лекцій в інституті лікар-перекладач зосереджено працював за латинським



прислів'ям «Поспішай повільно». Б. Смирнов працював так, ніби перед ним була вічність, а не лише 9 років життя.

Саме його «смирновські» переклади «Махабхарати» давно вже стали бібліографічною рідкістю, увійшли в мегатонну «Бібліотеку світової літератури». Переклади лікаря поціновані як ученими-індологами, так і в самій Індії. В одному з листів до вченого російських санскритологів є такі слова: «*Те, що ви зробили, міг виконати тільки колектив*». Він же, ентузіаст, цю багаторічну перекладацьку роботу виконав безкоштовно. У кінці життя Б. Смирнов був прийнятий до Спілки письменників СРСР, прийшло визнання його професіоналізму не тільки в медицині, а й таланту – в літературі як вченого-філолога, його переможної життєвої позиції – «*Вчитися і працювати, поки б'ється серце*» [4].

Отже, комунікативне поле видатного ученого, лікаря-невропатолога, дослідника, поета-перекладача давньоіндійського епосу «Махабхарата» долає міжкультурні кордони й варте наслідування.

#### Література

1. Венчиков А. И. Жизненный путь Б. Л. Смирнова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://grani.agniage.net/articles2/smirnov.htm>
2. Життєвий та творчий шлях Б. Смирнова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bolesmir.ru/index.html>
3. Зарембо В. И. Перо и скальпель. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://science.gov.tm/library/articles/smirnov/>
4. Тоотс Н. А. Русский певец Бхагавадгиты. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.delphis.ru/journal/article/russkii-pevets-bkhagavadgity>

**Лілія Миколаївна Білодід** – студентка-магістрантка Навчально-наукового Інституту педагогіки і психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Науковий керівник: **Валентина Анатоліївна Василенко** – професор кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат філологічних наук, доцент

### **ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

Проблема формування правової культури майбутніх юристів є однією із найактуальніших і найскладніших у організації процесу вищої професійної освіти, від розв'язання якої залежить підвищення ефективності їх професійної підготовки.

Важливим фактором в організації процесу професійної підготовки майбутніх юристів виступають педагогічні умови, в яких цей процес здійснюється.

Так, Л. Загребельна стверджує, що педагогічні умови – це обставини, від яких залежить і на основі яких відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості [2, с. 291].

Заслуговує на увагу думка Ю. Бабанського, який педагогічні умови розглядає як обставини, за яких компоненти навчального процесу (навчальний предмет, викладання і навчання) представлені у взаємодії та дають можливість викладачеві плідно викладати і керувати навчальним процесом, а учню – успішно вчитися [1, с. 125].

Ми поділяємо думку А. Ліненко про те, що ефективність педагогічного процесу закономірно залежить від умов у яких він проходить [3, с. 163].

Теоретичне осмислення проблеми та аналіз практичного досвіду дозволяють стверджувати, що успішність формування правової культури майбутніх юристів може бути забезпечена дотриманням таких педагогічних умов у процесі їх професійної підготовки, а саме: забезпечення вмотивованості майбутніх юристів до вивчення і використання правових знань у професійній діяльності; посилення практичної спрямованості процесу професійної підготовки майбутніх юристів; інноваційно-методичне забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх юристів.

Проблема підвищення мотивації до навчально-професійної діяльності особистості знаходиться у полі зору науковців. Так, В. Риндак зазначає, що мотивація проявляється шляхом спонукання студентів формулювати свої ідеї, висувати здогади, альтернативні пояснення; наданням їм можливість досліджувати свої припущення у вільній та невимушеній обстановці, не боячись зробити помилку [5, с. 125].

Вважаємо, вмотивованість майбутніх юристів до вивчення і використання правових знань у професійній діяльності може бути забезпечена запровадженням у процес професійної підготовки майбутніх фахівців юридичної сфери створення та захист презентацій, проектів, підготовку виступів.

Наступною педагогічною умовою формування правової культури майбутніх юристів у процесі професійної підготовки, яка забезпечить формування усвідомлення цінності права та набуття практичних професійних навичок, є посилення практичної спрямованості процесу підготовки майбутніх юристів.

У Національній програмі правової освіти населення, затвердженій Указом Президента України від 18 жовтня 2001 року N 992/2001, акцентується увага на тому, що позааудиторна робота з правового навчання і виховання супроводжується залученням вчених, представників

правозахисних організацій, працівників правоохоронних органів, інших фахівців в галузі права [4].

Означена педагогічна умова реалізується через залучення практичних працівників юридичної сфери до навчального, виховного процесу та проходження навчальної практики майбутніми юристами.

Зазначимо, що педагогічною умовою формування правової культури майбутніх юристів є інноваційно-методичне забезпечення процесу підготовки майбутніх юристів, що забезпечить формування готовності майбутніх юристів до свідомої правомірної поведінки, яка є складовою їх правової культури. Зауважимо, що реалізація означеної педагогічної умови забезпечується як залученням студентів до роботи юридичної клініки університету, використанням правових ситуацій, які моделюють реальну практичну діяльність юриста так і використання ігрових методів навчання.

Вважаємо, що реалізація означеної педагогічної умови забезпечується застосуванням творчо-діалогічних (евристична бесіда, дискусія, диспут, ток-шоу, «мозковий штурм» та ін.) та ігрових методів навчання (ділові ігри, драматизація навчального чи виховного матеріалу, брейн-ринг, судові дебати та ін.). Серед різноманіття прийомів організації практичних занять саме проведення ділових ігор викликає велику зацікавленість студентів, оскільки вони дають можливість висловити своє бачення поставленої викладачем проблеми і спробувати себе в ролі юриста-практика.

Отже, реалізація визначених педагогічних умов забезпечить ефективне засвоєння правових знань майбутніми юристами у процесі вивчення дисциплін з практичної та професійної підготовки, формування чіткої переконаності у цінності права як регулятора суспільних відносин, готовність майбутніх юристів діяти відповідно до вимог правових приписів, що є складовими елементами правової культури майбутніх юристів.

#### Література

1. Бабанский Ю. Оптимизация учебно-воспитательного процесса / Ю. Бабанский. – М. : Просвещение, 1982. – 192 с.
2. Загребельна Л. В. Педагогічні умови підготовки майбутніх менеджерів у економічних навчальних закладах // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фіхівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць / Л. В. Загребельна; редкол. : І. А. Зязюн (голова) [та ін.]. – Київ-Вінниця : Планер, 2005. – Вип. 8. – 547 с.
3. Ліненко А. Теорія і практика формування готовності студентів педагогічних вузів до професійної діяльності / А. Ліненко. – К. : Інститут педагогіки АПН України, 2006. – 240 с.
4. Національна програма правової освіти населення затверджена Указом Президента України від 18 жовтня 2001 року N 992/2001. – [Електронний ресурс]. –

Режим доступа : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/992/2001>

5. Рындак В. Личность. Творчество. Развитие : учеб. пособие по педагогике творчества / В. Рындак, А. Москвина. – М. : Педагогический вестник, 2001. – 290 с.

**Mykola Vinnik** – *second-year student of International Economics of Education and Research Institute for Business Technologies “UAB”, Sumy State University*

*Scientific supervisor: Anna Kozlovska – Associate Professor of foreign languages department, Education and Research Institute for Business Technologies “UAB”, Sumy State University, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor*

### **MICROSOFT CORPORATION: HISTORICAL INSIGHT AND IMPORTANCE OF INNOVATIONS IN CONTEMPORARY LANGUAGE AND INFORMATION WORLD**

Over the last decades, innovation and creativity have become critical skills for achieving success in developed economies. The need for creative problem solving has arisen as more and more management problems require creative insights in order to find suitable solutions. Creativity goes hand in hand with innovation. And there is no innovation without creativity. While creativity is the ability to produce new and unique ideas, innovation is the implementation of that creativity – that's the introduction of a new idea, solution, process, or product. Creativity is the driving force behind innovation and the incorporation of looking at things from a different perspective and freedom of restrictions by rules and written or unwritten norms. The overall objective of the article is to explore the history of Microsoft the success of which has been reached through innovative ideas, solutions, products and services.

Why is creativity important in business? Creativity and innovation within a well-run companies have always been recognized as a sure path to success. Stimulating creativity and exploring completely new and unknown before territories lead as result to increasing the productivity of the organization. Encouraging the employees to think outside of the box and giving them time and resources to explore new areas for innovative ideas is the key to cost-effective business solutions. Creativity improves the process of solving problems. It doesn't matter if we're talking about developing a new strategy or an innovative way to stay ahead of the competition. Creative problem solving gives that competitive edge that any business is striving to achieve.

Creative ideas and innovative approaches can come from almost anywhere – from your partners, customers, target groups, employees. They can bring you fresh perspectives and ideas, so show them that you're listening and open to their feedback. That's why it is important an open exchange of ideas to

be supported and encouraged by the company. Microsoft is a good example of creativity and innovations in the world of business and it can be traced via the history of the company.

Microsoft was founded by Paul Allen and Bill Gates in 1975. It is the best-known brand in IT-industry in the world, involved not just in software production, but in a lot of other spheres. Microsoft formed a partnership with IBM and entered the OS business in 1980. The first OC which was announced by Microsoft was Unix, called Xenix. But all we know about Microsoft Windows, not Xenix and the first version of this OC was released in November, 1985. From this point the formation of Windows began, which all of us know nowadays.

In 1990 Microsoft launched the most successful office product, Microsoft Office. Microsoft Office became the dominant business suite, with a market share far exceeding that of its competitors. In 1993 Windows became powerful launching the most widely used GUI (graphical user interface) operating system in the world. Fortune Magazine named Microsoft as the "1993 Most Innovative Company Operating in the U.S." On August 24, 1995, Microsoft released Microsoft Windows 95, a new version of the company's flagship operating system which featured a completely new user interface, including a novel start button. More than a million copies of Microsoft Windows 95 were sold in the first four days after its release.

It was the time of Internet development and Microsoft couldn't stand aside. In 1995 Microsoft released first version of Internet Explorer. In 2001 one of the most successful versions of Microsoft Windows (Microsoft Windows XP) was created. A little bit later Microsoft entered the multibillion-dollar game console market dominated by Sony and Nintendo with the release of the Xbox. In 2005 Microsoft launched their second console – the Xbox 360 – which turned out to be a lot more successful than their first console. The company sold 40 million units and it outsold Sony's PlayStation-3 with their 35 million units.

With the boom of smartphone industry in 2007, Microsoft struggled to keep up with its rivals – Apple and Google – in providing a modern smartphone operating system. As a result, in 2010 Microsoft revamped their aging flagship mobile operating system (Windows Mobile) replacing it with the new Windows Phone OS. Microsoft worked closely with smartphone manufacturers, such as Nokia, providing them with Microsoft's Windows Phone OS.

It should be mentioned that Windows 7 has had several editions, which resulted in the rise of netbook computers with reduced processing power. The Kinect, a motion-sensing input device made by Microsoft and designed as a video game controller, was first introduced in November 2010. It was upgraded for the 2013 release of the eighth-generation Xbox-1 video game console. In 2015 Microsoft Windows 10 was released.

The history of Microsoft is rich in creativity and innovations [1]. Innovation is the leading force of competitiveness, of growth, of profitability and of the creation of durable values. Although it can be easily included in the

product or technology development category, this refers to a fundamental challenge for the entire business, and, as such, it must stand for a continuous process. At the same time, innovation is one of the greatest opportunities for marketing specialists to leave their mark on the organization, to take fundamental endeavors based on the profound understanding of the opportunities presented by the market and the clients' needs, to overcome the functional role and to collaborate with all the company's employees, so that to be close to the strategic challenges and opportunities, with a long-lasting effect.

#### Literature

1. A. Ionescu, N.R. Dumitru. The role of innovation in creating the company's competitive advantage/Ionescu A., Dumitru N.R.// [Electronic resource]:file:///C:/Users/user/Downloads/115-430-1-PB.pdf

**Nataliia Gluboka** – *second-year student of International Economics of Education and Research Institute for Business Technologies "UAB", Sumy State University*

*Scientific supervisor: Anna Kozlovskaya – Associate Professor of foreign languages department, Education and Research Institute for Business Technologies "UAB", Sumy State University, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor*

### **THE IMPACT OF LANGUAGE AND CULTURE ENVIRONMENT ON THE FORMATION OF PERSONALITY QUALITIES OF THE YOUTH**

We all need to be taken care of, validated, encouraged, and given support. When we can receive these things from others and use them to nurture our spirits, this is healthy dependency. When we draw strength from these experiences, it allows us more easily be independent at other times – relying on and caring for ourselves, and being the one to support others. This is called interdependence, and it's a flow in relationships of both giving and being able to receive. Over-dependency is when you find yourself struggling to return to emotional interdependence when needed. But we know one more type of dependence – the dependence on other people's opinion. So, the overall objective of the article is to observe the ways of overcoming approval addiction as it greatly influences the formation of personality qualities of the youth.

Do you ever worry about what people think about you? Have you ever felt rejected and gotten defensive if someone criticized something you did? These and many other questions trouble lots of people while making a decision. There are two types of decision makers in the world. The first are internal decision makers. These are the people who self-analyze every step, every option, and every possible outcome and never talk it through with others. This doesn't mean they don't care about other people's opinions. In fact, it is

quite the opposite. They have been burned so many times; they choose to make their decisions on their own as a way of avoiding being rejected. The second is an external decision maker. These are people who constantly seek the opinions of others, asking for their approval in ways such as, “Do you like this idea?”, “Am I right?”, “Does this dress look nice on me?” They are thought of as team players because they want to get everyone involved in their process. They simply can’t move forward without the validation from others. And about validation... Have you ever come up with an idea that you thought was brilliant? You said to yourself, “No one else has ever thought of this” and you’re going to make millions of dollars on it, right?

You tell your parents, best friend and they say, “That’s a terrible idea! No one will ever buy that.” You’ve been stopped cold before you ever had the chance to get your idea off the ground. What happened to the dream? It died on the table. Someone else’s opinion meant more to you than your dream. You placed a higher value on their opinion than your brilliant idea. Imagine if the founders of Apple, Facebook and Google gave up the first time someone told them “no” or said, “no one will ever spend that much time connecting with friends on a computer!” The addiction to what other people think represses us, makes us being afraid of the consequences of following the life we really want. So, whose opinion is the most important for us? According to statistics the opinion of family received 35%; friends and their opinion – 25%; colleagues – 15%; acquaintances – 20%; and strangers – 15%. In general, the opinion of strangers shouldn’t matter very much, but in practice we see that people really worry about it. Gregory L. Jantz describes nine things [1] that dependent people do:

- they have difficulty making everyday decisions without advice and reassurance;
- they need others to assume responsibility for many major areas of life;
- they have difficulty disagreeing with others out of fear;
- they struggle to start projects or things on their own;
- they feel anxious or distressed when alone, or when thinking about being alone;
- they make themselves responsible when bad things happen;
- they feel responsible for fulfilling the expectations of others;
- they have a high need for validation and approval from others;
- they are unable to create or defend personal boundaries.

Now let’s move to our recovery, namely – five mind tricks to care less. The first rule – realize that life is short. You have everything in your power, right here today, to do whatever you want. Don’t hold back by caring about what others think. Don’t grow up in this short life only to look back in regret, constantly asking “why?” or “what if?”. This brings us to the next point. People don’t care about you. When we get paranoid or start to think about what others think of us, we tend to think that that’s what people like to do. That is to say,

people like to spend all their time making judgments and coming up with opinions on you. People care only about their problems and you aren't their problem. This is because people are very flawed too. I had to say "too" because when we keep caring about what others think of us, we actually forget that everyone makes mistakes. The same people you think are judging you are not perfect. They're humans too. So, fourth rule – forceful mindfulness. It's time to move forward and do what you love, no matter what. Instead of worrying about what others think of you, be mindful of what's happening in front of you. So, embrace uncertainty and don't be afraid to make mistakes. Accept that the future is scary, yet can bring you unexpected goodness in your life.

Personality is shaped by both genetic and environmental factors; among the most important of the latter are cultural influences. Culture consists of shared meaning systems that provide the standards for perceiving, believing, evaluating, communicating, and acting among those who share a language, a historic period, and a geographical location. Culture is transmitted via language, media messages, cultural practices and institutions, and through the modeling of behavior. Our personality cannot be separated from the broad social and cultural context where it develops and is expressed. Personality is completely interdependent with the meanings and practices of particular language and cultural contexts. Young people develop their personalities over time through their active participation in the various social worlds in which they engage.

#### Literature

1. Jantz Gregory L. Nine things that dependent people will do/Gregory L. Jantz//  
[Electronic resource]: <https://www.psychologytoday.com/blog/hope-relationships/201601/9-things-dependent-people-will-do>

**Валерія Сергіївна Гримайло** – студентка III курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Валентина Анатоліївна Василенко** – професор  
кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ,  
кандидат філологічних наук, доцент

### **ВУЛЬГАРИЗАЦІЯ ЯК ЯВИЩЕ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МОВЛЕННЯ**

За статистичними даними, українська мова займає за кількістю її носіїв 25-те місце. Вона є також третьою за поширеністю серед слов'янських мов. В Україні близько 31 мільйона осіб спілкуються українською мовою. В останні роки ця цифра поступово зростає.

Українська мова — не лише засіб спілкування, а й скарбниця духовного і культурного спадку українського народу. У витворених



протягом віків різноманітних формах буття української мови зберігаються історична пам'ять і досвід нації, глибинні витoki її світоглядних і моральних цінностей, віддзеркалюються національні традиції і узвичаєння, звичаї і навички, тобто ознаки, що притаманні саме цій спільноті і тому є унікальними складовими національної ідентичності. Одночасно українська мова створює мовний простір, який є природнім середовищем буття української нації. Його збереження є неодмінною умовою самого її існування і базовою матеріальною гарантією забезпечення мовних прав українців [1, с. 59-61].

Українська мова, як і будь-яка інша розвинена мова, крім слів питома національних, що становлять її основу, містить певну кількість слів іншомовного походження. Окрему групу серед чужомовних запозичень в українській мові становлять лайливі слова, різного виду вульгаризми. Тому завдання нашої статті – спробувати проаналізувати вульгаризацію як явище сучасного українського мовлення.

На думку деяких дослідників, вони прийшли до нас із російської мови унаслідок інтенсивних контактів між двома народами. Щодо того як вони укорінилися в нашої мові існує декілька версій. А ми знаємо, що коли в мові щось з'являється і починає жити, то за цим стоять певні соціальні процеси.

Українські народні звичаї накладали суворе табу на вживання матірних слів, у ставленні до них спостерігається різка відмінність між українською та російською етнічними культурами. Той ступінь вульгаризації, якого зазнала російська мова за радянської доби, належить до незаперечних ознак загальної соціальної деградації суспільства.

І лінгвісти, і громадські діячі відзначають, що лише тоді можна говорити про всебічний розвиток української мови, коли вона функціонуватиме в усіх сферах спілкування.

Сучасне побутово-розмовне мовлення має наддіалектний загальнонаціональний характер. Водночас до нього проникають елементи вузьколокальних утворень – територіальних діалектів, а також соціолектів, жаргонів, аргю. Соціальні діалекти – це варіанти національної мови, пов'язані з існуванням соціальних груп.

Крім функції образи, ненормативна лексика виконує функцію мовної гри. Що стосується політиків, то вони, за спостереженнями, частіше вдаються до такої лексики в прямому, образливому значенні. Сьогодні також дуже поширеним є явище, коли керівники, спілкуючись з підлеглими використовують мат.

Сьогодні є досить актуальним говорити про молодіжний сленг. Залежно від сфери вживання сленги, у тому числі молодіжні, можна поділити на дві групи:

- слова та вирази, що є зрозумілими кожному носію мови;
- маловідомий сленг, що є характерним для певного кола молодих людей [2, с. 21-23].

Лексичний склад сучасної молодіжної мови є досить строкатим, оскільки може поєднувати в собі не лише жаргон окремих соціальних груп, а й діалекти та елементи мови емігрантів. Сучасний молодіжний сленг як різновид соціального діалекту за своєю суттю той самий, що й попередніх років, тобто у ньому прослідковується певна наступність [3, 165-178].

На нашу думку, від того, наскільки буде молоде покоління готове взяти на себе відповідальність за розвиток держави, як активно і конструктивно приєднається до суспільних процесів, наскільки ініціативно братиме участь у розв'язанні нагальних проблем і завдань, значною мірою буде залежати доля країни, завтрашній день якої належить саме молоді.

#### Література

1. Василенко В. А. Комунікативна компетенція як соціолінгвістична проблема / В. А. Василенко // Матеріали за 8-ма міжнародна научна практична конференція «Безсечите изследвания-2012». – Том 14. – Філологічні науки. Політика. – Софія. «Бял ГРАД-БГ» ООД. – С. 59-61.
2. Василенко В. А. Етноцентризм мовного сприйняття світу / В. А. Василенко // Матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів факультету іноземної філології та соціальних комунікацій СумДУ 18-23.04.2011р. – Ч. 2. — Суми : СумДУ, 2011.— С. 21-23.
3. Культура и молодежь: Сост., пробл., перспективы: Материалы круглого стола, 11 марта 2004 г. / Под общ. ред. Гуляева В. Н. – М. : Акад. тр. и социал. отношений, 2004. – 199 с.

**Аліна Василівна Деменко** – студентка III курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Валентина Анатоліївна Василенко** – професор  
кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ,  
кандидат філологічних наук, доцент

### **КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ СУМСЬКОЇ ФІЛІЇ ХНУВС: МОВНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ**

На сьогодні українська мова у своїй літературній формі набула значного рівня розвитку. Нею створено багату оригінальну літературу, перекладено найвидатніші твори світового письменства. Вона має досконало опрацьовану граматику, сформовану науково-технічну термінологію, розвинену стилістичну систему, здатну забезпечити

спілкування та порозуміння в усіх сферах суспільного життя. Але в поксякденному спілкуванні стан української мови не є задовільним.

Розглядаючи сучасний стан української мови, у нас виникла ідея проведення невеликого соціолінгвістичного дослідження, що характеризує сучасну мовну ситуацію в колі, що нас оточує за допомогою анкетування, яке проводилось протягом трьох днів. В експерименті взяли участь 36 студентів Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ віком від 18 до 20 років, які однаково володіють українською та російською мовами – 67%, краще російською – 27%, українською – 6%. На запитання, якою мовою має отримуватися офіційна освіта, 53% осіб надали перевагу українській мові, 47% відповіли, що українською та російською. В офіційному листуванні 81% учасників анкетування використовує українську мову, в особистому – 64% – російську. На запитання «спадкоємцем якої культури ви себе вважаєте» 50% відповіли, що української; лише 8% – російської та 42% – української та російської культур. Учасникам мовного експерименту було поставлено ще безліч запитань, які дали змогу зробити висновки, що певний прогрес вживання української мови спостерігається тільки в професійно-діловій та освітній галузях. Хоча всі учасники під час мовного експерименту охоче спілкувались українською мовою, російська мова залишається головним засобом спілкування в неформальних ситуаціях, домінує в професійному житті, у масовій культурі, включаючи пресу й телебачення [4, с. 297-303].

На жаль, сьогодні молодь не має можливості для повноцінного спілкування. Тому поширеною формою стало спілкування в Інтернеті, яке відбувається між власниками комп'ютерів або в клубах. Найбільш інтерактивними осередками спілкування вважаються чати, це зустріч двох чи більше користувачів одночасно на якомусь сайті. Думки, висловлювані в чатах, здебільшого образні і невтішні. Найяскравіші визначення чатів – «стьоб», «тріпання у мережах», «тинейджеровські балачки», «відчуття тихого божевілля» тощо. Ми вважаємо ці визначення не безпідставними, бо при відвідуванні чату, як правило, спостерігається мішанина різнобарвних реплік різного ступеня пристойності, використання різних мов або декількох одночасно, велика кількість граматичних помилок, інколи зовсім неможливо зрозуміти, що хотів сказати учасник діалогу. Спілкування проходить у текстовому режимі, і це вимагає відповідних лексичних, граматичних і синтаксичних мовних засобів [3, с. 177-180].

Якщо проаналізувати деякі діалоги, створені в чатах, можна помітити так званий «комп'ютерний сленг», в основі якого лежать: скорочення слів, незнання мови, що виражається у своєрідному написанні деяких слів або навмисне написання деяких слів з помилками (наприклад: «позитифф») та, безперечно, «смайлики» (посмішки) – спеціальні знаки, якими можна виражати свої почуття при написанні листів чи відповідей на них. Фактично спостерігається нове мовне явище – інтернет-стиль, в якому можна простежити окремі риси розмовного, публіцистичного,

офіційно-ділового, художнього і наукового стилів. Крім того, на екрані монітора змішується усне і писемне мовлення, стирається межа між діалогом і монологом [1; 2].

На сьогодні залежність від Інтернету – реально існуючий факт. Але у розвитку інтернет-залежності і зниженні мовленнєвого рівня людини винна сама людина й особисті риси її характеру. Для інтелектуально розвиненої людини, яка володіє всіма нормами усного й писемного мовлення, інтернет – безмежна можливість збагачення культурного мовленнєвого рівня.

Окрім спілкування в чатах, ми зробили невеличку екскурсію по сайтах Інтернету, які переймаються проблемою стану української мови, знайшли багато ресурсів і програм для письмової та усної української мови: онлайн-словники, програми тощо. В онлайн-режимі можливо отримати уроки української літературної мови.

Несподіваним стало те, що в мережі інтернет існує багато сайтів, які розроблені спеціально для спілкування українською мовою, на них проводяться різноманітні анкетування, які, на нашу думку, сприяють популяризації української мови, в першу чергу, як мови спілкування. Так, наприклад, на одному із сайтів проводиться акція «Пиши українською», долучившись до якої, учасник дає знати, що він пише та любить читати коментарі українською. Мета акції – не навчити писати українською, а лише дати поштовх пересічному українцю, який із загадкових причин приховує, а не вдосконалює цей талант. Також започаткував свою акцію «Форум рідного міста» під назвою – «Спілкуйся рідною», метою якої є поширення вживання української мови у спільнотах, форумах, блогах.

Організатори заходів сподіваються, що проведення акцій, анкетувань тощо в інтернеті поширить коло прихильників української мови; вони закликають всіх сміливо використовувати рідну мову в онлайн-мовному спілкуванні, залучати та заохочувати інших до спілкування українською!

На нашу думку, ці акції позитивно вплинуть на підвищення культури українського мовлення молоді, а студенти Сумської філії ХНУВС неодмінно до них приєднаються.

#### Література

1. Василенко В. А. Лінгводидактичні засади формування мовної компетентності майбутніх юристів / В. А. Василенко // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики / Ред. кол.: Н. В. Гузій (відп. ред). – Вип. 20(30). – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – Спец. вип. – Актуалітети філологічної освіти та науки. – С. 37-41
2. Василенко В. А. К вопросу о лингвопрофессиональной компетентности будущих правоведов / В. А. Василенко // Актуальные проблемы современного образования: опыт и инновации: материалы научно-практической конференции

- (заочною) с международным участием: 18-19 июня 2013 г. / отв. ред. А. Ю. Нагорнова – Ульяновск: SIMJET, 2013. – 630 с. : обл. – С. 433-437.
3. Василенко В. А. Удосконалення культури професійного спілкування як чинник формування особистості правоохоронця / В. А. Василенко // Актуальні проблеми сучасної психології та педагогіки вищих навчальних закладів МВС України: матер. науково-практичн. конференції (Харків, 19 листопада 2010 року) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х.: ХНУВС, 2010. – С. 177-180.
  4. Василенко В. А. Мовна поведінка студентів і співробітників Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ (за результатами опитування) / В. А. Василенко // Актуальні проблеми сучасної психології та педагогіки вищих навчальних закладів МВС України: матер. «круглого столу» (Харків, 11 листопада 2011 року) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х.: ХНУВС, 2011. – С. 297-303.

**Maryna Zasenko** – *fifth-year student of Philology and Translation Institute,  
National Technical University of Ukraine  
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"*

## **THE LINGUISTIC «AUTHOR'S CODE» OF THE NOVELIST VIRGINIA WOOLF**

Fiction text is a complex hierarchical system and a very encoded text. That is why, the author serves him as a sender that encodes his vision of the reality of the world. Accordingly, the recipient makes every effort to decode the information. Reaching this result he has to read text vertically and horizontally. Modernists are creators who had managed to show the objects without naming them directly. They provide us with the enjoyment of a gradual and slow guessing the nature of the phenomenon. So that, they enable the readers to decode the information itself on their own. The “code of the author” is not only the hidden implicit information, but also a big number of blogs, articles and comments made by modernists themselves, where information is presented explicitly.

To identify the “author's code” is not an easy process. To explore and identify the linguistic “author's code” a common reader should carefully find the articles, autobiography, essays, diaries, actually those sources where the author himself describes his work. Such information is called explicit. The implicit information is actually a metatext with its structure and stylistic features. So that, a reader has to carefully investigate the fiction story paying attention to

each detail hidden in the style of writing, structure, vocabulary, stylistic means and devices.

Exploring “A Writer’s Diary” by Virginia Woolf as a source of explicit information containing the whole lifestory and lead-in to the own works, and fiction literature including the novels “To the Lighthouse”, “Mrs. Dalloway” and the essay “The Mark on the Wall”, we gradually have reached the author’s code.

First of all, the ‘author’s code’ of Virginia Woolf is a constant struggle for women’s meritoriousness and freedom, the superiority of memory and imagination as the main creators of “stream of consciousness”, the transience of life, the rejection of chronology and fragmentation of events. Secondly, the usage of a big number of visual (e.g. diamond-cut red eyes) and auditory (e.g. the tree outside the window taps very gently on the pane) imageries and metaphors in the texts makes a particular principal. The principle is «everything I see, hear, feel and smell from the fiction is transforming into things I recollect and think about». Finally, Virginia uses semicolon and unfinished short sentences that make an effect of doubtfulness of the author. It gives a great opportunity to the reader to continue a text, to make some things up, to play with own imagination and reminiscence.

**Анна Олегівна Каймакова-Алдемір** – студентка І курсу Медичного інституту Сумського державного університету  
*Науковий керівник: Людмила Миколаївна Яременко – старший викладач кафедри журналістики та філології Сумського державного університету*

## **КОНЦЕПТ «РІДНИЙ КРАЙ» У ПОЕЗІЇ ЛІКАРЯ-СТОМАТОЛОГА В. І. ДЗЮБИ**

У сучасному дискурсі активно використовується поняття «концепт», закономірності функціонування якого вивчають мовознавці Ю. Степанов, Н. Арутюнова, Н. Рябцева, Б. Борухов, Р. Розіна, О. Кубрякова, С. Нікітіна, Т. Радзівська, А. Вежицька, В. Телія та ін. Окремо розглядається термін «поетичний концепт», якому відповідають дублетні назви «наскрізний образ», «постійний образ», «образна домінанта», «ключові слова». Дослідниця Л. Ставицька наголошує на двоїстій природі концепту – «...щодо його об’єктивно-пізнавальної характеристики. З одного боку, концепт є реальним: через денотат він є виразником реального світу, перебуває у часово-просторових відношеннях. З другого – концепт не належить до реальної дійсності, оскільки є проекцією ідеального, вічного. Він не просто відображає дійсність, а узагальнює її, розкриває в одиничному об’єкті суттєве, нетлінне» [1].

Отже, втілення цього поняття у поезії професійного лікаря-стоматолога, полковника медичної служби Віктора Іларіоновича Дзюби, визначенні ключових слів у концепті «рідний край» стало метою нашого дослідження, а об'єктом віршована збірка «Весёлые горы» (1986 р.) та ряд творів, присвячених малій батьківщині – хутору Веселі Гори, що на 18 км південніше від м. Кролевця – *«рушникового краю»* на Сумщині.

Примітними у межах визначеної теми є 2 факти, що підкреслюють актуальність обраної нами теми: В. Дзюба є автором гімну Всеукраїнського літературно-мистецького фестивалю «Кролевецькі рушники» (музика М. Колодочки) – *«Краю рушниковий – земле кролевецька,/Я горнись до тебе – я твоє дитя./У мойй ти долі і в моєму серці -/З раннього дитинства і на все життя»*; другий – вірш «Перезрелая рябина» став піснею (музика В. Орловецького) у виконанні улюбленої багатьма поколіннями співачки В. Толкунової. Два ключові слова – *«рушниковий край»* та *горобина*, уквітчена рубіновими гронами, – є першими ключовими словами дзюбівського концепту «рідний край».

Центральним віршем однойменної збірки є поезія «Весёлые Горы», що підносить на високий щабель розуміння місцевого патріотизму: *«За тридцать минут/Процаюсь и еду-/В Весёлые Горы,/Где с прошлого лета/Меня уже ждут.../Я много дорог/Исходил и изъездил/И всюду обласкан/Людьми и страной,/Но вечером тихим,/Сойдя на разъезде,/Я вдруг ощущаю:/Вернулся домой!..»*

Двоїста природа авторського концепту «рідний край» виявляється у вірші «Валентину», що змальовує реальний світ власного дитинства майже 50 років поспіль: *«Хрустальным льдом/Звенела горка,/И ликовала детвора./А в стороне,/В углу двора/Мальчишплакал/Горько-горько./Он, кочення на морозе,/Сморкался громко в кулачок,/Собака слизывала слёзы/С его крутых, как горка, щек.../Но был ему в минуты эти/Роднее всех -/Дворовый пёс»*. Ось наскрізний образ дворового собаки.

Упродовж 35-річної літературної діяльності Віктор Дзюба видав десять поетичних збірок. Домінуюче місце в них належить ліричній поезії. В. Дзюба належав до покоління «дітей війни», тому такі яскраві дитячі спогади-спалахи: *«Спогади, ніби казкові перелітні птахи, заповняють широке небо уяви. Хочеться висловитись, згадати далеко босоноге дитинство, що було пов'язане і з горою, про яку стільки розповідали і веселих, і загадкових, і страшних легенд при м'явому світлі каганця, і з таємничими голосами лісу, що підступає до самої хати ,і з сутінками, що виповзали з лісу після заходу сонця і скидались на велетенських потвор, і з долиною, в заростях якої тече малесенька річечка, і... та всього не перерахувати...»*[2]. Далі домальовується «суттєве, нетлінне» – *«Ковровой дорожкой — тропиночка в поле», «И домик, где мама сидит у окна», «Мурлычит калитка, как в детстве когда-то, и я замираю у старой двери», «Так... ось і рідна хата... Заворожена тиша. Заmrіяний садок. Синє-синє небо і п'янке, настояне на пахоцах різнотрав'я, схоже на*

*чарівне дання, повітря. А на порозі, немов стривожена лебідка, мати...», «Дед горячился, Дед Илья ворчал».*

Ми маємо відзначити, що домінанта «рідного краю» з часом еволюціонує – читаємо у В. Дзюби: *«Пришла пора и я не удивляюсь - /Меня уже не манят города.../Я каждый день,/До солнца просыпаясь,/Неторопливо ухожу туда,/Где в перелесках,/Меж берёз и сосен.../Гуляет тихо молодая осень-/Пятнистая, пугливая, как лань...»*, де відчувається пушкінська традиція вже зрілого поета.

Отже, проаналізувавши поезії, ми виявили ключові слова концепту «рідного краю»: рушники, горобина, хата, річка, гора, садок, ліс, хутір, мати, старий дід, хлопчик, собака, дитячі спомини про війну, батька тощо. Отже, узвичаєні поетичні образи рідного краю у поетичному доробку В. Дзюби – лікаря-стоматолога, набирають притаманних саме йому образів – асоціацій із рідного Кролевецького полісся – хутора Веселі Гори.

Непрофесійного поета визнали фахівці – 1990 р. став членом Співки письменників СРСР, пізніше Національної співки письменників України, лауреатом 7 та 11-го Міжнародних Пушкінських конкурсів, премії ім. С. Олійника, номінантом кількох премій Всеукраїнського конкурсу «Українське національне відродження» (1998р). Ім'я В. І. Дзюби внесено до книги «Визначні постаті України». Талановитий митець не раз казав: *«Поет себе реалізовує до останнього подиху»*.

Підсумовуючи, ми можемо як висновок навести його зізнання: *«Поезія мене зробила лікарем, а медицина – поетом. І що тут первинне, а що вторинне? Вторинного нема! І те і те – первинне...»* [3].

#### Література

1. Літвінова І. М. Поняття «концепт» у сучасному мовознавстві. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www-philology.univer.kharkov.ua...prof...litvinova](http://www-philology.univer.kharkov.ua...prof...litvinova)
2. Віктор Дзюба // Літературна Україна. – 2004. – 16 грудня. – С. 2.
3. Малиношевська С. Віктор Дзюба у книзі "Визначні постаті України" // Кролевецький вісник". – 2003. – 6 верес. – С. 6.

**Anastasiia Kalko** – second-year student of Kharkiv National University of Internal Affairs, Sumy branch

Scientific adviser: **Yuliia Samoilo**va – senior lecturer at the Department of Humanities, Sumy branch of Kharkiv National University of Internal Affairs

## LEXICAL-SEMANTIC ROLE OF STANDARDS IN BUSINESS ENGLISH

A distinctive feature of the vocabulary of business documents is the use of standards or clichés that serve to conserve linguistic means of expression and thought process.



Emotionally not colored standards are used in the treaties, conventions, covenants, protocols and other texts of business documents of regulatory nature. They are characteristic for texts of all business documents. These set expressions create the effect of stereotype and formality, contribute to saving the process of thinking and language means of expression.

The language of business documents is characterized by the functioning of phraseological standards, which serve as the beginning, logical switch and ending of the texts of documents. These include the special vocabulary of regulatory documents, including lexical units that contribute to the implementation of the topic of the agreement. Here are some typical examples of phraseological standards: *Have agreed as follows; the parties welcome and endorse; this Agreement shall enter into force upon signature; the member States signatory hereto.... Have agreed as follows; The Parties understand and agree; it is understood and agreed; as the Parties otherwise agree; shall be subject to the approval of; decision shall be final and binding; this Convention shall be open for signature; the instruments of ratification, acceptance or approval; shall be deposited with; in witness whereof the undersigned, being duly authorized thereto, have signed the Protocol; Parties express their consent to be bound by; For the purposes of this Convention; State Parties to the present Covenant, .... agree upon the following articles; within ... days after this Agreement enter into force; by virtue of the commitments assumed under article.* Phrasal standards *The member States (Government, Parties etc) signatory hereto... Have agreed as follows; the Government of ... and ... agree as follows* in the texts of treaties perform the architectonic function at the level of the text, contributing not only to the lexical, but also the syntactic standardization of the language, serve as a means of cohesion.

It should be noted that the process of standardization of the language of business documents is connected with the effect of the principle of condensation, savings and concentration of linguistic means of expression, the need for clarity and unambiguous presentation. The absence of standards would make it difficult to understand, interpret and translate these texts.

A characteristic feature of the vocabulary of treaties is the functioning of not only generally accepted expressions, but also nonassimilated Latin and French word combinations. In the texts of English business documents they are reproduced in Latin letters: *persona grata, persona non grata, status quo, de jure, de facto* and so on.

The language of the texts of business documents is filled with phrases, the components of which are both assimilated Latin inclusions and English lexemes, that is, there is a tendency to hybrid formations. An example is the following phrases: to declare *non grata* (to declare unwelcome); *ex officio* member of the Chamber (official member of the Chamber); *ex officio* member of the panel (official commission member); to meet *in camera* (to meet behind closed doors); to issue a text *in extenso* (to publish the text without abbreviations); to consider all the *pros* and *cons* and others.

Summarizing all mentioned above, we can conclude that the special vocabulary creates a style that is characteristic of contracts, contributes to an unambiguous understanding and interpretation of certain concepts and provisions. It is a sign of both lexical and syntactic standardization of the language of business documents. Special standards, words and phrases create the effect of rigor, without emotionality, officiality, stereotype, conciseness, contribute to saving the process of speech and linguistic means of expression. Phrasal standards also perform an architectonic function at the text level, contribute to the cohesion and coherence of the text of business style.

**Mariia Kotenko** – *first-year student of Kharkiv National University of Internal Affairs, Sumy branch*

*Scientific adviser: Yuliia Samoilo*va – *senior lecturer at the Department of Humanities, Sumy branch of Kharkiv National University of Internal Affairs*

## SOME PECULIARITIES OF ENGLISH DIALECTS

In modern world there are approximately 6,000 languages. Some languages are used on several continents. As the language spreads, different versions of it appear. Often they are similar to each other, but differ in a set of words and accent. The study of dialects, as well as their accents, allows not only to penetrate the origins of the language, but also to understand the features of the formation and development of various social and professional dialects. We'll consider some dialects of England.

One of the main dialects of England is the language of the population of southeast London, the language of "correct English", the language of the best schools and universities, and as a result it has acquired the status of the standard one. This is literary classic English, which became a base for learning English for foreigners in language schools. This is primarily due to the phonetic side of this dialect – *normative pronunciation*, or *Received Pronunciation (RP)*. It is often used by BBC announcers. RP speak mainly representatives of higher courts, the military elite, members of the British Parliament. British normative pronunciation (*Received Pronunciation*) is the standard accent of standard English in England, which differs from the regional accents of England. However, not all of England's population speaks this dialect. There are a number of other dialects on the territory of the country. Let's consider the features of the phonetic side of the most popular dialects of England.

*Cockney* is one of the most common types of London vernacular. It is named after the scornful mocking nickname of the natives of London from the middle and lower population strata. The Cockney dialect is characterized by a particular pronunciation, irregularity of speech and rhymed slang, for example, "*not 'alf*" instead of "*not half*", "*bover*" instead of "*bother*", "*head*" – "*loaf of bread*", "*weally*" instead of "*really*". Some English-speaking actors for comic effect use in their speech a false accent, similar to the cockney, which is often called "*mockney*".

*Mockney* is an artificial accent and manner of speech, aimed at imitating the English dialect of Cockney. For example, *Allo me old china plate – wot say we pop round the Jack tar* (Kate Nash). More often the accent is used by actors when playing in the theater or cinema. Mockney is also called a person speaking with this accent. A typical mockney is a representative of the upper middle class. People who speak Mockney usually follow the rules of standard English grammar, while Cockney carriers often neglect them and use unaccepted forms, for example, double negation.

*London's multicultural English* is a dialect of English that arose at the end of the 20th century. The semantics of the word "multicultural" allows us to talk about the diversity of influence on the language of representatives of other cultures, in particular, the dialect includes elements of Caribbean English. For example, 'like' is said as 'lahke', 'think' – 'fink', 'Where is that boy' ([Hw□ə r □ z pə t b □ □]) – 'Wherr iz dat boi?' ([Hwer □ z dxt b □ □]).

The dialect of English spoken in Southeast England, on the territory along the river Thames is *Estuary English*. Estuary English has much in common with the Cockney dialect. Estuary English is accentuated by a grazing accent, a bad taste symbol spread from television screens, for example, *drawing* is pronounced as [dr□ŋr□ŋ], [□l] 'well' can merge with [ɜ : l] as in 'whirl'. Many consider it an accent of the working class, despite the fact that it is not limited to one working class.

*The Kent dialect* of English includes the linguistic features of the speech of the English language of eastern England, the southern counties and London, for example, *father* in this dialect is pronounced with [d]. The peculiarity of the Kent dialect is vocabulary, but not pronunciation. The modern Kent dialect has much in common with "Estuary English."

The above mentioned features of accents show how great the difference between standard pronunciation and dialect speech is, and this explains why two people from different parts of the same English-speaking country speaking different dialects can absolutely not understand each other, despite the fact that the native language of both is English. But dialects continue their existence and development, so their study is extremely necessary for those who speak English.

**Andrii Popelniuk** – a cadet of National Army Academy named after  
getman Petro Sagaidachnyi

Scientific adviser: **Tatiana Sergienko** – lecturer of National Army Academy  
named after getman Petro Sagaidachnyi

## TO THE ISSUE OF PHRASAL VERBS: USING THEM IN FORMAL AND INFORMAL ENGLISH

A phrasal verb in Present-Day English is a verb that takes a complementary in particle. In the phrasal verb "pull over", "pull" is the verb and "over" is the particle. According to Cambridge dictionary "a phrasal verb"

is a phrase that consists of a verb with a preposition or adverb or both, the meaning of which is different from the meaning of its separate parts: for example, "Pay for", "work out", and "make up for" are all phrasal verbs[1]. For example, "the stands" – stand up, stand up for, stand down, stand by, stand for, stand in, stand out; "the turns" – turn up, turn down, turn in, turn out, turn on, turn off, turn away, turn over.

A phrasal verb has a meaning which is different from the original verb. You may need to try to guess the meaning from the context, or, failing that, look it up in a dictionary. But when and why do English speakers use them?

One source pointed that Old English generally did not possess phrasal verbs as they are found in Present-Day English.

But the other one said it begins back when other languages – French and Old Norse – began to influence Middle English. That period started with the invasion of the British Isles in 1066 by William the Conqueror, the Duke of Normandy.

There were small particles, or prefixes, placed before verbs in Middle English to change their meaning.

One that we still use is *for* as in *forlorn*. The word "lorn in" Old English meant "lost". Adding the prefix "for" created "forlorn", meaning to be "lonely" or "sad". As time went by, these prefixes started to disappear. Some reappeared as adverbs, separate words that came after the verb.

William Shakespeare, who wrote many plays between 1589 and 1613, is a well-known writer of the time. His works, written in Early Middle English, include over 5,744 phrasal verbs.

In Modern English, we use phrasal verbs more often in informal language. The reason for that practice goes back to the time when French influenced English. English speakers thought that French words, or words of Latin origin, were polite or cultured. When you want to speak more formally, you can use a single word of Latin or French origin instead of most phrasal verbs. For example, the phrasal verb "look over" can be replaced by "review". Another general fact about phrasal verbs is that British English uses different ones from American English. At one time, British English speakers used phrasal verbs much less often than American English speakers. Formal language is more common when we write; informal language is more common when we speak. We use formal language in situations that are serious or that involve people we don't know well. Informal language is more commonly used in situations that are more relaxed and involve people we know well.

There is no convenient rule to distinguish acceptable from unacceptable phrasal verbs in formal English; it is simply a question of how firmly established in the language they have become. For example, to *turn down* 'reject' is more acceptable than to *turn up* 'appear'; to *bring about* 'cause' is more acceptable than to *bring off* 'succeed'. Even when two phrasal verbs mean much the same thing, one can still be more formal than the other. For example,

Albert Einstein came up with the theory of relativity (informal)  
Albert Einstein put forward the theory of relativity (formal)  
I told him to chill out (slang)  
I told him to calm down (acceptable)

The same phrasal verb can even be formally acceptable with one meaning and not with another. *Carry on* is acceptable to mean 'proceed' or 'continue', but not to mean 'bicker', and there are similar differences in the uses of *fill in*, *put down*, *take off* and *turn out*.

English is a developing language where today's colloquial often becomes tomorrow's standard, but academic essays and other formal scripts are not the places to push the boundaries. Phrasal verbs should consequently be used with care, and it is particularly advisable to avoid the latest imports from the United States where they are both more common and more acceptable.

#### References

1. <http://dictionary.cambridge.org/ru/phrasal-verb>
2. <http://www.macmillandictionaries.com/MED-Magazine/October2005/34-Feature-PV-Spoken-Written.htm>

**Сергій Миколайович Романюк** – студент I курсу Медичного інституту  
Сумського державного університету  
Науковий керівник: **Людмила Миколаївна Яременко** – старший  
викладач кафедри журналістики та філології  
Сумського державного університету

### ІНТЕРПРОФЕСІЙНІ КОМУНІКАТИВНІ ОБШИРИ ЛІКАРЯ-СТОМАТОЛОГА В. І. ДЗЮБИ

Сучасний успішний фахівець розуміє, що без точної мовної реакції, дотримання комунікативної стратегії, врахування психологічних особливостей співрозмовника, вміння долати мовні «фільтри», без орієнтації на досвід попередників у своїй галузі, їх набутків у інтеріоризації, мовній майстерності неможливий кар'єрний успіх, реалізація власних амбіцій. Тому початківці у професії повинні опановувати інтерпрофесійні горизонти кращих лікарів України.

Отже, об'єктом нашого наукового зацікавлення стали комунікативні напрямки полковника медичної служби, лікаря-стоматолога «з душою поета», медика з практичним досвідом у 42 роки, людини, за власним висловом, з «вразливістю людською» – Віктора Іларіоновича Дзюби. Актуальність обраної теми підсилює той факт, що він є уродженцем Сумського краю, с. Веселі Гори Кролевецького району. 2016 року земляки цієї талановитої людини вшанували її 80-річний ювілей від його народження, хоча земне життя медика завершилося у грудні 2004 р.

Випускник Харківського стоматологічного інституту, активно практикуючи, опановував наукову мову стоматології протягом життя, спеціалізувався у галузі щелепно-лицьової та пластичної хірургії, закінчив Військово-медичну академію в Петербурзі саме за цим циклом наук. Є автором понад 40-а наукових робіт і розробок, був щелепно-лицевим хірургом вищої категорії, відзначений знаком «Відмінник охорони здоров'я СРСР». А 1986 року безпосередній начальник під час атестації зазначив: *«В. И. Дзюба имеет хорошую теоретическую подготовку, владеет всеми современными методами диагностики и лечения стоматологических заболеваний... при оказании неотложной помощи в критических ситуациях решения принимает грамотные и своевременные»* [2, с. 6].

Важливим науковим доробком була його робота літературного редактора журналу Академії медичних наук «Вісник стоматології», починаючи з 1994 р. й до останніх років життя. Причому наукова діяльність поєднувалася з практичною в клініці щелепно-лицьової хірургії 411 Центрального військового клінічного шпиталю (м. Одеса). Наукові фахові інтереси гармонійно розвивались і у культурно-мистецькому напрямку – віце-президент української філії Міжнародного товариства пушкіністів.

Шліфуючи мовну майстерність, фаховий стоматолог пробував себе як публіцист на шпальтах місцевих газет, збурюючи думку громади, зокрема й у Кролеві – малій батьківщині. Дізнавшись, що на одному із міських складів уже понад 16 років зберігалось погруддя О. Пушкіна, домігся його встановлення на центральній площі міста до 200-річчя від дня народження всесвітньо визнаного генія. Отже, пушкініст В. Дзюба виконав і свій громадянський обов'язок, розвиваючи інтерпрофесійні зв'язки.

Ще одна іпостась стала сенсом його життя – це творчість. З раннього дитинства мати прививала синові любов до поезії, цитуючи по пам'яті Шевченка, Руданського, Кольцова, Сурікова. [3, с. 7], який мріяв стати актором – таке бажання сформувалось не тільки під впливом материнського читання, але й щирою, безпосередньою аурую селянського життя, де народний гумор читався експромтами. Після закінчення школи поїхав до Харкова вступати до театрального інституту, але не подолав великий конкурс. *“Та хто ж тебе туди пустить із отим старезним картузом та хтозна-якій сорочці, перешитій із сестринської кофти хутірського модисткою?”* – слова, сказані його дідом, стали начебто пророчими. Але вступив до Харківського медичного стоматологічного інституту, склавши всі іспити на «5», здобув професію всього життя. Розвивався професійно не тільки в медичній сфері, але й брав участь у драматичному колективі, де долав свій поліський суржик, виховував естетичний смак, любов до слова; виступав на сцені Кремлівського палацу з'їздів (м. Москва), був лауреатом трьох всесоюзних фестивалів.

Своє інтерпрофесійне мовне середовище фаховий офіцер і лікар-стоматолог збагачував і як перекладач на російську мову творів відомих поетес – Л. Костенко, Г. Світличної, С. Йовенко.

Поряд із військовою службою та постійною медичною практикою завжди успішно займався поетичною творчістю – 7 поетичних збірок, дві великі поеми «Кладрубська поема» й «Лунный штурман», автор популярної пісні «Перезрела рябина», яку виконувала В. Толкунова (є кліп на італійському телебаченні).

Наприкінці 2001 року Американський Бібліографічний інститут висунув його кандидатуру на присвоєння звання «Людина року-2001» та включив у 11-те видання «Міжнародного каталогу видатних осіб». Плідна праця на літературній ниві принесла й визнання серед колег по перу – його творчість відзначена престижною літературною премією ім. Степана Олійника. Він – лауреат VII та XI Міжнародних Пушкінських конкурсів (Нью-Йорк); номінант кількох премій Всеукраїнського конкурсу «Українське національне відродження» (1998 р.), член Національної Спілки письменників України. Сам же митець не раз повторював : *«Поет себе реалізовує до останнього подиху»* [3, с. 7]. А на питання «Ким Ви себе вважаєте?» відповідав: *«Поезія зробила мене лікарем, медицина — поетом»* [1, с. 3].

Підсумовуючи, слід підкреслити, що сьогодні людині потрібне не тільки фізичне оздоровлення, голівудська посмішка, але й духовне благополуччя. Прикладом цього є життєве поле В. І. Дзюби. Старший колега Р. Агриков сказав: *«Я счастлив, что есть такие люди. Люди в погонах. В нём сочетается: и военный, и врач прекрасный, и поэт прекрасный, и человек прекрасный»* [2, с. 6].

#### Література

1. Мироненко В. Віктор Дзюба: "Поезія зробила мене лікарем, а медицина – поетом" // Сумщина. – 2004. – 17 січ. – С.3.
2. Мокряк Г. Поэт, ученый, военврач... // Слава і честь. – 2003. – 17 травня. – С.6.
3. Недоспівана пісня поета... // Кролевецький вісник. – 2004. – 15 груд. – С.7.

**Анна Василівна Сенченко** – студентка I курсу Медичного інституту  
Сумського державного університету

**Науковий керівник: Людмила Миколаївна Яременко** – старший  
викладач кафедри журналістики та філології  
Сумського державного університету

## ІНТЕРПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ В. КОРОТИЧА В ІНТЕР'ЄРІ МЕДИЦИНИ

Світ сучасної ділової комунікації передбачає креативну мовну особистість, орієнтовану на кращі зразки мовної поведінки, що відшліфована в процесі культурного розвитку професійної спільноти. Викликом часу є певний антропоцентризм (погляд на людину як на найвищу цінність). Успіх інтерпрофесійного спілкування зумовлений потенціями фахівця, вмінням їх реалізовувати і, безумовно, працездатністю й талантом.

Отже, метою нашого дослідження є окреслити основні складові комунікативної майстерності Віталія Олександровича Коротича – лікаря у другому поколінні, що пішов із медицини у публіцистику, журналістику, став поетом і *прозаїком епохи перебудови*, перекладачем, як він сам себе назвав «*поетолікар – лікарпоет*». У своїй спробі аналізу ми принципово не торкаємось його неоднозначних політичних поглядів і трактувань подій часу, а робимо акцент на спілкуванні в інтер'єрі медицини. За плечима цієї талановитої та обдарованої людини 80 років життя, багато несподіваних поворотів, він належить до покоління «дітей війни», що мають велику жагу до життя, вражень, нових знайомств і зустрічей.

В. Коротич народився 1936 р. у м. Києві в родині відомих учених. Батько, Олексій Степанович Коротич, – професор-мікробіолог, мати Зоя Леонідівна Коротич, – патофізіолог, доктор мед. наук. У 1959 р. закінчив Київський медичний інститут ім. О. Богомольця з відзнакою. Шість років працював у сільській лікарні, а після аспірантури – науковим співробітником Київського науково-дослідного інституту кардіології ім. М. Стражеска. Вірші почав писати ще у шкільному віці [1].

Альтернатива – медицина чи журналістика – випробовували його від початку: написаний ним твір з української літератури на тему вірша П. Тичини «Партія веде» був надрукований у газеті «Вечірній Київ». Але сімейні традиції, життєві випробування (*арешт батька, подвизництво матері, війна*) перемогли. Пізніше він напише: «*больше всего я ненавижу вспоминать войну. Не было в моей личной войне ничего героического – сплошные голод, несчастье и одиночество, разрушенные города и мертвые лица. Я никому не рассказываю о своей – детской – войне*». Всупереч голодному дитинству, за відсутності батьків він обрав фах і знання, що найбільше цінувалися в його родині.

Формуючи своє комунікативне поле, В. Коротич багато працював, перехід у творчу іпостась як нова сходинка. У своїй автобіографії він писав жартома: «*Відпахавши своє у медицині, встигнувши закінчити там розумну аспірантуру, я впав у віришування*». А далі серйозно: «*Дуже прошу, не ставтеся занадто серйозно до моїх самоспинів. Часом вони йдуть від бажань не бути подібними до декого із самозакоханих колег. Насправді я знаю більш – менш реальну вартість всього, що пишу... без переоцінки своєї особистої ролі в національному і світовому культурних процесах*».

Цей свідомий вибір – це не спосіб похизуватися. Виходять перші україномовні поетичні збірки, в яких шліфується мовна майстерність, яка живилася лікарським досвідом. А академізм у роботі зі словом набувався в



інституті іноземних мов у Києві. Нові книжки мали той рівень, що звучали не тільки російською мовою, а й були перекладені на 16 мов світу. Отже, інтерпрофесійні шляхи комунікації ставали крос-культурними.

Як у мові медичної практики він був фахівцем, так і у творчості прагнув професіоналізму, досконалості: *«Нам треба,/ В небо нам обов'язково треба./ Якщо не дійдеш ти –/Я шлях твій повторю...»* (із першої добірки у «Літературній Україні»). На посаді головного редактора журналу «Огонек», звертаючись до колег, В. Коротич наголошував: *«Пишіть лише для себе. Ніколи взагалі не пишіть для інших. Якщо ви принесете матеріал, який в своїй сім'ї не обговорювали, і він вас і членів вашої сім'ї не хвилює, то цей матеріал нікому не потрібний. Не треба писати для того, хто розумніший за тебе або дурніший. Пишіть для себе. ... Я розумів, що журналіст, який не знає нічого, просто нічого не може написати. Я вимагав одного — професіоналізму. Якщо почав писати, то повинен розуміти міру своєї відповідальності»*[2]. Отже, відправні точки – професіоналізм і відповідальність.

Прикметно, що у своїй роботі журналіста В. Коротич шукав найкращих у справі свого життя, брав у них інтерв'ю, щоб показати людські можливості, серед них – М. Бажан, Г. Бурбуліс, Вольфрам Бурггардт, Р. Віктюк, Д. Гнатюк, О. Гончар, М. Горбачов, Д. Гордон, Анжела І. Девіс, І. Драч, Є. Євтушенко, І. Зієдоніс, В. Касіян, І. Кацнельсон, А. Малишко, Рональд Рейган, Н. Рибак, М. Ростропович, Ю. К. Смолич, Маргарет Г. Тетчер, Іцхак Шамір та багато ін.

Його твори вважають класикою сучасної лірики, вони стали знаковими, як вірш «Останнє прохання сліпого лірника» (1971 р.) став гімном Майдану 2004 р., 33 роки поспіль, та Революції Гідності, хоч жодним чином не пов'язаний – написаний після смерті сина Андрія: *«Переведіть мене через майдан,/Де все святкують, б'ються і воюють,/ Де часом і себе й мене не чують./ Переведіть мене через майдан»*. Останній рядок звучить рефреном, сліпий лірник не знає, що містечко виросло в місто, поле забудували – йому нікуди йти, щоб померти, і немає нікого, щоб відгукнувся на його прохання. *«Переведіть мене через майдан,/ Туди, де бджоли в гречці стогнуть глухо,/ Туди, де бджоли в гречці стогнуть глухо/Де тиша набивається у вуха./ Переведіть мене через майдан»*.

Саме слово «майдан» набуло нового змісту в уяві сучасної людини, а майже 50 років тому не викликало жодної іншої думки, окрім як міська площа, а сьогодні набуло такого символічного змісту.

Підсумовуючи, слід зазначити, що комунікативні шляхи лікаря за 50 років поспіль утворили різнопланове, неоднозначне коло – професійне й небайдуже, що змушує мислити відповідально.

#### Література

1. Герасимова Г. П. Коротич Віталій Олексійович // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К. : Наук. думка, 2009. — Т. 5.

2. Уривки із інтерв'ю з В. Коротичем [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://newrezume.org/news/2015-02-24-7687> –

**ПРАВОВІ ОСНОВИ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО  
ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ**

---

**Максим Валерійович Білоус** – студент IV курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Андрій Вікторович Фісенко** – викладач кафедри  
гуманітарних дисциплін Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ

**ОСНОВИ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ**

Здоров'я людини ґрунтується на основі генетичних факторів, способу життя та екологічних умов. Але певною мірою воно залежить також від свідомого ставлення людини до себе та навколишнього середовища.

Здоров'я людини – стан повного соціально-біологічного і психологічного комфорту, коли функції всіх органів і систем організму зрівноважені з природним і соціальним середовищем, відсутні будь-які захворювання, хворобливі стани та фізичні дефекти. За загальним станом здоров'я людини можна визначити як природний стан організму, що характеризується повною зрівноваженістю будь-яких виражених хворобливих змін. Потрібно пам'ятати, що здоров'я залежить від багатьох факторів, які об'єднуються в одне інтегральне поняття – здоровий спосіб життя. Він полягає у розумному ставленні до свого здоров'я, фізичній та психічній культурі, загартовуванні організму, вмілій організації праці та відпочинку [1].

Спостереження вчених показують, що здоров'я людини на 45–50 % визначається способом життя, на 20 % впливом навколишнього середовища (природного, техногенного), на 20 % – спадковістю, на 8–10 % – охороною здоров'я, харчуванням тощо [2].

З позицій викладеного розуміння феномена здоров'я людини походить визначення поняття здорового способу життя (ЗСЖ): це все в людській діяльності, що стосується збереження і зміцнення здоров'я, все, що сприяє виконанню людиною своїх людських функцій через діяльність з оздоровлення умов життя – праці, відпочинку, побуту.

Багато-хто розуміє під цим поняттям просто відмову від шкідливих звичок і заняття спортом. Насправді, здоровий спосіб життя – це набагато глибше поняття, це стиль життя і мислення. Для кожної людини – це щось особливе. Саме думки людини становлять основи здорового способу життя.

Спосіб життя – сукупність матеріальних умов, суспільних і соціальних установок (культури, звичаїв тощо) та природних чинників, які всі разом зумовлюють поведінку особистості, а також її зворотний вплив на ці фактори [3].

Отже, здоров'я не можна придбати раз і назавжди на якомусь етапі життя. Організм може бути здоровим лише тоді, коли він розвивається, доповнюється різними новими корисними для здоров'я елементами, звичками і, таким чином, вдосконалюється. Тому здорового способу життя треба увесь час вчитися. Найпростіше і найскладніше – це взяти відповідальність за своє здоров'я. Але якими б ми зайнятими не були, пам'ятаймо, що у кожного з нас – лише одне серце та одне життя, і як ми його проживемо, великою мірою залежить тільки від нас.

#### Література

1. Брахман І. І. Валеологія – наука про здоров'я / Брахман І. І. – М. : Физическая культура и спорт, 2002. – 208 с.
2. Андрощук Н. Основи здоров'я і фізична культура (теоретичні відомості) / Н. Андрощук, М. Андрощук – Т. : Підруч. і посіб., 2006. – 160 с.
3. Горашук В. Теоретичні підходи до формування культури здоров'я школярів / В. Горашук // Безпека життєдіяльності. – 2005. – № 5. – С. 58-61.

**Денис Сергійович Коваленко** – студент І курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Наталія Миколаївна Теслик** – старший викладач  
кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ,  
кандидат психологічних наук

## МАНІПУЛЯТИВНИЙ ВПЛИВ НА ОСОБИСТІСТЬ

Психологічний вплив – застосування у міжособистісній взаємодії винятково психологічних засобів із метою впливу на стан, думки, почуття, дії, іншої людини. До видів психологічного впливу передусім належать переконання, зараження, навіювання, наслідування, мода, чутки та інші.

Одним із найвідоміших психологічних засобів впливу на особистість є маніпуляція. Психологічна маніпуляція – метод двоякого, композиторного, спритного, рішучого, подвійного, рівноважного, збалансованого впливу на психіку людини з метою введення її в незручне положення необхідності вибору своєї поведінки між двома альтернативами. Прикладів альтернативного вибору можна назвати визначену кількість варіантів: між поганим і добрим, добрим і кращим, поганим і гіршим, поганим і нейтральним, добрим і нейтральним.

Психологічна маніпуляція використовується політиками, ідеологами, а також часто зустрічається у методах роботи засобів масової інформації.

Пересічна людина не може бути остаточно впевненою у достовірності інформації, а тому їй просто залишається довіритися таким новинам, формуючи потім свою особисту думку із побаченого або почутого. Молодь формує свої життєві погляди та уподобання завдяки соціальним мережам, телебаченню та Інтернет-ресурсам. Дорослі люди, які читають газети та щодня переглядають телевізійні служби новин, отриману інформацією послуговуються у міжособистісному спілкуванні у колі сім'ї, друзів, колег по роботі, поступово вважаючи її власною думкою.

В умовах боротьби різні телекомпанії, політичні партії, виходять за межі простого інформування своєї цільової аудиторії, вони починають використовувати більш дійовий засіб впливу – так зване підсвідоме навіювання. Особливо цьому впливу піддається молодь, яка у пошуках нової інформації звертається до Інтернет-ресурсів, телебачення та друкованих видань, що, як правило, супроводжуються рекламою, відкритою та прихованою.

Заслужений журналіст України, засновник та голова правління ГО «Телекритика» Наталія Лігачова, аналізуючи методи психологічного впливу телебачення, наводить декілька технологій маніпуляції [1]. Серед них особливої уваги заслуговують наступні:

1. Повторення інформації. Аби закріпити бажане повідомлення у масовій свідомості, ЗМІ повторюють його з достатньою частотою. Почувши одну і ту ж інформацію кілька разів, людина починає їй вірити.

2. «Спіраль замовчування», або маніпулювання опитуванням громадської думки. За допомогою посилань на сфальсифіковані опитування суспільної думки, телебачення намагається переконати громадян у підтримці більшістю суспільства вигідної політичної позиції. Цей метод базується на прагненні людини уникнути соціально-психологічної ізоляції, тобто бажанні бути «як усі».

3. Авторитетна думка. Думку відомих чи успішних людей інші не схильні аналізувати, вона приймається на віру.

4. Ефект присутності, що досягається шляхом використання спеціальних технічних засобів, імітуючи реальність, які посилюють ілюзію достовірності.

5. Відволікання уваги. Допомогає відволікти увагу громадян від суспільно важливих подій та проблем на менш значущі для загальної більшості людей, але емоційно заряджені (наприклад, поповнення тварин у зоопарку схвалюється більшістю людей, але не вважається суспільно значущим) [1].

Маніпулятивними способами формування думки людини також є засоби пропаганди, проаналізовані в Інституті аналізу пропаганди ще у 1930-х роках:

- звернення уваги – спосіб подачі інформації з використанням символів, які мають позитивне значення;

- «навішування ярликів», за яким явищу, проти якого намагаються налаштувати особистість, надають негативний зміст, викликаючи негативні асоціації;

- «переміщення» – протилежний спосіб формування непідтверджених позитивних асоціацій з будь-чим іншим, що викликає загальне схвалення;

- «прості люди» – спосіб ідентифікації певних ідей з більшістю громадян;

- ефект первинності – при надходженні суперечливої інформації перевірити яку неможливо, людина вірить тій, яка надійшла першою; змінити вже сформований погляд досить важко [3].

Отже, маніпулятивні прийоми впливу значною мірою формують людську свідомість та змінюють громадську думку. З їх використанням ЗМІ здатні формувати внутрішній світ, інтереси, світогляд та життєву позицію особистості. Єдиним можливим засобом протистояння маніпуляції є критичне бачення, наявність власної думки, що надзвичайно значиме для молоді.

#### Література

1. Лігачова Н. Л. Телебачення спецоперацій. Маніпулятивні технології в інформаційно-аналітичних програмах українського телебачення: моніторинг, методи визначення та засоби протидії : рекомендації щодо принципів відкритої редакційної політики телеканалів / Лігачова Н. Л., Черненко С. М., Іванов В. Ф. – К.: Телекритика, 2003. – 266 с.
2. Хасан Б. И. Конструктивная психология конфликта : учебное пособие / Б. И. Хасан. – СПб. : Питер, 2003. – 250 с.

**Сергій Віталійович Козаченко** – студент IV курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Андрій Вікторович Фісенко** – викладач кафедри  
гуманітарних дисциплін Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ

## ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ ТА ЙОГО СКЛАДОВІ

Актуальність проблеми полягає у необхідності аналізу компонентів, які складають загальне поняття здоров'я, особливо слід відмітити фізичну діяльність, яка здатна істотно підвищити рівень стану здоров'я студентів вищих навчальних закладів. Важливість збереження й покращення здоров'я студентів ВНЗ і роль фізичної або рухової діяльності у вирішенні цих питань розглядається багатьма авторами.

Ранні пояснення поняття «здоров'я» були сконцентровані лише на «відсутності хвороби», тому у 1948 році Всесвітньою Організацією Здоров'я (ВОЗ) було введено три аспекти здоров'я: «Здоров'я – стан повного фізичного, розумового, і суспільного добробуту, а не проста відсутність хвороби».

Сьогодні поняття «здоров'я» визначається як динамічний стан людини, тобто такий стан людини, при якому вона здатна, з одного боку, реалізовувати свої прагнення й задовольняти власні потреби, а з іншого боку, здатна справлятися з негативним впливом навколишнього оточення [1].

Поняття «здоров'я» людини можна визначити як стан повного фізичного, психічного й соціального благополуччя впродовж життя, а не тільки як відсутність хвороб. Оптимальний стан здоров'я людини здатний забезпечити повноцінне виконання трудових, соціальних і біологічних функцій [2].

Поняття «здоров'я» включає в себе :

- фізичне здоров'я, що характеризується поточним станом функціональних можливостей органів і систем організму;
- психічне здоров'я є станом благополуччя й рівноваги людини, що характеризується відсутністю психічних відхилень і забезпечує адекватну регуляцію поведінки в оточуючих умовах;
- соціальне здоров'я людини є системою цінностей, установок і мотивів поведінки людини у соціальному середовищі.

Під здоровим способом життя людини розуміють наявність єдності всіх існуючих форм і способів життєдіяльності власної особистості людини, умов і факторів, які здатні сприяти збереженню й зміцненню здоров'я впродовж життя.

Фізичне здоров'я людини є, можливо, найбільш очевидним виміром рівня здоров'я, що містить у собі функціонування різних систем організму людини, це поняття включає зміну «структурних» умов організму. Наявність фізичного здоров'я у людини можна визначити здатністю виконувати певні рухові дії на розвиток основних фізичних якостей людини – витривалості, сили й швидкості, спритності й гнучкості, тобто, тих якостей, розвиток яких передбачено віковими вимогами програми з фізичного виховання населення [3].

Суспільне здоров'я сприяє встановленню й підтримці відносин з іншими людьми, у нашому випадку мова йде про відносини серед студентів всередині вищого навчального закладу. Студенти спілкуються у своєму середовищі й мають потребу у суспільному контакті, тому, необхідно щоб студенти мали певні навички й розвивали здатності ефективного спілкування з іншими студентами.

Необхідно відзначити, що ці всі компоненти поняття «здоров'я» є взаємозалежними. Цей цілісний вид «здоров'я» має велике значення в

житті студентів ВНЗ, тому варто сконцентруватись на потенціалі фізичної діяльності, як елементові, що пропагує цілісне здоров'я.

Впродовж останніх років здоров'я студентської молоді є важливою темою для обговорення на державному рівні, при цьому відзначається, що фізична діяльність є компонентом у збереженні та зміцненні здоров'я студентів під час навчання у вищому навчальному закладі. Фізична діяльність студентів у формі навчальних й самостійних занять є тією діяльністю, яка приносить радість руху, що у свою чергу, здатне позитивно відобразитись на медичних показниках.

#### Література

1. Педагогічні аспекти фізичного виховання та спорту у формуванні ставлення до здорового способу життя дітей та підлітків / В. Г. Білик, С. А. Ігнатенко, К. В. Палієнко та ін. // Вісн. ЧДПУ ім. Т. Г. Шевченка: Вип. 35. Серія: педагогічні науки. – 2006. – № 35. – С. 431-434.
2. Щербань П. Життєдіяльність нації перед усім залежить від здорового способу життя людини // Сільська школа. – 2002. – № 38-39. – С. 5.
3. Болтівець С. Психогігієнічна позиція педагога у пропагуванні здорового способу життя / С. Болтівець // Практична психологія та соціальна робота. – К. – 2007. – № 9. – С. 69-72.

**Анастасія Григорівна Коротун** – студентка II курсу

*Сумського державного університету*

**Науковий керівник: Наталія Миколаївна Теслик** – старший викладач

*кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії*

*Харківського національного університету внутрішніх справ,*

*кандидат психологічних наук*

### **«ЗАКОН 5 %»: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ КОНФОРМІЗМУ ОСОБИСТОСТІ**

Людина за своєю природою схильна до групової взаємодії. Один із відомих механізмів виживання в групі – це поводитися так само, як більшість членів групи. «Якщо вдуматися, то вся історія людства – це заміна одних оман і химер іншими. Натовпом заволодіває надокучлива ідея, а незабаром з'являється особистість, яка виражає цю ідею найбільш яскраво та привабливо», – зауважує доктор психологічних наук А. М. Зімічев [3].

Натовп у психологічній науці – це скупчення великої кількості людей, яких об'єднує спільна мета. Саме у натовпі типово простежуються



прояви стадного інстинкту. У соціальній психології існує термін конформізм, що означає зміна поведінки або переконання в результаті реального чи уявного тиску групи. Розглядаючи дану тему, ми опираємося на лаконічне визначення суті конформізму Чарльза Діккенса: «За будь-яких обставин краще триматися разом з натовпом». – «А якщо їх два?» – «Кричить разом з тим, що побільше». Дослідники виявляють, що рівень конформності особистості у значній мірі залежить від статі та віку особистості. Так, жінки, в цілому, більш схильні до конформної поведінки, ніж чоловіки, а діти більше, ніж дорослі [3].

Нами проведено дослідження конформності 16 студентів другого курсу факультету іноземної філології та соціальних комунікацій Сумського державного університету. У зв'язку з організаційними умовами участь в експерименті приймали 11 членів групи. Використана методика Соломона Аша, американського соціального психолога, професора Корнельського університету. У 1951 та 1956 роках С. Аш провів ряд експериментів (Asch Conformity Experiments), спрямованих на дослідження впливу групи на поведінку особи. Експерименти Аша часто описують як прогрес у дослідженні конформізму. Соломон Аш використовував результати експериментів Музафера Шерифа, які були проведені раніше [1].

Суттю експерименту є демонстрація двох графічних зображень. На першому малюнку представлена одна лінія, на другому – три (А, В і С), з яких лінія А рівна за довжиною зображенню першого малюнку. До початку експерименту у групі було домовлено з 5 учасниками, які перші у групі дадуть очевидно неправильну відповідь. За домовленістю ці учасники заявили, що лінія під літерою «С» є тотожною першій за довжиною (правильною відповіддю є «А»). В результаті дослідження з 11 учасників три студента погодилися з неправильною відповіддю, а четверо виражали невпевненість. Серед опитаних було два хлопці, кожен із них дав вірну відповідь, але за недостатністю кількісно учасників експерименту гендерного аналізу отриманих даних ми не проводимо.

Експеримент С. Аша демонструє, що люди сильно залежать від думки групи, в якій знаходяться. Соціальна гармонія часто має більше значення у порівнянні з висловленням правильного судження [1]. Навіть якщо чуже переконання суперечить власній позиції індивіда, його логічним припущенням, конформна людина у соціумі схильна поводитися за отриманим зовні зразком. Джерелом конформізму є підсвідомий страх засудження групою неправильної поведінки.

Рушійною силою всього психологічного механізму конформної поведінки є копіювання поведінки 5% групи. Існує таке поняття у психології як автосинхронізація. Суть його в тому, що якщо у будь-якій

спільноті 5% одночасно здійснюють певну дію, решта починає її повторювати на підсвідомому рівні. Наприклад, якщо в табуні коней, які спокійно пасуться, злякати 5% тварин, змусити їх бігти, то весь табун зірветься з місця. Людина, не зважаючи на свою невід'ємність від соціуму, проявляє стадність на рівні деяких тварин. Наприклад, 5% тих, хто злякався, почувши про наближення війни/стихійного лиха/дефіциту товарів і побіг все скуповувати, вистачить аби мимоволі вплинути на інших і через деякий час полиці магазинів спорожніють [3]. Можна дійти висновку, що поняття «конформізм» та «стадний інстинкт» відрізняються рівнем усвідомлення.

Запуск такого процесу, як автосинхронізація, тобто наслідування дій 5% групи рештою її членів, уможливорюється лише у разі неусвідомлення людьми своїх дій, цілей і причин дій, тобто коли рівень самодисципліни, самосвідомості та контролю дуже низький. Схильність до конформізму використовують у маніпулятивному впливі на людину.

Отже, першою вимогою психологічного самозахисту від таких маніпуляцій є аналіз власних автоматичних дій і здатність довільного раціонального осмислення. Особливо, коли мова йде про великі витрати або про серйозні наслідки для Вашого здоров'я, життя, свободи, ризиковано копіювати дії інших, піддаючись стадному інстинкту.

Підсумовуючи вище викладене, можемо сказати, що люди розвиваються безпосередньо у соціумі і протягом свого життя перебувають в певних соціальних групах (клас, група студентів, сім'я, колектив на роботі), тому нам властивий конформізм. Серед раціональних засобів протистояння пасивному, конформному мисленню можна назвати два: мислити раціонально і чітко визначати свої власні цілі, потреби, плани, а також навчитися підтримувати баланс між незалежністю і прихильністю до інших людей, між особистим життям і життям громадським, між індивідуальністю і соціальною ідентичністю.

#### Література

1. Єгупов М. В. Феномен ідентичності: проблема тексту та контекстів / Єгупов М. В. // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : Наук. вісник: зб. наук. праць. Вип. 91 (№ 12) / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Українська АН ; [шеф-ред. В. П. Андрущенко ; гол. ред. В. М. Вашкевич]. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – С. 227- 231.
2. Зимичев А. М. Психология политической борьбы / А. М. Зимичев. – СПб. : Санта, 1993. – 160 с.
3. Майерс Д. Социальная психология : учебник / Д. Майерс. – 5-е изд. – СПб. : Питер, 2000. – 688 с.

**Вікторія Петрівна Миклашук** – студентка II курсу  
Сумського державного університету  
Науковий керівник: **Наталія Миколаївна Теслик** – старший викладач  
кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ,  
кандидат психологічних наук

## **ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ФОБІЙ ІНДИВІДА**

Актуальність дослідження психічного стану страху зумовлена тим, що ця проблема безпосередньо стосується кожної людини. Переживання страху, перетворення страху у фобію поширене у сучасному світі, але точне його розуміння є актуальною проблемою сучасної психологічної науки. Проблему страху та фобії в межах психологічної та педагогічної наук досліджували такі науковці як, І. О. Кирилов, Ф. Н. Ілл'ясов, В. М. Гуляхин, Н. А. Тельнова, Ю. В. Щербатих, Є. І. Івлєва, А. І. Захаров, Л. М. Моргунова, А. М. Мусіна, Т. В. Ширинських, Є. В. Проніна, К. Ізард, П. Екман, З. Фрейд, І. П. Павлов та інші.

Оригінальне визначення запропонували Г. І. Каплан і Б. Дж. Седок, які вважали, що «фобія є вперто-існуючим ірраціональним страхом, в результаті якого з'являється усвідомлене уникнення специфічного, що викликає страх об'єкта, діяльності або ситуації» [2]. Прийнято вважати, що саме ірраціональні та неконтрольовані страхи, які можуть виникати на підставі загрози без об'єктивних для цього причин, називаються «фобіями». Іноді, людина сама знає, що їй не варто боятися певних предметів, адже в цьому немає сенсу, але навіть розуміючи всю безглуздість ситуації – не може нічого з цим зробити.

Фобічний страх несе в собі не тільки негативні аспекти, а також є захисним механізмом для нас. Так, наприклад, людина, знаючи, що вона боїться висоти, ніколи не буде дивитись униз із вікна літака, адже малоймовірно, що вона добровільно потрапить на нього. Фобію можна вважати не лише психічним розладом, а й проблемою, що постійно супроводжує людину. Це жах, нав'язаний чинниками зовнішнього світу. А тому треба сказати, що страх висоти у плані фобії дещо гостріша, людина схильна хворобливо реагувати навіть на проживання на третьому поверсі будинку.

Прийнято вважати, що люди, які чогось бояться – обмежують себе у багатьох аспектах, у тому числі їм не потрібна стороння підтримка, вони повинні перебороти цей стан самостійно. Натомість людина, яка переживає стан фобії, потребує соціальної підтримки. Через те, що фобії можна вважати неадекватними реакціями страху, вони прогнозовано пов'язані з порушеннями уявлень на всіх рівнях, так як у фізіологічний будові мозку, на кірковому рівні відбувається порівняння досвіду, отриманого раніше, з теперішнім. У літературі описані незвичайні

фобії, такі як галеофобія – боязнь акул, іюфобія – боязнь отрут, кераунофобія – боязнь блискавок, уранофобія – боязнь дивитись в небо, копофобія – боязнь перевтомитися [1].

Психодинамічна та біхевіористська теорії по-різному трактують походження фобій людини. Прихильники біхевіоризму вважають, що люди формують свій страх перед певними об'єктами, ситуаціями або подіями шляхом класичного обумовлення. Одного разу відчувши страх, люди уникають страшних об'єктів або ситуацій, втрачаючи можливість в майбутньому отримати контроль над своїм страхом. Наприклад, на замерзлому озері, покритому товстим шаром льоду, дитина катається на ковзанах зі своїми друзями. Лід тріскається і дитина опиняється у воді. Можна з впевненістю сказати, що у майбутньому дитина боїтиметься кататися на ковзанах, плавати у воді, а може і зовсім буде боятися водойм. Психодинамічна теорія пов'язує розвиток фобій з витісненням в підсвідомість дійсної причини страху і подальшим перенесенням його на інший об'єкт. Зигмунд Фрейд вважав, що фобії є нічим іншим, як результатом зайвого використання людиною механізмів самозахисту своє свідомості з метою контролю над прихованою тривогою [3].

Нами було проведено опитування 10 осіб віком від 17 до 60 років, із яких 7 жінок (це складає 70% усіх опитаних) і 3 чоловіків (відповідно 30% вибірки). До вибірки увійшли п'ять студентів, чотири людини працездатного віку різних професій (економіст, патологоанатом, шахтар, кухар) і один пенсіонер. Використана методика Ю. Щербатих та Є. Івлевої [3]. Тест складався з двадцяти чотирьох питань, які дозволяють визначити рівень страху людини за конкретними напрямками. Опитуваним пропонувалося оцінити свої страхи за шкалою від 1 до 10, де 10 – максимальне число. Усі отримані відповіді ми проаналізували, використавши середнє арифметичне число, і проранжували.

Можна зробити висновок, що одним із найсильніших страхів опитуваних є страх війни та переживання щодо здоров'я рідних (8,1 балів з 10). Якщо останній можна віднести до базових страхів пересічної людини, то перший, на нашу думку, загострює саме соціально-політичний стан у державі. 8,2 бали віддано саме йому. Також популярним виявився страх глибини (7,7 балів).

Найменшу кількість балів набрали: страх перед замкнутим простором – всього одна ціла три десятих, та страх самогубства – одна ціла сім десятих в середньому розрахунку. Також мало поширеними серед опитуваних можна вважати фобії виступу перед публікою та змінами в житті, що можуть бути викликані хворобою близьких людей. Можемо зробити висновок, що попри існуюче хвилювання за здоров'я близьких, панічного переживання чи реального сприйняття цієї проблеми не відзначається, адже не актуальне для досліджуваних переживання щодо зміни власної життєдіяльності через хворобу рідних.

Можна із упевненістю сказати, що страх – нормальне явище, коли він не переростає у абсурдний та нелогічний. Страх, у звичайному для

людини понятті, необхідний для виживання як у соціумі, так і в природних умовах. Різновидом нормального стану є необґрунтовані фобії – це патологічні форми страху. Унаслідок того, що людина переживає і страшисться чогось, її свідомість охоплюється лише цим об'єктом, тому вона може втратити здатність до нормального логічного мислення і адекватних дій.

#### Література

1. Гудонис В. Краткий словарь фобий. / Витаутас Гудонис. – М.: МПСИ, 2009. – 103 с.
2. Фрейд З. Знаменитые случаи из практики. – М.: Когито-Центр, 2007. – 538 с.
3. Щербатых Ю. В. Психофизиологические и клинические аспекты страха, тревоги и фобий / Щербатых Ю. В., Ивлева Е. И. – Воронеж: Истоки, 1998. – 282 с.

**Anton Pomazan** – *second-year student of Kharkiv National University of Internal Affairs, Sumy branch*

*Scientific adviser: Anastasiia Serhiienko – senior lecturer at the Department of Humanities, Sumy branch of Kharkiv National University of Internal Affairs*

### SOME ASPECTS OF LIFELONG LEARNING IN DENMARK

Spiritual, economic, political and cultural development of a society appreciably depends on the educational level of its' citizens. Basic changes which constantly occur in the world, demand reforming of an education system in all its' parts. External factors have significant influence on reforming of the education system. The main things of them were recognized by the World conference of UNESCO on higher education (Paris, in 1998). They are economic globalization, deep changes in the migratory processes, demographic factors, growth of scientific and technical knowledge, and development of the cultural level of the population. It staticizes problems of reforming the adult education as it is called to provide a society with highly skilled experts who have already a certain experience and qualification. According to materials of the V Hamburg International conference of adult education (July, 1997). Adult education has been recognized as a key to XXI century and one of the unique means that can provide stable development of a society.

The important condition of the effective reforming of this educational branch is not only the use of the best domestic pedagogical inheritance, but also scientific research and introduction of the foreign experience, oriented on reorganization of the democratic adults educational system . In the given context will be undoubtedly useful studying the Danish experience of creation and an embodiment to life the concept of adult education. In fact, the Danish adult educational system has long history and rich traditions, differs from other

systems by its' originality and specific forms. It efficiency is recognized all over the world.

The analysis of the psychological and pedagogical literature has shown that the object of the scientists' researches is a wide spectrum of theoretical and practical problems concerning development of the adult education. Conceptual principles of the adult education move in the works of scientists, such as: S.G. Vershlovskogo, M.T. Gromkovo, O.I. Dobrinskoj, O.E. Marona, L.M. Lesohinoj, N.P. Litvinovoj, E.I. Ogareva, V.G. Onushkina, V.I. Podobeda, O.P. Tonkonogoj's, and so forth.

Our main ideas towards these aspects are:

1. The modern adult educational system is predetermined by constant changes in the character of work, dynamic accumulation of knowledge in all spheres of science, techniques and culture, reorganization of a public life, development of its' democratic principles.

2. Adult education in Denmark has long history and the certain specificity. It predetermines the necessity of the retrospective analysis of the origin and development of adult education, as long as without knowledge of the past is very difficult to understand today's condition and to predict the subsequent development of this important direction of the education in Denmark. The retrospective analysis of the adult education development has enabled to define a periodization of its' leading stages: a stage of spontaneous development of the adult education (middle of the X – XV centuries), search (XVI – XVIII century), enlightenment (the beginning of the XIX – the middle of the XX century), structural (second half of the XX – the beginning of the XXI century). The basic criteria of which are: public character of the adult education, its' mass character, presence and development of the qualitatively new institutional and noninstitutionalized forms, peculiarities of the historical and socially- economic development of the state.

3. Conceptual principles of the adult education development in Denmark have been developed by Nikolay Frederik Severin Grundtvig – the seminary student by education, the pastor by profession, the poet, the historian, the philosopher and the educator. His ideas have been put in the basis of reorganization not only the adult education system, but also of the Danish society in first half XIX centuries, as a whole. And today, in 150 years, they influence the development of the society of modern Denmark. The main idea is the development of the "Folkeoplysning". This word is very difficult to translate into any language. It means everything that concerns people: the personality, culture, history, values and so forth. Essence of its' idea – providing development of the society that would answer the characteristics conditions and traditions of Danish people, it has been constructed on freedom and equality. Means of its achievement, in Grundtvig's opinion, is the school, education and national enlightenment. "Folkeoplysning" is a concept that forms principles of the Danish cultural and educational tradition which distinguishes Danish education from education of other country and is the visiting-card of the Danish system of adult education.

4. The phenomenon of social partnership is a leading condition of functioning of adult education in Denmark. The social partnership is a form of co-operation of the government with the social organizations in financial legal questions, including the questions of the organization and the control of adult education. In the field of vocational training, including programs for adults, making the decision is based on three principles: tripartite cooperation between the government, employers and workers; the precise organization of social partners; the collective consent to a labour market.

Such cooperation should guarantee the unity of the colleges, the enterprises and administrative authority. Also it is necessary to provide the connection between the educational opportunities and employment, the adaptation of education, and training policy, qualifying requirements of the labour market and individual needs and skills that provide quality and demand on such programs.

5. Research proves that adult education in Denmark has got significant development for last 25 years. At the present moment, country gives more and more educational opportunities, the social partnership has considerably grown, social needs became more than the offered opportunities. Every year the every second adult takes part in the educational programs for improvement of professional qualification, personal development or for high-grade, useful rest.

6. The essential lever of the quality improvement and popularization of the adult education in Denmark is the system of financing. The new government of the country had accepted the certificate of grants' distribution in sphere of the general adult education. Henceforth the local authorities (municipality) is obliged to pay the grants at a rate of two third from charges of the local evening schools that offer the general educational courses for adults.

**Максим Миколайович Романенко** – студент II курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Тетяна Петрівна Кононенко** – старший викладач  
кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ

### **ТУРИСТСЬКО-ОЗДОРОВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ ВНЗ ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ**

За останні роки в нашій державі поступово зростає значення туризму, який є не тільки одним із ефективних видів активного відпочинку, а й впливовим засобом морального та духовного відновлення сил організму людини.

Необхідність розвитку спортивно-оздоровчого туризму у ВНЗ вимагає нового ставлення до питання, з яким пов'язано виховання, оздоровлення та освіта підростаючого покоління, а саме, отримання

нових знань; оволодіння набором умінь, навичок, формування стійкої системи ціннісних орієнтацій тощо. Поєднання різноманітних напрямків туристської діяльності, що включають активний відпочинок, розваги та пізнавальні моменти, передбачають зміну вражень і тісне спілкування з природним оточенням, що робить туризм привабливим і одним із найефективніших видів оздоровчої діяльності.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про туризм» в основі класифікації туристичної діяльності є: мета подорожі, характер організації, правовий статус, тривалість подорожі і перебування в певному місці рекреанта, сезонність, характер пересування рекреанта, його вік, активність [1, с. 22-23].

Велика різноманітність видів туризму та форм його проведення зумовлює необхідність виділення груп, за якими проводиться туристська діяльність у вищих навчальних закладах: *за характером туристичного маршруту* (рівнинний, гірський, водний, змішаний); *залежно від засобів пересування* (пішохідний, лижний, кінний, велосипедний, водний, автобусний, залізничний, авіаційний, комбінований); *за місцем проведення подорожі* (внутрішній (національний) та зовнішній (міжнародний)); *за діяльністю* (активний (веслові судна, плоти, катамарани, велосипеди) і пасивний (морські та річкові круїзи, подорожі на автобусах, яхтах); *за способом організації подорожі* – організований (плановий, самодіяльний), неорганізований (аматорський) [2, с. 120].

Треба відмітити, що самодіяльність у студентському середовищі є високою формою соціальної активності молоді, її варто розуміти як внутрішнє детерміноване самовираження особистості або групи. Студентська молодь надає перевагу саме організованому самодіяльному виду туризму.

На нашу думку, туризм потрібний кожній молодій людині але на різних рівнях, у різній нормі. У цьому виявляється зміст розподілу *студентського туризму* на дві частини, які однаково потрібні вищому навчальному закладу: *«масовий туризм»* – для великої кількості студентів ВНЗ та *«гуртковий туризм»* – для незначної кількості студентів. Щоб визначити, наскільки розвивати туристську діяльність у навчальному закладі, треба йти від студентів, їх інтересів, захоплень, схильностей. Практика показує, що з підвищенням рівня туристської діяльності у навчальному закладі, зростає і потреба в туризмі.

Пропонуємо більш детально зупинитися на *популярних формах туризму* в студентському середовищі. Як найбільш важливі, ми виділяємо групу з трьох елементів: *походи, екскурсії, зльоти*.

Сутністю туристської діяльності є *похід*. За видами туризму походи поділяються на пішохідні, лижні, гірські, водні, велосипедні, спелеологічні, автомобільні, мотоциклетні, вітрильні. За рівнем складності



походи поділяються в залежності від технічної складності, кількості природних перешкод, протяжності, тривалості – на *категорійні* (I-VI категорії складності) та *некатегорійні*.

Не менш популярною формою серед студентів є *екскурсійна робота*. Навчальні екскурсії організовуються з метою формування в студентів умінь спостерігати за навколишнім світом, сприяння розвитку наукового мислення, інтересу до вивченого матеріалу, ознайомлення з культурно-суспільним надбанням нашого народу та національними традиціями. До цієї категорії відносяться студенти, які вибирають пасивні форми проведення вільного часу.

Слід зазначити, що найбільш популярною формою туристської діяльності у ВНЗ є туристські *зльоти*, що проводяться за широкою програмою, яка включає різноманітні масові заходи, творчі конкурси, спортивні змагання. Вони охоплюють найбільшу кількість студентської молоді вузу.

Таким чином, для розвитку туристско-оздоровчої діяльності у системі навчально-виховної роботи ВНЗ необхідно:

1. Визначити пріоритет розвитку самодіяльного туризму, оскільки зараз дуже велика небезпека спрямування у бік пасивного (планового, екскурсійного) туризму.
2. Не впроваджувати туризм у навчальному закладі адміністративно-командними методами, а виходити з рівня розвитку туристських інтересів і здібностей студентів.
3. Особливу турботу організаторам туристсько – оздоровчої діяльності необхідно проявляти до тих студентів, які мають бажання серйозно займатися спортивним туризмом.

Підсумовуючи, слід наголосити, що спортивно-оздоровчий туризм посідає значне місце у суспільному житті студентів та сприяє формуванню навичок здорового способу життя, повної свободи вибору, змісту й тривалості занять, часу й місця їх проведення. Відносно вільні форми таких занять дозволяють вирішувати певні оздоровчі завдання, допомагають раціонально використовувати вільний час, підвищують працездатність, допомагають боротися з несприятливими умовами навчальної та трудової діяльності.

#### Література

1. Дегтяр В. Д. Основи оздоровчо-спортивного туризму: Навчальний посібник / В. Д. Дегтяр. – К.: Науковий світ, 2003. – С. 120 – 122.
2. Про туризм: Закон України від 15 вересня 1995 року № 324/95-ВР //Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2008. – №2. – С. 22– 23.

**Іван Євгенович Ткаченко** – студент I курсу Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Тетяна Львівна Білоус** – доцент кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук

## **ОСНОВНІ ЗАСОБИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ**

Знання засобів фізичного виховання та їхніх характеристик дозволяють викладачам відповідно до поставлених педагогічних задач комплексно використовувати усі види засобів, відбирати найбільш ефективні фізичні вправи, розробляти нові системи фізичних вправ та повноцінно використовувати наявні педагогічні завдання. Для національної системи фізичного виховання характерний цілий комплекс засобів. При цьому основним засобом вирішення завдань фізичного виховання і досягнення його мети є рухова активність студентів (фізичні вправи, народні ігри і забави, військові, побутові та професійні дії якщо вони виконуються за відповідною програмою).

Для фізичного виховання характерна комплексність у застосуванні засобів, що характеризує допоміжні засоби – оздоровчі сили природи (сонце, повітря, вода, земля) та гігієнічні фактори (режим дня і харчування, дотримання правил особистої та громадської гігієни тощо), але ведучим та специфічним засобом фізичного виховання є фізичні вправи. Будь-який застосований засіб впливає на організм у цілому, проте кожний володіє специфічним, тільки йому властивим впливом на ту чи іншу систему, на той чи інший орган.

Найвищої ефективності фізичного виховання можна досягнути за умови комплексного використання засобів, тобто, рухова активність повинна здійснюватись здебільшого за сприятливих природних умов та при дотриманні правил особистої гігієни.

Кожна група поєднує визначену кількість типових засобів. Застосовуючи один засіб, але з різною інтенсивністю, можна одержати декілька варіантів. Нарешті, кожен засіб застосовується не ізольовано, а в комплексі з іншими засобами різних груп (наприклад, біг зі стрибками при різних сполученнях і рівнях дії природних сил природи). Звідси випливають положення, якими зобов'язані керуватися викладачі: 1) розмаїття засобів створює, з одного боку, великі ускладнення при виборі найбільш ефективного засобу, а з іншого – необмежені можливості при вирішенні будь-яких педагогічних задач; 2) вибір засобів повинний завершуватися розробкою їхніх комплексів, системи впливів на студентів.

Фізична вправа – це рухова дія, спеціально організована для рішення задач фізичного виховання відповідно до їх закономірностей. Слід зауважити, що не всяка рухова дія може бути названо фізичною вправою.

Фізичними вправами будуть тільки ті рухові дії, що спрямовані на рішення задач фізичного виховання та виконання педагогічних закономірностей.

Слово «фізичне» відбиває характер вчиненої роботи (у відмінності від розумової), переважно виконаної нервово-м'язовим апаратом і проявляється у вигляді переміщень тіла людини та його частин у просторі, у часі. З характеристики рухової дії можна зрозуміти, що назва це умовна. Вона виражає лише переважну залежність від функції нервово-м'язового апарата та переважний вплив на фізичну структуру організму. Фізична вправа – вольовий акт, є функцією свідомості й впливає на людину в цілому.

Слово «вправа» позначає спрямовану повторність дій з метою його удосконалювання та впливу на фізичні й психічні властивості людини. Фізичні вправи добре розвивають серцево-судинну, дихальну системи; ефективні вправи для формування правильної постави, стопи, дихання; як психічні, духовні якості розвиваються в процесі занять фізичними вправами; які методи навчання у фізичного виховання найефективніші для студентів. Таким чином, фізична вправа розглядається, як конкретна рухова дія, так і як процес багаторазового виконання рухової дії.

Фізичні вправи – основний специфічний засіб фізичного виховання. Результативність фізичного виховання досягається завдяки використанню всієї системи засобів, однак значимість кожної групи засобів неоднакова. Найбільшу вагу в рішенні задач фізичного виховання приходить на частку фізичних вправ. Фізичні вправи обумовлені причинами: 1) як системи рухових дій і рухів виражають у кінцевому рахунку думки, емоції, потреби людини, його відношення до навколишнього дійсності; 2) це один зі способів передачі суспільно-історичного досвіду в області фізичного виховання, він наукових та практичних досягнень; 3) впливають як на функціональний стан організму, так і на особистість, що виконує їх. Тому, фізичні вправи закономірно розглядати як рухові дії, у яких виявляється матеріалістичне навчання про єдність фізичного і психічного в діяльності людини; 4) серед усіх видів педагогічної діяльності тільки у фізичному вихованні предметом навчання є рухові дії, спрямовані на фізичне удосконалювання, що навчається та виконання заради засвоєння самих рухових дій; 5) задовольняють природну потребу людини у рухах [1].

Тільки комплексна система фізичних вправ забезпечує можливість для розвитку всіх органів та систем організму людини у оптимальному співвідношенні. У практиці фізичного виховання можна спостерігати, коли одні й ті ж вправи дають різні ефекти, а різні фізичні вправи можуть привести до однакових результатів. Аналіз цих явищ показує, що ефективність фізичного виховання залежить не лише від фізичних вправ, які використовуються, але й від тих засобів, які супроводжують їх виконання, тому знання засобів, які визначають вплив фізичних вправ на

організм студентів, дозволить підвищити рівень керованості педагогічним процесом і, як наслідок, посилити його ефективність.

Дефіцит у руховій діяльності, що утворюється у сучасній молоді, може бути успішно ліквідований тільки за допомогою системи фізичних вправ. Навчання про «оптимум» рухової активності дозволяє науково обґрунтувати педагогічну проблему про соціальну потребу в рухах, тобто потреби у організованих та систематичних заняттях фізичними вправами.

#### Література

1. Теория и методика физического воспитания: Учебное пособие для студентов. / под ред. Б.А. Ашмарина. – М.: Просвещение, 1979. – 360 с.

**Ілля Євгенович Ткаченко** – студент I курсу Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Тетяна Львівна Білоус** – доцент кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук

### **ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

Самостійні заняття фізичними вправами, спортом, туризмом повинні бути обов'язковою складовою здорового способу життя студентів. Вони є невід'ємною частиною наукової організації праці, заповнюють дефіцит рухової активності, сприяють більш ефективному відновленню організму після втоми, підвищенню фізичної та розумової працездатності.

Самостійні заняття можуть проводитися у будь-яких умовах, у різний час і включати завдання викладача або проводитися за самостійно складеною програмою. Ця форма занять з кожним роком набуває все більшого поширення.

Основна мета самостійних занять – збереження міцного здоров'я, підтримка високого рівня фізичної та розумової працездатності.

Ставлення студентів до фізичного виховання та спорту це одна з актуальних соціально-педагогічних проблем. Численні дослідження свідчать про те, що фізкультурно-спортивна діяльність ще не стала для студентів потребою, не перетворилася на інтерес особистості.

Існують об'єктивні та суб'єктивні чинники, що визначають потреби, інтереси й мотиви включення студентів у активні заняття фізичного виховання та спорту. До об'єктивних факторів належать: стан матеріальної бази, зміст занять та спрямованість навчального процесу з

фізичного виховання, стан здоров'я котрі займаються, особистість викладача, частота проведення занять, їх тривалість.

Наведемо приклади:

1. Для розвитку основних фізичних якостей: а) для розвитку сили застосовуються вправи з обтяженнями, атлетична гімнастика; б) для розвитку швидкості рухів використовуються різні вправи з прискоренням, спринтерські дистанції в легкій атлетиці (100, 200м); в) для розвитку спритності вправи спортивної й художньої гімнастики, аеробіки, спортивні різні ігри; г) для розвитку гнучкості виконувати різні гімнастичні вправи для всіх частин тіла з максимальною амплітудою; д) для розвитку витривалості використовуються всі циклічні види спорту, навантаження в яких триває від 6 хвилин до 30 хвилин та більше.

2. Для засвоєння життєво необхідних навичок використовуються ходьба, біг, плавання, пересування на лижах, ритмічна гімнастика.

3. Для виховання вольових якостей необхідно під час занять домагатися виконання тренувальних планів, долати запроваджувані на заняттях ускладнення, застосовувати елементи змагань.

4. На формування різних психофізичних і спеціально-прикладних фізичних якостей можна впливати за допомогою спрямованого підбору засобів фізичної культури: а) стійкість до низьких температур, виробляється при заняттях зимовими видами спорту; б) стійкість до гіпоксії, виробляється при заняттях циклічними видами спорту на середні і довгі дистанції; в) стійкість до тривалої концентрації уваги виробляється при заняттях кульовою стрільбою, стрільбою з лука, шахами та шашками.

Фізичні вправи не принесуть бажаного ефекту, якщо навантаження недостатнє. Надмірне за інтенсивністю навантаження може викликати у організмі явище перенапруги. Необхідність визначити оптимальний рівень інтенсивності занять для кожного, хто займається самостійно та потім у процесі занять контролювати зміну показників. За характером паузи відпочинку можуть бути пасивними і активними. Тренувальні навантаження характеризуються рядом фізичних і фізіологічних показників. До фізичних показників навантаження відносяться: інтенсивність та обсяг, швидкість та темп рухів, тривалість, число повторень. До фізіологічних параметрів належать: збільшення частоти серцевих скорочень, ударного обсягу крові, хвилинного об'єму крові. Інтенсивність навантаження може визначатися по частоті серцевих скорочень. Дослідженнями встановлено, що для різного віку мінімальна інтенсивність частоти серцевих скорочень, що дає тренувальний ефект, є: для осіб 20 років – 134 уд/хв; 30 років – 129 уд/хв; 40 років – 124 уд/хв; 50 років – 118 уд/хв; 60 років – 113 уд/хв. Залежність максимальної частоти серцевих скорочень від віку можна визначити за формулою: частота серцевих скорочень (максимальна) =  $220 - \text{вік (у роках)}$ .

Конкретна спрямованість та організаційні форми користування самостійних занять залежать від статі, віку, стану здоров'я, рівня фізичної та функціональної підготовленості, що займаються можна виділити такі спрямованості: 1) гігієнічна – припускає використання засобів фізичної культури для відновлення працездатності та зміцнення здоров'я; 2) оздоровчо-рекреативна – передбачає користування засобів фізичної культури у вільний час з метою після робочого відновлення організму та профілактики перевтоми; 2) лікувальна – полягає у використанні фізичних вправ, гігієнічних заходів та процедур, що гартують у загальній системі лікувальних заходів з відновлення здоров'я або втрачених у результаті захворювань; 3) загально-фізична – забезпечує всебічну фізичну підготовленість та підтримка її протягом тривалого періоду; 4) спортивна – має мету підвищення спортивної майстерності, участь у спортивних змаганнях та підготовки до них, з прагненням досягнення максимального результату; 5) професійно прикладна – передбачає використання засобів фізичної культури у системі наукової організації праці та для підготовки до професійної діяльності.

Форми самостійних занять фізичними вправами та спортом визначаються їх метою та завданнями. Існують три основні форми самостійних занять: ранкова гігієнічна гімнастика, вправи протягом навчального дня, самостійні тренувальні заняття.

Ранкова гігієнічна гімнастика входить у розпорядок дня у ранкові години після пробудження від сну. У комплекси ранкової гігієнічної гімнастики слід включати вправи для всіх груп м'язів, вправи на гнучкість та дихальні вправи. Ранкова гігієнічна гімнастика повинна поєднуватися з самомасажем та загартовуванням організму.

Вправи протягом навчального дня виконуються у перервах між навчальними заняттями. Такі вправи забезпечують попередження наступаючої втоми, сприяють підтримці високої працездатності на тривалий час без перенапруги. Виконання фізичних вправ протягом 10-15 хвилин через кожні 1-1,5 год. роботи надає вдвічі більший стимулюючий ефект на поліпшення працездатності.

Самостійні тренувальні заняття можна проводити індивідуально або у групі з 3-5 чоловік та більше. Групове тренування ефективніше, ніж індивідуальне. Займатися рекомендується 2-7 разів на тиждень по 1-1,5 год. Тренувальні заняття повинні носити комплексний характер, тобто сприяти розвитку всього комплексу фізичних якостей, а також зміцненню здоров'я та підвищенню загальної працездатності організму. Таким чином, при проведенні самостійних занять особливо важливо: а) раціональне планування тренувального процесу; б) надійна побудова окремого тренувального заняття.

Таким чином, можемо сказати, що з обліком вікових змін для осіб, що мають високий рівень фізичної підготовленості, рекомендуються заняття вибраним видом спорту; що мають середню фізичну підготовленість – заняття загальною фізичною підготовкою; які мають

низьку фізичну підготовленість – заняття з оздоровчою спрямованістю. Вибір кількості занять на тиждень залежить від поставлених цілей самостійних занять. Загальні рекомендації такі: для підтримки фізичного стану на досягнутому рівні досить займатися 2 рази у тиждень по 1-1,5 години. Для його підвищення – тричі на тиждень, а для досягнення помітних результатів – 4-5 разів на тиждень.

**Аделіна Станіславна Федосенко** – студентка I курсу Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Надія Михайлівна Демиденко** – завідувач кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник

### **ЗАХИСТ ПРАВ УВ'ЯЗНЕНИХ ЖІНОК В УКРАЇНІ: МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Питання захисту прав ув'язнених жінок лежить не лише в юридичній, а й морально-психологічній площині. Дане питання є актуальним, бо стосується жінки не тільки як особистості, а й матері, яка, перебуваючи у місцях позбавлення волі, народжує дітей, котрі мають бути адаптованими у суспільстві.

Проблемні аспекти статусу ув'язнених жінок стали підґрунтям для наукових досліджень А. І. Зубкова, О. С. Міхліна, А. Е. Наташева, М. П. Мелентьева та ін.

В Україні засуджені до позбавлення волі жінки тримаються у дванадцяти установах виконання покарань для дорослих жінок та в одній виховній колонії для неповнолітніх. На сьогодні в пенітенціарній системі України зовсім відсутні установи відбування покарання, спеціально проєктовані для перебування там жінок. Це або пристосовані чоловічі в'язниці, або установи зовсім іншого типу [1].

Беручи до уваги, що жінки відіграють особливу роль у збереженні сім'ї, необхідно вживати спеціальних заходів, котрі б забезпечували засудженим жінкам збереження постійних контактів зі своїми дітьми та іншими членами родини. На даний час ув'язнені жінки в Україні мають право лише на короткострокове побачення – раз на місяць до чотирьох годин та тривале побачення – до трьох діб раз на два місяці. Але якщо жінка порушила якимось чином порядок перебування у в'язниці, її можуть взагалі позбавити права на побачення. Для порівняння, наприклад, зазначимо, що у Німеччині у жіночих колоніях жінкам дозволяють побачення без обмежень, за умови не порушення поведінки у в'язниці [2].

Що ж до вагітних жінок, то для них покарання у вигляді позбавлення волі призначається лише за повної відсутності іншої

альтернативи. На час вагітності і годування дитини в умовах колонії необхідно створювати відповідні умови побутового, медичного характеру. Особливо це стосується режимних обмежень у процесі пологів [3, с. 46].

Там, де матерям, позбавленим волі, дозволяється залишати немовлят у колонії, слід передбачити організацію ясел, що мають у своєму розпорядженні кваліфікований персонал. В Україні лише у двох колоніях для засуджених жінок є Будинки дитини – в Одесі та у Чернігові. Але там мати має право перебувати з дитиною, навіть у перші дні після пологів, лише дві години на добу. Для прикладу, у Німеччині в пенітенціарних закладах передбачені окремі приміщення, де ув'язнені жінки постійно перебувають зі своїми дітьми віком до трьох років. Зазначимо, що у цих дітей якість життя нічим не гірша, ніж у дітей, що проживають за межами пенітенціарної установи. Діти засуджених матерів забезпечені пристойними дитячими майданчиками, за необхідністю можуть відвідувати дитячий садок.

Серед проблем, які потребують негайного вирішення в Україні, є незадовільний рівень медико-санітарної допомоги. Наприклад, у тюремному середовищі не завжди враховуються особливі потреби жінок у предметах особистої гігієни, ув'язнені жінки мають право приймати душ лише один раз на тиждень, тощо. Не можна також погодитися і з обмеженням кількісних норм речового майна для засуджених жінок [3, с. 48].

Особливу увагу персонал колонії має приділяти питанням майбутньої соціальної адаптації засуджених жінок, тобто проводити комплекс заходів, спрямованих на відновлення зв'язків колишньої засудженої та її соціальну реабілітацію після звільнення на волю. Адже процес реабілітації, за умов допомоги у працевлаштуванні, наданні медичної та психологічної допомоги, відбуватиметься успішніше і унеможливить повторну злочинність [3, с. 48].

Отже, проаналізувавши лише невелику низку проблемних питань, зазначимо, що при утриманні жінок у подібних закладах необхідно зважувати на особливість жіночої психології. Потрібно створювати необхідні умови для розкриття їх здібностей, творчої активності, притаманне прагнення до прекрасного [1]. Необхідно створювати умови для знаходження та актуалізації внутрішніх ресурсів, які допоможуть жінкам у виборі подальшого життєвого шляху та духовних пошуках.

#### Література

1. «Уразливі» групи засуджених [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://cripo.com.ua/print.php?sect\\_id=6&aid=194350](http://cripo.com.ua/print.php?sect_id=6&aid=194350) .
2. Круглий стіл на тему «Бангкокські правила на захист прав ув'язнених жінок» 22 листопада 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://kompravlud.rada.gov.ua/kompravlud/control/uk/publish/article.jsessionid=3D29B7DC70051712DA525CF41BF9E48B?art\\_id=47628&cat\\_id=45376](http://kompravlud.rada.gov.ua/kompravlud/control/uk/publish/article.jsessionid=3D29B7DC70051712DA525CF41BF9E48B?art_id=47628&cat_id=45376)



3. Чеботарьова Ю.А. Жінки в місцях позбавлення волі: деякі проблемні питання / Ю.А. Чеботарьова // Вісник Академії адвокатури України. – 2013. – № 28. – С. 46-50.

**Оксана Володимирівна Хурсенко** – студентка II курсу Сумської філії  
*Харківського національного університету внутрішніх справ*  
Науковий керівник: **Тетяна Петрівна Кононенко** – старший викладач  
*кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії*  
*Харківського національного університету внутрішніх справ*

## **ПРО ДЕЯКІ УМОВИ ПЕДАГОГІЧНОГО СТИМУЛЮВАННЯ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ФІЗКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Аналіз досвіду освітньої та виховної практики свідчить, що існує проблема дефіциту рухової активності, зниження імунітету та поширення, пов'язаних з цим захворювань серед студентів ВНЗ. Зазначені явища зберігають стійку тенденцію, що обумовлюється протиріччям між декларативним та реальним ставленням до фізичної культури, відбивається на стані здоров'я, фізичному розвитку й підготовці студентів, їхніх ціннісних орієнтаціях, ставленні до власного фізичного та психічного благополуччя і, врешті-решт, на майбутній професійній діяльності.

Найбільш продуктивним підходом до розробки даної проблеми є дослідження внутрішніх резервів активності студента як суб'єкта навчальної та професійної діяльності. Одним із основних джерел активності особистості є стимули, що надають процесу фізичного виховання дієвої спрямованості та суб'єктивно значущої позитивності. Тому, формування фізичної культури майбутнього фахівця – це, перш за все, проблема стимулювання активності студентів вищих навчальних закладів до свідомої, особистісно-значущої фізкультурної діяльності.

Широке коло наукових аспектів, що стосуються проблеми активності особистості та напрямки її формування досліджували М. Й. Боришевський, Н. П. Галкіна, Ю. А. Міславський, Є. В. Антіпова, В. Є. Гурін, П. І. Ключник, А. Г. Комков, Л. С. Кулігіна, В. І. Лозова, С. Г. Собко та ін.

Отже, метою нашої роботи є теоретичне обґрунтування педагогічних умов стимулювання активності студентів вищих навчальних закладів до фізкультурної діяльності.

Сучасні уявлення про фізичну культуру особистості не обмежені поняттями здоров'я, розвитку фізичних якостей, функціональними можливостями організму та руховими навичками. Найважливішими складовими формування і розвитку фізичної культури людини є світогляд, система цінностей, потреби, мотиваційна сфера особистості, здатність реалізовувати в професійній діяльності цінності фізичної культури.

Аналіз праць М. О. Носко, М. І. Медведєва та ін. свідчить, що мотиваційно-ціннісні орієнтації й прагнення досягнути фізичної досконалості є внутрішніми, прихованими мотивами, які сприяють формуванню фізичної культури особистості. Основу ж змісту фізичної культури визначає практична сторона, специфічним ядром якої є відносини, що складаються в процесі фізкультурної діяльності [1].

Розглядаючи завдання зі стимулювання у студентів активності до фізкультурної діяльності, нами були визначені оптимальні методи та засоби її поліпшення у навчально-виховному процесі. Вони передбачають: удосконалення змісту практичних занять і системи оцінювання, при якому студенти поступово накопичують знання, вміння, досвід, розвивають свої фізичні якості; покращення системи фізкультурно-оздоровчих і спортивно-масових заходів у групах, на факультеті, гуртожитку, які приносять почуття задоволення, емоційного піднесення й взаємної відповідальності; уникнення негативних емоцій; сполучення принципів обов'язковості й добровільності, при яких адміністративний тиск поступається місцем внутрішнім вимогам; здійснення контролю й самоконтролю за фізичною підготовленістю кожного студента; забезпечення узгодженості зовнішніх і внутрішніх факторів, що сприяють формуванню потреби у фізичному самовдосконаленні.

Одним із головних завдань процесу стимулювання є активізація фізкультурного інтересу, оскільки без цього психологічного механізму не може здійснюватися розвиток мотиваційної та емоційної сфер людини у фізкультурній діяльності. Розв'язання даної проблеми поєднано з двома головними завданнями при підготовці студентів до професійної діяльності та організації самостійного життя: по-перше, сприяти найбільш повноцінному відображенню й розкриттю у свідомості студентів значення фізкультурної діяльності для майбутнього професійного та особистісного становлення; по-друге, на цій основі спонукати та підтримувати відповідне ставлення до всіх структурних компонентів фізкультурної діяльності, яке було б наповнене готовністю самостійно здобувати інформацію, вільно оперувати набутими фізкультурними знаннями, реалізовувати уміння та навички у практичній діяльності.

Ми з'ясували фактори, що визначають потреби, інтереси й мотиви включення студентів у фізкультурну діяльність, це: стан матеріальної спортивної бази, спрямованість навчального процесу і зміст занять, рівень вимог навчальної програми, особистість викладача, власний стан здоров'я, частота проведення занять, їхня тривалість та емоційне забарвлення.

Таким чином, формування фізичної культури майбутнього фахівця – це, перш за все, стимулювання активності студентів вищих навчальних закладів до свідомої, особистісно-значущої фізкультурної діяльності. Нами були визначені оптимальні методи та засоби її поліпшення у навчально-виховному процесі, які передбачають удосконалення змісту практичних занять і системи оцінювання, покращення системи

фізкультурно-оздоровчих і спортивно-масових заходів у групах, на факультеті, гуртожитку, сполучення принципів обов'язковості й добровільності; забезпечення узгодженості зовнішніх і внутрішніх факторів, що сприяють формуванню потреби у фізичному самовдосконаленні.

#### Література

1. Носко М. О. Теоретичні та методичні основи формування рухової функції у молоді під час занять фізичною культурою та спортом: Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.09 / М.О.Носко. – К., 2003. – 53 с.

**Юлія Миколаївна Шерстюк** – студентка I курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Надія Михайлівна Демиденко** – завідувач  
кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ,  
кандидат історичних наук, старший науковий співробітник

#### **МИКОЛА МАКАРЕНКО: ВЕЛИЧ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ (ДО 140-РІЧЧЯ ВИДАТНОГО ЗЕМЛЯКА)**

До могутніх постатей української нації по праву належить Микола Омелянович Макаренко – професор-мистецтвознавець, наукова діяльність якого розвивалась на зламі двох епох, а саме – у час погромів українських вчених та знищення самобутніх пам'яток культури та архітектури.

Наукову діяльність та трагічне життя М. Макаренка досліджували Д. С. Цвейбель, Д. Є. Макаренко, Н. А. Німенко, але постать цієї непересічної особистої залишається маловідомою дотепер [2, с. 80].

М. О. Макаренко народився 4 лютого 1877 року у козацькій родині в селі Москалівка на Роменщині. Вищу освіту здобув у Петербурзі, де закінчив Археологічний інститут і Центральне училище технічного малювання. Завдяки винятковим здібностям і працьовитості, після закінчення Археологічного інституту був рекомендований на роботу до найбільшого у світі музею – імперського Ермітажу. Тут він займав посади від асистента до помічника хранителя імперського, а з 1919 року – Державного Ермітажу.

Наукова діяльність Миколи Омеляновича протягом усього життя була тісно пов'язана з музеями. Із 1920 по 1925 роки він був директором Київського музею мистецтв. Будучи вже професором, провів титанічну роботу щодо повернення музейних експонатів, вивезених у 1915 році до Москви та Петербурга (більшість речей було знайдено і повернуто). Він брав участь в організації та поповненні краєзнавчих музеїв у Ромнах, Прилуках, Сумах, Донецьку, Луганську, Маріуполі, Чернігові [2, с. 77].

На терені України М. Макаренко досліджував трипільську, скіфську, середньовічну, романську, ранньослов'янську, пізньонеолітичну археологічні культури. Проводив численні археологічні розкопки на території України (дослідження Спасо-Преображенського собору та Слеського монастиря в місті Чернігові, гори Дитинки в місті Києві, городища Монастирища біля міста Ромни, околиць міста Маріуполя та ін., результати яких виклав у працях: «Археологічні розкопки 1905—1913 рр.» (1914), «Городища і кургани Полтавської губернії» (1917), «Звіти за експедиції 1925—1926 рр.» (1926), «Етюди з трипільської культури» (1927), «Ніжинська фібула» (1928), «Маріупольський могильник» (1933) та ін. Дослідження історії української архітектури, зокрема періоду Київської Русі висвітлив у працях: «Найдавніші пам'ятки мистецтва Переяславського князівства» (1916), «Старгородська божниця та її малювання», «Церква Спаса Преображення» (обидві — 1928), «Чернігівський Спас» (1929). Результати вивчення українського і світового мистецтва виклав у наукових роботах «Художні скарби Імператорського Ермітажу» (1916), «Ломоносов і елизаветинський час. Мозаїчні роботи Ломоносова» (1917), «Мистецтво книги» (1924), «Орнаментация української книги XVI — XVIII ст.» (1926), «Борзенські емалі і старі емалі України взагалі» (1928), «Скульптура і різьбярство Київської Русі передмонгольських часів» (1930). Окремим етапом його наукової діяльності стала музейна справа («Музей мистецтв УАН», 1924) [4, с. 1].

У зв'язку з перенесенням столиці з Харкова до Києва у 1934 році у Києві радянська влада розпочала розбудову адміністративного центру згідно з новим планом забудови. За цим планом намагалися знищити історичні пам'ятки Київської Русі світового значення. До плану входило знесення Трисвятської церкви, Михайлівського Золотоверхого собору, частини будівель Софіївського собору та інші споруди.

Чи не єдиним науковцем, котрий спричиняв активну протидію владним структурам щодо запланованого руйнування першорядних пам'яток зодчества, був наш земляк Микола Макаренко. В усі наукові інстанції СРСР він розіслав листи з проханням відхилити розбудову урядових споруд на місці соборів. Написав листа навіть і самому Сталіну. На листи М.Макаренка відгукнулися член-кореспондент АН СРСР Д. Айналов, академік архітектури Г. Котов, завідувач відділом Наркомату освіти РРФСР Ф. Кон та багато інших учених. Але, на жаль, М. Макаренко залишився єдиним, хто, не підкорившись більшовицькій інквізиції, не поставив свого підпису на акті про знесення Михайлівського Золотоверхого собору у Києві, котрий був побудований ще за часів Київської Русі у 1113 році.

Цей акт Миколи Омеляновича був початком його життєвого кінця. Непокірного Макаренка знищували поступово. Проти нього було організовано три слідчі справи. 26 квітня 1934 року був заарештований

Київським міським відділом ДПУ. Звинувачення було в стилі тих часів: «член контрреволюційної організації». 23 травня 1934 року його було засуджено на «административную ссылку» терміном на три роки і відправлено до Казані. 1936 року Макаренка заарештували вдруге і засудили на 3 роки ув'язнення, відбував покарання у Томську.

Пік беззаконня тоталітаризму припав на 1937 рік. Не минуло й восьми місяців після другого арешту, як М. Макаренка заарештовують утретє. В'язня з України, який перебував у таборі Томська «без определенных занятий» звинуватили як «учасника кадетско-монархической повстанческой организации «Союз спасения России», имевшей своей целью свержение советской власти путем вооруженного восстания». Вирок був фатальним – найвища міра покарання. Розстріляли М. Макаренка 4 січня 1938 року, через 10 днів після оголошення вироку.

Кредо нашого земляка про необхідність збереження пам'ятників зодчества всесвітнього значення залишилося непохитним. Відновлений з руїн за часів незалежності України у 1999 році Михайлівський Золотоверхий собор, чиї купола знову здіймаються у центрі Києва, став справжнім символом України [1, с. 17]. Саме на брамі відновленого собору у 1997 році була відкрита меморіальна дошка на честь нашого земляка, людини воістину з великої літери.

Отже, завдячуючи безцінним археологічним і мистецтвознавчим дослідженням Миколи Макаренка, які заслуговують на подальше ретельне вивчення, ми маємо можливість ознайомитись з найвидатнішими пам'ятками нашої прадавньої історії та культури. А велич життєвого подвигу вченого є прикладом відданого служіння своїй справі. Тому ювілеї Миколи Макаренка повинні відзначатися на загальнодержавному рівні, а його прізвище повинно бути внесено до історичних і туристичних довідників Сумщини.

#### Література

1. Німенко Н. А. Велет українознавства / Н. А. Німенко // Реабілітовані історією. Сумська область. У трьох книгах. Книга третя. Частина 1. – Суми: Мрія – 1, 2015. – С. 215-226.
2. Франко А. Д., Франко О. О. Огляд маловідомих архівних матеріалів про життя і наукову діяльність Миколи Макаренка / А. Д. Франко, О. О. Франко // Вісник інституту археології Національної академії наук України. Вип. 8. – К., 2013. – С. 75–81.
3. Микола Макаренко / Персоналії / [Проект «Українці в світі»] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.ukrainians-world.org.ua/ukr/peoples/a15991f27ef7efa2/](http://www.ukrainians-world.org.ua/ukr/peoples/a15991f27ef7efa2/)

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА  
ТА ПРОБЛЕМИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ У ПРОЦЕСІ РОЗБУДОВИ  
ДЕРЖАВНОСТІ УКРАЇНИ**

---

**Діана Валентинівна Гетманова** – студентка I курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Віталій Борисович Чередниченко** –  
старший викладач кафедри соціально-економічних дисциплін  
Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

**АВТОМАТИЗОВАНІ ДАКТИЛОСКОПІЧНІ ІНФОРМАЦІЙНІ  
СИСТЕМИ В МВС УКРАЇНИ**

Слідча та судова практика широко та ефективно використовує дактилоскопічні обліки у діяльності з розкриття злочинів, розшуку злочинців та безвісти зниклих осіб, тощо.

Дактилоскопія – це криміналістичне вчення про ознаки і властивості папілярних візерунків рук, механізми утворення їх слідів, засоби і способи їх виявлення та використання. У 1904 році Георгій Михайлович Рудий (1863-1918) започаткував у Києві при антропометричному кабінеті Київської розшукової поліції перше дактилоскопічне бюро (у Росії розпочато з 1906 р.).

Дактилоскопія виявляє на відбитку пальця мінуції – точки зміни структури папілярних ліній, унікальні для кожного узору. Якісний відбиток містить приблизно 70 мінуцій, особа вважається ідентифікованою при збігу їх певної кількості. Так, в Італії для позитивного висновку вважається необхідним збіг 16 точок, в Австралії – 12, у Швеції – 7 [1].

Дактилоскопічний облік функціонує у Державному науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі МВС України (далі – ДНДЕКЦ) та одночасно у Департаменті інформаційного забезпечення МВС України.

Дактилоскопічний облік складається з:

- дактилокартотек – масиву дактилокарт осіб, які були піддані дактилоскопіюванню, а також невпізнаних трупів та безвісно зниклих осіб,
- слідотек – слідів рук, які вилучені з місць нерозкритих злочинів.

Дактилоскопічні обліки на рівні областей мають обсяги у сотні тисяч дактилокарт, а на рівні МВС – кілька мільйонів. Перевірки слідів із

місць нерозкритих злочинів по таких масивах відбитків пальців у ручному режимі за прийнятний час практично неможливі [2].

У середині 80-х років розпочато впровадження перших автоматизованих дактилоскопічних систем (АДІС): «Printrak» (США), «Morpho» (Франція), «NEC» (Японія), тощо. В Україні, Білорусі та багатьох інших країнах СНД впроваджена АДІС «Дакта – 2000».

Організаційна структура системи «Дакта 2000» поділяється на три рівні: загальнодержавний, регіональний (обласний) та районний, система функціонує як єдине ціле з архітектурою «клієнт-сервер».

Кожна з регіональних баз даних заноситься на сервер вищого рівня. Цим забезпечується об'єднання підсистем у державну інформаційну базу. За функціональним призначенням система складається з електронних баз даних дактилокарт та слідів, а також програмного забезпечення.

Дактилокарти осіб та сліди з місць нерозкритих злочинів (по 2 примірники) надходять з районних органів поліції до обласного експертного підрозділу. Там вони скануються, обробляються програмою (кодуються), потім перевіряються по регіональній базі АДІС. Електронна інформація передається каналами зв'язку до МВС, також туди надсилаються паперові носії. У базі даних зберігаються кодовані дані про дактилокарти та сліди, а також скановані «електронні» дактилокарти для можливості ручного порівняння.

Одночасно з електронними базами ведуться картотеки з паперовими дактилокартами та слідами з місць нерозкритих злочинів.

При запиті на перевірку виконується пошук по електронній базі закодованих дактилокарт. За результатами на місця направляється список обсягом 20 – 30 дактилокарт, відсортований за рейтингом відсотку схожості. Експерт проводить дослідження у ручному режимі та видає висновок про приналежність сліду (дактилокарти) певній особі або про відсутність тотожності.

Можна навести приклади позитивного використання АДІС «ДАКТО 2000» у роботі МВС. Так, у НДЕКЦ при ГУМВС України у Харківській області за вісім років до АДІС введено 300 тис. дактилокарт та 13 тис. слідів рук, вилучених з місць вчинення нерозкритих злочинів. При цьому встановлено 1000 осіб, які залишили відбитки рук на місцях вчинення нерозкритих злочинів, а також 630 осіб невпізнаних трупів та 164 випадки приховування особами своїх даних [3]. По Сумській області введено 130 тис. дактилокарт та 6 тис слідів із місць нерозкритих злочинів.

Враховуючи вищевикладене, можна зробити наступні висновки.

1. Дактилоскопічні обліки зараз ведуться у двох департаментах МВС, що можна вважати нерациональним через дублювання картотек обсягом у мільйони дактилокарт. Доцільно зосередити таку систему в одному з підрозділів МВС.

2. Доцільно підняти статус АДІС до загальнодержавного рівня в Україні, як це зроблено у багатьох країнах.

3. Зарубіжний досвід показує, що на автоматизований дактилоскопічний облік, крім злочинців, доцільно також ставити:

- певні категорії іноземців, які перетинають державний кордон,
- військовослужбовців збройних сил, СБУ, прикордонної служби, національної гвардії, МЧС, тощо (служба діяльність яких пов'язана з високим ризиком).

4. Теперішній рівень розвитку комп'ютерних технологій дозволяє впровадити фіксацію відбитків пальців за допомогою електронних дактосканерів. На такий метод перейшло багато країн світу, що значно покращує якість кодування.

#### Література

1. Хахановський В. Г. Автоматизація експертних дактилоскопічних досліджень. [Текст] / В.Г. Хахановський // Форум права 2011-1, с. 1077 – [Електр. Ресурс] – режим доступу: [www.nbuv.gov.ua/e.../FP/.../11xvgedd.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/e.../FP/.../11xvgedd.pdf)
2. Применение дактилоскопической идентификации в системах защиты информации / В.Б.Чередниченко // Информационные процессы и технологии. Информатика – 2012: сб. материалов Международной научно – практической конференции, 23-27 апреля 2012 г. / Севастопольский национальный технический университет. мат. конфер., ВЕБЕР. – 2012. – С.206- 208.
3. Удовиченко О.А. Функціонування регіонального дактилоскопічного обліку в науково дослідному експертному криміналістичному центрі при ГУМВС України в Харківській області. [Текст] / О.А. Удовиченко // Криміналістичний вісник 2010. – № 2 (14). – С. 140 – 144.

**Анастасія Юріївна Гончаренко** – студентка I курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ;

**Анастасія Андріївна Шамоня** – студентка I курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ

**Науковий керівник: Олена Анатоліївна Лук'янихіна** – завідувач кафедри  
соціально-економічних дисциплін Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ,  
кандидат економічних наук, доцент

### СТАРТАПИ – СУЧАСНИЙ ТРЕНД МОЛОДІЖНОГО ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Молодіжне безробіття є однією із ключових проблем сьогодення. За даними державної служби статистики України [1] серед молоді віком 15-24 років відсоток безробітних складає 22,4 %, 25-29 років – 11,2 %, у той же час у старших вікових категоріях рівень безробіття коливається



близько 7-9%. Така ситуація спричинена багатьма чинниками, серед яких нестача робочих місць, відсутність у претендентів стажу роботи за фахом, відсутність повної вищої освіти тощо. У зв'язку з цим виникає необхідність створення робочих місць власне самими ж пошукачами в рамках молодіжного інноваційного підприємництва.

Відповідно до статті 42 Господарського кодексу України, підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. Інноваційне молодіжне підприємництво пов'язане із впровадженням інноваційних продуктів та послуг молодими людьми, зазвичай які нещодавно були студентами.

Одним із дієвих механізмів генерації ідей і впровадження їх у реальне життя є стартапи. За Версією Стіва Бланка та Боба Дорфа [2] стартапом є серія неперевіраних гіпотез, яким необхідно витримати контакт зі споживачем. Автори сайту «Гаряча лінія правової допомоги» визначають стартап як щойно створену компанію (що може і не бути юридичною особою), яка знаходиться на стадії розвитку і буде свій бізнес на основі нових інноваційних ідей, або на основі технологій, які нещодавно з'явилися.

Стартапам притаманні певні специфічні особливості, які цілком відповідають суті підприємництва: 1) курс на новий продукт; 2) стартап базується на цікавій бізнес-ідеї; 3) діяльність здійснюється на свій страх і ризик; 4) творці стартапів – молоді люди; 5) має місце брак ресурсів (зокрема, фінансових); 6) існує необхідність швидкої реалізації ідеї; 7) положення фірми на ринку нестійке.

Розвиток стартапу можна розділити на декілька етапів:

**1. Посівний етап, або Pre-Seed stage**, коли відбувається пошук ідеї і розробка технічних способів її реалізації, пошук джерел фінансування.

**2. Запуск, або Startup Stage** (якщо вдалося знайти інвестора) – продукт виводять на ринок.

**3. Зростання, або Growth Stage.** Якщо проект вижив в конкурентній боротьбі, продукт користується попитом і потихеньку захоплює ринкову нішу, на яку орієнтувалися його розробники. Настає час виходити на точку беззбитковості і приносити інвесторам деякий прибуток.

**4. Розширення, або Expansion Stage** – етап характеризується досягненням компанією-розробником запланованих у бізнес-плані цільових показників і захоплення нових ринків.

**5. Вихід, або Exit Stage** – етап настає, коли компанія досягає піку свого розвитку, інвестори, які здійснили фінансування проекту, відмовляються від своєї частки в цьому бізнесі і продають її великим гравцям, що приносить їм великий дохід.

Ми розглянули етапи успішного стартапу, але таких, зазвичай, є 10%, усі інші зазнають поразки і не витримують конкуренції. Найбільш

відомими успішними стартапами є APPLE, GOOLE, Uber і впроваджені вони в країнах, де умови для реалізації новаторських ідей більш сприятливі, ніж в Україні. Законодавство багатьох країн дозволяє видати працівникові стартапу опціон ще до заснування компанії; стартаперам дозволено легально через інтернет приймати невеликі інвестиції і видавати частки ще до того, як вони почали заробляти гроші; будь-який стартап, який працює на території США, може забезпечити американське громадянство своєму засновнику.

В Україні реалізація ініціатив молодіжного інноваційного підприємництва, зокрема стартапів, вимагає більших зусиль, хоча цілі державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні передбачають [3]: 1) створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього підприємництва; 2) забезпечення розвитку суб'єктів малого і середнього підприємництва з метою формування конкурентного середовища та підвищення рівня їх конкурентоспроможності; 3) стимулювання інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів малого і середнього підприємництва; 4) сприяння провадженню суб'єктами малого і середнього підприємництва діяльності щодо просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки; 5) забезпечення зайнятості населення шляхом підтримки підприємницької ініціативи громадян.

В Україні реалізація стартапів молоддю, яка має інноваційні ідеї, може успішно реалізовуватися в рамках роботи університетських і міжуніверситетських стартап-центрів, які діють деяких університетах. Аналіз періодичних видань дозволяє визначити позитивний ефект від поєднання трьох взаємодіючих сил – держави, бізнесу і університетів у рамках функціонування цих утворень.

Стартап-центри можуть доповнити або компенсувати відсутні елементи державного механізму підтримки малого підприємництва у молодіжній спільноті і у майбутньому забезпечити створення робочих місць, розвиток високотехнологічних галузей економіки, стимулювати інвесторів до вкладення ресурсів у національну економіку, сприяти зменшення відтоку амбітної і прогресивної молоді за кордон.

#### Література

1. Рівень безробіття населення (за методологією МОП) за статтю, віковими групами та місцем проживання у 2015 році. – назва з екрану. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Бланк С. Стартап. Настольная книга основателя /Стив Бланк, Боб Дорф. – М. : Альпина паблішер, 2013. – 616 с.
3. Закон України «Про підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 № 4618-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>

**Альона Миколаївна Єременко** – студентка IV курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Олена Анатоліївна Лук'янихіна** – завідувач кафедри  
соціально-економічних дисциплін Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ,  
кандидат економічних наук, доцент

## **СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО МАРКЕТИНГУ**

У ринкових умовах з кожним роком стає жорсткішою конкурентна боротьба за інвестиції та кваліфіковану робочу силу, ринки збуту та сфери впливу не тільки між суб'єктами господарювання, а й містами, регіонами, країнами. У такій ситуації використання маркетингових підходів стає необхідною умовою діяльності усіх суб'єктів господарювання, що мають на меті продати свій товар чи послугу і зміцнити свої конкурентні позиції, зокрема, і територіальних утворень, для стимулювання розвитку яких успішно може використовуватись територіальний маркетинг або маркетинг місць.

Загалом територіальний маркетинг (регіональний маркетинг, маркетинг місць) розглядають як комерційну, політичну, соціальну та іншу діяльність, засновану на принципах маркетингу з метою створення, підтримки і / або зміни відносин і поведінки приватних осіб і організацій комерційного та некомерційного характеру щодо конкретної території, зміна іміджу цієї території. Територія у цьому випадку розглядається як об'єкт ринкових відносин.

Територіальний маркетинг передбачає комплексне поліпшення території шляхом формування такого суспільного клімату, який би підвищував привабливість території, виходячи з трьох позицій: як місця господарювання (інвестування, виробництва, видобутку і переробки, місця для працевлаштування), як місця проживання і як місця відпочинку (природне середовище).

З огляду на це, цільовим спрямуванням територіального маркетингу є:

1. Формування і підтримка позитивного іміджу, престижу території.
2. Поліпшення інвестиційного клімату регіону.
3. Реалізація потенціалу регіону (стимулювання придбання та використання власних ресурсів території за її межами для її вигоди та в її інтересах та ін.).
4. Підвищення привабливості території для бізнесу за рахунок розвитку інфраструктури.
5. Посилення привабливості регіону для фахівців (залучення у регіон нематеріальних ресурсів (трудових, інтелектуальних).

6. Зростання привабливості для населення, зокрема, виконання соціальних регіональних програм.

Для досягнення поставлених цілей передбачається вирішення таких завдань: забезпечення привабливості для своїх структурних елементів; зростання привабливості для навколишнього середовища; оптимальне використання основних економічних факторів; оптимізація внутрішнього попиту; розвиток виробництва; вдосконалення управління; стимулювання розвитку і використання ресурсів території; залучення ресурсів, дефіцитних для даної території; розширення участі території у цілому і її окремих структурних елементів у зовнішніх програмах.

Виконання завдань територіального маркетингу передбачає використання низки маркетингових інструментів, зокрема таких, як:

- брендинг регіону (території), який передбачає розроблення для території привабливого позиціонування та іміджу. Під територіальним брендом розуміють бренд країни, регіону, міста або іншого територіального утворення, який виступає важливим чинником просування території, спирається на політичний, економічний, соціокультурний потенціал території та природно-рекреаційні ресурси, а також бренди товарів і послуг, локалізовані у певній географічній місцевості (наприклад, Опішня як столиця українського гончарства, Сорочинський ярмарок для розвитку Полтавщини та ін.);

- реклама, public relations – спрямовані на формування, поширення, підтримку і цілеспрямовану зміну іміджу регіону серед представників обраних цільових груп;

- просування – популяризація привабливих та корисних якостей території з метою повноцінного інформування користувачів про її переваги (цілющі джерела і санаторії у Львівській, Закарпатській областях);

- маркетинг персоналу – робота із населенням, громадськістю регіону з метою підтримки маркетингової активності зсередини території, формування патріотизму, доброзичливої атмосфери до приїжджих;

- маркетинг подій (фестивалі «Сурми Конституції», «Чеховфест» у м.Суми, фестиваль пісні «Боромля», «Стара фортеця» у м. Тростянець);

- реклама інфраструктурних проєктів.

При цьому особливістю реалізації інструментів територіального маркетингу є те, що вони повинні використовуватися не як самоціль і створювати уявний образ території, а відображати і в подальшому формувати зміну економічної, соціокультурної реальності, базуватися і пропагувати справжні цінності і переваги території, місця, події. У такому випадку і бренд території, і бренди міст, що знаходяться на ній, і бренди товарів і послуг, що є особливими і специфічними для місцевості, можуть стати стрижнем стратегії маркетингу, сприяти ефективному використанню

інших маркетингових інструментів. Це забезпечить надходження інвестицій, розвиток туристичної та інших галузей, більш ефективно використання наявних ресурсів, підвищення рівня і якості життя населення, а в кінцевому рахунку – комплексний розвиток регіону і підвищення його конкурентоспроможності як у короткостроковому, так і у довгостроковому горизонті.

Отже, територіальний маркетинг має велике значення для розвитку території, проводиться в інтересах її як єдиного цілого і структурних елементів її складових і спрямований на внутрішніх і на зовнішніх суб'єктів, в увазі яких зацікавлена територія. Для його впровадження потрібна добра воля місцевої влади і співпраця з представниками бізнесу, громадськості і членами територіальної громади, хоча при цьому існують ризики формального підходу до процесу і зосередження уваги на впровадженні проєктів, які мають короткостроковий ефект.

**Анастасія Сергіївна Левченко** – студентка III курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ

**Неля Олександрівна Чмиркова** – студентка III курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **Вадим Іванович Сапич** – доцент кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент

## РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Світовий досвід і практика господарювання показують, що найважливішою ознакою ринкової економіки є існування і взаємодія багатьох великих, середніх і малих підприємств, їх оптимальне співвідношення. Найбільш динамічним елементом структури народного господарства, що постійно змінюється, є малий бізнес.

Розвиток малого бізнесу, який у всьому світі є основним із рушіїв економіки, в Україні не має суттєвих змін. Наприклад, у Данії малий бізнес створює 80% ВВП, в Італії – 60%, а в середньому в країнах ЄС близько 55 – 60%. Разом із тим в Україні, незважаючи на те, що малими вважаються 90% всіх зареєстрованих приватних підприємств, їх питома вага у ВВП не перевищує 12-14% [1].

Згідно зі ст. 55 Господарського кодексу України під поняттям «мале підприємство» розуміється:

- фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

- юридичні особи-суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України[2].

Разом із тим малий бізнес в Україні має певні риси, які суттєво відрізняють його від підприємництва більшості зарубіжних країн, а саме:

1) неймовірно важкий тягар оподаткування, що примушує багатьох суб'єктів малого підприємництва звернути в тіньову економіку;

2) обмеженість або повна відсутність матеріально-фінансових ресурсів;

3) низький рівень технічної озброєності при значному інноваційному потенціалі;

4) прагнення до максимальної самостійності (більшість зарубіжних малих підприємств працює за умов франчайзингу, субпідряду тощо, а у нас це відсутнє);

5) поєднання в межах одного малого підприємства декількох видів діяльності, неможливість у більшості випадків орієнтуватися на однопродуктову модель розвитку;

6) відсутність повної і вірогідної інформації про стан та кон'юнктуру ринку, низький рівень консультаційних послуг та спеціальних освітніх програм;

7) практична відсутність державної фінансово-кредитної підтримки, недовіра західних партнерів та негативне психологічне ставлення населення до підприємців.

Аналіз стану та проблем розвитку малого бізнесу в Україні свідчить про те, що подальший розвиток ситуації без активного та позитивного втручання держави може привести до згортання (в основному – через подальшу тінізацію) даного сектора економіки з відповідним загостренням економічних проблем та посиленням соціальної напруги. Тому виникає необхідність дієвої державної політики підтримки малого бізнесу. Вирішення цього завдання має зосереджуватися на таких основних напрямках:

- вирішення питань щодо організаційного забезпечення малого підприємництва, насамперед: розробити та прийняти цільові і регіональні програми розвитку та підтримки малого підприємництва з відповідним фінансовим та організаційним забезпеченням;

- впровадити єдину вертикальну систему органів виконавчої влади з питань малого підприємництва від Кабінету Міністрів України до обласних та районних державних адміністрацій;

- передбачити використання державних кредитних ліній для підтримки малого підприємництва із зазначенням середнього розміру

позики, процентної ставки та секторів кредитування за умови створення нових робочих місць;

- створити спеціалізовану банківську установу або установи з кредитування малого підприємництва;

- розробити механізм цільового використання коштів Фонду сприяння зайнятості населення на розвиток малого підприємництва;

- запровадити у навчальні програми навчальних закладів основи підприємницької діяльності та організації малого підприємництва;

- знизити рівень податків та обмежити їх кількість.

Отже, розвиток малого бізнесу має, безперечно, позитивне значення для національної економіки, що значно обумовить створення сучасної ринкової економіки з соціальною спрямованістю. Малий бізнес має низку економіко-виробничих та соціально-економічних переваг, а саме: гнучкість, динамізм, пристосування до мінливостей технології, здатність оперативно створювати та упроваджувати нову техніку та технології, забезпечення соціальної стабільності, насичення ринку праці новими робочими місцями, відкритість доступу та легкість входження до цього сектора економіки. Для ефективного розвитку малого підприємництва в Україні необхідно створити механізм ефективної взаємодії між державою та підприємницьким сектором. Становлення малого бізнесу в Україні – це тривалий процес, який повинен мати певну етапність, враховуються економічний стан країни, існуючі проблеми на макро – та мікрорівнях.

#### Література

1. Матеріали з порталу виконавчої влади «Урядовий портал» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>.

**Олександра Михайлівна Маринич** – студентка I курсу  
факультету № 6 Харківського національного університету  
внутрішніх справ

Науковий керівник: **Вячеслав Ксенофонтович Васенко** –  
професор кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ,  
доктор економічних наук, професор

## СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Ринкова трансформація економіки зумовлює підвищення ролі страхового ринку, визначає необхідність створення дієвої системи страхового захисту з метою забезпечення стабільності розвитку та

ефективності економічних відносин, підвищення рівня життя населення, соціальної стабілізації.

В умовах обмеженості джерел фінансових ресурсів страхові компанії варто розглядати у якості потужних інвесторів розвитку економіки, адже страховий ринок може сприяти формуванню додаткових джерел фінансування.

Проте, як показують проведені нами дослідження, страхування в Україні ще не відповідає вимогам сьогодення. В Україні підлягає страхуванню лише біля 10% ризиків, тоді як у більшості розвинутих країн цей показник досягає 90-95%. Частка українського страхового ринку у загальноєвропейському обсязі страхових послуг становить лише 0,05%, і це при тому, що Україна становить 7% населення Європи.

Сьогодні, існуюча структура страхового ринку України не сприяє зміцненню соціального захисту громадян та забезпеченню внутрішніх інвестицій. Українські страховики передають іноземним страховикам (перестраховикам) до 90% страхової премії під час страхування авіаційних і морських ризиків; ризиків здоров'я осіб, які перетинають кордон за «авто каско» – до 60%; під час страхування великих майнових ризиків – до 50%.

Страхова галузь України забезпечує перерозподіл лише 0,9% ВВП (цей показник у розвинутих країнах становить 8-12%), що свідчить про потенційні можливості її подальшого розвитку та про те, що страховий ринок не акумулює значного обсягу інвестиційних ресурсів та не справляє відчутного впливу на процес перерозподілу валового внутрішнього продукту.

Проблемам формування та розвитку страхування та страхового ринку в Україні присвячено ряд наукових праць, зокрема таких відомих науковців, як: В. Алешіна, В. Базилевича, В. Фурмана, С. Осадця, Р. Пікус, З. Шелудько, О. Філонюка й інших вітчизняних та іноземних економістів.

Проведені нами дослідження показують, що на початок 2013 року згідно з інформацією Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацфінпослуг) в Україні було зареєстровано 407 страхових компаній. Для порівняння на кінець 2012 року найбільша чисельність страховиків була зареєстрована у США – 4582 од., Росії – 573 од., Великобританії – 446 од., Німеччині – 376 од., Франції – 339 од.

Серед 407 страхових компаній України більшість з них, а саме 84,77 %, були зареєстровані як страховики «non-life» типу, тобто як компанії, що здійснюють інші види страхування, крім страхування життя. Варто зазначити, що протягом 2003-2008 років в Україні спостерігалось поступове збільшення страховиків обох видів, однак після кризового 2008 року кількість страхових компаній почала знижуватися кожного року [3].

Варто зазначити стабільну динаміку зростання активів страхових компаній у 2003-2013 роках. У 2013 році загальний обсяг активів становив майже 66,39 млрд. грн., що більше ніж на 10,00 млрд. грн. показника 2012



року та більше ніж у 6 разів перевищує аналогічний показник 2003 року.

Зокрема, при перевищенні у 2013 році валових страхових премій 2008 року на 4,65 млрд грн, активи за цей період збільшилися більше ніж на 24,00 млрд грн, що свідчить про внесення власних коштів страховиками у розвиток своєї діяльності. Найзначнішими темпами активи страхових компаній зростали у 2007, 2008, 2012 та 2013 роках.

Слід зазначити, що світова фінансово-економічна криза досить серйозно загальмувала розвиток страхового ринку України та негативно вплинула на темпи його зростання. Так, наприклад, у докризовий період зростання обсягів активів відбувалося швидшими темпами. Для того, щоб зазначений показник зріс на 20,00 млрд грн, страховому ринку необхідно було витратити три роки (2006–2008 роки), у післякризовий період, щоб наростити обсяги активів на аналогічну суму, вже необхідно було витратити п'ять років. Також зазначимо, що у 2009 році взагалі спостерігаться виключно номінальне зростання активів страхових компаній, яке становило всього 40,00 млн грн.

Перелік проблем не є вичерпним, однак провівши дослідження, доцільно зазначити важливість, у першу чергу, формування дійсно ефективної системи державного регулювання страхового сектору в Україні.

Загалом, ця галузь не може розвиватися самостійно без втручання держави, враховуючи, що страхові компанії працюють з фінансовими ресурсами економічних суб'єктів і така діяльність повинна підлягати регулюванню з метою недопущення шахраїв на цей ринок. Але на сьогодні система державного регулювання означеної сфери не працює ефективно. У підсумку все це призводить до зниження і так невисокого рівня довіри громадян до страховиків та їх діяльності.

На наш погляд, сьогодні варто центральним органам влади більше повноважень у сфері регулювання страхового ринку передавати саморегульованим організаціям, надавати страховим компаніям реальні механізми впливу на функціонування страхового ринку, оскільки вони цілком у цьому зацікавлені, залишаючи за державою контроль у сферах, де страховики можуть зловживати своїм становищем.

Проте реалії свідчать, що недобросовісним страховикам легше домовитися з відповідними державними органами влади, ніж зі своїми колегами, які навряд чи зацікавлені покривати прояви недобросовісної роботи своїх конкурентів. Саме балансуючи на мотивах та інтересах різних страхових суб'єктів, держава повинна сформувати нову політику щодо регулювання означеної сфери, так як діюча система, на жаль, є неефективною.

На наш погляд, сьогодні є доцільним зосередити увагу на проблемі розвитку та функціонування страхових посередників в Україні. Проблема є дуже важливою та актуальною, враховуючи ту складну ситуацію, в якій опинилися і страхові компанії, і їх клієнти через масові порушення

законодавства страховими посередниками. Фактично ситуація, за якої такі особи можуть безперешкодно змінювати страхові компанії, працювати одночасно на декілька з них в однакових галузях страхування, неприпустима, оскільки створює передумови для скоєння неправомірних дій з боку таких установ.

Ми вважаємо, що для удосконалення та подальшого ефективного розвитку страхового ринку України необхідно здійснити ряд таких першочергових заходів:

- підвищити захист споживачів страхових послуг;
- збільшити капіталізацію страховиків та конкурентоспроможність національного страхового ринку;
- підвищити прозорість діяльності учасників страхового ринку;
- впорядкувати страхове законодавство в цілому та окремі його положення і привести їх у відповідність до світової практики;
- відмінити непотрібні бар'єри, перепони та регулювання на ринку, що гальмують його розвиток та залучення іноземних інвестицій;
- інтеграція страхування до європейських страхових структур;
- залучення страхового ринку для вирішення питань соціальної політики держави;
- розвиток страхового брокерства та залучення до цього бізнесу професійних компаній;

Література:

1. Васенко В.К. Правове регулювання страхової діяльності: Навчальний посібник /В.К. Васенко. – Суми: Видавництво «Ярославів», 2013. – 240с.
2. Ю.Н. Воробйов, Є.І. Воробйова, В.В. Ворошило Страхування в Україні: тенденції й особистості розвитку // Економіка и управление. – 2015. – № 2-3. – С. 20-25.
3. Зоря О. П. Страховий ринок України: стан, проблеми та перспективні напрямки розвитку /О. П. Зоря // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит». – 2014. – № 1. – С. 12-15.

**Таліна Сергіївна Незвісцька** – курсант I курсу факультету № 1  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Іван Васильович Кріцак** – старший викладач  
кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного  
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

## **ІСТОРІЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ**

Україна є однією з найбільших країн Європи не лише за розмірами її території, а й за чисельністю населення. Після здобуття незалежності у

1991 р. вона прагне заявити всьому світу про демократичність принципів своєї внутрішньої та зовнішньої політики. Не викликає жодних сумнівів, що історично Україна складалася як суто європейська держава, що має різноманітні, давні та стійкі зв'язки з багатьма країнами Західної та Центральної Європи.

Саме тому, стратегічною метою українського політикуму стала європейська інтеграція, формування довгочасних та якісних відносин з Європейським Співтовариством, як найбільш розвинутою у культурному та цивілізаційному відношенні частиною світу. Разом із тим Україні важливо зберігати доброзичливі відносини з усіма країнами світу, а особливо з країнами-сусідами.

Отже, актуальність дослідження даної проблематики полягає в тому, що громадяни України глибоко вірять у нові перспективи суттєвої взаємодії з країнами європейської спільноти в економічній, політичній, науковій, освітянській, мистецькій та іншій площині.

Метою дослідження є аналіз основних здобутків України на шляху до інтеграції в ЄС; висвітлення досягнень в імплементації у вітчизняне законодавство правових норм Європейського Співтовариства, а також роль громадянського суспільства у здійсненні важливого акту зовнішньої політики української влади – підписання Угоди про Асоціацію України – ЄС.

Для досягнення поставленої мети нами визначені наступні завдання:

- вивчення зовнішньополітичного курсу України щодо зближення з ЄС після здобуття нею незалежності;
- дослідження причин та ролі активізації європейських настроїв у нашій державі;
- аналіз сучасних здобутків України на шляху інтеграції до Європейського Співтовариства;
- простеження реакцій влади та населення України на євроінтеграційні процеси в нашій державі.

Об'єктом дослідження виступають інтеграційні процеси в сучасному світі.

Предмет дослідження – політика української влади та роль громадянського суспільства у зближенні України та ЄС.

Наукова новизна дослідження полягає у вивченні впливу революційних подій 2013-2014 рр. на активізацію європейських настроїв у державі; аналіз громадської думки населення України та можливих наслідків інтеграції нашої країни до ЄС через реалізацію Угоди про асоціацію України і ЄС.

На сьогодні Європейське Співтовариство є найуспішнішим у світовій історії прикладом добровільної інтеграції країн у найпотужнішу економічну та політичну систему в світі. На даний час до ЄС входить 29 країн, кожна з яких пройшла складний шлях задля того, щоб стати частинкою Європейського Співтовариства.

Виконавши поставлені завдання, ми дійшли таких висновків.

По-перше, європейський вибір України став природним наслідком здобуття нею незалежності. Він відображає життєво важливі інтереси українського народу, а саме, бачити свою країну невід'ємною частиною єдиної Європи.

По-друге, про високий рівень усвідомлення громадянами необхідності євроінтеграційних процесів свідчать підтримка революційних подій на Майдані та кількісні показники опитування звичайних громадян щодо вступу України до ЄС, підписання Угоди про Асоціацію. Зокрема, нами було проведено тематичне опитування, де респондентами стали представники 10 районів Полтавщини, різних вікових категорій. Згідно з його результатами маємо: за вступ України до ЄС висловилося 64% респондентів, проти – 23%, не могли визначитись із відповіддю – 13%. Реакція населення Полтавської області на підписання Угоди про Асоціацію України з ЄС за результатами опитування є наступною: «позитивно» – 64%, «негативно» – 9%, не визначились із відповіддю – 27% опитаних

Першим кроком стала підписана у 1994 р. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС, що мала на меті встановлення тісного діалогу між її суб'єктами. Протягом другої половини 1990-х – 2010-х рр. українська влада поступово переходить від політики партнерства до Асоціації з ЄС. Однак щорічні саміти, зустрічі керівництва ЄС та України з окремих питань тощо, свідчили про складність євроінтеграційних процесів.

По-третє, починаючи з 2011 р. в українському суспільстві спостерігається активізація проєвропейських настроїв. Перший етап був пов'язаний із переговорами щодо підписання Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС. Другий етап – зі згоранням політики євроінтеграції, коли через тиск російської влади курс на інтеграцію України до ЄС було призупинено. Через це у 2013-2014 рр. країною прокотилися мирні акції незгоди або «майдани», названі «Єврореволюцією». Ці події були підтримані низкою європейських країн, сприяли зміні влади та підписанню 21 березня 2014 року політичної частини Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, а вже 27 червня цього року – економічної частини.

Події 2013-2014 років в Україні продемонстрували прорив у загальному житті суспільства, його активної участі в підтримці євроінтеграційних процесів.

По-четверте, Угода про Асоціацію між Україною та ЄС слугуватиме орієнтиром для проведення системних економічних та соціальних реформ в Україні; сприятиме адаптації законодавства України до норм права ЄС; створить поглиблену зону вільної торгівлі; підвищить рівень розвитку в напрямках енергетики, освіти, екології, транспорту, фінансів та ін.

Однак для реалізації Угоди українській владі необхідно виконати ряд першочергових завдань: дотримуватись демократичних принципів, прав людини і верховенства права; проводити комплексні реформи щодо

оздоровлення економіки країни; здійснювати комплексну боротьбу з корупцією та чесні прозорі вибори.

Серед позитивних наслідків вступу України до ЄС респонденти виокремлюють: підвищення заробітних плат, стипендій, соціальних допомог, подолання корупції, підвищення рівня економіки та якості продукції, розширення ринків, захист прав людини в межах країни та за кордоном, безвізовий режим.

Серед негативних: низька конкурентоспроможність української продукції на європейських ринках, безробіття, підвищення цін, внаслідок завезення європейських товарів.

На жаль, антитерористична операція, що відбувається зараз на Сході нашої держави, є морально та матеріально виснажливою для українського народу. Вона пригальмовує процеси євроінтеграції, тому стабілізація наявної ситуації у державі повинна призвести до швидкої та якісної реалізації Угоди про Асоціацію. Маємо надію, що це стане історичним шансом для України вийти на шлях цілковитої демократії та правових європейських цінностей, включаючи українське національне розуміння обов'язків громадянина в суспільстві, необхідності захисту загальнолюдських і національних духовно-культурних надбань.

**Тетяна Сергіївна Передерій** – студентка IV курсу факультету № 6

*Харківського національного університету внутрішніх справ*

**Науковий керівник: Оксана Сергіївна Маковоз** – доцент кафедри економіки та фінансів факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент

## **РОЛЬ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ**

Сьогодні людство живе в століття високих інформаційних технологій, завдяки чому інформаційна освіченість і поінформованість суспільства стає повсякденною, майже буденною. Людина щодня отримує безліч нової інформації, часом навіть не замислюючись про її джерело – телебачення, радіо, друкована продукція, реклама, інтернет – усе це джерело тієї чи іншої інформації, яка щоденно впливає на вибір людини [1].

У сучасних умовах інформаційного суспільства, коли інформація стає фактором виробництва, саме інформаційна безпека відіграє вагомe значення для ефективного функціонування суб'єктів господарювання. Стрімке впровадження інформаційних, комп'ютерних технологій у всі сфери життєдіяльності суспільства та розвиток економіки актуалізує питання визначення обґрунтованих та ефективних шляхів забезпечення інформаційної безпеки.

Процеси всеохоплюючої інформатизації розвитку країни обумовлюють активний вплив інформаційної безпеки на економічну, соціальну, політичну та інші складові національної безпеки. Такий нерозривний зв'язок інформаційної та національної безпеки пояснюється тим, що захищеність інформації та її повнота впливають на стабільність у суспільстві, забезпечення прав і свобод громадян, правопорядок і, навіть, на збереження цілісності держави [2, с.221].

Проведення вдалої інформаційної політики може суттєво вплинути на розв'язання внутрішньополітичних, зовнішньополітичних та військових конфліктів. Інформаційна безпека є однією із суттєвих складових частин національної безпеки країни, її забезпечення завдяки послідовній реалізації грамотно сформульованої національної стратегії в значній мірі сприяло б забезпеченню досягнення успіху при вирішенні завдань у політичній, соціальній, економічній та інших сферах державної діяльності [3,с.46].

Сьогоднішні технології дозволяють досить легко створювати фальшиву інформацію або фальсифікувати існуючу, що робить інформаційну війну найбільш ефективною в сучасних умовах. Ці високотехнологічні війни спрямовані на руйнування національної ідентичності – від насаджування нових стандартів життя до посягань на національний суверенітет.

Інформаційна війна представляє собою найвищий ступінь інформаційного протистояння, спрямований на розв'язання суспільно – політичних, ідеологічних, національних, територіальних конфліктів між державами, народами, націями та соціальними групами шляхом широкомасштабної реалізації засобів і методів інформаційної зброї. Інформаційна війна включає наступні дії:

- здійснення впливу на телекомунікації, транспортні мережі тощо;
- промислове шпигунство (порушення прав інтелектуальної власності, проведення конкурентної розвідки, розкрадання патентованої інформації);
- хакінг (злам і використання особистих даних, інформації з обмеженим доступом) [4, с.77].

Інформаційна війна припускає використання широкого спектру сил та засобів, що здійснюють взаємопов'язані заходи зі здійснення впливу на противника, причому такий вплив, як правило, є деструктивним по відношенню до його інформаційної сфери та суб'єктивного світу. Серед основних засобів, що застосовуються в процесі інформаційної війни, можна відзначити інформаційно-психологічні та інформаційно-

комп'ютерні впливи, а також радіоелектронну боротьбу. Саме засоби масової інформації відіграють значну роль в укоріненні у свідомості пересічного громадянина терміну «інформаційна війна». На даному етапі ЗМІ, зважаючи на суспільну важливість, масовість та доступність, мають величезний вплив на духовні процеси, що відбуваються в суспільстві. Залучаючи громадян до інформаційних відносин, ЗМІ формують певні ціннісно-сміслові моделі для засвоєння суспільством і таким чином змінюють аксіологічну картину соціуму [5].

На цей час не вирішено ще багато проблем, які пов'язані зі свободою доступу до інформації журналістів, із правовою охороною особистої таємниці в ЗМІ, захистом громадянина і суспільства від помилкової і несумлінної інформації, що поширюється в них. Центральним питанням є створення умов, при яких забезпечується свобода слова у разі забезпечення захисту національних інтересів країни. У зв'язку з цим найважливіше завдання полягає у виробленні необхідних заходів, які забезпечать у діяльності ЗМІ баланс інтересів особистості, суспільства і держави, що відповідає стратегії державної інформаційної політики (соціально – технологічної). При цьому може бути переборено жорстке ставлення значної частини населення до масової інформації, недовіра до повідомлень, що не відповідають особистим або соціальним очікуванням. Повинні бути створені такі організаційні, правові, економічні і технологічні умови, за яких ЗМІ будуть ефективно виконувати функцію об'єктивного інформування населення, соціальних інститутів і держави.

#### Література

1. Лизанчук В. Феномен невмирущості нації// Наукові записки АН ВШ України.– 2004.– Вип.6, 9–29.– С.74-81.
2. Щербина В.М. Інформаційне забезпечення економічної безпеки підприємств та установ / В.М. Щербина // Актуальні проблеми економіки . – 2006. – №10. – С.220-221.
3. Горбатюк О.М. Сучасний стан та проблеми інформаційної безпеки України на рубежі століть / О.М. Горбатюк // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т.Шевченка.–1999. – Вип. 14: Міжнародні відносини. – С. 46.
4. Ліпкан В.А Інформаційна безпека в умовах євроінтеграції: Навчальний посібник / Максименко Ю.Є., Желіховський В.М. – К.: КНТ,2006. – 280с.
5. Роль засобів масової інформації у житті держави. [Електронний ресурс].  
Режим доступу: <http://bookster.com.ua/seminars/question/1438>

**Аліна Сергіївна Подобащенко** – студентка III курсу Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: **Віра Михайлівна Бутенко** – доцент кафедри  
соціально-економічних дисциплін Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ,  
кандидат економічних наук, доцент

## **СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІР РОЗВИТКУ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

Європейська спрямованість сучасного цивілізаційного процесу в країні характеризується прогресуючим зростанням значущості гуманітарної сфери, високих інформаційних технологій, постіндустріальних принципів суспільного розвитку, підвищенням ролі інтелектуального капіталу та менеджменту, соціальних і гуманітарних чинників економічного прогресу, утвердженням пріоритетності базових засад сталого розвитку, який сприяє не тільки економічному зростанню, а й справедливому розподілу його результатів, розширенню можливостей людей, покращенню їх рівня життя. Тому питання соціального виміру розвитку економіки України на сучасному етапі є надзвичайно актуальним.

Базуючись на даних, котрі враховуються для визначення основних напрямів соціального розвитку країни, нами було визначено сильні та слабкі сторони цього процесу на сучасному етапі.

Серед основних факторів, що впливають на розвиток соціального складника в Україні, можна виділити такі:

- якість людського капіталу, яка представлена властивим людині багатим запасом знань, розвинених здібностей, визначених інтелектуальним і творчим потенціалом;
- рівень соціальних комунікацій, під якими необхідно розуміти таку систему суспільної взаємодії, яка включає визначені шляхи, способи, засоби, принципи встановлення і підтримання контактів на основі професійно-технологічної діяльності, що спрямована на розробку, впровадження, організацію, удосконалення, модернізацію відносин у суспільстві, які складаються між різними соціальними інститутами;
- наявність соціальної інфраструктури, основним призначенням якої є створення умов для розвитку виробництва і життєдіяльності населення;

Необхідно також розглянути і слабкі сторони, котрі створюють перешкоди та уповільнюють розвиток соціального складника розвитку країни;

- рівень корупції, котра є серйозною перешкодою суспільному розвитку в Україні;



- рівень розповсюдженості «соціальних» хвороб, які на державному рівні слід розглядати як об'єкт державної політики;

- демографічний спад, оскільки демографічний фактор є важливою передумовою економічного, інтелектуального, політичного розвитку будь-якої країни. Природне скорочення населення в країні у 2016 р. становило 186 тис. осіб;

- соціальна нерівність – певне становище у суспільстві, за яких окремі соціальні групи мають різний соціальний статус, належать до різних суспільних класів або соціальних кіл. Соціальна нерівність є підставою стратифікації суспільства і сприймається як основна його властивість. Загострення соціальної нерівності зазвичай призводить до соціального вибуху;

- розмір заробітної плати є індикатором, що визначає загальний життєвий рівень працівників, а від її рівня, частки у валовому внутрішньому продукті залежить також розвиток економіки загалом. В середньому за 2016 рік середня заробітна плата становила в Україні на рівні 15-20 дол;

- рівень безробіття населення. В Україні рівень безробіття на кінець січня 2017 р. склав 1,6% і за прогнозами фахівців буде зростати, що свідчить про низький рівень використання трудових ресурсів;

- обсяги тіньової економіки – відображення розповсюдження неврахованої економічної діяльності в статистичних показниках.

Для поліпшення розвитку соціального складника функціонування держави ми вважаємо за необхідне здійснити низку заходів. Перш за все, це реформування соціальної та управлінської сфери держави, результатом якої мають бути якісні зміни у системі органів влади всіх рівнів з урахуванням змін в об'єктах управління. Реформування як цілісний процес має складатися з обґрунтованої програми дій, яка спрямована на ініціацію цілісного процесу розв'язання системних проблем соціальної сфери з метою унеможливити їх виникнення у майбутньому.

Перехід до європейських стандартів якості життя передбачає подолання розриву в рівні та якості життя між Україною та країнами – членами ЄС, що насамперед залежить від можливості соціально-економічної політики держави вирішити ці завдання. Для підвищення рівня життя населення необхідною є розбудова держави за сучасними світовими соціальними стандартами, які закріплено в конвенціях МОП, Європейській соціальній хартії, Європейському кодексі соціального забезпечення.

Розвиток системи охорони здоров'я – збереження та зміцнення здоров'я населення, продовження періоду активного довголіття і тривалості життя людей; створення правових, економічних та управлінських механізмів реалізації конституційних прав громадян України на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування; забезпечення гарантованого рівня надання безоплатної кваліфікованої медичної допомоги у визначеному законодавством обсязі; формування

керованого ринку платних медичних послуг, сприяння діяльності закладів охорони здоров'я всіх форм власності, створення умов для задоволення потреб населення в медичних послугах і т.д.

Таким чином, соціальний вимір економічного розвитку країни неодмінно має враховувати задоволення потреб людини у духовній та матеріальній площинах. Для цього в Україні важливо визначити стратегію власного розвитку, котра б базувалася на дотриманні принципів демократії та загальноєвропейських суспільних цінностей.

**Ірина Володимирівна Ткаченко** – студентка III курсу Сумської філії

*Харківського національного університету внутрішніх справ*

**Науковий керівник: Віра Михайлівна Бутенко** – доцент кафедри

*соціально-економічних дисциплін Сумської філії*

*Харківського національного університету внутрішніх справ,*

*кандидат економічних наук, доцент*

## **ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Інноваційний розвиток України та інтеграція її у світову економіку неможливі без якісної трансформації економіки. Потрібна зміна вектора інтересів у напрямку розвитку людського капіталу, створення і поліпшення технологій, економічних результатів і життя суспільства в цілому. На даний момент Україна, нажаль, не відійшла від інерційного енергосировинного «сценарію» розвитку зі слабкою диверсифікацією економіки. В умовах несприятливої міжнародної економічної кон'юнктури, високих геополітичних ризиків, необхідність зниження залежності від імпорту енергетичних ресурсів, товарів, послуг, технологій модернізація української економіки стає вкрай актуальною проблемою. Відсутність інноваційної складової української економіки спричинить витіснення країни з числа привабливих країн для інвестування капіталу з величезним потенціалом розвитку. Тому інноваційний розвиток є одним із найважливіших завдань нашого часу.

Сучасні інновації сприяють розширеному відтворенню, отриманню прибутку, створенню нових галузей економіки, розвитку і вдосконаленню законодавчої бази у сфері захисту виняткових прав на об'єкти інтелектуальної власності, ефективного використання накопичених знань та інформації, підвищенню конкурентоспроможності окремої фізичної особи, організації, країни, зміцненню обороноздатності країни, її економічної, продовольчої безпеки, інтеграції суспільства, вирішенню глобальних проблем людства, в тому числі соціального характеру, зростанню рівня життя населення підвищенню освіченості населення, розвитку людини як особистості.

Сьогодні у міжнародній кооперації праці економіка України має знайти для себе ті сфери її розвитку економіки, за якими вона має географічні, ресурсні та людські переваги. Безальтернативною для неї є переорієнтація на високотехнологічний шлях подальшого розвитку. При цьому держава має зробити ставку суто на якісний людський капітал, включити конкурентоздатну науку, передову освіту та високотехнологічний бізнес у перелікосновних драйверів своєї економіки. Основна перевага цієї інноваційної стратегії полягає в тому, що вона за рахунок збільшення частки нових знань у структурі доданої вартості продукції приносить більше надходжень до країни для вирішення довгострокових і короткострокових проблем економіки, що зменшить потребу у зовнішніх запозиченнях.

Скочуючись униз за рівнем бідності (а за останні роки ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності стрімко знижується і, за даними МВФ, становив у 2015 р 2115,4 дол, що складає лише 20% від середнього показника для ЄС) і заходячи у борговий зашморг, Україна ризикує пройти точку неповернення на шлях інноваційного розвитку. За даними Глобального інноваційного індексу (Global Innovation Index) у 2015 р. Україна посіла 64 місце серед 141 країни світу, набравши 36,45 бали зі 100 можливих [1].

Найбільшу додану вартість забезпечує розробка, виробництво, реалізація та обслуговування високотехнологічної продукції. Але в Україні близько 58% виробленої продукції припадає на нижчий – третій технологічний уклад (виробництво будівельних матеріалів, чорну металургію, суднобудування, оброблення металу, легку, деревообробну і целюлозно-паперову промисловість). Водночас в обсязі випуску продукції п'ятий і шостий технологічні уклади складають усього 4%. Тому за останнє десятиліття Україна має середнє значення експорту високотехнологічної продукції на рівні 5% (для порівняння, частка високотехнологічного експорту Франції становить 25%; Німеччини – 14%; Румунії – в середньому 10%; Польщі – близько 7 %). Це досить низький показник для країни, яка з 1981 до 1995 року мала одну з кращих позицій у світі за науковим кадровим потенціалом. Хоча у 2015 році кількість працівників, зайнятих у сфері НДДКР в Україні, становить, за даними Всесвітнього Банку, 1,3 на 1 млн населення (для порівняння, в Німеччині цей показник – майже 7; у Франції – 4; у Польщі – майже 5), науковий потенціал України певною мірою визнається світовим співтовариством, адже підприємства, наукові установи та освітні заклади беруть активну участь у високотехнологічних проектах. Проте аналіз складових Інноваційного індексу показав, що такі показники, як кількість дослідників та науково-дослідних структур, валові витрати на дослідження та розробки та якість роботи науково-дослідних установ за останні роки не поліпшилась. Зокрема, в Україні частка підприємств, які займаються інноваційною діяльністю у 2015 році становила орієнтовно

16%, тоді як у країнах Європейського Союзу їх частка сягає до 70 відсотків. Інноваційна діяльність підприємств в основному полягає у використанні придбаних нових технологій та програмного забезпечення, а частка здійснених власних інноваційних проектів на основі проведення наукових досліджень та розробок дуже низька [1]. Розвиток науки і освіти, підготовка висококваліфікованих кадрів та інженерно-технічних працівників є головними складовими інноваційного процесу, так як будь-який інноваційний продукт розробляється і створюється людиною.

Побудова інноваційної економіки є можливого тільки у разі повної консолідації держави, науки, бізнесу і суспільства. Подібна співпраця може відбуватися за допомогою використання механізму соціального партнерства, яке допоможе з'єднати елементи різних інноваційних систем з напрямком інноваційної державної політики. Держава виступає як сполучний елемент між науковою і виробничою сферами. Необхідно впроваджувати не тільки технологічні, але й управлінські інновації, а головне – формувати інноваційну поведінку населення.

#### Література

1. Global Innovation Index. Report 2015 [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/gii-full-report-2015-v6.pdf>

## ЗМІСТ

<b>СЕКЦІЯ 1. «Теоретико-історичні шляхи розвитку держави і права»</b>	<b>4</b>
<b>Барабашов О. Г.</b> Державотворча діяльність гетьмана Богдана Хмельницького	4
<b>Бойко В. А., Брик У. П.</b> Позиції держав-переможниць щодо українського питання на Паризькій мирній конференції	6
<b>Говор В. О., Лук'яшко С. В.</b> Українські остарбайтери у Німеччині: історико-правовий аспект	8
<b>Єрмакова К. С.</b> Значення принципу верховенства права для заснування і подальшої розбудови держави нового типу	11
<b>Закоморний Я. О.</b> Козацька розвідка як прототип сучасних спецслужб	13
<b>Кубишкін Д. О.</b> Особливості правової системи Японії	15
<b>Ланчак Ю. В.</b> Деякі аспекти вдосконалення діяльності поліцейських у світлі принципу верховенства права	17
<b>Найда В. О.</b> Соціальний діалог держави і церкви	18
<b>Середа Д. В.</b> Особливості правосвідомості молоді: загальнотеоретичний аспект	21
<b>Целюрик Д. О.</b> Генезис нотаріату в Київській Русі	23
<b>Цукан С. В.</b> Катування та інші види «неналежного» поводження: правові позиції Європейського Суду з прав людини	25

**Чумак Л. І.**

Український національний рух 70-х рр. XIX ст.  
та визрівання ідеї української державності 27

**Шутько В. М.**

Окремі аспекти сутності правосвідомості 30

**Ярошевська В. С.**

Завдання правоохоронних органів України 32

**СЕКЦІЯ 2. «Становлення конституціоналізму  
в Україні та зарубіжних країнах»**

35

**Головко А. І.**

Інститут правонаступництва: континуїтет України  
стосовно прав і зобов'язань СРСР 35

**Кибенко А. С.**

Поняття та проблеми міжнародної безпеки 38

**Левенець С. А.**

Чи потрібна Україні оновлена конституція: історія  
національної конституційної думки та сучасні проблеми,  
що постають на шляху її вдосконалення 41

**Чертополох В. А.**

Боротьба з торгівлею жінками: міжнародно-правовий аспект 43

**Ятманова А. В.**

Співвідношення принципів самовизначення  
народів і територіальної цілісності держав у міжнародному праві 47

**СЕКЦІЯ 3. «Цивільне право та цивільний процес  
в умовах євроінтеграції»**

51

**Безь Л. В.**

Обставини непереборної сили в договірній техніці: проблемні  
аспекти 51

**Єрмоленко О. М.**

Проблематика договору дарування в Україні 53

**Зінченко Т. О.**

Захист авторських прав у мережі Інтернет 56

***Ігнатенко І. В.***

Право споживача на захист у контексті адаптації  
законодавства України до законодавства Європейського Союзу 58

***Колос В. С.***

Проблеми порядку розкриття банками інформації,  
яка містить банківську таємницю 60

***Кривошилик І. І.***

«Лежача» спадщина у спадковому праві 62

***Мерзлякова Ю. А.***

Щодо питання про деякі особливості патронатної  
форми влаштування дітей 64

***Скляр К. В.***

Становлення та розвиток інституту усиновлення 67

***Харченко А. А.***

Соціальні виплати як складова спадщини 69

***Шаповал М. Д.***

Оплатність договору дарування 71

***СЕКЦІЯ 4. «Теоретичні та практичні питання  
господарського права і процесу, адміністративного права і  
процесу, фінансового права»***

74

***Баранник Т. В.***

Адміністративні стягнення за умови змін в  
українському законодавстві 74

***Кащов І. В.***

Способи захисту прав суб'єктів господарювання 78

***Кунець В. В.***

Фізичні особи як суб'єкти валютних операцій 80

***Кучерява Т. А.***

Теоретичні положення щодо визначення правового  
господарського порядку як правового режиму 84

***Трофимчук З. В.***

Адвокат у господарському процесі 86

**Южека Р. С.**

Проблемні питання існування та запобігання створенню «фіктивного підприємництва» в Україні в умовах нестабільності ринкової економіки та євроінтеграційних процесів	88
---	----

**СЕКЦІЯ 5. «Шляхи розвитку трудового, земельного, екологічного права у демократичному суспільстві»**

91

**Бородіна Г. С.**

Декларації МОП про основні цілі та завдання	91
---	----

**Гриб В. В.**

Щодо юридичного поняття «ліс» як об'єкта правового регулювання	93
--	----

**Єланкін О. О.**

Форми соціального діалогу у сфері праці	96
---	----

**Іванющенко А. В.**

Охорона праці осіб із обмеженими можливостями	98
---	----

**Коцарь М. Ю.**

Земля як екологічна, соціальна, економічна та правова категорія	100
---	-----

**Кривонос Т. С.**

Ризики виникнення екологічної катастрофи у зоні АТО	103
---	-----

**Кунець Р. М.**

До питання про поняття трудового договору	105
---	-----

**Матвієць О. Д.**

Порівняльний аналіз правового регулювання сумісництва та суміщення	107
--	-----

**Надточій Є. А.**

Розвиток екологічного страхування життя та здоров'я громадян від негативного впливу джерел підвищеної екологічної небезпеки	110
---	-----

**Огієнко Я. С.**

Прийняття на роботу неповнолітніх осіб	112
--	-----



***Пазиніч Р. А.***

Об'єднана кодифікація екологічного законодавства  
як основа розуміння та вирішення проблем екологічного права 115

***Петренко А. С.***

Загальна характеристика трудових правовідносин в Україні 117

***Романенко І. Ю.***

Реформування законодавства про оплату праці:  
нові умови розрахунку заробітної плати 119

***СЕКЦІЯ 6. «Проблеми кримінального права та процесу  
на сучасному етапі розвитку українського державотворення»***

123

***Бережна І. О.***

Особливості проведення огляду житла чи іншого  
володіння особи без згоди власника 123

***Коваленко А. Л.***

Торгівля людьми як глобальна проблема сучасного світу 125

***Кузьмик О. Ю.***

До питання про розслідування нерозкритих злочинів 128

***Мамай А. С.***

До питання протидії корупції 130

***Рибалка К. П.***

Порушення права на безоплатну медичну допомогу  
в Україні та в деяких зарубіжних країнах 133

***Семерня І. Ю.***

Кримінальна відповідальність за посягання  
на статеву недоторканість у зарубіжних країнах 136

***Сімашова А. М.***

Процес доказування кримінальних правопорушень  
у сфері економіки 139

***Храпач Є. Ю.***

Особливості обшуку особи в кримінальному процесі 141

<b>СЕКЦІЯ 7. «Філософські питання постнекласичної науки»</b>	144
<b><i>Балан К. В.</i></b> Особливості філософсько-політичної думки Київської Русі	144
<b><i>Борисенко О. Ю.</i></b> Політична влада як основа стабільності суспільства	146
<b><i>Гетманова Д. В.</i></b> Політична реклама як засіб формування політичної свідомості	148
<b><i>Левченко А. С.</i></b> Влада засобів масової інформації: філософсько-політологічний аспект	151
<b><i>Чмиркова Н. О.</i></b> Вплив політичної реклами на формування духовних цінностей	153
<b><i>Шикла Н. В.</i></b> Ціннісні орієнтації сучасної студентської молоді	156
<b>СЕКЦІЯ 8. «Міжмовна комунікація і право»</b>	159
<b><i>Безуглий Д. О.</i></b> Інтерпрофесійна, міжкультурна комунікація лікаря-нейрохірурга Б. Смирнова	159
<b><i>Білодід Л. М.</i></b> Деякі аспекти формування правової культури майбутніх юристів у процесі професійної підготовки	161
<b><i>Vinnik Mykola</i></b> Microsoft corporation: historical insight and importance of innovations in contemporary language and information world	164
<b><i>Gluboka Nataliia</i></b> The impact of language and culture environment on the formation of personality qualities of the youth	166
<b><i>Гримайло В. С.</i></b> Вульгаризація як явище сучасного українського мовлення	168

<b>Деменко А. В.</b> Культура українського мовлення студентів Сумської філії ХНУВС: мовний експеримент	170
<b>Zasenko Maryna</b> The linguistic “author’s code” of the novelist Virginia Woolf	173
<b>Каймакова-Алдемір А. О.</b> Концепт «рідний край» у поезії лікаря-стоматолога В. І. Дзюби	174
<b>Kalko Anastasiia</b> Lexical-semantic role of standards in Business English	176
<b>Kotenko Mariia</b> Some peculiarities of English dialects	178
<b>Popelniuk Andrii</b> To the issue of Phrasal Verbs: using them in formal and informal English	179
<b>Романюк С. М.</b> Інтерпрофесійні комунікативні обшири лікаря-стоматолога В. І. Дзюби	181
<b>Сенченко А. В.</b> Інтерпрофесійна комунікація В. Коротича в інтер’єрі медицини	183
<b>СЕКЦІЯ 9. «Правові основи освіти в умовах сучасного державотворення»</b>	186
<b>Білоус М. В.</b> Основи здорового способу життя	186
<b>Коваленко Д. С.</b> Маніпулятивний вплив на особистість	187
<b>Козаченко С. В.</b> Здоров’я студентів та його складові	189
<b>Коротун А. Г.</b> «Закон 5%»: психологічний аналіз конформізму особистості	181

<b>Миклашук В. П.</b> Психологічний аналіз фобій індивіда	194
<b>Potazan Anton</b> Some aspects of Lifelong Learning in Denmark	196
<b>Романенко М. М.</b> Туристсько-оздоровча діяльність у системі навчально-виховної роботи ВНЗ як засіб фізичного розвитку особистості	198
<b>Ткаченко І. Є.</b> Основні засоби фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів: окремі аспекти	201
<b>Ткаченко І. Є.</b> Щодо питання про організацію самостійної роботи з фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів	203
<b>Федосенко А. С.</b> Захист прав ув'язнених жінок в Україні: морально-психологічний аспект	206
<b>Хурсенко О. В.</b> Про деякі умови педагогічного стимулювання активності студентів до фізкультурної діяльності	208
<b>Шерстюк Ю. М.</b> Микола Макаренко: велич життя і творчості (до 140-річчя видатного земляка)	210
<b>СЕКЦІЯ 10. «Соціально-економічна трансформація суспільства та проблеми євроінтеграції у процесі розбудови державності України»</b>	213
<b>Гетманова Д. В.</b> Автоматизовані дактилоскопічні інформаційні системи в МВС України	213
<b>Гончаренко А. Ю., Шамоля А. А.</b> Стартапи – сучасний тренд молодіжного інноваційного підприємництва	215

<b>Єременко А. М.</b> Сутність та особливості впровадження територіального маркетингу	218
<b>Левченко А. С., Чмиркова Н. О.</b> Розвиток малого бізнесу в Україні	220
<b>Маринич О. М.</b> Страховий ринок України: проблеми та перспективи розвитку	222
<b>Незвісцька Т. С.</b> Історія євроінтеграційних процесів в Україні	225
<b>Передерій Т. С.</b> Роль засобів масової інформації в інформаційній війні	228
<b>Подобащенко А. С.</b> Соціальний вимір розвитку України на сучасному етапі	231
<b>Ткаченко І. В.</b> Інноваційний розвиток України: стан та перспективи	233









*Наукове видання*

## **АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ НАУКИ І ПРАВА**

**Збірник матеріалів  
VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів  
(21 квітня 2017 р.)**

Здано на виробництво 29.03.2017 р.

Підписано до друку 06.04.2017 р.

Формат 60x84/16

Ум. друк. арк. 14,42

Наклад 100 прим.

Зам. № 2903/1

Надруковано у ТОВ «Видавничий дім «Ельдорадо»  
40020, м. Суми, вул. Ковпака, 4

(Зареєстровано виконавчим комітетом  
Сумської міської ради 31.01.2011 р. № 10077357152)

Тел./факс: (0542) 22-34-37

E-mail: [pechat-ofset@yandex.ru](mailto:pechat-ofset@yandex.ru)